

Улсын бүртгэлийн
дугаар.....

Нууцын зэрэглэл: А

Аравтын бүрэн ангиллын код
дугаар: ШуСс – 2019/69

Төсөл гүйцэтгэх гэрээний

БОЛОВСРОЛ, ШИНЖЛЭХ УХААНЫ ЯАМ
БОЛОВСРОЛЫН ХҮРЭЭЛЭН

“МОНГОЛЫН ХҮҮХДИЙН ЦОГЦ ХӨГЖЛИЙН
ОНОШИЛГООНЫ СУУРЬ СУДАЛГАА”

Шинжлэх ухаан, технологийн төслийн тайлан
2019-2020

II Боть (3)

Төслийн удирдагч:

С.Санжаабадам – доктор (Ph.D), дэд проф.
Боловсролын хүрээлэнгийн эрдэмтэн нарийн
бичгийн дарга

Санхүүжүүлэгч байгууллага:

Шинжлэх ухаан, технологийн сан

Захиалагч байгууллага:

Боловсрол, Шинжлэх Ухааны Яам

Тайлан өмчлөгч:

Боловсролын хүрээлэн

Улаанбаатар

2021

АГУУЛГА

Хүснэгтийн жагсаалт	4
Зургийн жагсаалт.....	13
ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ. ДОРНОД АЙМГИЙН 3-17 НАСНЫ ХҮҮХДИЙН ХӨГЖЛИЙН ОНЦЛОГ	20
3.1. Судалгаанд хамрагдсан 3-17 насны хүүхдүүдийн ерөнхий мэдээлэл.....	20
3.1.1 Сургуулийн өмнөх боловсролын 3-5 насны хүүхдүүдийн ерөнхий мэдээлэл	20
3.1.2 Ерөнхий боловсролын 6-17 насны хүүхдүүдийн ерөнхий мэдээлэл.....	28
3.1.3 Дүгнэлт	32
3.2. Судалгаанд хамрагдсан 3-17 насны хүүхдийн бие бялдрын өсөлт хөгжлийн онцлог.....	34
3.2.1 Сургуулийн өмнөх боловсролын 3-5 насны хүүхдийн бие бялдрын ерөнхий хөгжлийн онцлог	34
3.2.2 Ерөнхий боловсролын 6-17 насны хүүхдийн бие бялдрын ерөнхий хөгжлийн онцлог.....	37
3.2.3 Сургуулийн өмнөх боловсролын 3-5 насны хүүхдийн бие бялдрын бэлтгэлжилтийн онцлог.....	45
3.2.4 Ерөнхий боловсролын 6-17 насны хүүхдийн бие бялдрын бэлтгэлжилтийн онцлог.....	49
3.2.5 Дүгнэлт	66
3.3. Судалгаанд хамрагдсан 3-17 насны хүүхдийн танин мэдэхүйн хөгжлийн онцлог.....	69
3.3.1 Сургуулийн өмнөх боловсролын 3-5 насны хүүхдийн танин мэдэхүйн хөгжлийн онцлог	69
3.3.2 Бага боловсролын 6-10 насны хүүхдийн танин мэдэхүйн хөгжлийн онцлог	84
3.3.3 Суурь, бүрэн дунд боловсролын 11-17 насны хүүхдийн танин мэдэхүйн хөгжлийн онцлог	111
3.3.4 Дүгнэлт	137
3.4. Судалгаанд хамрагдсан 3-17 насны хүүхдийн нийгэмшлийн онцлог	141

3.4.1 Сургуулийн өмнөх боловсролын 3-5 насны хүүхдийн нийгэмшлийн онцлог	141
3.4.2. Бага боловсролын 6-10 насны хүүхдийн нийгэмшлийн онцлог.....	152
3.4.3. Суурь боловсролын 11-14 насны хүүхдийн нийгэмшлийн онцлог	169
3.2.4. Бүрэн дунд боловсролын 15-17 насны хүүхдийн нийгэмшлийн онцлог ...	184
3.4.5 Дүгнэлт	198

Хүснэгтийн жагсаалт

Хүснэгт 1. Хүүхдүүдийн амьдарч буй газар, хувиар (3-5 нас)	20
Хүснэгт 2. Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн амьдарч буй газар хувиар (3-5 нас)	21
Хүснэгт 3. Цэцэрлэгээс гэр хүрэх зай, хувиар (3-5 нас)	21
Хүснэгт 4. Хүүхдүүдийн өөрийн санаа бодлоо яриагаар илэрхийлэх байдал эцэг, эх асран хамгаалагчдын хариулт хувиар (3-5 нас)	23
Хүснэгт 5. Баярлаж, уурлаж байгаа гэх мэт сэтгэлийн хөдөлгөөнийг таньж ойлгох чадвар хувиар (3-5 нас)	24
Хүснэгт 6. Өгсөн зааврын дагуу бие даан тухайн үйлдлийг хийдэг талаарх хариулт хувиар (3-5 нас)	24
Хүснэгт 7. Сонирхоод хийж байгаа зүйлээ дуустал нь хийдэг талаарх хариулт хувиар (3-5 нас)	25
Хүснэгт 8. Гар, шүдээ угаах дадал бий болсон талаарх хариулт хувиар (3-5 нас)	25
Хүснэгт 9. Халбага сэрээ, харандаагаа өөрөө барьдаг эсэх талаарх хариулт хувиар (3-5 нас)	26
Хүснэгт 10. Үеийнхэнтэйгээ хамтарч тоглох дуртай эсэх талаарх хариулт хувиар (3-5 нас)	26
Хүснэгт 11. Хүүхдүүдийн саадыг давж гүйх, харайх үйлдэг хэрхэн хийдэг талаарх хариулт хувиар (3-5 нас)	27
Хүснэгт 12. Хүүхдүүдийн үндсэн мэдээлэл хоорондын хамаарал (3-5 нас)	27
Хүснэгт 13. Хүүхдийн хөгжлийн талаарх эцэг эх ба асран хамгаалагчдын хариултын хамаарал (3-5 нас)	28
Хүснэгт 14. Нийт хүүхдүүдийн амьдарч буй газар, хувиар (6-17 нас)	29
Хүснэгт 15. Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн амьдарч буй нөхцөл, хувиар (6-17 нас)	29
Хүснэгт 16. Нийт хүүхдүүдийн сургуулиас хэр зайтай амьдарч байгаа байдал, хувиар (6-17 нас)	29
Хүснэгт 17. Эцэг эхийн хүүхдэдээ хандах хандлага, хувиар (6-17 нас)	30
Хүснэгт 18. Хүүхдүүдийн эцгийн боловсрол эзэмшсэн байдал, хувиар (6-17 нас)	31
Хүснэгт 19. Нийт хүүхдүүдийн эхийн боловсрол эзэмшсэн байдал, хувиар (6-17 нас)	31
Хүснэгт 20. Нийт хүүхдүүдийн эцгийн ажил эрхлэлт хувиар (6-17 нас)	31
Хүснэгт 21. Нийт хүүхдүүдийн эхийн ажил эрхлэлт, хувиар (6-17 нас)	32
Хүснэгт 22. Хүүхдүүдийн тогойн тойрог хүйс, насаар статистик үзүүлэлт (см) (3-5 нас)	34
Хүснэгт 23. Хүүхдүүдийн биеийн өндрийн статистик үзүүлэлт насаар (см) (3-5 нас)	35
Хүснэгт 24. Гурван насны хүүхдүүдийн биеийн жингийн статистик үзүүлэлт (кг) (3-5 нас)	36
Хүснэгт 25. Охид, хөвгүүдийн бүсэлхийн тойргийн статистик үзүүлэлт, насаар (см) (3-5 нас)	36
Хүснэгт 26. Гурван насны хүүхдүүдийн цээжний тойргийн статистик үзүүлэлт (см) (3-5 нас)	37
Хүснэгт 27. Охид, хөвгүүдийн биеийн өндрийн статистик үзүүлэлт, насаар (6-17 нас)	38

Хүснэгт 28. Охид, хөвгүүдийн биеийн жингийн статистик үзүүлэлт, насаар (6-17 нас)	39
Хүснэгт 29. Охид, хөвгүүдийн биеийн жингийн индекс, насаар (6-17 нас)	40
Хүснэгт 30. Охид, хөвгүүдийн цээжний тойргийн статистик үзүүлэлтүүд, насаар (6-17 нас)	40
Хүснэгт 31. Охид, хөвгүүдийн бүсэлхийн тойргийн статистик үзүүлэлтүүд насаар (6-17 нас)	41
Хүснэгт 32. Охид, хөвгүүдийн толгойн тойргийн статистик үзүүлэлт, насаар (6-17 нас)	42
Хүснэгт 33. Охид, хөвгүүдийн баруун гарын атгах хүчний статистик үзүүлэлтүүд насаар (6-17 нас)	43
Хүснэгт 34. Охид, хөвгүүдийн зүүн гарын атгах хүчний статистик үзүүлэлт, насаар (6-17 нас)	44
Хүснэгт 35. Авхаалж самбаатай чанарын статистик үзүүлэлт, насаар (3-5 нас)	45
Хүснэгт 36. Авхаалж самбаатай чанарын гүйцэтгэл, насаар (3-5 нас)	46
Хүснэгт 37. Хөлийн хүчний статистик үзүүлэлт, насаар (3-5 нас)	46
Хүснэгт 38. 4,5 насны хүүхдүүдийн тэсвэрийн чанарын статистик үзүүлэлт (3-5 нас)	47
Хүснэгт 39. Охид, хөвгүүдийн хурдын чанарын статистик үзүүлэлт, насаар (3-5 нас)	47
Хүснэгт 40. Охид, хөвгүүдийн уян хатан чанарын статистик үзүүлэлт, насаар (3-5 нас)	48
Хүснэгт 41. Охид, хөвгүүдийн тэнцвэрийн чанарын статистик үзүүлэлт, насаар (3-5 нас)	49
Хүснэгт 42. Охид, хөвгүүдийн хурдны чанарын статистик үзүүлэлтүүд, м/с (6-17 нас)	49
Хүснэгт 43. Охид, хөвгүүдийн гарын хүчний статистик үзүүлэлтүүд, удаа (6-17 нас)	51
Хүснэгт 44. Охид, хөвгүүдийн уян хатан чанарын статистик үзүүлэлтүүд, насаар (6-17 нас)	52
Хүснэгт 45. Охид, хөвгүүдийн авхаалж самбаатай чанарын статистик үзүүлэлтүүд, насаар (6-17 нас)	53
Хүснэгт 46. Охид, хөвгүүдийн тэсвэрийн чанарын статистик үзүүлэлт, насаар (6-17 нас)	55
Хүснэгт 47. Охид, хөвгүүдийн хөлийн хүчний статистик үзүүлэлтүүд, насаар (6-17 нас)	56
Хүснэгт 48. Бие бялдрын бэлтгэлжилтийн корреляц хамаарал (6-17 нас)	57
Хүснэгт 49. Хүчин зүйлийн хамаарал (6-17 нас)	57
Хүснэгт 50. Бие бялдрын үзүүлэлтүүдийн харилцан хамаарал (6-17 нас)	58
Хүснэгт 51. Бие бялдрын үзүүлэлтүүдийн харилцан хамаарал (6-17 нас)	58
Хүснэгт 52. Даалгаврын илрүүлэх чадварын үзүүлэлт (3-5 нас)	70
Хүснэгт 53. Ажигч чанарын гүйцэтгэлийн хугацааны статистик үзүүлэлт (3-5 нас)	70
Хүснэгт 54. Ажигч чанарын гүйцэтгэлийн статистик үзүүлэлт (3-5 нас)	70
Хүснэгт 55. Анхаарлын даалгаврын илрүүлэх чадварын үзүүлэлт (3-5 нас)	72
Хүснэгт 56. Анхаарлын тогтворжилт статистик үзүүлэлт (3-5 нас)	72
Хүснэгт 57. Анхаарлын шилжлтийн статистик үзүүлэлт (3-5 нас)	73

Хүснэгт 58. Сонорын ой тогтоолтын даалгаврын үзүүлэлт (3-5 нас)	73
Хүснэгт 59. Сонорын ой тогтоолтын тогтоосон үгийн тооны статистик үзүүлэлт насаар (3-5 нас)	74
Хүснэгт 60. Харааны ой тогтоолтын даалгаврын илрүүлэх үзүүлэлт (3-5 нас).....	75
<i>Хүснэгт 61. Богино хугацааны харааны ой тогтоолтын статистик үзүүлэлт нас тус бүрээр (3-5 нас)</i>	<i>75</i>
Хүснэгт 62. Богино хугацааны харааны ой тогтоолтын статистик үзүүлэлт нийт хүүхэд (3-5 нас).....	75
Хүснэгт 63. Логиктой сэтгэх чадварын даалгаврын илрүүлэх үзүүлэлт (3-5 нас) ...	77
Хүснэгт 64. Хүүхдийн логиктой сэтгэх чадварын гүйцэтгэлийн статистик үзүүлэлт (3-5 нас)	77
Хүснэгт 65. Бодит дүрслэлийн сэтгэхүйн сорил 1 -ийн гүйцэтгэлийн статистик үзүүлэлт (3-5 нас)	77
Хүснэгт 66. Бодит үйлдлийн сэтгэхүйн сорил 2 -ын статистик үзүүлэлт (3-5 нас) ..	78
Хүснэгт 67. Сэтгэхүйн харьцуулах чадварын даалгаврын үзүүлэлт (3-5 нас).....	79
Хүснэгт 68. Сэтгэхүйн харьцуулах чадварын статистик үзүүлэлт (3-5 нас)	79
Хүснэгт 69. Сэтгэхүйн харьцуулах чадварын үзүүлэлт түвшин насаар (3-5 нас)....	79
Хүснэгт 70. Сэтгэхүйн ерөнхийлөн харьцуулах чадварын даалгаврын үзүүлэлт (3-5 нас)	80
Хүснэгт 71.Сэтгэхүйн харьцуулах чадварын статистик үзүүлэлт (3-5 нас).....	80
Хүснэгт 72. Өгүүлбэрээр санаагаа илэрхийлсэн чадварын статистик үзүүлэлт (3-5 нас)	81
Хүснэгт 73. Зургийн үйл явдлыг тоочиж илэрхийлсэн статистик үзүүлэлт (3-5 нас)	82
Хүснэгт 74. Идэвхтэй үгийн нөөц статистик үзүүлэлт (3-5 нас).....	83
Хүснэгт 75. Судалгааны 1 ба 2-р шатны судалгааны танин мэдэхүйн чадварын статистик ялгаа (6-10 нас).....	84
Хүснэгт 76. Танин мэдэхүйн чадваруудын статистик үзүүлэлтүүд, судалгааны үе шатаар (6-10 нас)	84
Хүснэгт 77. Ажигч чанар наснаас хамаарсан статистик ялгаа (6-7нас).....	86
Хүснэгт 78. Ажигч чанарын статистик үзүүлэлт, насаар (6-7нас).....	86
Хүснэгт 79. Ажигч чанарын статистик үзүүлэлт, насаар (8-10нас).....	87
Хүснэгт 80. Бүхэл бүтнээр хүртэх чадвар, даалгаврын гүйцэтгэлээр, хувиар (8-10 нас)	88
Хүснэгт 81. Бүхэл бүтнээр хүртэх чадварын наснаас хамаарсан статистик ялгаа (8-10 нас)	88
Хүснэгт 82. Бүхэл бүтнээр хүртэх чадварын статистик үзүүлэлт, насаар, хувиар (8-10 нас)	88
Хүснэгт 83. Анхаарлын тогтворжилтын наснаас хамаарсан статистик ялгаа (6-7нас)	89
Хүснэгт 84. Анхаарлын тогтворжилтын статистик үзүүлэлт насаар (6-7нас)	89
Хүснэгт 85. Анхаарлын тогтворжилтын наснаас хамаарсан статистик ялгаа (8-10 нас)	90
Хүснэгт 86. Анхаарлын тогтворжилтын статистик үзүүлэлт, насаар (8-10нас)	90
Хүснэгт 87. <i>Анхаарлаа төвлөрүүлэн хурдтай ажиллах чадварын наснаас хамаарсан статистик ялгаа (8-10 нас)</i>	<i>91</i>

Хүснэгт 88. Анхаарлаа төвлөрүүлэн хурдтай ажиллах чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (8-10 нас)	91
Хүснэгт 89. Анхаарлын шилжилтийн наснаас хамаарсан статистик ялгаа (6-7 нас)	92
Хүснэгт 90. Анхаарлын шилжилтийн статистик үзүүлэлт, насаар (6-7нас)	92
Хүснэгт 91. Анхаарлын шилжилтийн статистик үзүүлэлт, насаар (8-10 нас)	93
Хүснэгт 92. Богино хугацааны харааны ой тогтоолтын наснаас хамаарсан статистик ялгаа (6-7 нас).....	94
Хүснэгт 93. Богино хугацааны харааны ой тогтоолтын статистик үзүүлэлт, насаар (6-7нас).....	94
Хүснэгт 94. Богино хугацааны харааны ой тогтоолт-цифр тогтоох чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (8-10 нас).....	95
Хүснэгт 95. Богино хугацааны харааны ой тогтоолтын статистик үзүүлэлт, насаар (8-10 нас).....	97
Хүснэгт 96. Утгын ой тогтоолтын статистик үзүүлэлт, насаар (6-7 нас)	97
Хүснэгт 97. Утгын ой тогтоолтын наснаас хамаарсан статистик ялгаа (8-10 нас) ..	98
Хүснэгт 98. Утгын ой тогтоолтын статистик үзүүлэлт, насаар (8-1 0нас)	98
Хүснэгт 99. Бодит дүрслэлийн сэтгэхүйн наснаас хамаарсан статистик ялгаа (6-7нас)	101
Хүснэгт 100. Бодит дүрслэлийн сэтгэхүйн статистик үзүүлэлт, насаар (6-7нас) ..	101
Хүснэгт 101. Бодит дүрсэлийн сэтгэхүй, даалгаврын гүйцэтгэлээр, секундээр (6-7 нас)	101
Хүснэгт 102. Хийсвэр сэтгэхүйн наснаас хамаарсан статистик ялгаа (6-10нас)...	102
Хүснэгт 103. Хийсвэр сэтгэхүйн статистик үзүүлэлт, насаар (6-10нас).....	102
Хүснэгт 104. Сэтгэхүйн задлан шинжилж харьцуулах чадварын наснаас хамаарсан статистик ялгаа (8-10 нас).....	103
Хүснэгт 105. Сэтгэхүйн харьцуулан задлан шинжлэх чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (8-10 нас)	103
Хүснэгт 106.Сэтгэхүйн харьцуулан нэгтгэх чадвар, даалгаврын гүйцэтгэлээр, хувиар (8-10 нас).....	104
Хүснэгт 107. Сэтгэхүйн харьцуулан нэгтгэх чадварын наснаас хамаарсан статистик ялгаа (8-10 нас).....	104
Хүснэгт 108. Сэтгэхүйн харьцуулан нэгтгэх чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (8-10 нас)	104
Хүснэгт 109. Математик сэтгэхүйн чадвар наснаас хамаарсан статистик ялгаа (8-10 нас)	105
Хүснэгт 110. Математик сэтгэхүйн чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (8-10 нас)	105
Хүснэгт 111. Үгийн утга тайлбарлах логик чадварын наснаас хамаарсан статистик ялгаа (6-1 0нас).....	106
Хүснэгт 112. Үгийн утга тайлбарлах логик чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (6-10 нас)	107
Хүснэгт 113. Үгийг утгаар нь ангилах логик чадварын наснаас хамаарсан статистик ялгаа (6-10 нас).....	108
Хүснэгт 114.Үгийг утгаар нь ангилах логик чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (6-10 нас)	108
Хүснэгт 115. Ярих чадварын наснаас хамаарсан статистик ялгаа (6-10нас).....	109

Хүснэгт 116. Ярих чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (6-10 нас)	109
Хүснэгт 117. Судалгааны 1 ба 2-р шатны судалгааны үр дүнгийн статистик ялгаа (11-14 нас)	111
Хүснэгт 118. Судалгааны танин мэдэхүйн чадваруудын үр дүнгийн статистик үзүүлэлтүүд, судалгааны үе шатаар (11-14 нас)	112
Хүснэгт 119. Судалгааны 1 ба 2-р шатны судалгааны танин мэдэхүйн чадваруудын үр дүнгийн статистик ялгаа (15-17 нас)	114
Хүснэгт 120. Судалгааны танин мэдэхүйн чадваруудын үр дүнгийн статистик үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (15-17 нас)	114
Хүснэгт 121. Ажигч чанарын статистик үзүүлэлт, насны бүлгээр (15-17 нас)	116
Хүснэгт 122. Ажигч чанарын наснаас хамаарсан статистик ялгаа (11-17нас)	116
Хүснэгт 123. Ажигч чанарын статистик үзүүлэлт, насаар (11-17 нас)	117
Хүснэгт 124. Бүхэл бүтнээр хүртэх чадвар, даалгаврын гүйцэтгэлээр, хувиар (11-14 нас)	117
Хүснэгт 125. Бүхэл бүтнээр хүртэх чадварын наснаас хамаарсан статистик ялгаа (11-14 нас)	118
Хүснэгт 126. Бүхэл бүтнээр хүртэх чадвар, даалгаврын гүйцэтгэлээр, хувиар (15-17нас)	118
Хүснэгт 127. Бүхэл бүтнээр хүртэх чадварын наснаас хамаарсан статистик ялгаа (15-17 нас)	118
Хүснэгт 128. Бүхэл бүтнээр хүртэх чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (15-17 нас)	118
Хүснэгт 129. Анхаарлын тогтворжилтын статистик үзүүлэлт, насаар (11-14нас)	119
Хүснэгт 130. <i>Анхаарлын тогтворжилтын статистик үзүүлэлт, насаар (15-17 нас)</i>	119
Хүснэгт 131. <i>Анхаарлаа төвлөрүүлэн хурдтай ажиллах чадварын наснаас хамаарсан статистик ялгаа (11-14 нас)</i>	120
Хүснэгт 132. Анхаарлаа төвлөрүүлэн хурдтай ажиллах чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (11-14 нас)	120
Хүснэгт 133. Анхаарлаа төвлөрүүлэн хурдтай ажиллах чадварын наснаас хамаарсан статистик ялгаа (15-17нас)	121
Хүснэгт 134. Анхаарлаа төвлөрүүлэн хурдтай ажиллах чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (15-17 нас)	121
Хүснэгт 135. Анхаарлын шилжилтийн статистик үзүүлэлт, насаар (11-14 нас)	121
Хүснэгт 136. Анхаарлын шилжилтийн наснаас хамаарсан статистик үзүүлэлт, насаар (15-17 нас)	122
Хүснэгт 137. Анхаарлаа шилжилтийн статистик үзүүлэлт, насаар (15-17 нас)	122
Хүснэгт 138. Богино хугацааны харааны ой тогтоолт-цифр тогтоох чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (11-14 нас)	122
Хүснэгт 139. Богино хугацааны харааны ой тогтоолт-цифр тогтоох чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (15-17 нас)	123
Хүснэгт 140. Богино хугацааны харааны ой тогтоолт-дүрс зураг тогтоох чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (11-14 нас)	123
Хүснэгт 141. Богино хугацааны харааны ой тогтоолт-дүрс зураг тогтоох чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (15-17нас)	124
Хүснэгт 142. Богино хугацааны сонорын ой тогтоолтын статистик үзүүлэлт, насаар (11-14нас)	125

Хүснэгт 143. Богино хугацааны сонорын ой тогтоолтын статистик үзүүлэлт, насаар (15-17 нас).....	125
Хүснэгт 144. Утгын ой тогтоолтын наснаас хамаарсан статистик ялгаа (11-14 нас)	126
<i>Хүснэгт 145. Утгын ой тогтоолтын статистик үзүүлэлт, насаар (11-14нас)</i>	126
Хүснэгт 146. Утгын ой тогтоолтын статистик үзүүлэлт, насаар (15-17 нас)	127
Хүснэгт 147. Сэтгэхүйн задлан шинжилж харьцуулах чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (11-14 нас)	129
Хүснэгт 148. Сэтгэхүйн задлан шинжилж харьцуулах чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (15-17 нас)	130
Хүснэгт 149. Сэтгэхүйн харьцуулан нэгтгэх чадвар, даалгаврын гүйцэтгэлээр, хувиар (11-14 нас).....	130
Хүснэгт 150. Сэтгэхүйн харьцуулан нэгтгэх чадварын статистик үзүүлэлт (11-14 нас)	131
Хүснэгт 151. Сэтгэхүйн харьцуулан нэгтгэх чадвар, даалгаврын гүйцэтгэлээр, хувиар (15-17 нас).....	131
Хүснэгт 152. Сэтгэхүйн харьцуулан нэгтгэх чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (15-17 нас).....	132
Хүснэгт 153. Математик сэтгэхүйн чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (11-14 нас)	132
Хүснэгт 154. Үгийн утгыг тайлбарлах чадварын наснаас хамаарсан статистик ялгаа (11-17 нас).....	133
Хүснэгт 155. Үгийн утгыг тайлбарлах чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (11-17 нас)	133
Хүснэгт 156. Үгийн утгыг тайлбарлах чадавын статистик үзүүлэлт, насны бүлгээр (11-17 нас).....	134
Хүснэгт 157. Үгийг утгаар нь ангилах чадварын наснаас хамаарсан статистик ялгаа (11-17 нас).....	135
Хүснэгт 158. Үгийг утгаар нь ангилах чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (11-17 нас)	135
Хүснэгт 159. Ярих чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (11-17 нас)	136
Хүснэгт 160. Нийгэмшлийн даалгаврын үзүүлэлт (3-5 нас).....	142
Хүснэгт 161. Найдвартай чанар – өөртөө хандах хандлага (6-10 нас)	152
Хүснэгт 162. Өөртөө хандах хандлагын чадваруудын ялгаа, судалгаагаар (6-10 нас)	152
Хүснэгт 163. Өөртөө хандах хандлагын чадвар хоорондын харилцан хамаарал (6-10 нас)	153
<i>Хүснэгт 164. Найдвартай чанар – өөртөө хандах хандлага (6-10 нас)</i>	153
<i>Хүснэгт 165. Өөртөө хандах хандлагын чадваруудын ялгаа, судалгаагаар (6-10 нас)</i>	154
<i>Хүснэгт 166. Бие хүний онцлогийн чадваруудын дундаж үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-10 нас)</i>	154
<i>Хүснэгт 167. Бие хүний онцлогийн чадваруудын дундаж үзүүлэлт (6-10 нас) ...</i>	155
<i>Хүснэгт 168. Бие хүний онцлогийн чадваруудын дундаж үзүүлэлт, насаар (6-10 нас)</i>	155
Хүснэгт 169. Бие хүний онцлогийн чадваруудын корреляц хамаарал (6-10 нас)	156

Хүснэгт 170. Сэтгэлийн хөдөлгөөний даалгаврын найдвартай байдал, судалгаагаар (6-10 нас)	157
Хүснэгт 171. Сэтгэлийн хөдөлгөөний чадваруудын дундаж үзүүлэлт (6-10 нас) ..	157
Хүснэгт 172. Сэтгэлийн хөдөлгөөний чадвар хоорондын харилцан хамаарал (6-10 нас)	158
Хүснэгт 173. Дасан зохицолтын даалгаврын найдвартай байдал, судалгаагаар (6-10 нас)	159
Хүснэгт 174. Дасан зохицолтын ялгаатай байдал (6-10 нас)	159
Хүснэгт 175. Дасан зохицох чадваруудын дундаж үзүүлэлт (6-10 нас)	160
Хүснэгт 176. Дасан зохицох чадваруудын корреляц хамаарал (6-10 нас)	160
Хүснэгт 177. Ээнэгшилтийн даалгаврын найдвартай байдал (6-10 нас)	161
Хүснэгт 178. Ээнэгшилтийн ялгаатай байдал, судалгаагаар (6-10 нас)	161
Хүснэгт 179. Ээнэгшилтийн чадваруудын дундаж үзүүлэлт (6-10 нас)	162
Хүснэгт 180. Ээнэгшилтийн чадваруудын дундаж үзүүлэлт, насаар (6-10 нас)	162
Хүснэгт 181. Ээнэгшилтийн чадваруудын харилцан хамаарал (6-10 нас)	163
Хүснэгт 182. Харилцааны даалгавруудын найдвартай байдал (6-10 нас)	163
Хүснэгт 183. Харилцааны чадваруудын ялгаатай байдал, судалгаагаар (6-10 нас)	163
Хүснэгт 184. Харилцааны чадваруудын корреляц хамаарал (6-10 нас)	164
Хүснэгт 185: Үнэт зүйлийн чиг баримжаа, ялгаа (6-10 нас)	165
Хүснэгт 186: Үнэт зүйлийн даалгаврын найдвартай байдал (6-10 нас)	166
Хүснэгт 187. Үнэт зүйлийн чиг баримжааны дундаж үзүүлэлт (6-10 нас)	166
Хүснэгт 188. Үнэт зүйлийн үзүүлэлтүүдийн корреляц хамаарал (6-10 нас)	167
Хүснэгт 189. Нийгмийн хэм хэмжээний даалгаврын найдвартай байдал (6-10 нас)	168
Хүснэгт 190. Нийгмийн хэм хэмжээг дагах чадваруудын дундаж үзүүлэлт, насаар (6-10 нас)	168
Хүснэгт 191. Нийгмийн хэм хэмжээг дагах чадваруудын корреляц хамаарал (6-10 нас)	169
Хүснэгт 192. Найдвартай чанар – өөртөө хандах хандлага (11-14 нас)	169
Хүснэгт 193. Өөртөө хандах хандлагын чадварууд болон нас (11-14 нас)	169
Хүснэгт 194 Өөртөө хандах хандлагын чадваруудын корреляц хамаарал (11-14 нас)	170
Хүснэгт 195. Бие хүний онцлогийн статистик үзүүлэлт, судалгаагаар (11-14 нас)	171
Хүснэгт 196. Найдвартай чанар – бие хүний онцлог (11-14 нас)	171
Хүснэгт 197. Бие хүний онцлогийн чадваруудын корреляц хамаарал (11-14 нас)	172
Хүснэгт 198. Найдвартай чанар – сэтгэлийн хөдөлгөөн (11-14 нас)	173
Хүснэгт 199. Сэтгэлийн хөдөлгөөний чадваруудын дундаж үзүүлэлт, насаар (11-14 нас)	173
Хүснэгт 200. Сэтгэлийн хөдөлгөөний чадваруудын корреляц хамаарал (11-14 нас)	173
Хүснэгт 201. Гадаад хяналттай зан байдлын ялгаа, судалгаагаар (11-14 нас)	174
Хүснэгт 202. Найдвартай чанар – дасан зохицолт (11-14 нас)	174
Хүснэгт 203: Дасан зохицох чадваруудын харилцан хамаарал (11-14 нас)	175
Хүснэгт 204. Ээнэгшилтийн чадваруудын ялгаа, судалгаагаар (11-14 нас)	175

Хүснэгт 205. Ээнэгшилтийн даалгаврын найдвартай байдал (11-14 нас).....	176
Хүснэгт 206. Ээнэгшилтийн чадваруудын дундаж үзүүлэлт, насаар (11-14 нас)..	177
Хүснэгт 207. Ээнэгшилтийн чадваруудын харилцан хамаарал (11-14 нас)	177
Хүснэгт 208. Харилцааны чадваруудын ялгаа, судалгаагаар (11-14 нас).....	177
Хүснэгт 209. Харилцааны даалгаврын найдвартай байдал (11-14 нас).....	178
Хүснэгт 210. Харилцааны чадваруудын дундаж үзүүлэлт, насаар (11-14 нас).....	178
Хүснэгт 211. Харилцааны чадваруудын харилцан хамаарал (11-14 нас)	178
Хүснэгт 212. Үнэт зүйлийн чиг баримжаа, ялгаа (11-14 нас)	179
Хүснэгт 213. Үнэт зүйлийн чиг баримжааны дундаж үзүүлэлт, судалгаагаар (11-14 нас)	179
Хүснэгт 214: үнэт зүйлийн даалгаврын найдвартай байдал (6-10 нас)	180
Хүснэгт 215. үнэт зүйлийн чиг баримжааны дундаж үзүүлэлт (11-14 нас)	180
Хүснэгт 216. Үнэт зүйлийн үзүүлэлтүүдийн корреляц хамаарал (11-14 нас)	180
Хүснэгт 217. нийгмийн хэм хэмжээний статистик үзүүлэлт, судалгаагаар (11-14 нас)	182
Хүснэгт 218. Нийгмийн хэм хэмжээний даалгаврын найдвартай байдал (11-14 нас)	182
Хүснэгт 219. Нийгмийн хэм хэмжээг дагах чадваруудын дундаж үзүүлэлт, насаар (11-14 нас).....	182
Хүснэгт 220. Нийгмийн хэм хэмжээг дагах чадваруудын корреляц хамаарал (11-14 нас)	183
Хүснэгт 221. Өөртөө хандах хандлага, ялгаа (15-17 нас).....	184
Хүснэгт 222. <i>Найдвартай чанар – өөртөө хандах хандлага (15-17 нас)</i>	184
Хүснэгт 223. Өөртөө хандах хандлагын чадваруудын корреляц хамаарал (15-17 нас)	185
Хүснэгт 224. Бие хүний онцлогийн чадваруудын ялгаа, судалгаагаар (15-17 нас)	186
Хүснэгт 225. <i>Найдвартай чанар – бие хүний онцлог (15-17 нас)</i>	186
Хүснэгт 226. Бие хүний онцлогийн чадваруудын дундаж үзүүлэлт, насаар (15-17 нас)	187
Хүснэгт 228. Сэтгэлийн хөдөлгөөний чадваруудын ялгаа, судалгаагаар (15-17 нас)	188
Хүснэгт 229. Найдвартай чанар – сэтгэлийн хөдөлгөөн (15-17 нас).....	188
Хүснэгт 230. Сэтгэлийн хөдөлгөөний чадваруудын корреляц хамаарал (15-17 нас)	189
Хүснэгт 231. Бусдыг хүлээн зөвшөөрөх чадварын ялгаа, судалгаагаар (15-17 нас)	189
Хүснэгт 232. Найдвартай чанар – дасан зохицох чадвар (15-17 нас).....	190
Хүснэгт 233. Дасан зохицох чадваруудын дундаж үзүүлэлт, насаар (15-17 нас) .	190
Хүснэгт 234: Дасан зохицох чадваруудын харилцан хамаарал (15-17 нас).....	190
Хүснэгт 235. Ээнэгшилтийн чадваруудын ялгаа, судалгаагаар (15-17 нас).....	191
Хүснэгт 236. Ээнэгшилтийн даалгаврын найдвартай байдал (15-17 нас).....	191
Хүснэгт 237. Ээнэгшилтийн чадваруудын дундаж үзүүлэлт, насаар (15-17 нас)..	192
Хүснэгт 238. Ээнэгшилтийн чадваруудын харилцан хамаарал (15-17 нас)	192
Хүснэгт 239. Харилцааны чадваруудын ялгаа, судалгаагаар (15-17 нас).....	192
Хүснэгт 240. Харилцааны даалгаврын найдвартай байдал (15-17 нас).....	193

Хүснэгт 241. Харилцааны чадваруудын дундаж үзүүлэлт, насаар (15-17 нас).....	193
Хүснэгт 242. Харилцааны чадваруудын харилцан хамаарал (15-17 нас)	193
Хүснэгт 243. Үнэт зүйлийн чиг баримжаа, ялгаа (15-17 нас)	194
Хүснэгт 244: үнэт зүйлийн даалгаврын найдвартай байдал (15-17 нас)	194
Хүснэгт 245. Үнэт зүйлийн чиг баримжааны зарим чадварын ялгаа, насаар (15-17 нас)	195
Хүснэгт 246. Үнэт зүйлийн чиг баримжааны зарим үзүүлэлтийн дундаж, насаар (15-17 нас)	195
Хүснэгт 246. Үнэт зүйлийн үзүүлэлтүүдийн корреляц хамаарал (15-17 нас)	195
Хүснэгт 247. нийгмийн хэм хэмжээний статистик үзүүлэлт, судалгаагаар (15-17 нас)	197
Хүснэгт 248. Нийгмийн хэм хэмжээний даалгаврын найдвартай байдал (11-14 нас)	197
Хүснэгт 249. Нийгмийн хэм хэмжээг дагах чадваруудын корреляц хамаарал (15-17 нас)	198

Зургийн жагсаалт

Зураг 1. Судалгаанд хамрагдсан хүүхэд насаар (3-5 нас).....	20
Зураг 2. Хүүхдүүдийн амьдарч буй өрхийн ам бүлийн тоо хувиар (3-5 нас)	20
Зураг 3. Хүүхдүүдийн цэцэрлэгт хамрагдсан жил (3-5 нас)	21
Зураг 4. Гэрээс цэцэрлэг хүрэх зай нас тус бүрээр км (3-5 нас).....	21
Зураг 5. Хүүхдүүдийн эхийн боловсролын түвшин (3-5 нас)	22
Зураг 6. Хүүхдүүдийн эхийн ажил эрхлэлтийн байдал (3-5 нас)	22
Зураг 7. Хүүхдүүдийн эцгийн боловсролын түвшин (3-5 нас).....	22
Зураг 8. Хүүхдүүдийн эцгийн ажил эрхлэлтийн байдал хувиар (3-5 нас).....	23
Зураг 9. Хүүхдүүдийн амьдарч буй өрхийн сарын орлого, хувиар (3-5 нас).....	23
Зураг 10. Хүүхдүүдийн өөрийн санаа бодлоо яриагаар илэрхийлэх байдал эцэг, эх асран хамгаалагчдын хариулт хувиар (3-5 нас)	24
Зураг 11. Эерэг болон сөрөг сэтгэлийн хөдөлгөөнийг ойлгох чадвар хувиар (3-5 нас)	24
Зураг 12. Өгсөн зааврын дагуу бие даан тухайн үйлдлийг хийдэг талаарх хариулт хувиар (3-5 нас).....	25
Зураг 13. Сонирхоод хийж байгаа зүйлээ дуустал нь хийдэг талаарх хариулт хувиар (3-5 нас).....	25
Зураг 14. Гар, шүдээ угаах дадал бий болсон талаарх хариулт хувиар (3-5 нас) ..	26
Зураг 15. Халбага сэрээ, харандаагаа өөрөө барьдаг эсэх талаарх хариулт хувиар (3-5 нас).....	26
Зураг 16. Үеийнхэнтэйгээ хамтарч тоглох дуртай эсэх талаарх хариулт хувиар (3-5 нас)	27
Зураг 17 . Саадыг давж гүйх, харайх үйлдэл хэрхэн хийдэг талаарх хариулт хувиар (3-5 нас).....	27
Зураг 18. Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн нас, хүйс (6-17 нас).....	29
Зураг 19. Нийт хүүхдүүдийн амьдарч буй өрхийн ам бүлийн тоо, хувиар (3-5 нас).....	29
Зураг 20. Хичээлийн бус цагаар зохион байгуулдаг ажилд оролцох байдал, хувиар (6-17 нас).....	30
Зураг 21. Өрхийн сарын орлого, хувиар (6-17 нас)	32
Зураг 22. Хүүхдүүдийн толгойн тойрог дундаж үзүүлэлт (см) хувиар (3-5 нас).....	35
Зураг 23. Хүүхдүүдийн биеийн өндрийн дундаж үзүүлэлт хүйсээр (см) хувиар (3-5 нас)	35
Зураг 24. Хүүхдүүдийн биеийн жингийн дундаж үзүүлэлт хүйсээр (кг) хувиар (3-5 нас)	36
Зураг 25. Охид, хөвгүүдийн бүсэлхийн тойрог , насаар (см) (3-5 нас)	37
Зураг 26. Хүүхдүүдийн цээжний тойрог нас, хүйсээр (см) (3-5 нас).....	37
Зураг 27. Охид, хөвгүүдийн биеийн өндрийн дундаж үзүүлэлт, насаар (6-17 нас) ..	38
Зураг 28. Охид, хөвгүүдийн биеийн жингийн дундаж үзүүлэлт, насаар (6-17 нас) ..	39
Зураг 29. Охид, хөвгүүдийн цээжний тойргийн дундаж үзүүлэлт, насаар (6-17 нас)	41
Зураг 30. Охид, хөвгүүдийн бүсэлхийн тойргийн дундаж үзүүлэлтүүд, насаар (6-17 нас)	42
Зураг 31. Охид, хөвгүүдийн толгойн тойргийн дундаж үзүүлэлт, насаар (6-17 нас)	43

Зураг 32. Охид, хөвгүүдийн баруун гарын атгах хүчний дундаж үзүүлэлт, насаар (6-17 нас).....	44
Зураг 33. Охид, хөвгүүдийн зүүн гарын атгах хүчний дундаж үзүүлэлт, насаар (6-17 нас).....	45
Зураг 34. Нийт хүүхдүүдийн авхаалж самбаатай чанарын гүйцэтгэл, хувиар (3-5 нас).....	46
Зураг 35 . Охид, хөвгүүдийн хөлийн хүчний дундаж үзүүлэлт, насаар (м) (3-5 нас).....	47
Зураг 36. Тэсвэрийн чанарын дундаж үзүүлэлт (сек) (3-5 нас).....	47
Зураг 37. Охид, хөвгүүдийн хурдны чанарын дундаж үзүүлэлт, насаар (сек) (3-5 нас).....	48
Зураг 38. Охид, хөвгүүдийн уян хатан чанарын дундаж үзүүлэлт, насаар (см) (3-5 нас).....	48
Зураг 39. Охид, хөвгүүдийн тэнцвэрийн чанарын дундаж үзүүлэлт, насаар (сек) (3-5 нас).....	49
Зураг 40. Охид, хөвгүүдийн хурдны чанарын дундаж үзүүлэлт, насаар (сек) (6-10 нас).....	50
Зураг 41. Охид, хөвгүүдийн хурдны чанарын дундаж үзүүлэлт, насаар (сек) (11-17 нас).....	50
Зураг 42. Охид, хөвгүүдийн хурдны чанарын дундаж үзүүлэлт, насаар (6-17 нас).....	51
Зураг 43. Охид, хөвгүүдийн хүчний чанарын дундаж үзүүлэлт, насаар (6-17 нас).....	52
Зураг 44. Охид, хөвгүүдийн уян хатан чанарын дундаж үзүүлэлт, насаар (6-17 нас).....	53
Зураг 45. Охид, хөвгүүдийн авхаалж самбааны чанарын дундаж үзүүлэлт, насаар (6-17 нас).....	54
Зураг 46. Охид, хөвгүүдийн тэсвэрийн чанарын дундаж үзүүлэлт, насаар (мин) (6-17 нас).....	56
Зураг 47. Охид, хөвгүүдийн хөлийн хүчний дундаж үзүүлэлт, насаар (6-17 нас).....	57
Зураг 48. Толгойн тойргийн хэмжээ, стандарт оноогоор: судалгаа 1, Судалгаа 2 (6-17 нас).....	59
Зураг 49. Хөвгүүдийн бие бялдрын хөгжлийн үзүүлэлт, стандарт оноогоор (6-17 нас).....	59
Зураг 50. Бие бялдрын бэлтгэлжилтийн үзүүлэлт, стандарт оноогоор (6-17 нас).....	60
Зураг 51. Охидын биеийн өндрийн харьцуулсан үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-17 нас).....	60
Зураг 52. Хөвгүүдийн биеийн өндрийн харьцуулсан үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-17 нас).....	60
Зураг 53. Хөвгүүдийн биеийн жингийн харьцуулсан үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-17 нас).....	61
Зураг 54. Охидын биеийн жингийн харьцуулсан үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-17 нас).....	61
Зураг 55. Хөвгүүдийн толгойн тойргийн харьцуулсан үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-17 нас).....	61
Зураг 56. Охидын биеийн өндрийн харьцуулсан үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-17 нас).....	62

Зураг 57. Бүсэлхийн тойргийн харьцуулсан үзүүлэлтүүд, судалгааны үе шатаар (6-17 нас).....	62
Зураг 58. Охидын бүсэлхийн тойргийн харьцуулсан үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-17 нас).....	62
Зураг 59. Охидын цээжний тойргийн харьцуулсан үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-17 нас).....	63
Зураг 60. Хөвгүүдийн баруун гарын атгах хүчны харьцуулсан үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-17 нас).....	63
Зураг 61. Охидын баруун гарын атгах хүчны харьцуулсан үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-17 нас).....	63
Зураг 62. Хөвгүүдийн зүүн гарын атгах хүчны харьцуулсан үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-17 нас).....	63
Зураг 63. Охидын зүүн гарын атгах хүчны харьцуулсан үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-17 нас).....	64
Зураг 64. Хөвгүүдийн уян хатан чанарын харьцуулсан үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-17 нас).....	64
Зураг 65. Охидын уян хатан чанарын харьцуулсан үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-17 нас).....	64
Зураг 66. Хөвгүүдийн авхаалж самбаатай чанарын харьцуулсан үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-17 нас).....	64
Зураг 67. Охидын авхаалж самбаатай чанарын харьцуулсан үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-17 нас).....	65
Зураг 68. Хөвгүүдийн хүчний чанарын харьцуулсан үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-17 нас).....	65
Зураг 69. Охидын хүчний чанарын харьцуулсан үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-17 нас).....	65
Зураг 70. Охидын хөлийн хүчний харьцуулсан үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-17 нас).....	65
Зураг 71. Охидын тэсвэрийн чанарын харьцуулсан үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-17 нас).....	66
Зураг 72. Хөвгүүдийн тэсвэрийн чанарын харьцуулсан үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-17 нас).....	66
Зураг 73. Нийт хүүхдүүдийн ажигч чанарын дундаж үзүүлэлт хувиар (3-5 нас).....	71
Зураг 74. Ажигч чанарын үзүүлэлт, нас болон түвшнээр (3-5 нас).....	71
Зураг 75. 3-5 насны хүүхдүүдийн анхаарлын тогтворжилт, түвшнээр (3-5 нас).....	72
Зураг 76. Анхаарлын шилжилт нас болон түвшнээр (3-5 нас).....	73
Зураг 77. Богино хугацааны сонорын ой тогтоолт нас, түвшнээр (3-5 нас).....	74
Зураг 78. Хүүхдүүдийн тогтоосон үгийн дараалал (3-5 нас).....	74
Зураг 79. Богино хугацааны харааны ой тогтоолт нас болон түвшингээр (3-5 нас).....	76
Зураг 80. Сэргээн санасан дүрсийн тоо хувиар (3-5 нас).....	76
Зураг 81. Логиктой сэтгэх чадварын даалгаврын гүйцэтгэл нас болон түвшнээр (3-5 нас).....	77
Зураг 82. Бодит үйлдлийн сэтгэхүйн чадварын сорил 1 -ийн гүйцэтгэл (3-5 нас).....	78
Зураг 83. Бодит үйлдлийн сэтгэхүйн чадварын сорил 2-ын гүйцэтгэл (3-5 нас).....	78
Зураг 84. Сэтгэхүйн харьцуулах чадвар, нас түвшингээр (3-5 нас).....	80
Зураг 85. Жимс жимсгэний нэршил хувиар (3-5 нас).....	80

<i>Зураг 86. Санаагаа өгүүлбэрээр илэрхийлсэн байдал дундаж үзүүлэлтээр (3-5 нас)</i>	82
<i>Зураг 87. Зургийн үйл явдлыг тоочиж илэрхийлсэн байдал дундаж үзүүлэлтээр (3-5 нас)</i>	82
<i>Зураг 88. Ажигч чанар, даалгаврын гүйцэтгэлээр, хувиар (6-7 нас)</i>	86
<i>Зураг 89. Ажигч чанар, даалгаврын гүйцэтгэлээр, хувиар (8-10нас)</i>	87
<i>Зураг 90. Анхаарлаа төвлөрүүлэн хурдтай ажиллах чадвар, даалгаврын гүйцэтгэлийн хувиар (8-10 нас)</i>	91
<i>Зураг 91. Анхаарлын шилжилт, гүйцэтгэлийн хувиар (8-10 нас)</i>	93
<i>Зураг 92. Богино хугацааны харааны ой тогтоолт, даалгаврын гүйцэтгэлийн хувиар (6-7 нас)</i>	94
<i>Зураг 93. Богино хугацааны харааны ой тогтоолт-цифр, даалгаврын гүйцэтгэлээр (8-10 нас)</i>	95
<i>Зураг 94. Богино хугацааны харааны ой тогтоолт-дүрс зураг тогтоох, даалгаврын гүйцэтгэлийн хувиар (8-10 нас)</i>	95
<i>Зураг 95. Богино хугацааны харааны ой тогтоолт, дүрс, зураг тогтоох чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (8-10 нас)</i>	95
<i>Зураг 96. Богино хугацааны сонорын ой тогтоолт, даалгаврын гүйцэтгэлийн хувиар (6-7 нас)</i>	96
<i>Зураг 97. Богино хугацааны сонорын ой тогтоолтын статистик үзүүлэлт, насаар (6-7 нас)</i>	96
<i>Зураг 98. Богино хугацааны сонорын ой тогтоолт, даалгаврын гүйцэтгэлийн хувиар (8-10 нас)</i>	97
<i>Зураг 99. Утгын ой тогтоолт, даалгаврын гүйцэтгэлийн хувиар (8-10 нас)</i>	98
<i>Зураг 100. Хийсвэр сэтгэхүй, даалгаврын гүйцэтгэлээр, хувиар (6-10нас)</i>	102
<i>Зураг 101. Сэтгэхүйн задлан шинжилж харьцуулах чадвар, даалгаврын гүйцэтгэлээр, хувиар (8-10нас)</i>	103
<i>Зураг 102. Математик сэтгэхүйн чадвар, даалгаврын гүйцэтгэлээр, хувиар (8-10 нас)</i>	105
<i>Зураг 103. Математик сэтгэхүйн чадвар, даалгаврын гүйцэтгэлээр, насаар, хувиар (8-10 нас)</i>	106
<i>Зураг 104. Үгийг утгаар нь ангилахад гаргаж буй алдааны онцлог, даалгаврын гүйцэтгэлээр, хувиар (6-10 нас)</i>	107
<i>Зураг 105. Ажигч чанар, даалгаврын гүйцэтгэлээр, хувиар (11-14 нас)</i>	116
<i>Зураг 106. Ажигч чанар, даалгаврын гүйцэтгэлээр, хувиар (15-17 нас)</i>	116
<i>Зураг 107. Анхаарлаа төвлөрүүлэн хурдтай ажиллах чадвар, даалгаврын гүйцэтгэлээр, хувиар (11-14 нас)</i>	120
<i>Зураг 108. Анхаарлаа төвлөрүүлэн хурдтай ажиллах чадвар, даалгаврын гүйцэтгэлээр, хувиар (15-17 нас)</i>	120
<i>Зураг 109. Богино хугацааны ой тогтоолт-цифр, даалгаврын гүйцэтгэл, хувиар (11-14 нас)</i>	122
<i>Зураг 110. Богино хугацааны харааны ой тогтоолт-цифр, даалгаврын гүйцэтгэлээр, хувиар (15-17 нас)</i>	123
<i>Зураг 111. Богино хугацааны харааны ой тогтоолт-дүрс, зураг зурах, даалгаврын гүйцэтгэлээр, хувиар (11-14 нас)</i>	123
<i>Зураг 112. Богино хугацааны харааны ой тогтоолт-дүрс, зураг тогтоох чадвар, даалгаврын гүйцэтгэл, хувиар (15-17 нас)</i>	124

Зураг 113. Богино хугацааны сонорын ой тогтоолт, даалгаврын гүйцэтгэл, хувиар (11-14 нас).....	124
Зураг 114. Богино хугацааны сонорын ой тогтоолт, даалгаврын гүйцэтгэл, хувиар (15-17 нас).....	125
Зураг 115. Утгын ой тогтоолт, даалгаврын гүйцэтгэлээр, хувиар (11-14 нас).....	126
Зураг 116. Утгын ой тогтоолт, даалгаврын гүйцэтгэл, хувиар (15-17 нас).....	126
Зураг 117. Сэтгэхүйн задлан шинжилж харьцуулах чадвар, даалгаврын гүйцэтгэл, хувиар (11-14 нас).....	129
Зураг 118. Сэтгэхүйн задлан шинжилж харьцуулах чадвар, даалгаврын гүйцэтгэлээр, хувиар (15-17 нас).....	129
Зураг 119. Математик сэтгэхүйн чадвар, даалгаврын гүйцэтгэлээр, хувиар (11-14 нас).....	132
Зураг 120. Үгийг утгаар нь ангилахад гаргаж байгаа алдааны онцлог, насны бүлгээр (11-17 нас).....	135
Зураг 121. Өөрийн тухай ойлголт (3-5 нас).....	143
Зураг 122. Өөрийн насаа мэддэг эсэх хувиар (3-5 нас).....	143
Зураг 123. Өөрийн хүйсээ мэддэг эсэх, хувиар (3-5 нас).....	143
Зураг 124. Аавынхаа нэрийг мэддэг эсэх, хувиар (3-5 нас).....	144
Хүүхдүүд аавынхаа нэрийг бүтэн нэрээр 3 насны хүүхдүүдийн 56.5 хувь, 4 насны хүүхдүүдийн 79.2 хувь нь танилцуулах чадвартай болсон байна. Зураг 125. Ээжийнхээ нэрийг мэддэг эсэх, хувиар (3-5 нас).....	144
Зураг 126. Ам бүлийн тоогоо мэддэг эсэх, хувиар (3-5 нас).....	144
Зураг 127. Суралцдаг бүлэг нэрлэсэн эсэх, хувиар (3-5 нас).....	144
Зураг 128. Эерэг сэтгэл хөдлөлөө илэрхийлэн мэдэх байдал, хувиар (3-5 нас) ..	145
Зураг 129. Сөрөг сэтгэл хөдлөлөө илэрхийлэн мэдэх байдал, хувиар (3-5 нас) ..	145
Зураг 130. Сөрөг сэтгэлийн хөдөлгөөнийг олох даалгавар (3-5 нас).....	146
Зураг 131. Эерэг сэтгэлийн хөдөлгөөнийг олох даалгавар (3-5 нас).....	146
Зураг 132. Сөрөг сэтгэлийн хөдөлгөөнийг илэрхийлж буй зураг олж таних даалгавар (3-5 нас).....	146
Зураг 133. Гайхаж байгаа хүүхдийг олж таних даалгавар (3-5 нас).....	147
Зураг 134. Найзтай эсэх талаар асуулт (3-5 нас).....	148
Зураг 135. Найзуудтайгаа тоглодог, хэрхэн тоглодог талаар (3-5 нас).....	148
Зураг 136. Хүүхэд тоглоомоо хуваалцах байдал (3-5 нас).....	149
Зураг 137. Аюул тохиолдсон үед бусдаас тусламж, дэмжлэг авах чадвар (3-5 нас).....	149
Зураг 138. Өөрт хэрэгтэй зүйл авах үед бусдаас тусламж, дэмжлэг авах чадвар (3-5 нас).....	149
Зураг 139. Дүрэм, журам баримтлах чадвар (3-5 нас).....	150
Зураг 140. Олон нийтийн газар дүрэм журам баримтлах чадвар (3-5 нас).....	150
Зураг 141. Дүрэм журам баримтлах нь яагаад зөв болон буруу талаарх хүүхдийн хариулт (3-5 нас).....	150
Зураг 142. Нийгэмшлийн үзүүлэлтийн хамаарал (3-5 нас).....	151
Зураг 143. Өөртөө хандах хандлагын чадваруудын дундаж үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-10 нас).....	152
Зураг 144. Өөртөө хандах хандлагын дундаж үзүүлэлт (6-10 нас).....	153
Зураг 145. Бие хүний онцлогийн зарим чадваруудын дундаж, хүйсээр (6-10 нас).....	156

Зураг 146. Сэтгэлийн хөдөлгөөний чадваруудын дундаж үзүүлэлт, судалгаагаар (6-10 нас)	157
Зураг 147. Сэтгэлийн хөдөлгөөний чадваруудын дундаж үзүүлэлт, насаар (6-10 нас)	158
Зураг 148. Дасан зохицолтын дундаж үзүүлэлт, судалгаагаар (6-10 нас).....	159
Зураг 149. Дотоод хяналтай зан төлөвийн дундаж үзүүлэлт, насаар (6-10 нас)...	160
Зураг 150. Дотоод хяналтай зан төлөвийн дундаж үзүүлэлт, хүйсээр (6-10 нас) .	160
Зураг 151. Ээнэгшилтийн чадваруудын дундаж үзүүлэлт, судалгаагаар (6-10 нас)	161
Зураг 152. Ээнэгшилтийн чадваруудын дундаж үзүүлэлт, хүйсээр (6-10 нас).....	162
Зураг 153. Харилцааны чадваруудын дундаж үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-10 нас)	163
Зураг 154. Бусадтай хамтрах чадвар, насаар (6-10 нас).....	164
Зураг 155. Үнэт зүйлийн чиг баримжааны дундаж үзүүлэлт, судалгаагаар (6-10 нас)	165
Зураг 156. Өөртөө хандах хандлагын чадваруудын дундаж үзүүлэлт, насаар (11-14 нас)	170
Зураг 157. Нээлттэй, идэвхтэй зан төлөвийн дундаж үзүүлэлт, хүйсээр (11-14 нас)	171
Зураг 158. Өөрийн сэтгэлийн хөдөлгөөний мэдрэх чадварын дундаж, хүйсээр (11-14 нас)	173
Зураг 159. Гадаад хяналтын дундаж үзүүлэлт, судалгаагаар (11-14 нас).....	174
Зураг 160. Дасан зохицох чадваруудын дундаж үзүүлэлт, насаар (11-14 нас).....	175
Зураг 161. Ээнэгшилтийн чадваруудын дундаж үзүүлэлт, судалгаагаар (11-14 нас)	176
Зураг 162. Ээнэгшилтийн чадваруудын дундаж үзүүлэлт, хүйсээр (11-14 нас)....	176
Зураг 163. Харилцааны үед бусдын сэтгэл санааг ойлгох чадварын дундаж, хүйсээр (11-14 нас).....	178
Зураг 164. Нийгмийн хэм хэмжээний үзүүлэлтүүдийн дундаж үзүүлэлт, судалгаагаар (11-14 нас).....	182
Зураг 165. Олон нийтийн газар биеэ авч явах чадварын дундаж үзүүлэлт, насаар (11-14 нас).....	183
Зураг 166. Өөртөө хандах хандлагын чадваруудын дундаж үзүүлэлт, судалгаагаар (15-17 нас).....	184
Зураг 167. Өөртөө хандах хандлагын чадваруудын дундаж үзүүлэлт, насаар (15-17 нас)	185
Зураг 168. Бие хүний онцлогийн зарим чадваруудын дундаж үзүүлэлт, судалгаагаар (15-17 нас).....	186
Зураг 169. Сэтгэлийн хөдөлгөөний статистик үзүүлэлт, судалгаагаар (15-17 нас)	188
Зураг 170: сэтгэлийн хөдөлгөөний чадваруудын дундаж үзүүлэлт, насаар (15-17 нас)	189
Зураг 171. Бусдыг хүлээн зөвшөөрөх чадварын дундаж үзүүлэлт, судалгаагаар (15-17 нас)	190
Зураг 172. Ээнэгшилтийн чадваруудын дундаж үзүүлэлт, судалгаагаар (15-17 нас)	191

Зураг 173. Үнэт зүйлийн зарим чадварын дундаж үзүүлэлт, судалгаагаар (15-17 нас)	194
Зураг 174. Нийгмийн хэм хэмжээний үзүүлэлтүүдийн дундаж үзүүлэлт, судалгаагаар (15-17 нас).....	197
Зураг 175. Нийгмийн хэм хэмжээг дагах чадварын дундаж үзүүлэлт, насаар (15-17 нас).....	198

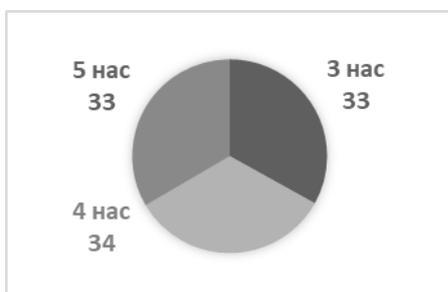
ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ. ДОРНОД АЙМГИЙН 3-17 НАСНЫ ХҮҮХДИЙН ХӨГЖЛИЙН ОНЦЛОГ

3.1. СУДАЛГААНД ХАМРАГДСАН 3-17 НАСНЫ ХҮҮХДҮҮДИЙН ЕРӨНХИЙ МЭДЭЭЛЭЛ

3.1.1 Сургуулийн өмнөх боловсролын 3-5 насны хүүхдүүдийн ерөнхий мэдээлэл

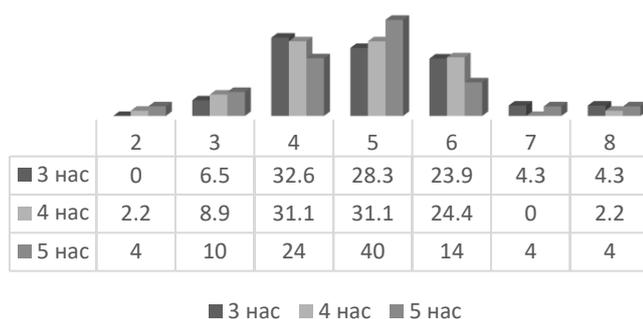
Судалгаанд Дорнод аймгийн төвийн 2 цэцэрлэг, Баяндун болон Цагаан -Овоо сумын 2 цэцэрлэгийн 3-5 насны нийт 142 хүүхэд хамрагдсан байна.

Зураг 1. Судалгаанд хамрагдсан хүүхэд насаар (3-5 нас)

Судалгаанд хүүхдүүдийг санамсаргүй түүврээр нас болон хүйсийн хувьд тэнцвэртэй байдлаар хамруулсан.

Зураг 2. Хүүхдүүдийн амьдарч буй өрхийн ам бүлийн тоо хувиар (3-5 нас)

Судалгаанд хамрагдсан 3 насны хүүхдүүдийн 32.5 хувь нь 6-аас дээш ам бүлтэй өрхөд, 28.3 хувь нь 5 ам бүлтэй өрхөд, 39.1 хувь нь 2-4 ам бүлтэй

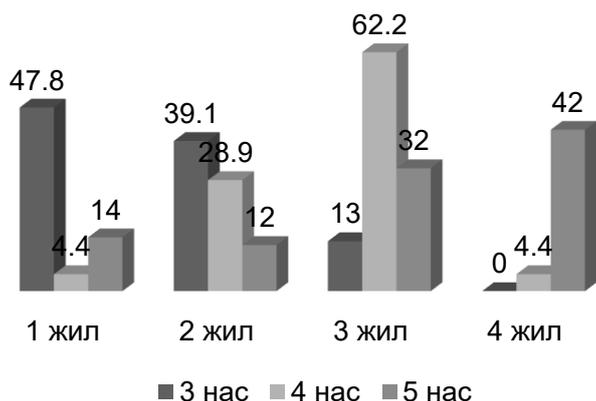
өрхөд амьдардаг байна.

Хүснэгт 1. Хүүхдүүдийн амьдарч буй газар, хувиар (3-5 нас)

Нас	Таньдаг айлдаа	Хамаатан	Өвөө эмээгийн дээ	Гэртээ
3	0.	2.2	8.7	89.0
4	2.2	2.2	20	75.6
5	4	2	14	80

Судалгаанд хамрагдсан 3-5 насны хүүхдүүдийн 81.5 хувь нь гэртээ амьдарч байгаа бол 6.76 хувь нь таньдаг айл, хамаатан, 14.2 хувь нь эмээ өвөөгийн дөө амьдарч байна. Өвөө, эмээгийн дээ 4 насны хүүхдүүдийн 20 хувь, 5 насны хүүхдүүдийн 14 хувь нь амьдарч байгаа нь нилээдгүй хувийг эзэлж байна.

Зураг 3. Хүүхдүүдийн цэцэрлэгт хамрагдсан жил (3-5 нас)

Судалгаанд хамрагдсан 3 насны хүүхдүүдийн 39.1 хувь нь 2 жил, 4 насны хүүхдүүдийн 62.2 хувь нь 3 жил, 5 насны хүүхдүүдийн 42 хувь нь сургуулийн өмнөх боловсролд хамрагдсан байна.

Хүснэгт 2. Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн амьдарч буй газар хувиар (3-5 нас)

Нас	гэр хороолол	цэвэр, бохир усны хангамжид холбогдсон гэр хороолол	орон сууц	түрээсийн байр
3 нас	80.4	4.3	15.2	0
4 нас	66.7	2.2	28.9	2.2
5 нас	68.0	6.0	22.0	6

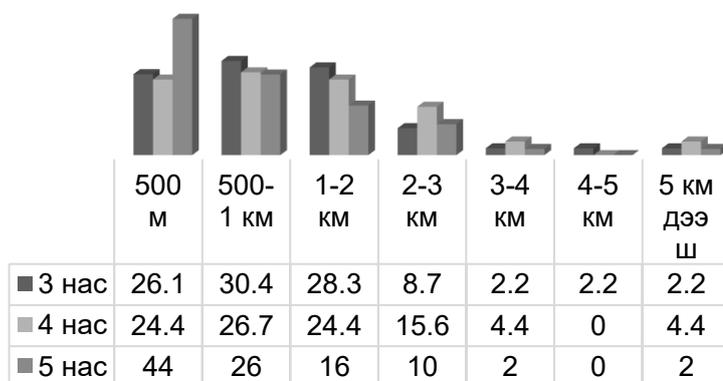
Нийт хүүхдүүдийн 71.7 хувь нь цэвэр, бохир усны хангамжид холбогдоогүй гэр хороололд амьдарч байгаа бол 22.0 хувь нь орон сууцанд, түрээсийн байранд 4.1 хувь нь амьдарч байна.

Хүснэгт 3. Цэцэрлэгээс гэр хүрэх зай, хувиар (3-5 нас)

6 км дээш	4-5 км	3-4 км	2-3 км	1-2 км	500 м-1 км	500 м
3.1	1.7	5.4	9.8	21.8	27.2	31.6

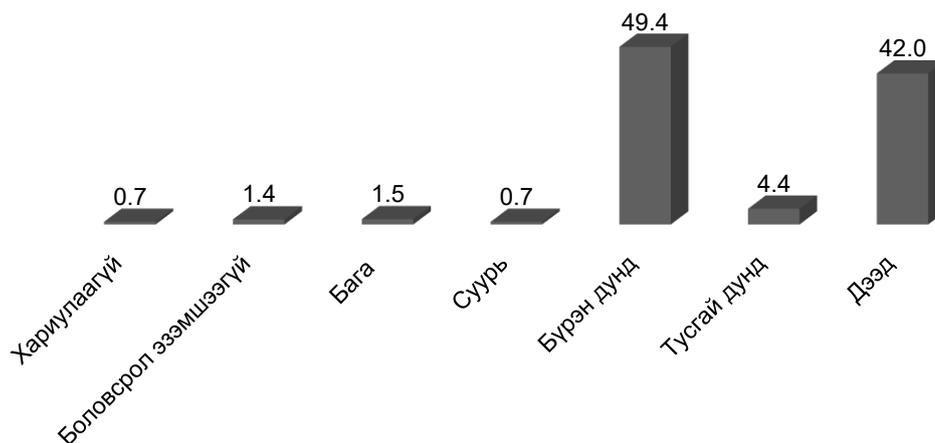
Хүүхдүүдийн 3.1 хувь нь цэцэрлэгээсээ 6 км -ээс дээш зайтай газар, 58.8 хувь нь 500м–1км зайтай газар амьдарч байгаа нь ЕБС, цэцэрлэгийн хамран тойрох хүрээндээ суралцаж байгааг илэрхийлж байна.

Зураг 4. Гэрээс цэцэрлэг хүрэх зай нас тус бүрээр км (3-5 нас)

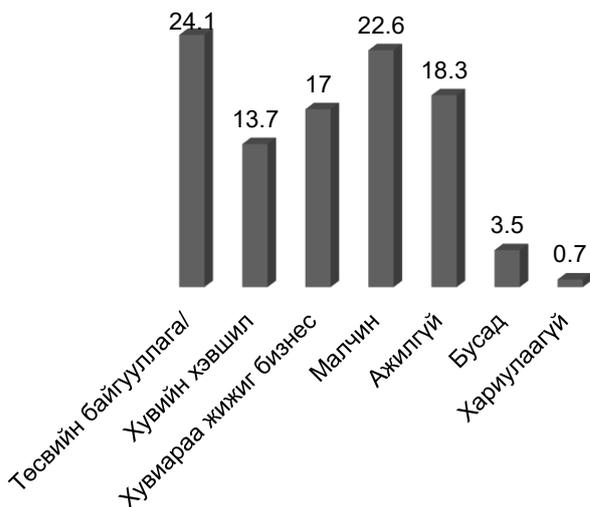
Аль ч насны хүүхдүүд гэрийнхээ ойролцоо сургуулийн өмнөх боловсролын байгууллагад хамрагддаг байна.

Зураг 5. Хүүхдүүдийн эхийн боловсролын түвшин (3-5 нас)

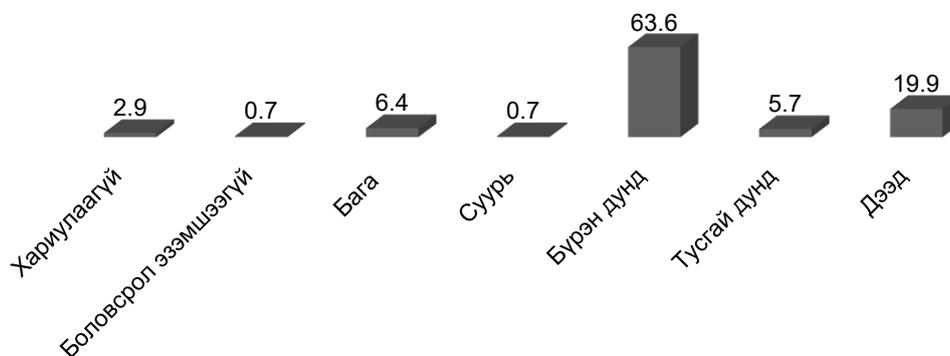
Нийт хүүхдүүдийн эхийн 96.4 хувь бүрэн дунд буюу түүнээс дээш боловсрол эзэмшсэн бол 3.6 хувь нь бага, суурь боловсролтой 0.7 хувь нь ямар нэг боловсрол эзэмшээгүй байна.

Зураг 6. Хүүхдүүдийн эхийн ажил эрхлэлтийн байдал (3-5 нас)

Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн эхийн ажил эрхлэлтийн байдлыг авч үзэхэд төсвийн байгууллагад 24.1 хувь нь, 13.7 хувь нь хувийн хэвшилд, 17.3 хувь нь хувиараа жижиг бизнес эрхэлдэг, 22.6 хувь нь малчин, 18.3 хувь нь ажил эрхэлдэггүй, 3.5 хувь нь бусад гэж хариулсан бол 0.7 хувь нь хариулахаас татгалзсан байна.

Зураг 7. Хүүхдүүдийн эцгийн боловсролын түвшин (3-5 нас)

Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн эцгийн боловсрол эзэмшсэн байдлыг авч үзэхэд 63.6 хувь нь бүрэн дунд боловсролтой, 19.9 хувь нь дээд боловсролтой, 6.4

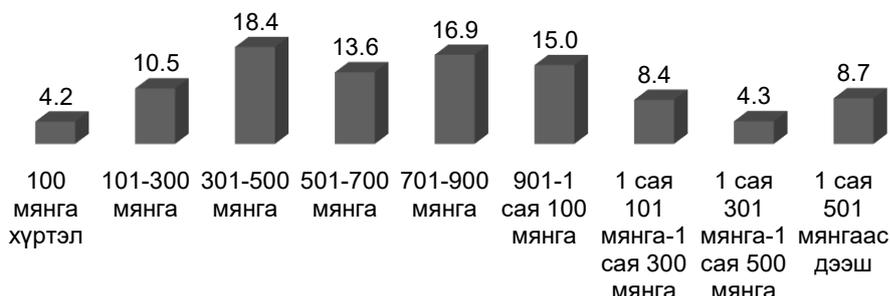
хувь нь бага болон суурь боловсрол эзэмшсэн, 0.7 хувь нь ямар нэг боловсрол эзэмшээгүй, 2.9 хувь нь боловсролын түвшингээ тэмдэглээгүй байна.

Зураг 8. Хүүхдүүдийн эцгийн ажил эрхлэлтийн байдал хувиар (3-5 нас)

Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн эцгийн 11.9 хувь нь төсвийн байгууллагад нь ажилладаг, 25.6 хувь нь хувийн хэвшилд, 15.3 хувь нь хувиараа жижиг бизнес эрхэлдэг, 26.7 хувь нь малчин, 5.4 хувь нь бусад болон хариулахаас түтгэлзсэн байна.

Зураг 9. Хүүхдүүдийн амьдарч буй өрхийн сарын орлого, хувиар (3-5 нас)

Хүүхдүүдийн 46.7 хувь нь 700.0 мянга хүртэл төгрөгийн орлоготой гэр бүлд, 36.4 хувь нь сардаа 901.0 мянгаас дээш төгрөгийн орлоготой гэр бүлд амьдарч байна.

Эцэг, эх асран хамгаалагчдын асуулга

Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн хөдөлгөөн гүйцэтгэх чадвар буюу бие бялдрын хөгжлийн талаарх болон үзэг бал, халбага өөрөө барьж зурж, бичиж хоолоо иддэг талаар, шүдээ, гараа угаах дадал бий болсон талаарх асуултууд болон өөрийн тухай ойлголтууд хүүхдэд ямар түвшинд бий болсон талаарх асуулга эцэг эх ба асран хамгаалагчид багш нараас авсан болно.

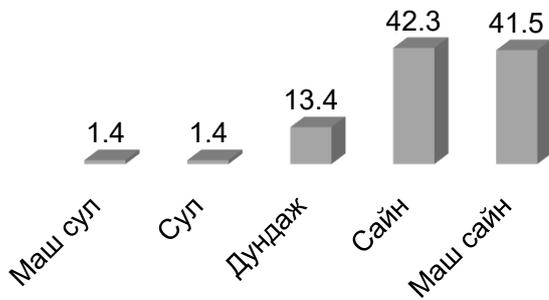
Хүснэгт 4. Хүүхдүүдийн өөрийн санаа бодлоо яриагаар илэрхийлэх байдал эцэг, эх асран хамгаалагчдын хариулт хувиар (3-5 нас)

	3 нас	4 нас	5 нас
Маш сул	4.3	0.0	0.0
Сул	2.2	0.0	2.1
Дундаж	6.5	20.8	12.5

Сайн	34.8	43.8	47.9
Маш сайн	52.2	35.4	37.5

Гурван насны хүүхдүүдийн 87 хувь нь өөрийн санаа бодлоо хэл яриагаар илэрхийлэх боломжтой болдог байна. Нас нэмэгдэх тусам энэ чадвар нэмгэддэг байна.

Зураг 10. Хүүхдүүдийн өөрийн санаа бодлоо яриагаар илэрхийлэх байдал эцэг, эх асран хамгаалагчдын хариулт хувиар (3-5 нас)

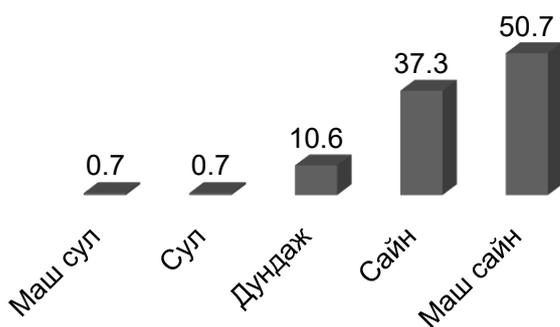
Судалгаанд хамрагдсан нийт хүүхдүүдийн 83.8 хувь нь өөрийн санаагаа яриагаар илэрхийлэх бүрэн болмжтой, 2.8 хувь нь сул түвшинд өөрийн санаагаа яриагаар илэрхийлдэг гэж эцэг эх асран хамгаалагчид үзсэн байна.

Хүснэгт 5. Баярлаж, уурлаж байгаа гэх мэт сэтгэлийн хөдөлгөөнийг таньж ойлгох чадвар хувиар (3-5 нас)

	3 нас	4 нас	5 нас
Маш сул	2.2	0.0	0.0
Сул	2.2	0.0	0.0
Дундаж	13.0	4.2	14.6
Сайн	19.6	43.8	47.9
Маш сайн	63.0	52.1	37.5

Эцэг, эх асран хамгаалагчдын үзэж байгаагаар хүүхдүүд 3 наснаас 82.6 хувь нь сэтгэлийн хөдөлгөөний илрэлийг таньж ойлгож хариу үзүүлэх боломжтой болсон байдаг гэж хариулсан байна. Энэ чадвар нас нэмэгдэх тусам сайжирдаг байна.

Зураг 11. Эерэг болон сөрөг сэтгэлийн хөдөлгөөнийг ойлгох чадвар хувиар (3-5 нас)

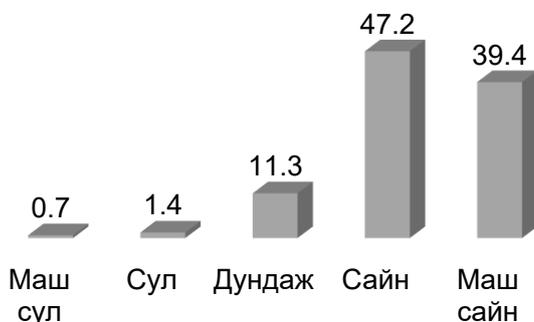
Баярлах, хөөрөх, гуниаглах уурлах сэтгэл хөдөлгөөний илрэлийг нийт хүүхдүүдийн 88 хувь нь маш сайн ялгаж таньж ойлгодог гэж эцэг, эх асран хамгаалагчид хариулсан байна.

Хүснэгт 6. Өгсөн зааврын дагуу бие даан тухайн үйлдлийг хийдэг

	3 нас	4 нас	5 нас
Маш сул	2.2	0.0	0.0
Сул	2.2	2.1	0.0
Дундаж	10.9	12.5	10.4
Сайн	43.5	50.0	47.9
Маш сайн	41.3	35.4	41.7

Хүүхдүүдийг өгсөн зааврын дагуу бие дааж тухайн үйлдлийг гүйцэтгэж чадна тухайлбал 3 насны хүүхдүүдийн 84.8 хувь нь маш сайн чадна гэж эцэг эх асран хамгаалагчид хариулсан байна. Нас нэмэгдэх тусам энэ чадвар нэмэгддэг гэх үзжээ.

Зураг 12. Өгсөн зааврын дагуу бие даан тухайн үйлдлийг хийдэг талаарх хариулт хувиар (3-5 нас)

Судалгаанд хамрагдсан нийт хүүхдүүдийн 86.6 хувь нь өгч байгаа зааврыг бие дааж зааврын дагуу тухайн зүйлийг гүйцэтгэх чадвартай гэж эцэг, эх асран хамгаалагчид нь хариулсан байна. Энэ нь бидний

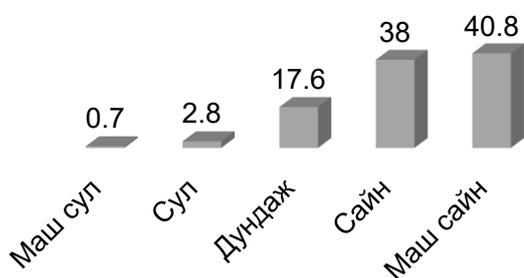
судалгаанд хамрагдаж буй хүүхдүүд өгсөн зааврын дагуу сорил гүйцэтгэх боломжтой гэж үзэж болох юм.

Хүснэгт 7. Сонирхоод хийж байгаа зүйлээ дуустал нь хийдэг талаарх хариулт хувиар (3-5 нас)

	3 нас	4 нас	5 нас
Маш сул	2.2	0.0	0.0
Сул	2.2	6.3	0.0
Дундаж	10.9	20.8	20.8
Сайн	39.1	39.6	35.4
Маш сайн	45.7	33.3	43.8

Хүүхдүүдийг ямар нэг зүйлийг сонирхож эхлээд түүнийгээ дуустал нь 3 насны хүүхдүүдийн 84.8 хувь нь, 4 насны хүүхдүүдийн 72.9 хувь, 5 насны хүүхдүүдийн 78.2 хувь нь хийх чадвартай гэж хариулсан ба нас нэмэгдэх тусам энэ чадвар бага зэрэг буурсан байгаагаар эцэг, эх асран хамгаалагчид хариулжээ.

Зураг 13. Сонирхоод хийж байгаа зүйлээ дуустал нь хийдэг талаарх хариулт хувиар (3-5 нас)

Судалгаанд хамрагдсан нийт хүүхдүүдийн 78.8 хувь нь өөрийнхөө сонирхож эхэлсэн зүйлээ дуустал нь хийдэг, 3.5 хувьд нь сонирхож хэлээд дуустал хийхгүй орхих тал байдаг гэж эцэг,

эх асран хамгаалагчид нь хариулжээ.

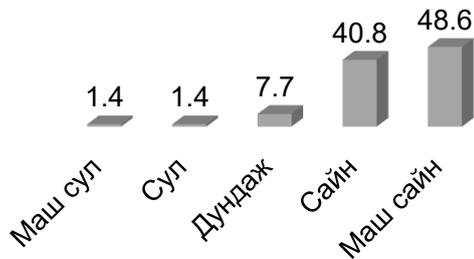
Хүснэгт 8. Гар, шүдээ угаах дадал бий болсон талаарх хариулт хувиар (3-5 нас)

	3 нас	4 нас	5 нас
Маш сул	2.2	2.1	0.0
Сул	2.2	0.0	2.1
Дундаж	4.3	8.3	10.4

Сайн	43.5	47.9	31.3
Маш сайн	47.8	41.7	56.3

Судалгаанд хамрагдсан 3 насны хүүхдүүдийн 91.3 хувь нь гар, шүдээ угаах дадалтай болсон гэж хариулсан ба нас нэмэгдэх тусам энэ дадал 89.6-87.6 хувьд нь бий болсон гэж хариулжээ. Нас нэмэгдэх тусам бага зэрэг буурсан дүр зурагтай байна.

Зураг 14. Гар, шүдээ угаах дадал бий болсон талаарх хариулт хувиар (3-5 нас)

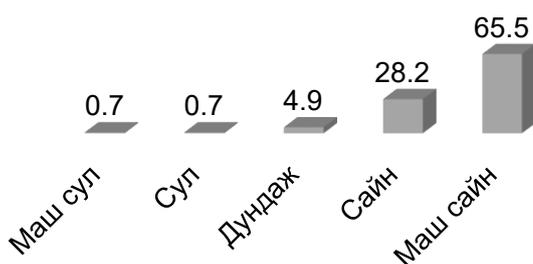
Судалгаанд хамрагдсан нийт хүүхдүүдийн 89.4 хувьд гараа угаах, шүдээ угаах дадал бий болсон гэж эцэг, эх асран хамгаалагчид хариулсан байна.

Хүснэгт 9. Халбага сэрээ, харандаагаа өөрөө барьдаг эсэх талаарх хариулт хувиар (3-5 нас)

	3 нас	4 нас	5 нас
Маш сул	2.2	0.0	0.0
Сул	2.2	0.0	0.0
Дундаж	6.5	4.2	4.2
Сайн	34.8	22.9	27.1
Маш сайн	54.3	72.9	68.8

Гурван насны хүүхдүүдийн 89.1 хувь нь өөрөө харандаа барьж зурдаг, халбагаа барьж хоолоо иддэг, 4-5 насны хүүхдүүдийн 95.7 хувь нь өөрсдөө барьж зурж, хоолоо идэж чадна гэж эцэг, эх асран хамгаалагчид нь хариулсан байна.

Зураг 15. Халбага сэрээ, харандаагаа өөрөө барьдаг эсэх талаарх хариулт хувиар (3-5 нас)

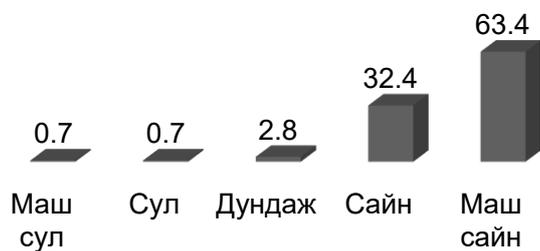
Судалгаанд хамрагдсан нийт хүүхдүүдийн 93.7 хувь нь өөрөө халбага сэрээгээ барьж хоолоо иддэг ба харандаагаа барьж зурж бичдэг гэж эцэг, эх асран хамгаалагчид хариулсан байна.

Хүснэгт 10. Үеийнхэнтэйгээ хамтарч тоглох дуртай эсэх талаарх хариулт хувиар (3-5 нас)

	3 нас	4 нас	5 нас
Маш сул	2.2	0.0	0.0
Сул	0.0	0.0	2.1
Дундаж	4.3	2.1	2.1
Сайн	32.6	33.3	31.3
Маш сайн	60.9	64.6	64.6

Судалгаанд хамрагдсан 3 настай хүүхдүүдийн 93.5 хувь нь үе тэнгийнхэтэйгээ хамтран хамтран тоглох дуртай байдаг байна.

Зураг 16. Үеийнхэнтэйгээ хамтарч тоглох дуртай эсэх талаарх хариулт хувиар (3-5 нас)

Судалгаанд хамрагдсан нийт хүүхдүүдийн 95.8 хувь нь үе тэнгийн хүүхдүүдтэйгээ хамтран тоглох дуртай байдаг гэж эцэг эх, асран хамгаалагчид нь хариулсан

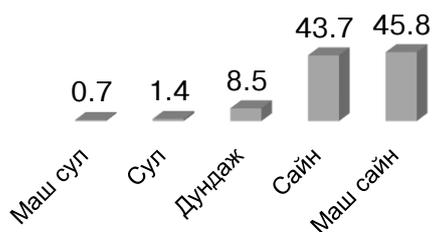
байна.

Хүснэгт 11. Хүүхдүүдийн саадыг давж гүйх, харайх үйлдэг хэрхэн хийдэг талаарх хариулт хувиар (3-5 нас)

	3 нас	4 нас	5 нас
Маш сул	2.2	0.0	0.0
Сул	2.2	2.1	0.0
Дундаж	2.2	14.6	8.3
Сайн	43.5	45.8	41.7
Маш сайн	50.0	37.5	50.0

Бие бялдрын хөгжлийг илэрхийлэх талаарх асуултад хүүхдүүд бие дааж ямар нэг саадыг давж гүйж, харайхдаа 3 насны хүүхдүүдийн 93.5 хувь нь, 4 насны хүүхдүүдийн 83.3 хувь нь, 5 насны хүүхдүүдийн 91.7 хувь нь амжилттай гүйцэтгэдэг гэж эцэг эх, асран хамгаалагчид хариулсан байна.

Зураг 17. Саадыг давж гүйх, харайх үйлдэл хэрхэн хийдэг талаарх хариулт хувиар (3-5 нас)

Судалгаанд хамрагдсан нийт хүүхдүүдийн 89.5 хувь нь өмнө тохиолдож буй саадыг давж гүйж харайх үйлдэл маш сайн хийдэг, 2.1 хувь нь энэ үйлдлийг гүйцэтгэхдээ заримдаа унах саадыг давж гарч чадахгүй байдаг гэж хариулсан байна.

Хүснэгт 12. Хүүхдүүдийн үндсэн мэдээлэл хоорондын хамаарал (3-5 нас)

Хамаарал	Цэцэрлэгт хамрагдсан жил	Амьдардаг газар	Амьдралын нөхцөл	Эцгийн боловсрол	Эхийн боловсрол	Эцгийн хөдөлмөр эрхлэлт
Эцгийн боловсрол			-.307**	1		
Эхийн боловсрол				.418**	1	
Эцгийн хөдөлмөр эрхлэлт		.265**		-.364**		1
Эхийн хөдөлмөр эрхлэлт					-.369**	
Өрхийн орлого		-.326**	-.341**	.457**	.418**	-.464**

Гараа угаах, шүдээ угаах гэх мэт дадал хэр бий болсон	.208*	-.206*		
Өөрөө халбага, сэрээ, харандааг хэр барьдаг	.335**			
Үеийнхэнтэйгээ хамтарч тоглох дуртай	.254**			
Саадыг давж гүйх, харайх зэрэг үйлдлийг хэр хийдэг			.231**	-.228**

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Хүүхдүүдийн амьдарч буй өрийн сарын орлого нь эцэг эхийн боловсрол ба хөдөлмөр эрхлэлтэй холбоотой байна. Хүүхдүүдийн цэцэрлэгт хамрагдсан жил нь гар шүдээ угаах дадал, өөрөө халбага сэрээ, харандаагаа барьж зурдаг, хоол иддэг эсэхтэй болон үе тэнгийнхэнтэйгээ хамтрагч тоглох дуртай эсэхтэй хамааралтай байна.

Хүснэгт 13. Хүүхдийн хөгжлийн талаарх эцэг эх ба асран хамаагалагчдын хариултын хамаарал (3-5 нас)

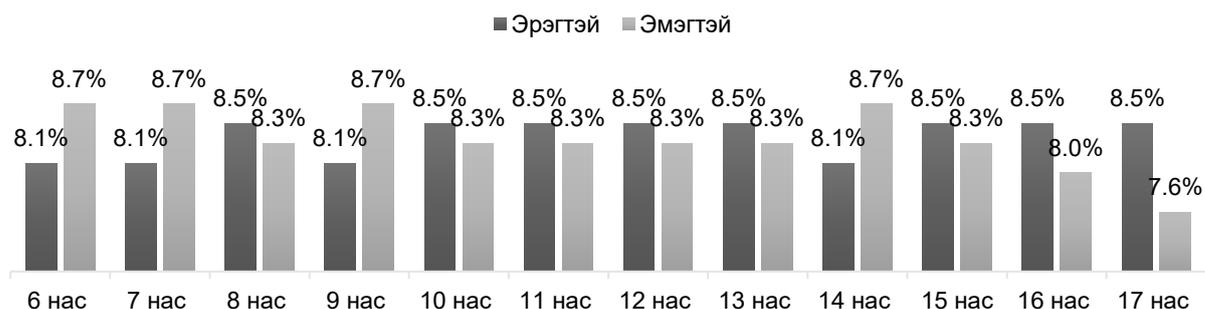
	Өөрийн санаа бодлоо яриагаар илэрхийлдэг	сэтгэлийн хөдөлгөөнийг таньж ойлгох	Өгсөн зааврын дагуу бие даан тухайн үйлдлийг хийдэг	Сонирхоод хийж байгаа зүйлээ дуустал нь хийдэг	Гараа угаах, шүдээ угаах гэх мэт дадал бий болсон	Өөрөө халбага, сэрээ, харандаа барьдаг	хамтарч тоглох
сэтгэлийн хөдөлгөөнийг таньж ойлгох	.720**	1					
Өгсөн зааврын дагуу бие даан тухайн үйлдлийг хийдэг	.595**	.640**	1				
хийж байгаа зүйлээ дуустал нь хийдэг	.498**	.467**	.519**	1			
Гараа угаах, шүдээ угаах дадал	.565**	.474**	.537**	.315**	1		
халбага, сэрээ, харандааг барьдаг	.457**	.562**	.572**	.412**	.576**	1	
хамтарч тоглох дуртай	.453**	.475**	.486**	.457**	.536**	.703**	1
Саадыг давж гүйх, харайх үйлдлийг хийдэг	.413**	.477**	.552**	.449**	.421**	.492**	.573**

Хүүхдийн хөгжлийн талаарх хариултууд бүгд хоорондоо хамааралтай байна.

3.1.2 Ерөнхий боловсролын 6-17 насны хүүхдүүдийн ерөнхий мэдээлэл

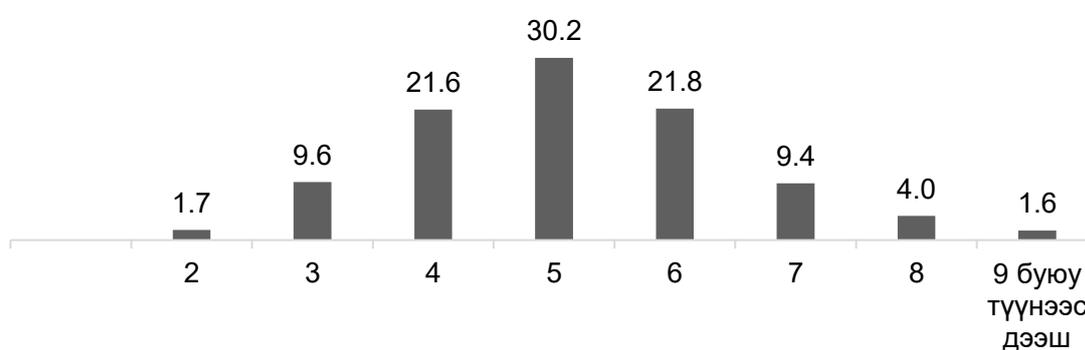
Судалгаанд Дорнод аймгийн төвийн ерөнхий боловсролын 2 сургууль болон 2 сумын ерөнхий боловсролын 2 сургуулийн нийт 573 хүүхдүүд судалгаанд хамрагдсан байна. Хүүхдүүдийг хүйсийн хувьд тэнцвэртэй хамрагдахаар санамсаргүй түүврийн арга ашигласан.

Зураг 18. Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн нас, хүйс (6-17 нас)

Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн 50.4 хувь нь эмэгтэй, 49.6 хувь нь эрэгтэй байна.

Зураг 19. Нийт хүүхдүүдийн амьдарч буй өрхийн ам бүлийн тоо, хувиар (3-5 нас)

Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн 31.2 хувь нь 3-4 ам бүлтэй өрхөд, 52.0 хувь нь 5-6 ам бүлтэй өрхөд, 15.0 хувь нь 7-оос дээш ам бүлтэй өрхөд амьдардаг байна.

Хүснэгт 14. Нийт хүүхдүүдийн амьдарч буй газар, хувиар (6-17 нас)

дотуур байранд	таньдаг айлдаа	хамаатан	өвөө эмээгийн дээ	гэртээ
8.0	1.0	4.2	6.8	79.9

Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн 79.9 хувь нь гэртээ амьдарч байгаа бол 20.1 хувь нь таньдаг айл, хамаатан, эмээ өвөөгийн дөө амьдарч байна.

Хүснэгт 15. Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн амьдарч буй нөхцөл, хувиар (6-17 нас)

гэр хороолол	цэвэр, бохир усны хангамжид холбогдсон гэр хороолол	орон сууц	түрээсийн байр
54.3	11.3	32.1	2.3

Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн 54.3 хувь нь цэвэр ус, бохир усны хангамжид холбогдоогүй гэр хороололд амьдарч байгаа бол 32.1 хувь нь орон сууцанд амьдардаг байна. Нийт хүүхдүүдийн 16.3 хувь нь тусдаа өрөөтэй байна.

Хүснэгт 16. Нийт хүүхдүүдийн сургуулиас хэр зайтай амьдарч байгаа байдал, хувиар (6-17 нас)

5 км дээш	4-5 км	3-4 км	2-3 км	1-2 км	500 м-1 км	500 м
1.7	2.1	1.9	8.9	22.9	28.4	34.0

Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн ихэнх хувь нь сургуульдаа 500м – 1 км зайнаас алхаж ирдэг бол 3.8 орчим хувь нь сургуулиасаа 5-аас дээш км-ийн зайд амьдарч

байна. Дорнод аймагт амьдарч буй хүүхдүүдийн 62.4 хувь нь сургуулийнхаа ойр хамран тойрох хүрээнд амьдарч суралцдаг байна.

Нийт хүүхдүүдийн 78.9 хувь нь сургуульдаа явган очдог бол 2.6 хувь нь нийтийн тээврээр, 17.5 хувь нь хувийн унаагаар сургуульдаа хүргүүлэн очдог, 1.0 хувь нь таксигаар явдаг байна. Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн 72.1 хувь нь өөрсдийгөө “эрүүл” гэж тодорхойлсон бол 27.7 хувь нь хааяа өвддөг, 0.2 хувь нь “байнга өвддөг” гэж өөрсдийгөө тодорхойлжээ.

Хүүхдүүдийн 75.9 хувь нь 20.⁰⁰-22.⁰⁰ цагийн хооронд унтадаг бол 24.1 хувь нь 23.⁰⁰-шөнийн 1.⁰⁰ цагт унтдаг байна.

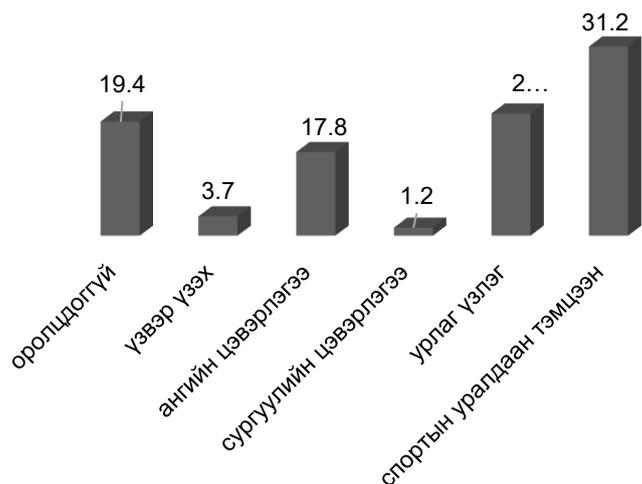
Хүснэгт 17. Эцэг эхийн хүүхдэдээ хандах хандлага, хувиар (6-17 нас)

<i>зоддог</i>	<i>загнадаг</i>	<i>магтдаг</i>	<i>сайн байдаг</i>	<i>урамшуулдаг</i>
1.4	5.4	17.6	60.7	14.8

6-17 насны хүүхдүүдийн 60.7 хувь нь эцэг эх нь хүүхдэдээ сайн ханддаг гэж хариулсан бол 6.8 хувь нь “загнадаг” эсвэл “зоддог” гэж хариулсан байна. Харин багш нар хүүхдүүдтэй харилцахдаа 3.8 хувь нь “загнаж харьцдаг”, 2.6 хувь нь багш “тоодоггүй”, 35.4 хувь нь “үргэлж зөвлөдөг” гэж хариулсан байна.

Гэрийн даалгавар гүйцэтгэх нь 6.5 хувьд нь хэцүү байдаг гэсэн бол 29.8 хувь нь амархан байдаг, 63.7 хувь нь дунд зэрэг байдаг гэж хариулжээ.

Зураг 20. Хичээлийн бус цагаар зохион байгуулдаг ажилд оролцох байдал, хувиар (6-17 нас)

Хичээлийн бус цагаар сургуулиас зохион байгуулж буй ажилд хэрхэн оролцдог талаар хүүхдүүдээс асуухад “ямар нэг ажилд огт оролцдоггүй” гэж 19.4 хувь нь хариулсан бол 31.2 хувь нь “сургуулиас зохион байгуулдаг спортын уралдаан тэмцээнд оролцдог” гэж

хариулжээ.

Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн 52.5 хувь нь спортын ямар нэг төрлөөр “хичээллэдэг” гэж хариулсан байна. Хүүхдүүд тухайн сонгосон спортын төрлөөрөө ихэвчлэн 1-3 жил хичээллэдэг ба цаашид үргэлжлүүлж буй хүүхэд, залуучуудын хувь бага байна.

Хүснэгт 18. Хүүхдүүдийн эцгийн боловсрол эзэмшсэн байдал, хувиар (6-17 нас)

Боловсрол эзэмшээгүй	Бага боловсрол	Суурь боловсрол	Бүрэн дунд боловсрол	Тусгай мэргэжлийн боловсрол	Дээд боловсрол	байхгүй
2.1	6.5	12.9	46.9	4.7	17.8	9.1

Судалгаанд хамрагдсан нийт хүүхдүүдийн эцгийн боловсрол эзэмшсэн байдлыг авч үзэхэд 46.9 хувь нь бүрэн дунд боловсролтой, 17.8 хувь нь дээд боловсролтой, 19.4 хувь нь бага болон суурь боловсрол эзэмшсэн байгаа ба 2.1 хувь нь ямар нэг боловсрол эзэмшээгүй байна.

Хүснэгт 19. Нийт хүүхдүүдийн эхийн боловсрол эзэмшсэн байдал, хувиар (6-17 нас)

Боловсрол эзэмшээгүй	Бага боловсрол	Суурь боловсрол	Бүрэн дунд боловсрол	Тусгай мэргэжлийн боловсрол	Дээд боловсрол	байхгүй
1.2	3.8	11.9	46.9	4.9	28.3	3.0

Нийт хүүхдүүдийн эхийн 46.9 хувь бүрэн дунд буюу түүнээс дээш боловсрол эзэмшсэн бол 1.2 хувь нь ямар нэг боловсрол эзэмшээгүй гэж хариулсан байна.

Хүснэгт 20. Нийт хүүхдүүдийн эцгийн ажил эрхлэлт хувиар (6-17 нас)

ажилгүй	тэтгэвэрт	хувиараа жижиг бизнес эрхэлдэг	хувийн хэвшлийн байгууллагад	малчин	төсвийн байгууллагад	гадаадад	байхгүй
10.5	2.1	9.2	15.0	31.8	19.0	0.7	11.7

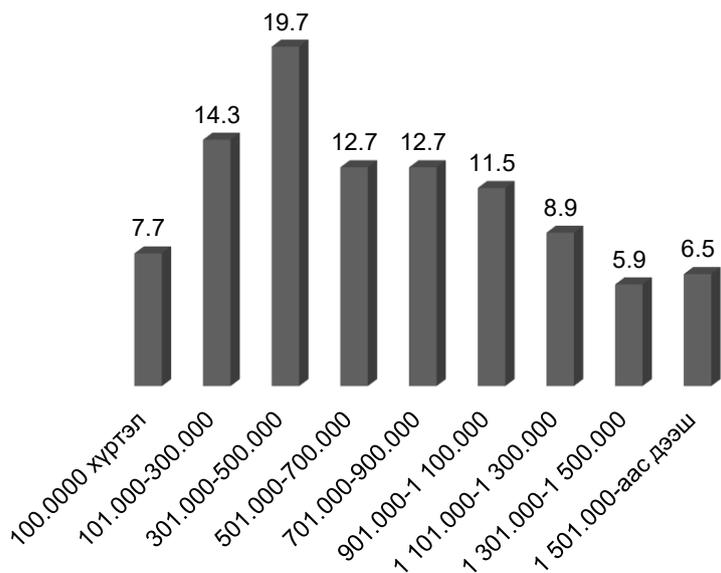
Судалгаанд хамрагдсан нийт хүүхдүүдийн эцгийн ажил эрхлэлтийн байдлыг авч үзэхэд төсвийн байгууллагад 19.0 хувь нь ажилладаг, 9.2 хувь нь хувиараа ямар нэг жижиг бизнес эрхэлдэг бол 10.5 хувь нь ямар нэг ажил эрхэлдэггүй байна.

Хүснэгт 21. Нийт хүүхдүүдийн эхийн ажил эрхлэлт, хувиар (6-17 нас)

ажилгүй	тэтгэвэрт	хувиараа жижиг бизнес эрхэлдэг	хувийн хэвшлийн байгууллагад	малчин	төсвийн байгууллагад	гадаадад	байхгүй
13.8	2.4	9.9	14.7	23.7	27.9	1.2	6.3

Нийт хүүхдүүдийн эхийн ажил эрхлэлтийн байдлыг үзэхэд хувиараа жижиг бизнес эрхэлдэг 9.9 хувь, төсвийн байгууллагад 27.9 хувь нь ажилладаг бол ямар нэг ажил хийдэггүй 13.8 хувьтай байна. Эцэг эхийн гадаадад ажиллаж 1.2 хувь байна.

Зураг 21. Өрхийн сарын орлого, хувиар (6-17 нас)

Нийт хүүхдүүдийн 56.1 хувь нь 900.0 мянга хүртэл төгрөгийн орлоготой гэр бүлд амьдарч байгаа ба 43.9 хувь нь сардаа 901.0 мянгаас дээш төгрөгийн орлоготой гэр бүлд амьдарч байна.

Судалгаанд хамрагдсан нийт хүүхдүүдээс асуулгын аргаар

ерөнхий мэдээлэл цуглуулсан.

3.1.3 Дүгнэлт

СӨБ-д хамрагдаж буй хүүхдүүдийн хувьд:

- Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүд нас хүйс тэнцвэртэй байна.
- Нийт хүүхдүүдийн 62.3 хувь нь 4-5 ам бүлтэй өрхөд амьдардаг байна.
- Судалгаанд хамрагдсан нийт хүүхдүүдийн 18.4 хувь нь хамаатан, таньдаг айл, эмээ өвөөгийн дөө амьдарч байна.
- Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн 71.7 хувь нь цэвэр бохир усны системд холбогдоогүй гэр хороололд, 22 хувь нь орон сууцанд амьдарч байна.
- СӨБ-д хамрагдаж буй хүүхдүүдийн 80.6 хувь нь цэцэрлэгээсээ 500 м – 2 км зайтай газар амьдарч байна.
- Судалгаанд хамрагдсан нийт хүүхдүүдийн эхийн 49.4 хувь нь бүрэн дунд, 42.0 хувь нь дээд боловсролтой, төсвийн байгууллагад 24.1 хувь нь, 22.6 хувь нь малчин, 18.3 хувь нь ямар нэг ажил эрхлээгүй байна.

- Судалгаанд хамрагдсан нийт хүүхдүүдийн эцгийн 63.6 хувь нь бүрэн дунд, 19.9 хувь нь дээд боловсролтой, 15.5 хувь нь хувиараа жижиг бизнес эрхэлдэг бол 26.7 хувь нь малчин, 3.5 хувь нь ямар нэг ажил эрхлээгүй байна.
- Хүүхдүүдийн 8.7 хувь нь 1.500.000 аас дээш орлогтой гэр бүлд, 10.5 хувь нь 100.000-300.000 мянган төгрөгний сарын орлогтой гэр бүлд, 4.2 хувь нь 100.000 хүртэлх сарын орлогтой гэр бүлд амьдарч байна.
- Судалгаанд хамрагдсан 3 насны хүүхдүүдийн хувьд 87 хувь нь өөрийн санаа бодлоо хэл ярианы тусламжтай илэрхийлэх, 88 хувь нь сэтгэлийн хөдөлгөөнийг таних, 86.6 хувь нь өгсөн зааврын дагуу бие дааж ажиллах чадвартай, 84.8 хувь нь сонирхоод эхэлсэн зүйлээ дуустал хийх чадвартай, 91.3 хувь нь шүд, гараа угаах дадалтай болсон, 89.1 хувь нь халбага, харандаа өөрөө барих чадвартай гэж эцэг эх, асран хамгаалагчид нь хариулсан байна. Бусад насанд энэ чадварууд нас нэмэгдэх тусам өссөн үзүүлэлттэй байна.
- Бие бялдрын хөгжлийн хувьд саадыг давж гүйж харайх үйлдлийг 3 насны хүүхдүүдийн 93.5 хувь нь, 4 насны хүүхдүүдийн 83.3 хувь нь, 5 насны хүүхдүүдийн 91.7 хувь нь амжилттай хийж чадна гэж эцэг эх, асран хамгаалагчид нь хариулсан байна.
- Эцэг эх болон асран хамгаалагчдын хариултаас судалгаанд оролцож буй хүүхдүүд бие даан танин мэдэхүйн даалгавар гүйцэтгэх болон бие бялдрын сорил гүйцэтгэх боломжтой гэж үзэж болох юм.

ЕБС-д суралцаж буй хүүхдүүдийн хувьд :

- Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн 50.4 хувь нь эмэгтэй, 49.6 хувь нь эрэгтэй байна.
- Хүүхдүүдийн 67 хувь нь таваас дээш ам бүлтэй өрхөд амьдардаг байна.
- Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн 79.9 хувь нь гэртээ амьдарч байгаа бол таньдаг айл, хамаатан, эмээ өвөөгнийндөө 12.0 хувь нь сургуулийн дотуур байранд 8.0 хувь нь амьдарч байна.
- Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн 54.3 хувь нь цэвэр ус, халуун хүйтэн усанд холбогдоогүй гэр хороололд амьдарч байгаа бол нийт хүүхдүүдийн 32.1 хувь нь орон сууцанд амьдардаг байна.
- Нийт хүүхдүүдийн 1.6 хувь нь нийтийн тээврээр, 17.5 хувь нь хувийн унаагаар сургуульдаа хүргүүлдэг байна.
- Нийт хүүхдүүдийн 52.5 хувь нь спортын ямар нэг төрөлөөр хичээллэдэг буюу голчлон багийн спортоор хичээллэдэг байна.

- Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн эхийн боловсролын түвшин өндөр байна.
- Нийт хүүхдүүдийн 56.1 хувь нь 900,0 мянга хүртэл төгрөгийн орлоготой гэр бүлд амьдарч байна

3.2. СУДАЛГААНД ХАМРАГДСАН 3-17 НАСНЫ ХҮҮХДИЙН БИЕ БЯЛДРЫН ӨСӨЛТ ХӨГЖЛИЙН ОНЦЛОГ

3.2.1 Сургуулийн өмнөх боловсролын 3-5 насны хүүхдийн бие бялдрын ерөнхий хөгжлийн онцлог

Хүний бие бялдрын хөгжлийг биеийн ерөнхий өсөлт хөгжил, бие бялдрын бэлтгэлжилтийн байдал гэсэн хоёр үндсэн хэлбэрээр авдаг. Бид энэхүү судалгаагаар хүүхдийн бие бялдрын ерөнхий хөгжлийг биеийн өндөр, биеийн жин, толгойн болон цээжний тойрог хэмжих хэмжилтийн аргаар, бүсэлхийн тойрог; бэлтгэлжилтийг хурд, хүч, уян хатан, авхаалж самбаа, тэсвэрийн чанарыг хугацаагаар хэмжиж тодорхойлсон.

Бие бялдрын ерөнхий хөгжил

Бие махбодын органик бодисын хэмжээ нэмэгдэж, бие бүтцийн үндсэн нэгж болох эсийн тоо нэмэгдсэний улмаас хүүхдийн биеийн жин болон өндөр нэмэгдэх үзэгдлийг – өсөлт гэнэ. Өсөлт нь хүүхдийн бие махбодын өөрчлөлтийн тоон үзүүлэлт. Харин хөгжил гэдэг нь бие махбодын бүтэц үйл ажиллагаа, тэдгээрийн холбоо, зохицуулга улам нарийн нийлмэл болох үйл явц. Иймээс хөгжил нь хүүхдийн бие махбодын чанарын өөрчлөлтийг харуулдаг. Хүүхдийн өсөлт, хөгжил буюу түүний бие махбодын тоо, чанарын өөрчлөлт нь харилцан уялдаа холбоотой, шүтэлцээтэй явагддаг. Хүүхдийн бие махбодын өсөлт нь ямагт чанарын өөрчлөлт болох хөгжлийг бий болгодог.

Толгойн тойрог (см)

Хүүхдийн толгойн тойргийг хулдаасан метр ашиглан хэмжсэн бөгөөд 1 мм хүртэл нарийвчлалтайгаар хэмжилтийг хийсэн.

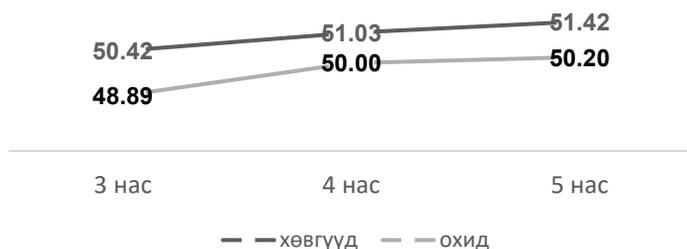
Хүснэгт 22. Хүүхдүүдийн тогойн тойрог хүйс, насаар статистик үзүүлэлт (см) (3-5 нас)

Нас	Хүйс	Mean	Std. Devi	Minimum	Maximum	Range
	хөвгүүд	50,4182	1,29968	48,00	54,50	6,50

3	охид	48,8917	1,59562	46,40	53,00	6,60
4	хөвгүүд	51,0333	1,20998	49,00	53,50	4,50
	охид	50,0000	1,66812	46,00	53,00	7,00
5	хөвгүүд	51,4167	1,58572	48,00	54,00	6,00
	охид	50,2042	1,38139	47,50	52,10	4,60

Судалгаанд хамрагдсан 3-5 настай охид, хөвгүүдийн толгойн тойргийн хэмжээ 4-5 насанд өссөн үзүүлэлттэй байгаа 5 насанд 50.2-51.4 см болдог байна.

Зураг 22. Хүүхдүүдийн толгойн тойрог дундаж үзүүлэлт (см) хувиар (3-5 нас)

Хүүхдүүдийн толгойн тойрогийн хэмжээ нас нэмэгдэх бүрд өссөн үзүүлэлттэй байна. Энэ насанд физиологийн өөрчлөлтүүд эрчимтэй явагддаг үе байна.

Анатоми, физиологийн онцлогоос авч үзвэл: Хүүхдийн тархины хэмжээ 5 насанд хүрхэд жингийн хувьд насанд хүрсэн хүнийхтэй бараг тэнцүү болж тархины мушгиралт ба ховилын хөгжил маш эрчимтэй явагддаг байна.

Биеийн өндөр (см)

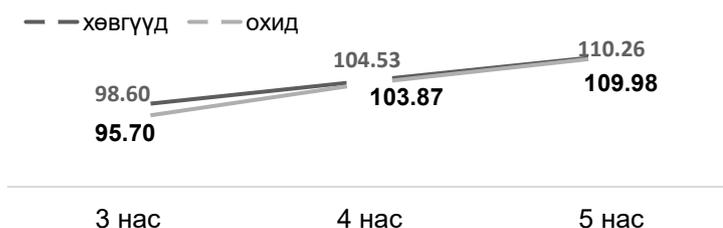
Хэмжих нэгж нь сантиметр буюу (см) бөгөөд хүүхдийг өндрийг өндөр хэмжигч багаж ашиглан хэмжилтийг 0,1 см хүртэл нарийвчлалтай авсан.

Хүснэгт 23. Хүүхдүүдийн биеийн өндрийн статистик үзүүлэлт насаар (см) (3-5 нас)

	Mean	Std. Deviation	Minimum	Maximum	Range
хөвгүүд	98,6000	5,08190	92,00	108,00	16,00
охид	95,7000	5,26399	86,00	105,00	19,00
хөвгүүд	104,5292	4,40034	94,90	113,00	18,10
охид	103,8708	4,16898	96,10	111,00	14,90
хөвгүүд	110,2625	4,47426	100,00	117,00	17,00
охид	109,9833	4,81236	100,00	124,00	24,00

Гурваас таван насанд охидын биеийн өндөр хамгийн бага үзүүлэлт 3 насанд 86 см, хамгийн өндөр үзүүлэлт 116.7 см байгаа бол 5 насанд 86 см, хамгийн өндөр үзүүлэлт 124.3 см байна.

Зураг 23. Хүүхдүүдийн биеийн өндрийн дундаж үзүүлэлт хүйсээр (см) хувиар (3-5 нас)

Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн биеийн өндрийн өсөлт физиологийн зүй тогтолын дагуу явагдаж байна. Гурваас таван насанд охидын биеийн өндөр 3-4

насанд 6.5 см, хөвгүүд 6.3 см, 4-5 насанд охид 7.1 см, хөвгүүд 6.7см өссөн байна. Энэ нь физиологийн өсөлт хөгжлийн дагуу явагдаж байгааг харуулж байна.

Биеийн жин (кг)

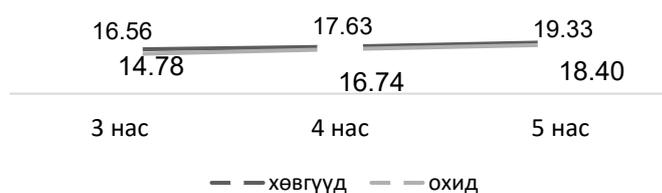
Хэмжих нэгж нь килограмм буюу (кг) бөгөөд хүүхдийг жинг хэмжигч багаж ашиглан хэмжилтийг 0,1 гр хүртэл нарийвчлалтай хэмжилт хийсэн.

Хүснэгт 24. Гурван насны хүүхдүүдийн биеийн жингийн статистик үзүүлэлт (кг) (3-5 нас)

Нас	Хүйс	Mean	Std. D	Minimum	Maximum	Range
3	хөвгүүд	16,5591	2,78835	14,00	23,00	9,00
	охид	14,7792	2,73702	11,30	21,00	9,70
4	хөвгүүд	17,6292	1,60718	14,60	22,00	7,40
	охид	16,7375	,87705	12,00	20,00	8,00
5	хөвгүүд	19,3333	1,66124	15,00	22,00	7,00
	охид	18,4042	1,99379	15,70	24,30	8,60

Гурван насанд охидын биеийн жингийн хамгийн бага үзүүлэлт 11.30 кг, хамгийн өндөр үзүүлэлт 21.0 кг байна. Стандарт хазайлт 2.19 байна.

Зураг 24. Хүүхдүүдийн биеийн жингийн дундаж үзүүлэлт хүйсээр (кг) хувиар (3-5 нас)

Хүүхдүүдийн биеийн жин нас нэмэгдэх тусам өссөн үзүүлэлттэй ба физиологийн зүй тогтолын дагуу өссөн үзүүлэлттэй байна.

Бүсэлхийн тойрог (см)

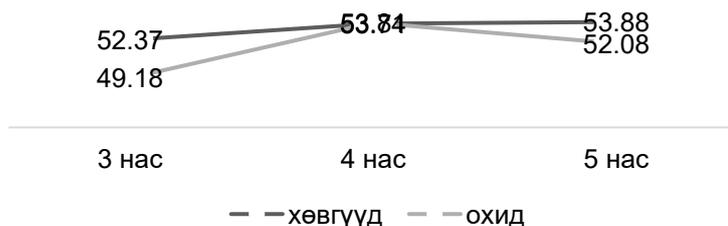
Хэмжих нэгж нь сантиметр буюу (см) бөгөөд хэмжилтийг 0.1 см-ийн нарийвчлалтай авсан.

Хүснэгт 25. Охид, хөвгүүдийн бүсэлхийн тойргийн статистик үзүүлэлт, насаар (см) (3-5 нас)

	3 нас		4 нас		5 нас	
	Хөвгүүд	Охид	Хөвгүүд	Охид	Хөвгүүд	Охид
Mean	52,373	49,179	53,738	53,808	53,875	52,075
Range	12,8	23,0	15,0	12,0	8,0	13,5
Minimum	46,2	35,0	46,0	49,0	50,0	46,5
Maximum	59,0	58,0	61,0	61,0	58,0	60,0
Std. Deviation	3,4666	4,8295	3,7603	2,9332	2,7712	3,3277

Хөвгүүдийн бүсэлхийн тойрог нас нэмэгдэх тусам 1.4-0.11 см-ээр өссөн үзүүлэлттэй бол охидын хувьд 4-5 насанд 1.8 см буурсан байна.

Зураг 25. Охид, хөвгүүдийн бүсэлхийн тойрог, насаар (см) (3-5 нас)

Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн бүсэлхийн тойрог нас нэмэгдэх тусам бага зэрэг нэмэгдсэн үзүүлэлттэй байна.

Цээжний тойрог (см)

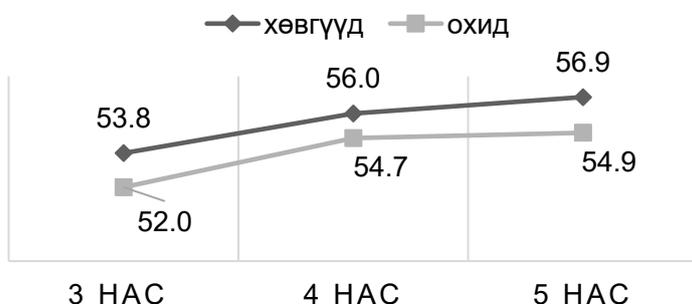
Хүүхдийн цээжний тойргийг хулдаасан метр ашиглан хэмжсэн бөгөөд 1 мм хүртэл нарийвчлалтайгаар хэмжилтийг хийсэн.

Хүснэгт 26. Гурван насны хүүхдүүдийн цээжний тойргийн статистик үзүүлэлт (см) (3-5 нас)

Нас	Хүйс	Mean	Range	Minimum	Maximum	Std. Dev
3 нас	хөвгүүд	53,841	7,7	50,3	58,0	2,1154
	охид	51,996	13,0	47,0	60,0	2,9133
4 нас	хөвгүүд	55,988	11,2	51,8	63,0	2,8629
	охид	54,658	11,0	49,0	60,0	2,8903
5 нас	хөвгүүд	56,875	12,0	51,0	63,0	2,7712
	охид	54,942	9,2	51,8	61,0	2,4910

Гурван насанд охидын цээжний тойрог хамгийн бага үзүүлэлт 50.3 см, хамгийн өндөр үзүүлэлт 58.0 см байна. Стандарт хазайлт 2.11 байна.

Зураг 26. Хүүхдүүдийн цээжний тойрог нас, хүйсээр (см) (3-5 нас)

Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн цээжний тойрог нас нэмэгдэх тусам өссөн үзүүлэлттэй байна.

3.2.2 Ерөнхий боловсролын 6-17 насны хүүхдийн бие бялдрын ерөнхий хөгжлийн онцлог

Охид, хөвгүүдийн бие бялдрын өсөлт, хөгжлийг судлан харьцуулж байх нь тэдний өсөлт, хөгжлийн хурдыг тогтоохоос гадна тэдэнд тохирсон стандарт боловсруулах үндэслэл болдог. Бие бялдрын хөгжлийг биеийн өндөр (см), биеийн жин (кг), толгойн тойрог (см), гарын атгах хүч (кг)-ны үзүүлэлтүүдээр хэмжив.

Биеийн өндөр (см)

Хүүхдийг зурагт тайван, номхон зогсоогоод шалнаас толгойн оройн цэг хүртэл 0.01 см-ийн нарийвчлалтайгаар хэмжив.

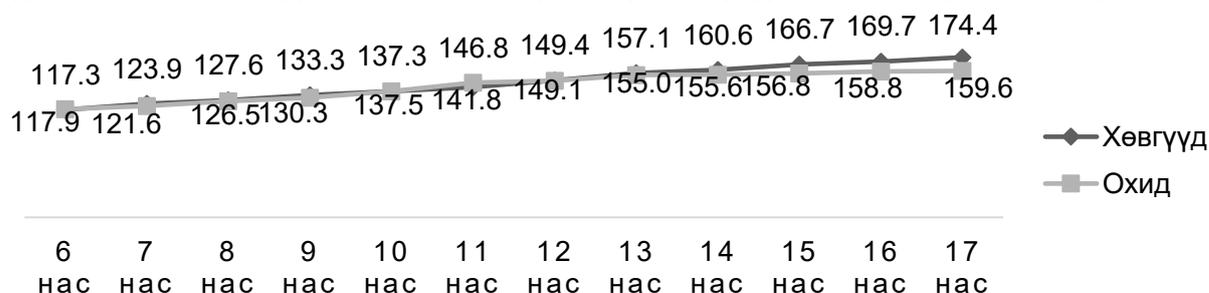
Сургуулийн 6-17 насанд охид, хөвгүүдийн бие бялдрын бүх талын хөгжлийн суурь тавигддаг буюу биеийн бүтцийн хэв шинж галбир төлөвшиж, хөдөлгөөний янз бүрийн чадвар дадал бий болж, эрүүл мэндийн гол шалгуур болох бие бялдрын хөгжил явагддаг. Биеийн жин болон өндрийн үзүүлэлт нийгмийн, эмнэлгийн, ариун цэвэр, эрүүл ахуйн бодит үзүүлэлтэд тооцогддог байна.

Хүснэгт 27. Охид, хөвгүүдийн биеийн өндрийн статистик үзүүлэлт, насаар (6-17 нас)

Нас	Mean	Median	Range	Minimum	Maximum	Std. Deviation
Хөвгүүд						
6 нас	117.28	116.00	20.50	108.70	129.20	4.77
7 нас	123.87	123.00	25.70	112.00	137.70	5.50
8 нас	127.63	127.10	21.40	116.00	137.40	5.63
9 нас	133.30	133.00	31.00	118.00	149.00	6.95
10 нас	137.27	137.50	28.80	122.20	151.00	7.67
11 нас	141.80	139.75	31.00	130.00	161.00	7.48
12 нас	149.36	147.00	39.10	136.40	175.50	10.27
13 нас	157.15	157.60	31.70	140.00	171.70	8.30
14 нас	160.55	160.50	29.50	143.00	172.50	8.27
15 нас	166.68	167.75	21.00	155.00	176.00	6.61
16 нас	169.66	169.00	28.50	154.00	182.50	6.78
17 нас	174.43	172.15	25.00	165.00	190.00	7.25
Охид						
6 нас	117.91	118.40	19.00	110.00	129.00	4.73
7 нас	121.58	121.00	17.00	114.00	131.00	4.37
8 нас	126.47	125.40	20.80	117.20	138.00	4.72
9 нас	130.35	130.00	23.00	119.00	142.00	6.00
10 нас	137.48	137.55	24.00	126.00	150.00	6.81
11 нас	146.78	145.45	28.30	135.00	163.30	6.74
12 нас	149.07	150.00	27.30	134.00	161.30	7.77
13 нас	155.00	154.50	22.50	144.50	167.00	4.79
14 нас	155.55	156.00	20.00	148.00	168.00	4.32
15 нас	156.75	157.05	26.60	145.00	171.60	5.98
16 нас	158.83	159.00	29.60	147.20	176.80	6.08
17 нас	159.63	159.65	18.50	152.00	170.50	5.01

6-10 насны охидын хувьд 9-7 насандаа хамгийн өндөр болсон буюу 6.59 см-ээр, 11-12 насанд 7.57-7.78 см өссөн үзүүлэлттэй байгаа бол хөвгүүдийн хувьд 9-10 насандаа 7.13 см-ээр; 11-12 насанд 5.94 см-ээр тус тус өссөн байна.

Зураг 27. Охид, хөвгүүдийн биеийн өндрийн дундаж үзүүлэлт, насаар (6-17 нас)

Биеийн өндрийн хувьд 6-17 насны охид, хөвгүүдийн физиологийн өсөлтийн дагуу явагдаж байна.

Биеийн жин (кг)

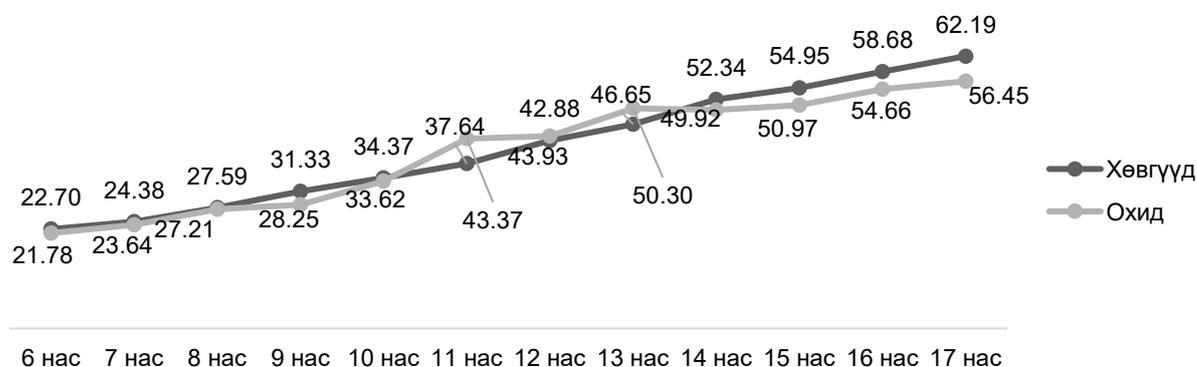
Жин дээр хүүхдүүдийг эгц харж, хөдөлгөөнгүй зогсоогоод 0.01 кг-ын нарийвчлалтайгаар хэмжсэн.

Хүснэгт 28. Охид, хөвгүүдийн биеийн жингийн статистик үзүүлэлт, насаар (6-17 нас)

нас	Mean	Range	Maximum	Minimum	Std. Dev
Хөвгүүд					
6 нас	22.70	17.50	16.60	34.10	3.92
7 нас	24.38	14.50	20.50	35.00	3.20
8 нас	27.59	16.90	20.80	37.70	4.42
9 нас	31.33	24.80	25.00	49.80	6.46
10 нас	34.37	51.20	24.60	75.80	10.38
11 нас	37.64	38.20	26.00	64.20	10.47
12 нас	42.88	41.80	26.70	68.50	9.88
13 нас	46.65	30.00	35.80	65.80	8.25
14 нас	52.34	33.00	38.10	71.10	8.47
15 нас	54.95	46.10	39.20	85.30	9.83
16 нас	58.68	37.90	43.00	80.90	9.71
17 нас	62.19	25.40	52.50	77.90	7.02
Охид					
6 нас	21.78	8.00	18.00	26.00	2.53
7 нас	23.64	9.80	19.50	29.30	2.39
8 нас	27.21	16.00	22.00	38.00	4.39
9 нас	28.25	25.00	19.30	44.30	6.65
10 нас	33.62	35.70	23.80	59.50	7.70
11 нас	43.37	24.00	31.50	55.50	6.67
12 нас	43.93	39.00	29.70	68.70	9.42
13 нас	50.30	25.30	39.20	64.50	6.50
14 нас	49.92	33.30	37.20	70.50	7.84
15 нас	50.97	23.00	41.00	64.00	5.89
16 нас	54.66	33.40	43.50	76.90	9.51
17 нас	56.45	28.30	42.20	70.50	7.75

Судалгаанд хамрагдсан охид, хөвгүүдийн биеийн жин нь нас нэмэгдэх тусам физиологийн онцлогийн дагуу өссөн үзүүлэлттэй байна.

Зураг 28. Охид, хөвгүүдийн биеийн жингийн дундаж үзүүлэлт, насаар (6-17 нас)

Бага ангид буюу 6-10 насанд биеийн жингийн хувьд охид, хөвгүүдийн биеийн жин ойролцоо үзүүлэлттэй байгаа ба 11 насанд охидын биеийн жин өмнөх наснаас 4 кг-аар илүү байна. Харин 14 наснаас хөвгүүд, охидын жин нэмэгдсэн байна.

Хүснэгт 29. Охид, хөвгүүдийн биеийн жингийн индекс, насаар (6-17 нас)

Нас	Хөвгүүд индекс	Охид индекс	Тайлбар
6 нас	16.55	15.67	жин багатай
7 нас	15.89	15.99	жин багатай
8 нас	16.94	17.01	жин багатай
9 нас	17.63	16.63	жин багатай
10 нас	18.24	17.79	хэвийн
11 нас	18.72	20.13	хэвийн
12 нас	19.22	19.77	хэвийн
13 нас	18.77	21.13	хэвийн
14 нас	20.31	20.63	хэвийн
15 нас	22.41	20.74	хэвийн
16 нас	20.39	21.67	хэвийн
17 нас	20.93	22.15	хэвийн

Биеийн жингийн индексийг жин багатай, хэвийн жинтэй, таргалалтын нэгдүгээр зэрэгтэй, тараглалтын хоёрдугаар зэрэгтэй, хэт таргалалттай гэсэн тоон үзүүлэлтээр үнэлдэг байна. Судалгаанд хамрагдсан 6-17 насны хүүхдүүдийн биеийн жингийн индексийг тооцож үзэхэд 6-9 насны охид, хөвгүүдийн *жин багатай*, харин 10 наснаас *хэвийн* жинтэй байна.

Цээжний тойрог (см)

Цээжний тойргийг хэмжихдээ хулдаасан эсвэл даавуун метр ашиглан *хөвгүүдийн* далны доод өнцөг, өвчүүний дундуур, хөхний товчийг дайруулан; *охидын* далны доод өнцөг, өвчүүний дундуур, хөхний дээд талаар дайруулан 0.01 см-ийн нарийвчлалтайгаар хэмжив.

Хүснэгт 30. Охид, хөвгүүдийн цээжний тойргийн статистик үзүүлэлтүүд, насаар (6-17 нас)

нас	Mean	Range	Maximum	Minimum	Std. Devi
Хөвгүүд					
6 нас	59.58	18	54	72	3.945
7 нас	59.81	15	52	67	4.088
8 нас	62.92	14	57	71	3.787
9 нас	64.65	22	57	79	5.254
10 нас	67.90	36	60	96	7.068
11 нас	69.69	27	60	87	7.770
12 нас	71.55	26	64	90	5.220
13 нас	74.43	32	58	90	8.169
14 нас	77.83	24	68	92	6.005
15 нас	81.74	36	69	105	7.780
16 нас	83.71	23	75	98	6.422
17 нас	85.42	27	75	102	6.484
Охид					
6 нас	58.47	11	52	63	3.297
7 нас	59.66	12	55	67	2.846
8 нас	63.08	22	57	79	4.713
9 нас	62.98	31	53	84	7.441
10 нас	67.83	33	56	89	7.233
11 нас	75.01	31	64	95	7.519

12 нас	74.30	23	62	85	5.317
13 нас	79.68	16	72	88	4.385
14 нас	81.02	44	56	100	8.025
15 нас	81.88	19	72	91	5.568
16 нас	81.26	31	70	101	6.907
17 нас	84.45	24	75	99	5.334

Судалгаанд хамрагдсан охид, хөвгүүдийн цээжний тойргийн дундаж үзүүлэлт нас нэмэгдэх тусам өссөн байна. 6-10 насанд охидын цээжний тойрог 1.20-4.32 см-ээр, хөвгүүдийн цээжний тойрог 2.92-4.65 см-ээр нэмэгдсэн бол 11-14 наснаас охидын энэ үзүүлэлт 6.20-5.62 см-ээр, хөвгүүдийнх 1.81-4.3 см-ээр тус тус өссөн байна.

Зураг 29. Охид, хөвгүүдийн цээжний тойргийн дундаж үзүүлэлт, насаар (6-17 нас)

Хүүхдүүдийн цээжний тойрог физиологийн хөгжлийн дагуу өссөн үзүүлэлттэй энэ өсөлт биеийн өндрийн өсөлттэй холбоотой байна.

Бүсэлхийн тойрог (см)

Бүсэлхийн тойргийг хэмжихдээ хулдаасан эсвэл даавуун метр ашиглан 0.01-ийн нарийвчлалтайгаар хэмжив.

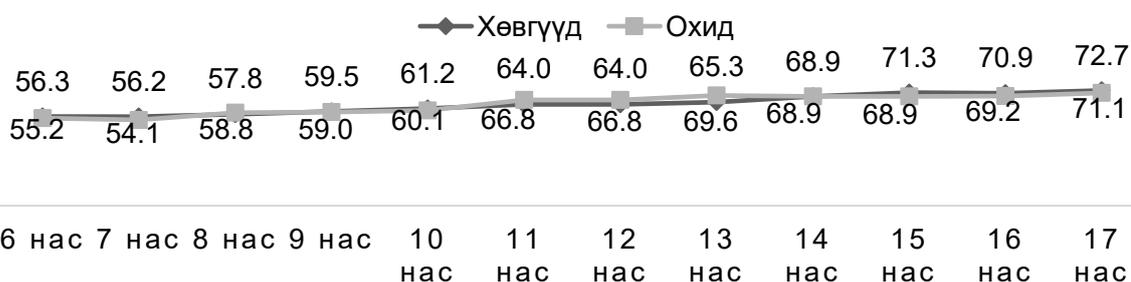
Хүснэгт 31. Охид, хөвгүүдийн бүсэлхийн тойргийн статистик үзүүлэлтүүд насаар (6-17 нас)

нас	Mean	Range	Maximum	Minimum	Std. Dev
<i>Хөвгүүд</i>					
6 нас	56.3	23.0	47.0	70.0	5.4
7 нас	56.2	13.0	49.5	62.5	3.3
8 нас	57.8	17.0	52.0	69.0	4.3
9 нас	59.5	28.0	52.0	80.0	6.6
10 нас	61.2	21.0	53.0	74.0	4.7
11 нас	64.0	36.5	53.0	89.5	10.4
12 нас	65.1	34.0	58.0	92.0	6.9
13 нас	65.3	23.0	54.0	77.0	6.3
14 нас	68.9	29.0	59.0	88.0	6.4
15 нас	71.3	32.3	61.7	94.0	8.7
16 нас	70.9	27.0	60.0	87.0	7.0
17 нас	72.7	26.0	65.0	91.0	5.7
<i>Охид</i>					
6 нас	55.2	12.0	49.0	61.0	3.4
7 нас	54.1	12.0	49.0	61.0	3.8
8 нас	58.8	25.0	50.0	75.0	5.3
9 нас	59.0	36.7	48.3	85.0	8.5

10 нас	60.1	32.0	52.0	84.0	6.6
11 нас	66.8	37.0	55.0	92.0	8.9
12 нас	64.8	20.0	57.0	77.0	4.9
13 нас	69.6	19.0	63.0	82.0	5.6
14 нас	68.9	21.0	60.0	81.0	6.2
15 нас	68.9	20.0	60.0	80.0	4.8
16 нас	69.2	39.5	58.0	97.5	8.0
17 нас	71.1	22.0	60.0	82.0	5.8

Хөвгүүдийн бүсэлхийн тойрог нас нэмэгдэх тусам 1.42-2.61 см өөр өссөн үзүүлэлттэй бол охидын хувьд 9-10 насанд 3.5 см, 10-11 насанд эрчимтэй 6.70 см - ээр өссөн байгаа нь хамгийн өндөр өсөлт байна.

Зураг 30. Охид, хөвгүүдийн бүсэлхийн тойргийн дундаж үзүүлэлтүүд, насаар (6-17 нас)

Судалгаанд хамрагдсан хөвгүүд, охидын дундаж үзүүлэлт өссөн үзүүлэлттэй байна.

Толгойн тойрог (см)

Охид, хөвгүүдийг эгц зогсоож дагзны болон хөмсөгний төвгөр хэсгийг дайруулан хулдаасан болон даавуун метр ашиглан 0.01 см-ийн нарийвчлалтайгаар хэмжив.

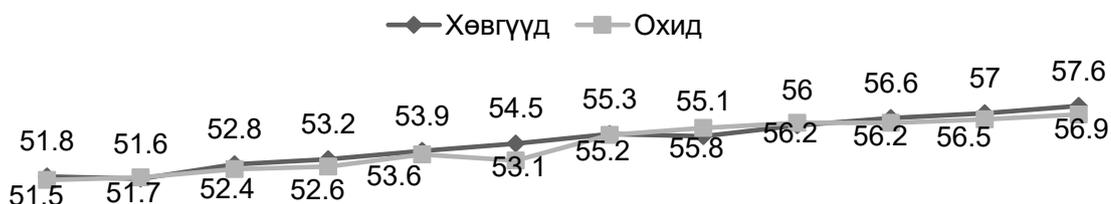
Хүснэгт 32. Охид, хөвгүүдийн толгойн тойргийн статистик үзүүлэлт, насаар (6-17 нас)

Нас	Mean	Range	Maximum	Minimum	Std. Deviation
Хөвгүүд					
6 нас	51.8	6	48	54	1.4
7 нас	51.6	13	42	55	2.5
8 нас	52.8	6	50	56	1.7
9 нас	53.2	7	49	56	1.7
10 нас	53.9	6.5	51.5	58	1.7
11 нас	54.5	4	53	57	1.2
12 нас	55.3	6	52	58	1.7
13 нас	55.1	5.5	52.5	58	1.6
14 нас	56	6	53	59	1.7
15 нас	56.6	6	54	60	1.5
16 нас	57	6	54	60	1.6
17 нас	57.6	6	54	60	1.5
Охид					
6 нас	51.5	6	49	55	1.4
7 нас	51.7	4	50	54	0.9
8 нас	52.4	3.7	50.3	54	1
9 нас	52.6	6	50	56	1.6
10 нас	53.6	7	51	58	1.4
11 нас	53.1	4.9	51.1	56	1.4
12 нас	55.2	6	52	58	1.7
13 нас	55.8	6	53	59	1.5

14 нас	56.2	4	54	58	1.4
15 нас	56.2	8	53	61	2
16 нас	56.5	8	53	61	2.1
17 нас	56.9	6	55	61	1.4

Судалгаанд хамрагдсан 6-17 насны охид, хөвгүүдийн толгойн тойргийн хэмжээ 6-7 насанд өссөн үзүүлэлттэй байгаа 17 насанд 55-61 см болдог байна.

Зураг 31. Охид, хөвгүүдийн толгойн тойргийн дундаж үзүүлэлт, насаар (6-17 нас)

6 нас 7 нас 8 нас 9 нас 10 нас 11 нас 12 нас 13 нас 14 нас 15 нас 16 нас 17 нас
Толгойн тойргийн хэмжээ нас ахих тусам аажмаар нэмэгдсэн байна. Охид, хөвгүүдийн хувьд толгойн тойргийн хэмжээ 0.4-0.5 см-ээр нэмэгджээ.

Гарын атгах хүч (кг)

Судалгаанд хамрагдсан охид, хөвгүүдийн баруун ба зүүн гарын атгах хүчийг 50-100 хүртэл кг заадаг тусгай багаж болох динамометрээр хэмжив.

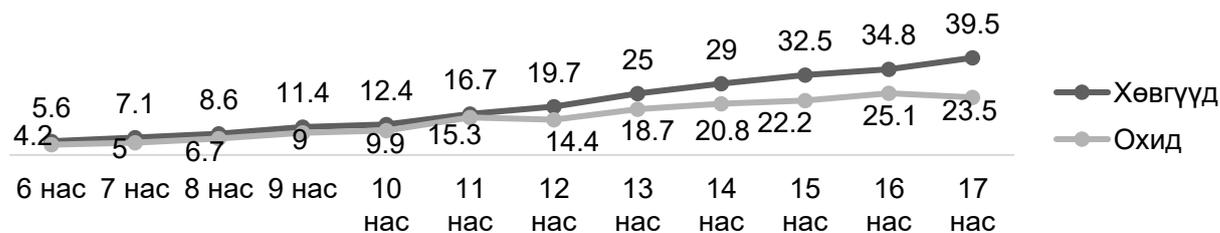
Хүснэгт 33. Охид, хөвгүүдийн баруун гарын атгах хүчний статистик үзүүлэлтүүд насаар (6-17 нас)

Нас	Mean	Range	Minimum	Maximum	Std. Deviation
Хөвгүүд					
6 нас	5.6	9	1	10	2.9
7 нас	7.1	12	2	14	3.2
8 нас	8.6	9	3	12	2.6
9 нас	11.4	9	7	16	2.5
10 нас	12.4	20	4	24	3.9
11 нас	16.7	19	9	28	4.9
12 нас	19.7	26	10	36	7.5
13 нас	25	33	10	43	7.3
14 нас	29	41	10	51	9.8
15 нас	32.5	19	22	41	5.7
16 нас	34.8	37	13	50	10.1
17 нас	39.5	33	21	54	8.1
Охид					
6 нас	4.2	10	0	10	3.1
7 нас	5	10	0	10	2.4
8 нас	6.7	10	2	12	2.9
9 нас	9	12	3	15	2.9
10 нас	9.9	14	3	17	3.4
11 нас	15.3	21	6	27	5.3
12 нас	14.4	24	4	28	7.1
13 нас	18.7	25	5	30	6.5
14 нас	20.8	24	8	32	7.4
15 нас	22.2	34	5	39	6.9

16 нас	25.1	27	15	42	6.6
17 нас	23.5	22	11	33	5.3

6-10 насны хүүхдүүдийн баруун гарын атгах хүч нь аажим аажмаар нэмэгдэж өссөн үзүүлэлттэй хүйсийн хувьд хүүхдүүдэд ялгаа ихтэй байгааг харуулж байна. 11 насны хөвгүүд хамгийн ихдээ 51.0 кг, хамгийн багадаа 10.0 кг, охид 8.0-32 кг атгаж энэ чанарын хөгжил тухайн насны хүүхдүүдэд ялгаа ихтэй байгааг харуулж байна.

Зураг 32. Охид, хөвгүүдийн баруун гарын атгах хүчний дундаж үзүүлэлт, насаар (6-17 нас)

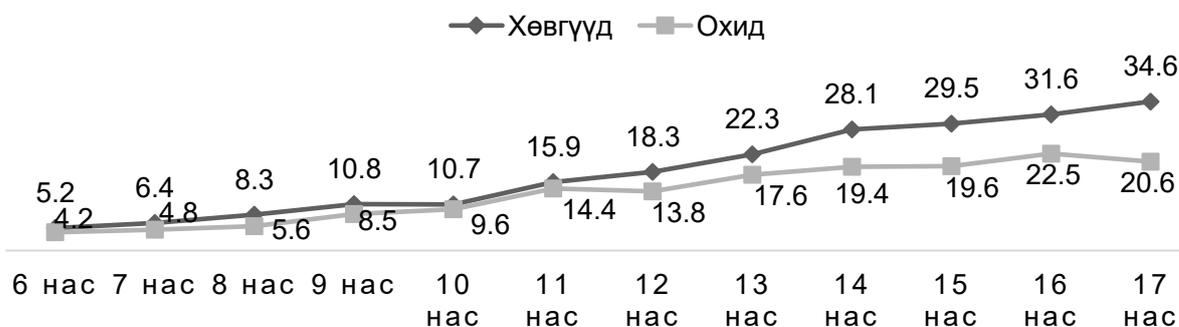
6-17 насны хөвгүүдийн хамгийн ихдээ 54.0 кг, охид 39.0 кг атгасан бол хамгийн багадаа 1.0 -5 кг атгаж энэ чанарын хөгжил тухайн насны хүүхдүүдэд ялгаа ихтэй байгааг харуулж байна.

Хүснэгт 34. Охид, хөвгүүдийн зүүн гарын атгах хүчний статистик үзүүлэлт, насаар (6-17 нас)

Нас	Mean	Range	Minimum	Maximum	Std. Deviation
Хөвгүүд					
6 нас	5.2	9	1	10	2.7
7 нас	6.4	8	3	11	2.5
8 нас	8.3	10	4	14	3
9 нас	10.8	10	6	16	2.8
10 нас	10.7	17	3	20	3.4
11 нас	15.9	16	9	25	4.7
12 нас	18.3	21	10	31	6.2
13 нас	22.3	42	2	44	7.9
14 нас	28.1	30	13	43	8.9
15 нас	29.5	22	18	40	5.4
16 нас	31.6	33	13	46	9.9
17 нас	34.6	25	25	50	6.9
Охид					
6 нас	4.2	10	0	10	3.1
7 нас	4.8	9	0	9	2.3
8 нас	5.6	11	0	11	2.7
9 нас	8.5	12	3	15	3
10 нас	9.6	13	3	16	3.1
11 нас	14.4	21.5	5	26.5	5.4
12 нас	13.8	21	5	26	6.6
13 нас	17.6	24	5	29	6.8
14 нас	19.4	24	5	29	7.1
15 нас	19.6	30	1	31	6.2
16 нас	22.5	19	12	31	5.5
17 нас	20.6	21	10	31	5.8

6-10 насны хөвгүүдийн зүүн гарын атгах хүчний дундаж үзүүлэлт нь хамгийн ихдээ 20.0 кг (10 нас) байгаа бол хамгийн багадаа 1.0 кг байна. 11-14 насны хөвгүүд хамгийн ихдээ 44.0 кг (13 нас), охид 29.0 (14 нас) кг атгасан бол хамгийн багадаа охид, хөвгүүд 3.0 -2.0 кг атгажээ. 15-17 насны хөвгүүдийн зүүн гарын атгах хүч хамгийн ихдээ 50.0 кг, хамгийн багадаа охид 1.0 кг байна.

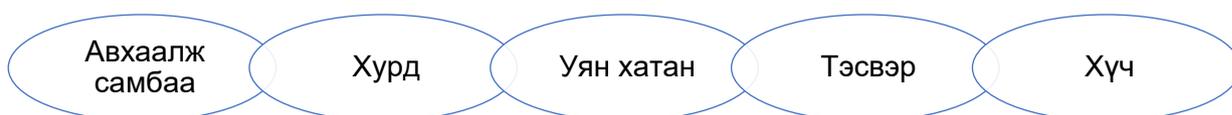
Зураг 33. Охид, хөвгүүдийн зүүн гарын атгах хүчний дундаж үзүүлэлт, насаар (6-17 нас)

6-17 насны охид, хөвгүүдийн зүүн гарын атгах хүчний дундаж үзүүлэлт өссөн. 11 наснаас хөвгүүдийн гарын атгах хүч аажмаар өссөн бол охидын гарын атгах хүч 14 наснаас тогтворжиж 16 насанд бага зэрэг өссөн ч 17 насанд буурсан байгааг зургаас харж болно.

Бие бялдрын бэлтгэлжилтийн онцлог

3.2.3 Сургуулийн өмнөх боловсролын 3-5 насны хүүхдийн бие бялдрын бэлтгэлжилтийн онцлог

СӨН -ний хүүхдийн онцлогт тохирсон сорилоор хэмжилт хийлээ.

Авхаалж самбаа

Хүүхдүүдийн авхаалж самбаатай чанарыг байгалийн сорилоор гүйцэтгүүлж байгалийн тоогоор үнэлгээг авч үзлээ.

Хүснэгт 35. Авхаалж самбаатай чанарын статистик үзүүлэлт, насаар (3-5 нас)

Нас	Хүйс	Mean	Std. Dev	Minimum	Maximum	Range
3 нас	хөвгүүд	1,9	1,2834	0,0	4,0	4,0
	охид	1,2	1,2597	0,0	4,0	4,0
4 нас	хөвгүүд	1,6	1,3772	0,0	4,0	4,0
	охид	1,2	1,0206	0,0	3,0	3,0
5 нас	хөвгүүд	1,7	1,3406	0,0	4,0	4,0
	охид	1,2	1,1672	0,0	4,0	4,0

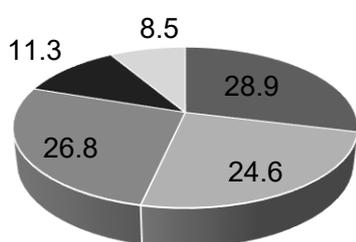
Сургуулийн өмнөх боловсролын түвшинд хамрагдаж буй хөвгүүд, охидын авхаалж самбаатай үзүүлэлт охидын хувьд байг оноогүй хүүхэд байхад 3-4 удаа байг оносон хүүхдүүд ч байна.

Хүснэгт 36. Авхаалж самбаатай чанарын гүйцэтгэл, насаар (3-5 нас)

Гүйцэтгэл	3 нас		4 нас		5 нас		нийт
	Хөвгүүд	Охид	Хөвгүүд	Охид	Хөвгүүд	Охид	
0	18,2	41,7	25,0	29,2	20,8	37,5	28,9
1	22,7	12,5	25,0	33,3	29,2	25,0	24,6
2	22,7	29,2	29,2	25,0	29,2	25,0	26,8
3	27,3	12,5	4,2	12,5	4,2	8,3	11,3
4	9,1	4,2	16,7	0,0	16,7	4,2	8,5

Хүүхдүүдийн гүйцэтгэлээс харахад нас тус бүрд хөвгүүдийн илүү авхаалж самбаатай байдаг байна.

Зураг 34. Нийт хүүхдүүдийн авхаалж самбаатай чанарын гүйцэтгэл, хувиар (3-5 нас)

■ Оноогүй ■ 1 удаа ■ 2 удаа ■ 3 удаа ■ 4 удаа

Нийт хүүхдүүдийн авхаалж самбаатай чанарын гүйцэтгэлийг авч үзэхэд 28.9 хувь нь байгаа онож чадаагүй бол 26.8 хувь нь байг 2 удаа оносон, 8.5 хувь нь байг 4 удаагийн гүйцэтгэлээр амжилттай оносон байна.

Хүч

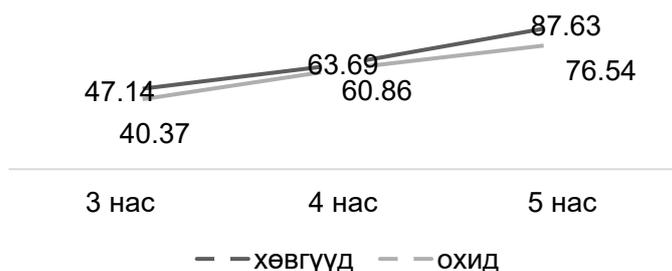
Хүүхдүүдийн хүчний чанарыг хөлийн хүчний үзүүлэлтээр 3 удаа хөлийг түлхэлттэй харайлгаж хамгийн хол харайсан үзүүлэлтээр хэмжиж авлаа.

Хүснэгт 37. Хөлийн хүчний статистик үзүүлэлт, насаар (3-5 нас)

Нас	Хүйс	Mean	Std. Dev	Minimum	Maximum	Range
3 нас	хөвгүүд	47,1364	15,40963	22,50	78,00	55,50
	охид	40,3667	15,98517	15,70	68,10	52,40
4 нас	хөвгүүд	63,6917	21,84612	30,00	101,00	71,00
	охид	60,8625	22,92902	22,70	95,00	72,30
5 нас	хөвгүүд	87,6250	18,44808	46,00	109,00	63,00
	охид	76,5417	15,66214	42,00	102,00	60,00

СӨБ-ын түвшинд суралцаж буй хөвгүүдийн хувьд харайсан хамгийн өндөр үзүүлэлт 78 см (3 нас), бага үзүүлэлт 22.50 см (3 нас) байна. Нас нэмэгдэх тусам дундаж үзүүлэлт нэмэгдэж байна.

Зураг 35 . Охид, хөвгүүдийн хөлийн хүчний дундаж үзүүлэлт, насаар (м) (3-5 нас)

Гурван насны хүүхдүүд дунджаар охид 40.3 см, хөвгүүд 47.1 см харайсан бол 4 насны охид 60.8 см, хөвгүүд 63.6 см, 5 насны охид 76.5 см, хөвгүүд 87.6 см харайсан нь нас нэмэгдэх тусам хөлийн хүч

сайжирч байгааг илэрхийлж байна.

Тэсвэр

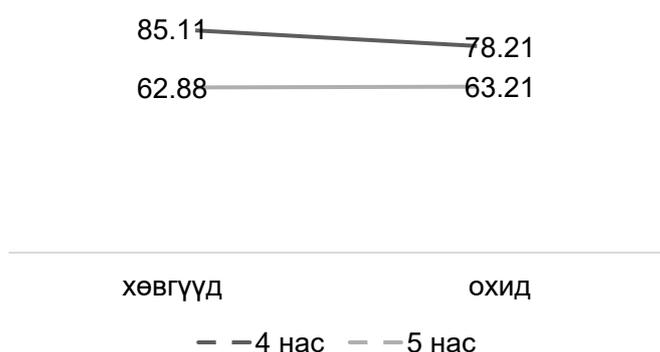
Хүүхдүүдийн тэсвэрийн чанарыг насны онцлогын дагуу 4 ба 5 насны хүүхдүүдээс 200 м гүйлгэж гүйцэтгэлээр авлаа.

Хүснэгт 38. 4,5 насны хүүхдүүдийн тэсвэрийн чанарын статистик үзүүлэлт (3-5 нас)

Нас	4 нас		5 нас	
	Хөвгүүд	Охид	Хөвгүүд	Охид
Mean	85,10	78,21	62,88	63,21
Range	36,09907	26,444	22,807	19,936
Minimum	41,12	41,89	29,16	32,11
Maximum	169,99	150,77	101,00	100,00
Std. Deviation	128,87	108,88	71,84	67,89

Хүүхдүүдийн нас зүйн онцлогоос хамааран тэсвэрийн сорилыг 4 ба 5 настай ххүүхдүүдийг тодорхой зайг хэр хрдтай туулсан чадвараар гүйцэтгүүлэн хугацаагаар хэмжилт хийсэн.

Зураг 36. Тэсвэрийн чанарын дундаж үзүүлэлт (сек) (3-5 нас)

Тэсвэрийн үзүүлэлтийг насны онцлогийн дагуу 3 насны хүүхдүүдээс аваагүй бөгөөд 4 насны хөвгүүдийн хувьд дунджаар 85.1 сек, 5 насны хөвгүүдийн хувьд 62.8 сек байгаа нь нас ахих тусам тэсвэрийн чанар сайжирсан байна. Харин охидын хувьд

тэсврийн чанар нас нэмэгдэхэд буурсан байдал ажиглагдлаа.

Хурд (сек)

Хүүхдүүдийн хурдыг 10 м гүйлгэж хугацааг 0.01 сек-ын нарийвчлалтай хэмжсэн.

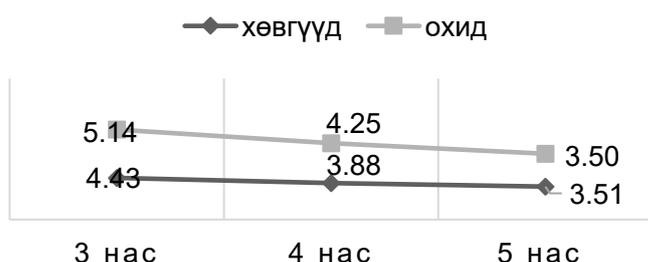
Хүснэгт 39. Охид, хөвгүүдийн хурдын чанарын статистик үзүүлэлт, насаар (3-5 нас)

Нас	Хүйс	Mean	Std. Devi	Minimum	Maximum	Range
3 нас	хөвгүүд	4,434	1,009	2,96	6,37	3,41

	oxid	5,142	1,745	3,01	8,91	5,90
4 нас	хөвгүүд	3,884	,922	2,77	5,64	2,87
	oxid	4,252	1,512	2,63	10,34	7,71
5 нас	хөвгүүд	3,508	,898	2,20	5,96	3,76
	oxid	3,497	,840	2,45	5,78	3,33

3-5 насны oxid, хөвгүүдийн хурдны чанар нас нэмэгдэх тусам сайжирсан дүр зурагтай байна. Тухайлбал, 4-5 насанд хөвгүүдийн хамгийн бага үзүүлэлт 2.77 сек, oxid 2.63 сек байгаа бол хамгийн их үзүүлэлт нь oxid 10.34 сек, хөвгүүд 5.64 сек байна.

Зураг 37. Oxид, хөвгүүдийн хурдны чанарын дундаж үзүүлэлт, насаар (сек) (3-5 нас)

Хүүхдүүдийн хурд нас нэмэгдэх тусам сайжирсан үзүүлэлттэй байна.

Уян хатан (см)

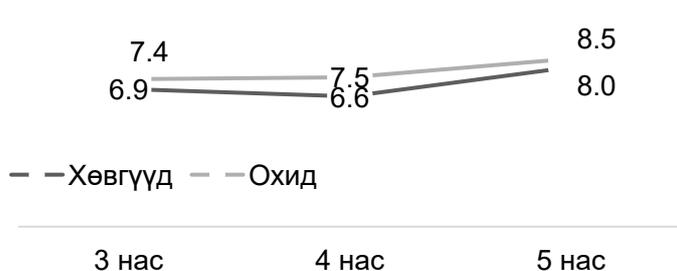
Уян хатан чанарыг суугаа байдлаас бөхийлтөөр авсан ба см-ийн нарийвлалтайгаар хэмжилт хийсэн.

Хүснэгт 40. Oxид, хөвгүүдийн уян хатан чанарын статистик үзүүлэлт, насаар (3-5 нас)

Нас	Хүйс	Mean	Std. Devi	Minimum	Maximum	Range
3 нас	хөвгүүд	6,91	3,586	-3,00	15,0	18,0
	oxid	7,42	2,823	4,00	13,0	9,0
4 нас	хөвгүүд	6,55	3,245	2,00	15,0	13,0
	oxid	7,52	2,997	2,60	12,4	9,8
5 нас	хөвгүүд	8,02	4,642	-3,00	17,2	20,2
	oxid	8,45	4,547	2,00	19,0	17,0

Хүүхдүүдийн уян хатан чанар ялгаатай байна. Гурав, таван насны хөвгүүдийн хамгийн бага үзүүлэлт хасах үзүүлэлттэй байхад хамгийн их нь 19-12 см уян байгаа нь ялгаа ихтэй байгааг харуулж байна.

Зураг 38. Oxид, хөвгүүдийн уян хатан чанарын дундаж үзүүлэлт, насаар (см) (3-5 нас)

Хүүхдүүдийн уян хатан чанарын дундаж үзүүлэлтээс хархад oxidын уян хатан чанар нас нэмэгдэх тусам өссөн үзүүлэлттэй байна. Хөвгүүдийн уян хатан чанар 4 насанд бага

ээрэг буурсан байна.

Тэнцвэр (сек)

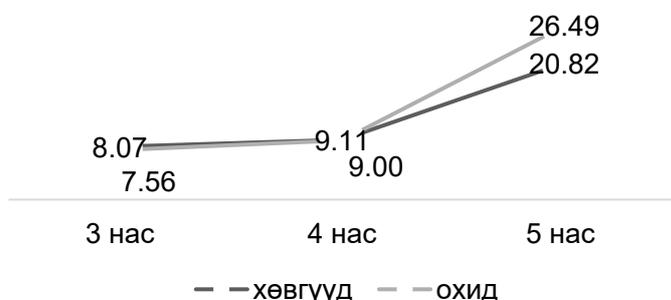
Хүүхдүүдийн тэнцвэрийн чанарыг нэг хөл дээрээ тэнцвэрээ хадгалан зогсож байгаа хугацааг секундеер тэмдэглэж хэмжилт хийсэн.

Хүснэгт 41. Охид, хөвгүүдийн тэнцвэрийн чанарын статистик үзүүлэлт, насаар (3-5 нас)

Нас	Хүйс	Mean	Std. Devi	Minimum	Maximum	Range
3 нас	хөвгүүд	8,07	8,929	0,00	43,0	43,0
	охид	7,55	8,771	0,00	44,2	44,3
4 нас	хөвгүүд	9,11	7,862	1,05	34,9	33,8
	охид	9,00	5,387	1,17	18,7	17,5
5 нас	хөвгүүд	20,81	14,178	2,32	59,2	56,9
	охид	26,48	22,020	0,00	60,0	60,0

Хүүхдүүд 3 наснаас нэг хөл дээрээ тэнцвэрээ олж тогтож эхэлдэг ба дунджаар хөвгүүд 8.07 сек , охид 7.55 сек тогтож байгаа нь анхаарлаа төвлөрүүлэн тэнцвэртэй байдлаа хадгалах боломжтой болж эхэлдэг байна.

Зураг 39. Охид, хөвгүүдийн тэнцвэрийн чанарын дундаж үзүүлэлт, насаар (сек) (3-5 нас)

Хүүхдүүдийн тэнцвэрийн чанар нас нэмэгдэх тусам сайжирдаг ба 5 насанд нэг хөл дээрээ тэнцвэрээ олж хадгалан тогтвортой зогсож чаддаг болдог байна.

3.2.4 Ерөнхий боловсролын 6-17 насны хүүхдийн бие бялдрын бэлтгэлжилтийн онцлог

Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн бие бялдрын бэлтгэлжилтийг хурд (сек), хүч (удаа), уян хатан (см), авхаалж самбаа (сек) болон байрнаас уртад харайх буюу доод мөчдийн динамик хүч (см) гэсэн чанаруудаар авч үзэв.

Хурдны чанар (сек)

6-10 насны хүүхдүүдийг 30 м, 11-ээс дээш насны хүүхэд, залуучуудыг 50 метрийн зайд гүйлгэж хурдны чанарыг тодорхойлохдоо секундомерийн 0.01 сек-ийн нарийвчлалтайгаар хэмжив.

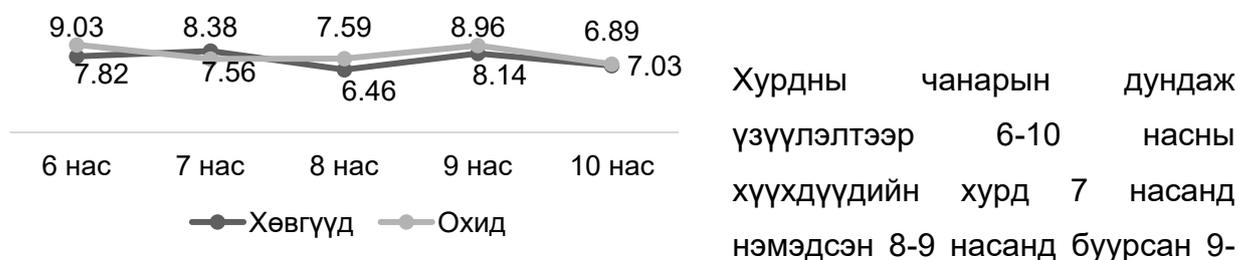
Хүснэгт 42. Охид, хөвгүүдийн хурдны чанарын статистик үзүүлэлтүүд, м/с (6-17 нас)

Нас	Mean	Range	Minimum	Maximum	Std. Devi
Охид					
6 нас	9.03	6.91	6.20	13.11	1.88
7 нас	7.56	3.56	5.86	9.42	0.85
8 нас	7.59	5.20	5.70	10.90	1.29
9 нас	8.96	7.64	5.95	13.59	2.35
10 нас	7.03	6.21	5.27	11.48	2.03
11 нас	10.45	3.61	8.63	12.24	0.89

12 нас	10.33	3.98	8.74	12.72	1.06
13 нас	9.41	4.00	7.37	11.37	0.83
14 нас	10.09	3.56	8.38	11.94	0.79
15 нас	9.88	4.19	8.11	12.30	1.14
16 нас	9.76	3.82	8.05	11.87	0.96
17 нас	10.97	5.24	8.56	13.80	1.62
Хөвгүүд					
6 нас	7.82	4.79	5.64	10.43	1.19
7 нас	8.38	7.41	5.82	13.23	1.93
8 нас	6.46	3.86	5.19	9.05	1.07
9 нас	8.14	7.16	5.37	12.53	2.20
10 нас	6.89	5.45	5.39	10.84	1.66
11 нас	9.72	3.44	8.36	11.80	0.95
12 нас	9.39	3.80	7.91	11.71	0.95
13 нас	8.97	6.17	7.14	13.31	1.26
14 нас	9.15	6.96	7.63	14.59	1.56
15 нас	8.45	5.66	6.75	12.41	1.27
16 нас	8.60	6.08	7.40	13.48	1.28
17 нас	7.79	2.08	7.01	9.09	0.45

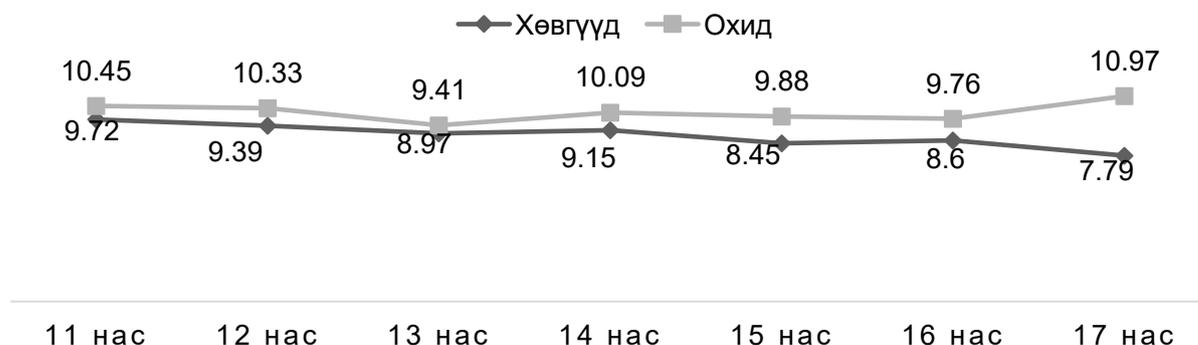
6-17 насны охид, хөвгүүдийн хурдны чанар нь өссөн буурсан дүр зурагтай байна. Тухайлбал, 6-10 насанд хөвгүүдийн хамгийн бага үзүүлэлт 5.19 сек, охид 5.27сек байгаа бол хамгийн их үзүүлэлт нь охид 13.11 сек, хөвгүүд 13.23 сек байна. 11-14 насны охид хамгийн багадаа 7.34 сек, хөвгүүд 7.14 сек гүйсэн бол хамгийн их үзүүлэлт нь охид 14.59 сек, хөвгүүд 14.59 сек байгаа нь энэ чанарын хөгжил ихтэй байгааг харуулж байна.

Зураг 40. Охид, хөвгүүдийн хурдны чанарын дундаж үзүүлэлт, насаар (сек) (6-10 нас)

Хурдны чанарын дундаж үзүүлэлтээр 6-10 насны хүүхдүүдийн хурд 7 насанд нэмэгдсэн 8-9 насанд буурсан 9-10 насанд нэмэгдсэн үзүүлэлттэй байна.

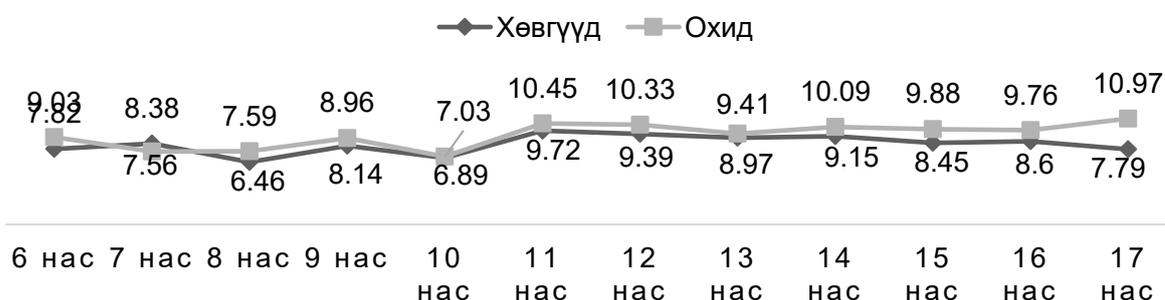
Зураг 41. Охид, хөвгүүдийн хурдны чанарын дундаж үзүүлэлт, насаар (сек) (11-17 нас)

Хурдны чанарын дундаж үзүүлэлтээр 11-17 насны хөвгүүдийн хурд 11-12 насанд

тогвортой, 13 наснаас хурд бага зэрэг нэмэгдсэн байна. Охидын хурдны дундаж үзүүлэлт нас 14-16 насанд тогтворжсон 16-17 насанд буурсан үзүүлэлттэй байна.

Зураг 42. Охид, хөвгүүдийн хурдны чанарын дундаж үзүүлэлт, насаар (6-17 нас)

Хүүхдүүдийн хурдны чанар бага боловсролын түвшинд суралцаж буй хүүхдүүдийн хувьд бага зэрэг өссөн буурсан үзүүлэлттэй харин бүрэн дунд боловсролын түвшинд суралцаж буй хүүхдүүдийн хувьд тогвортой үзүүлэлттэй байна.

Хүчний чанар (удаа)

6-17 насны хүүхдүүдийг гар дээр нь суниалгаж хүчний чанарыг тодорхойлов.

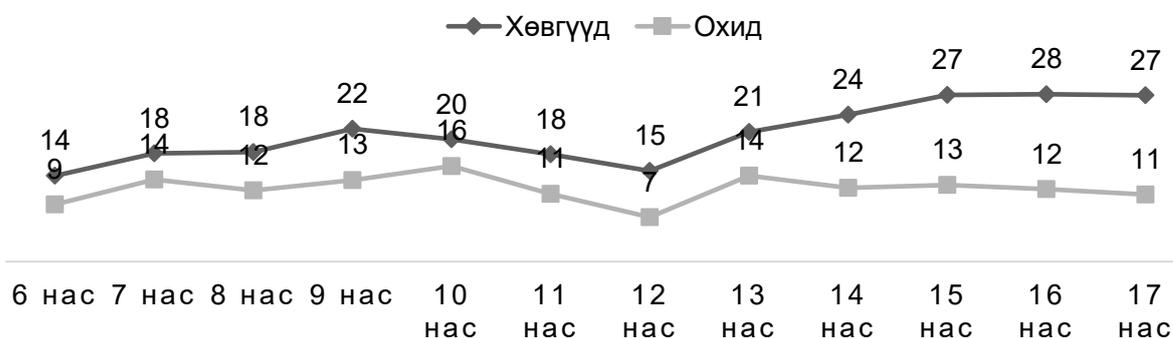
Хүснэгт 43. Охид, хөвгүүдийн гарын хүчний статистик үзүүлэлтүүд, удаа (6-17 нас)

Нас	Mean	Range	Minimum	Maximum	Std. Deviation
Охид					
6 нас	9.4	22.0	0.0	22.0	5.5
7 нас	13.5	13.0	6.0	19.0	3.5
8 нас	11.7	19.0	4.0	23.0	5.7
9 нас	13.4	22.0	0.0	22.0	6.6
10 нас	15.7	35.0	2.0	37.0	7.7
11 нас	11.1	26.0	0.0	26.0	6.4
12 нас	7.3	16.0	0.0	16.0	4.8
13 нас	14.1	33.0	1.0	34.0	8.9
14 нас	12.1	26.0	0.0	26.0	7.2
15 нас	12.6	36.0	0.0	36.0	9.1
16 нас	11.9	28.0	2.0	30.0	7.5
17 нас	11.0	23.0	2.0	25.0	6.5
Хөвгүүд					
6 нас	14.1	21.0	8.0	29.0	5.1
7 нас	17.8	14.0	12.0	26.0	3.9
8 нас	18.0	20.0	9.0	29.0	6.5
9 нас	21.8	29.0	10.0	39.0	6.5
10 нас	20.1	28.0	4.0	32.0	7.7
11 нас	17.6	35.0	0.0	35.0	9.4
12 нас	14.9	27.0	0.0	27.0	8.1
13 нас	21.3	31.0	8.0	39.0	8.0
14 нас	24.1	38.0	0.0	38.0	8.8
15 нас	27.4	40.0	0.0	40.0	9.8
16 нас	27.5	29.0	11.0	40.0	8.7
17 нас	27.3	41.0	0.0	41.0	9.2

6-10 насны хүүхдүүд хамгийн ихдээ 37 - 39 удаа суниаж байхад нэг ч удаа суниаж чадаагүй хүүхдүүд ч байна. 11-14 насны хүүхдүүд хамгийн ихдээ 40-37 удаа, хамгийн

багадаа 0-1 удаа суниажээ.15-17 насны хүүхдүүд хамгийн ихдээ 36-40 удаа, мөн суниаж чадахгүй хүүхэд ч байсан байна.

Зураг 43. Охид, хөвгүүдийн хүчний чанарын дундаж үзүүлэлт, насаар (6-17 нас)

Охид, хөвгүүдийн хувьд гарын атгах хүчний хөгжил харилцан адилгүй байна. Хөвгүүдийн гарын атгах хүч нь 7 насанд нэмэгдсэн, 10 наснаас буурсан байна. 13 наснаас гарын атгах хүчний дундаж үзүүлэлт өссөн байна. Охидын хувьд 6-10 насанд бага зэрэг өссөн үзүүлэлттэй 11 наснаас буурсан 12-13 насанд өсөөд 14 наснаас тогтворжсон байна.

Уян хатны чанар (см)

Охид, хөвгүүдийн уян хатан чанарыг суугаа байдлаас бөхийлгөх аргаар авч, см–ээр (мм-ийн нарийвчлалтайгаар) хэмжиж, хөлийн улнаас урагш илүү хэмжээг (+) хөлийн уланд хүрэхгүй дутуу хэмжээг (-) гэж тэмдэглэв. Бөхийхөд хөлийг нугалахгүй, өвдгийг эгц шулуун байлгана.

Хүснэгт 44. Охид, хөвгүүдийн уян хатан чанарын статистик үзүүлэлтүүд, насаар (6-17 нас)

Нас	Mean	Range	Minimum	Maximum	Std. Devi
Хөвгүүд					
6 нас	3.74	15.00	-5.00	10.00	3.74
7 нас	4.26	24.00	-9.00	15.00	5.54
8 нас	4.85	31.00	-10.00	21.00	5.29
9 нас	6.57	20.00	-4.00	16.00	5.02
10 нас	5.90	18.00	-5.00	13.00	4.36
11 нас	3.42	22.00	-9.00	13.00	5.91
12 нас	6.40	27.50	-7.00	20.50	5.93
13 нас	6.87	36.00	-15.00	21.00	8.21
14 нас	11.60	31.00	-1.00	30.00	8.63
15 нас	11.29	29.00	-1.00	28.00	8.28
16 нас	10.21	26.00	1.00	27.00	7.22
17 нас	10.65	21.00	3.00	24.00	6.11
Охид					
6 нас	8.07	17.00	-3.00	14.00	4.29
7 нас	6.72	31.00	-13.00	18.00	6.25
8 нас	8.02	18.00	-2.00	16.00	4.01
9 нас	8.20	18.00	1.00	19.00	5.69
10 нас	8.92	26.00	-3.00	23.00	6.11

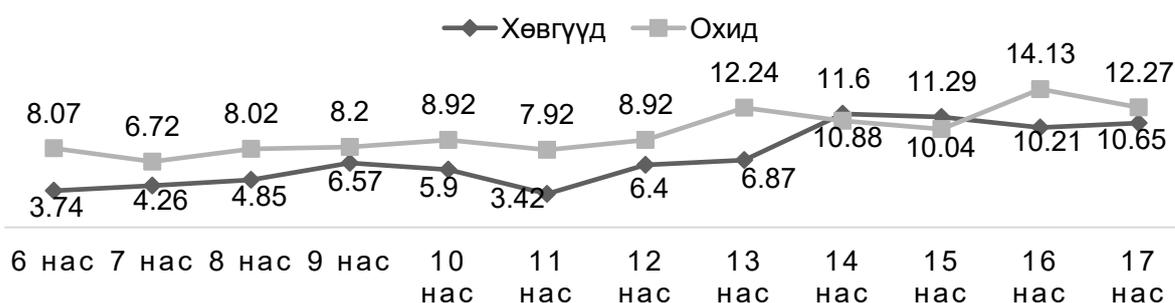
11 нас	7.92	41.00	-22.00	19.00	9.20
12 нас	8.92	30.00	-8.00	22.00	6.17
13 нас	12.24	21.00	4.00	25.00	5.34
14 нас	10.88	23.00	-3.00	20.00	6.31
15 нас	10.04	31.00	-3.00	28.00	7.09
16 нас	14.13	26.00	2.00	28.00	6.43
17 нас	12.27	26.00	2.00	28.00	6.36

Бага боловсролын түвшинд суралцаж буй охидын хувьд уян хатан чанарын хамгийн бага үзүүлэлт -13 см (7 нас), хамгийн ихдээ 23 см (10 нас), хөвгүүдийн энэ чанарын хамгийн бага үзүүлэлт -10 см (8 нас), хамгийн ихдээ 21 см (8 нас) байна.

Суурь боловсролын түвшинд суралцаж буй охидын уян хатан чанарын үзүүлэлт хамгийн багадаа -8 см (13 нас), хөвгүүдийн хамгийн бага үзүүлэлт -15 см (13 нас), хамгийн ихдээ 30 см (14 нас) байна.

Бүрэн дунд боловсролын түвшинд суралцаж буй охидын уян хатан чанарын үзүүлэлт хамгийн багадаа -1 см (15 нас), хамгийн ихдээ 27 см (15-17 нас), хөвгүүдийн энэ чанарын үзүүлэлт хамгийн багадаа -3 см (15 нас), хамгийн өндөр үзүүлэлт нь 28 см (15 нас) байна.

Зураг 44. Охид, хөвгүүдийн уян хатан чанарын дундаж үзүүлэлт, насаар (6-17 нас)

Судалгаанд хамрагдсан охид, хөвгүүдийн уян хатны чанарын дундаж үзүүлэлт охидын хувьд 6-10 нас хүртэл аажмаар өссөн 11 наснаас буурч, 12 наснаас нэмэгдэж, 16 наснаас тогтворжсон байна. Хөвгүүдийн хувьд 6-11 нас хүртэл аажмаар өссөн, 11 насанд буурсан, 12 наснаас өссөн 16 наснаас тогтворжсон байна.

Авхаалж самбааны чанар (сек)

Судалгаанд хамрагдсан 6-17 насны охид, хөвгүүдийн авхаалж самбаатай чанарыг 10 м-т гурван удаа хамгийн дээд хурдаар гүйлгэж, 0.1 секундын нарийвчлалтайгаар хэмжив.

Хүснэгт 45. Охид, хөвгүүдийн авхаалж самбаатай чанарын статистик үзүүлэлтүүд, насаар (6-17 нас)

Нас	Mean	Range	Maximum	Minimum	Std. Devi
Хөвгүүд					
6 нас	10.93	6.50	14.49	7.99	1.40

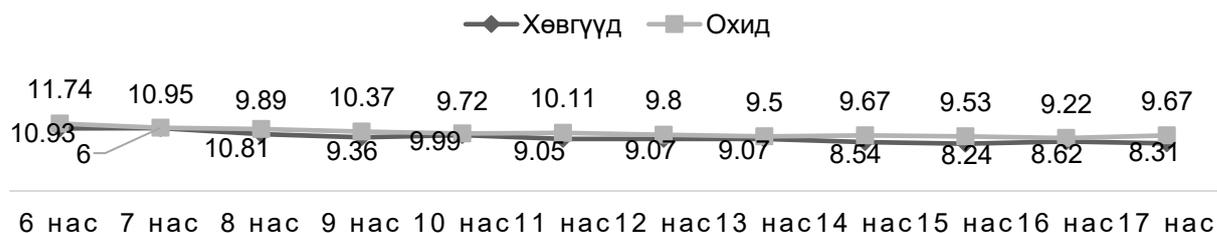
7 нас	10.95	2.76	12.58	9.82	0.84
8 нас	9.89	2.64	11.35	8.71	0.83
9 нас	9.36	3.77	11.58	7.81	0.89
10 нас	9.72	6.23	14.83	8.60	1.35
11 нас	9.05	3.08	11.14	8.06	0.75
12 нас	9.07	3.00	10.70	7.70	0.68
13 нас	9.07	4.50	11.68	7.18	1.33
14 нас	8.54	3.99	10.98	6.99	1.13
15 нас	8.24	4.69	11.82	7.13	1.08
16 нас	8.62	4.91	12.02	7.11	1.39
17 нас	8.31	1.91	9.16	7.25	0.51
<i>Охид</i>					
6 нас	11.74	7.07	15.95	8.88	1.80
7 нас	10.99	11.48	19.24	7.76	2.15
8 нас	10.81	5.87	15.23	9.36	1.31
9 нас	10.37	5.34	14.06	8.72	1.13
10 нас	9.99	3.97	11.97	8.00	0.94
11 нас	10.11	4.28	12.90	8.62	0.89
12 нас	9.80	3.40	12.01	8.61	0.83
13 нас	9.50	5.01	13.23	8.22	1.10
14 нас	9.67	5.94	13.72	7.78	1.24
15 нас	9.53	2.66	10.90	8.24	0.68
16 нас	9.22	2.67	10.20	7.53	0.69
17 нас	9.67	4.32	12.22	7.90	1.18

Бага боловсролын түвшинд суралцаж буй охидын авхаалж самбаатай үзүүлэлт охидын хувьд хамгийн багадаа 7.76 сек (7 нас), хамгийн ихдээ 19.24 сек (7 нас), хөвгүүдийн хувьд хамгийн багадаа 7.99сек (6 нас), хамгийн ихдээ 14.49 сек (6 нас) байна.

Суурь боловсролын түвшинд суралцаж буй охидын авхаалж самбаатай чанарын үзүүлэлт хамгийн багадаа 7.78 сек (14нас), хамгийн ихдээ 13.72сек (14нас), хөвгүүдийн хувьд багадаа 6.99 сек (13 нас), хамгийн ихдээ 11.68 сек (13 нас) байна.

Бүрэн дунд боловсролын түвшинд суралцаж буй охидын авхаалж самбаатай чанарын үзүүлэлт хамгийн ихдээ 7.53 сек (16 нас), хамгийн ихдээ 12.22 сек (16 нас), хөвгүүдийн хувьд хамгийн багадаа 7.11 сек (16 нас), хамгийн ихдээ 12.02 сек (16 нас) байна.

Зураг 45. Охид, хөвгүүдийн авхаалж самбааны чанарын дундаж үзүүлэлт, насаар (6-17 нас)

Судалгаанд хамрагдсан 6-17 насны охид, хөвгүүдийн авхаалж самбаатай чанар нь нас нэмэгдэх тусам өссөн үзүүлэлттэй байна.

Тэсвэрийн чанар (сек)

Судалгаанд хамрагдсан охид, хөвгүүдийн тэсвэрийн чанарыг тодорхойлохдоо 6 настнуудыг 300 м, 7-14 настнуудыг 500 м, 15-18 насны хүүхэд, залуучуудыг 1000 м, 19-21 насны залуучуудыг 1500 м-т гүйлгэв.

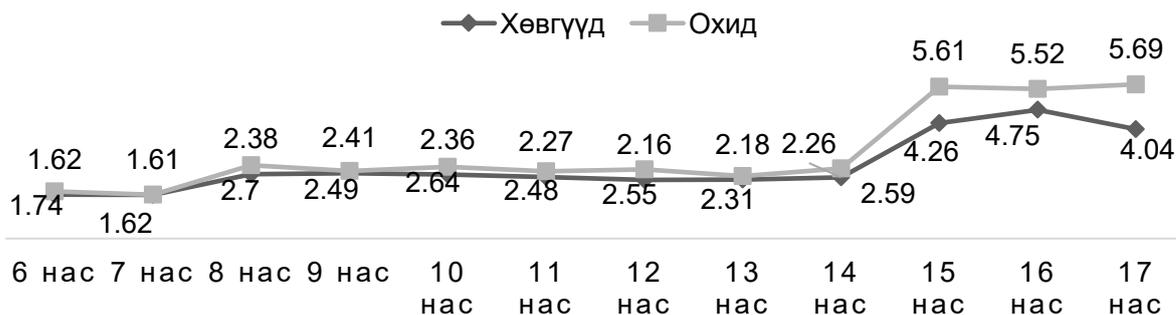
Хүснэгт 46. Охид, хөвгүүдийн тэсвэрийн чанарын статистик үзүүлэлт, насаар (6-17 нас)

Нас	Mean	Range	Maximum	Minimum	Std. Devi
<i>Хөвгүүд</i>					
6 нас	97.2	84.5	66.4	150.9	24.8
7 нас	96.6	57.7	65.6	123.2	18.7
8 нас	142.7	183.8	70.1	254.0	44.3
9 нас	144.6	253.4	98.1	351.5	55.1
10 нас	141.5	145.3	97.8	243.1	34.9
11 нас	136.1	189.6	95.4	285.0	41.2
12 нас	129.8	129.0	85.0	213.9	35.7
13 нас	130.6	105.8	79.8	185.6	27.8
14 нас	135.4	160.4	75.7	236.1	39.3
15 нас	255.8	161.6	189.1	350.7	43.4
16 нас	284.8	281.1	199.0	480.0	79.6
17 нас	242.2	106.2	191.0	297.1	28.0
<i>Охид</i>					
6 нас	104.4	180.3	65.5	245.8	40.6
7 нас	96.9	44.1	71.3	115.4	11.7
8 нас	162.0	208.8	78.0	286.8	54.6
9 нас	149.4	192.1	64.0	256.1	50.5
10 нас	158.6	167.2	111.5	278.7	34.1
11 нас	148.8	140.6	114.8	255.4	32.6
12 нас	152.8	107.0	111.2	218.2	30.5
13 нас	138.4	105.8	79.8	185.6	27.8
14 нас	155.4	312.3	93.5	405.8	58.3
15 нас	336.3	180.1	266.7	446.8	52.4
16 нас	331.2	232.3	212.2	444.5	58.4
17 нас	341.2	133.7	266.9	400.6	40.1

Бага боловсролын түвшинд суралцаж буй охидын тэсвэрийн чанарыг үзүүлэлтийг насны онцлогоос хамааран 6 настнуудыг 300 м, 7-14 настнуудыг 500 м, 15-18 насны хүүхдүүдийг 1000 м-т гүйлгэж гүйцэтгэлийг секундээр хэмжив.

Судалгаанд хамрагдсан 7 насны охидын хувьд хамгийн бага үзүүлэлт 1.09 сек (6 нас), хамгийн ихдээ 4.09 сек (6 нас), 7-14 насны хөвгүүдийн хувьд хамгийн багадаа 1.41 сек (12нас), хамгийн ихдээ 4.90 сек (10 нас) байна. 15-17 насны охидын тэсвэрт чанарын үзүүлэлт хамгийн ихдээ 8.88 сек (15 нас), хамгийн багадаа 3.56 сек (16 нас), хөвгүүдийн хувьд хамгийн багадаа 3.18 сек (16 нас), хамгийн ихдээ 8.0 (16 нас) байна.

Зураг 46. Охид, хөвгүүдийн тэсвэрийн чанарын дундаж үзүүлэлт, насаар (мин) (6-17 нас)

Судалгаанд хамрагдсан хүүхүүдийн тэсвэрийн чанар 7 насанд гүйцэтгэл сайтай 8-14 насанд гүйцэтгэл жигд тогтвортой байна. 15-17 насны охид хөвгүүдийн хувьд 16 насанд хурд буурсан, охидын хувьд дундаж үзүүлэлт гүйцэтгэл тогтвортой байна.

Хөлийн хүч (см)

Хүүхдүүдийг гарааны шугам дээр хөлд нь бага зэргийн зайтай зогсоож, хөлөө бага зэрэг нугалаад урагш бөхийсөн байдлаас гараа урагш, хойш саваад аль болох хол зайд харайлгаж сорилыг авав. 3 удаа харайлгаж, дундаж амжилтыг нь тооцон 0.01 см-ын нарийвчлалтайгаар тэмдэглэв.

Хүснэгт 47. Охид, хөвгүүдийн хөлийн хүчний статистик үзүүлэлтүүд, насаар (6-17 нас)

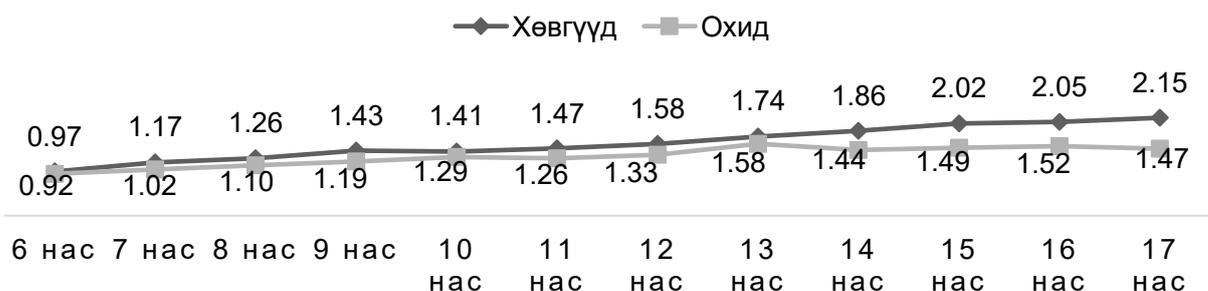
Нас	Mean	Range	Maximum	Minimum	Std. Devi
Хөвгүүд					
6 нас	96.8	56.0	75.0	131.0	13.0
7 нас	116.9	56.0	89.0	145.0	15.4
8 нас	125.5	89.0	98.0	187.0	19.6
9 нас	142.8	77.0	114.0	191.0	20.7
10 нас	140.8	104.0	76.0	180.0	19.9
11 нас	147.2	68.0	114.0	182.0	18.3
12 нас	157.6	79.0	117.2	196.2	21.6
13 нас	173.7	104.0	114.0	218.0	25.7
14 нас	185.7	128.0	110.0	238.0	25.7
15 нас	202.3	152.0	118.0	270.0	31.6
16 нас	205.3	108.0	125.0	233.0	27.7
17 нас	214.7	82.0	162.0	244.0	18.3
Охид					
6 нас	91.8	50.0	68.0	118.0	14.9
7 нас	101.6	44.0	82.0	126.0	11.8
8 нас	110.4	94.0	84.0	178.0	20.6
9 нас	118.5	61.7	80.0	141.7	15.9
10 нас	128.9	62.0	104.0	166.0	15.3
11 нас	125.8	54.0	95.0	149.0	17.6
12 нас	133.3	73.4	91.0	164.4	17.3
13 нас	157.6	83.0	121.0	204.0	19.9
14 нас	143.8	57.0	119.0	176.0	16.8
15 нас	149.2	71.0	114.0	185.0	21.8
16 нас	152.3	68.0	113.0	181.0	18.1
17 нас	147.1	75.0	117.0	192.0	18.7

Бага боловсролын түвшинд суралцаж буй хөвгүүдийн хувьд хол харайсан хамгийн өндөр үзүүлэлт 191см (9 нас), бага үзүүлэлт 75.0 см (6 нас) байна.

Суурь боловсролын түвшинд суралцаж буй охидын хувьд хамгийн өндөр үзүүлэлт 204.0 см (13 нас), хөвгүүдийн хувьд 238 см (14 нас) байна.

Бүрэн дунд боловсролын насны буюу 15-17 насны охидын үзүүлэлт хамгийн өндөр үзүүлэлт 192 см (17 нас), хөвгүүдийн 270 см (17 нас) байна.

Зураг 47. Охид, хөвгүүдийн хөлийн хүчний дундаж үзүүлэлт, насаар (6-17 нас)

Хөвгүүдийн доод мөчдийн динамик чанарын буюу хөлийн хүч нас нэмэгдэх тусам өссөн байна. 6-10 насны хөвгүүдийн хувьд нас нэмэгдэх тусам 7-16 см өссөн бол, охидын хувьд бага боловсролын түвшинд өссөн, суурь боловсролын түвшинд буурсан үзүүлэлттэй 13 наснаас дундаж үзүүлэлт тогтворжсон байна.

Бие бялдрын ерөнхий хөгжил ба бие бялдрын бэлтгэлжилтийн хамаарал

Бие бялдрын ерөнхий хөгжил болон бие бялдрын бэлтгэлжилтийн чанаруудын хоорондын хамаарлыг болон түүнд нөлөөлөгч бусад хүчин зүйлүүдийг авч үзлээ.

Хүснэгт 48. Бие бялдрын бэлтгэлжилтийн корреляц хамаарал (6-17 нас)

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Хурд	610.673	1	610.673	172.100	.000
Уян хатан	2597.415	1	2597.415	51.112	.000
Авхаалж самбаа	755.436	1	755.436	192.572	.000
Хүч	22474.049	1	22474.049	311.493	.000
Хөлийн хүч	92377.226	1	92377.226	58.890	.000
Тэсвэр	754754.269	1	754754.269	117.224	.000
Толгойн тойрог	1107.788	1	1107.788	213.115	.000
Биеийн жин	2849.793	1	2849.793	13.681	.000
Цээжний тойрог	6456.911	1	6456.911	59.003	.000
Бүсэлхийн тойрог	3685.004	1	3685.004	55.155	.000
Гараа чихэнд хүргэх	19.600	1	19.600	268.575	.000

Бие бялдрын үзүүлэлтүүд хоорондоо хамааралтай хөгждөг байна.

Хүснэгт 49. Хүчин зүйлийн хамаарал (6-17 нас)

	Сургууль хоорондын зай	Сургуульд ирдэг байдал	Орой унтдаг цаг	Гэрийн даалгавар	Спортоор хичээллэдэг эсэх
Хурд			.146**		
Уян хатан			.166**		
Авхаалж самбаа		-.118**	-.243**	-.227**	-.242**

Хүч					.172**
Хөлийн хүч	-.143**	.232**	.323**	.337**	.339**
Тэсвэр	-.133**	.150**	.332**	.284**	.121**
Толгойн тойрог	-.134**	.183**	.366**	.340**	.258**
Биеийн жин	-.137**	.188**	.387**	.369**	.238**
Биеийн өндөр	-.134**	.228**	.434**	.387**	.299**
Цээжний тойрог		.133**	.371**	.399**	.192**
Бүсэлхийн тойрог		.121**	.290**	.325**	.151**
Гарын атгах хүч (баруун)	-.142**	.209**	.355**	.353**	.267**
Гарын атгах хүч (зүүн)	-.145**	.189**	.343**	.345**	.294**

6-17 насны охид, хөвгүүдийн унтдаг цаг нь биеийн жин ($r=387^{**}$, $p<0.01$), биеийн өндөр ($r=434^{**}$, $p<0.01$), цээжний тойрог ($r=371^{**}$, $p<0.01$), баруун гарын атгах хүч ($r=355^{**}$, $p<0.01$), зүүн гарын атгах хүч ($r=343^{**}$, $p<0.01$) болон хөлийн хүч ($r=323^{**}$, $p<0.01$)-тай холбоотой байна. Хүүхдүүд эрт унтах тусам биеийн өндөр, жин нэмэгддэг ба авхаалж самбаатай байх чанар нэмэгддэг байна.

Спортоор хичээллэдэг эсэх нь тэдний биеийн жин ($r=238^{**}$, $p<0.01$), биеийн өндөр ($r=299^{**}$, $p<0.01$), баруун гарын атгах хүч ($r=267^{**}$, $p<0.01$) болон зүүн гарын атгах хүч ($r=294^{**}$, $p<0.01$) -тэй холбоотой байна. Мөн хөлийн хүч ($r=339^{**}$, $p<0.01$), хүчний чанар ($r=172^{**}$, $p<0.01$), авхаалж самбаа ($r=-242^{**}$, $p<0.01$) -тай хамааралтай байна. Спортоор хичээллэх нь авхаалж самбаатай чанарыг хөгжүүлдэг байна.

Хүснэгт 50. Бие бялдрын үзүүлэлтүүдийн харилцан хамаарал (6-17 нас)

	Толгойн тойрог	Биеийн жин	Биеийн өндөр	Цээжний тойрог	Бүсэлхийн тойрог
Хурд	.223**	.304**	.246**	.298**	.289**
Уян хатан	.249**	.282**	.302**	.256**	.140**
Авхаалж самбаа	-.421**	-.389**	-.519**	-.388**	-.284**
Хүч	.115**	.132**	.232**	.094*	0.029
Хөлийн хүч	.572**	.623**	.777**	.547**	.414**
Тэсвэр	.504**	.566**	.547**	.580**	.478**
Толгойн тойрог	1	.844**	.820**	.829**	.738**
Биеийн жин		1	.909**	.922**	.847**
Биеийн өндөр			1	.830**	.691**
Цээжний тойрог				1	.876**
Гарын атгах хүч (баруун)				.685**	.568**
Гарын атгах хүч (зүүн)	.775**	.419**	.672**	.779**	.824**
Гараа чихэнд хүргэх				.291*	.307*

Бие бялдрын ерөнхий хөгжил ба бие бялдрын бэлтгэлжилтийн үзүүлэлтүүд хоорондоо харилцан хамааралтай хөгждөг байна.

Хүснэгт 51. Бие бялдрын үзүүлэлтүүдийн харилцан хамаарал (6-17 нас)

	Хүч	Хөлийн хүч	Тэсвэр	Гарын атгах хүч (баруун)	Гарын атгах хүч (зүүн)
Хурд	-.325**		.253**		
Уян хатан	.148**	.261**	.150**	.333**	.335**
Авхаалж самбаа	-.393**	-.669**	-.200**	-.466**	-.481**

Хүч	1	.544**	.404**	.410**
Хөлийн хүч		1	.308**	.775**
Тэсвэр			1	.419**
Толгойн тойрог				.680**
Биеийн жин				.790**
Биеийн өндөр				.835**
Цээжний тойрог				.685**
Бүсэлхийн тойрог				.568**
Гарын атгах хүч (баруун)			1	.955**

Бие бялдрын бэлтгэлжилтийн болон биеийн ерөнхий хөгжлийн үзүүлэлтүүд хоорондоо харилцан хамааралтай уялдаатай хөгжиж байна.

Тухайлбал, биеийн өндөр аавхаалж самбаатай, хөлийн хүч, биеийн жинтэй өндөр ($r=-.519^{**}$, $r=.777^{**}$, $r=.909^{**}$, $p<0.01$).

Биеийн жин нь хүчний чанар ($r=.419^{**}$, $p<0.01$), уян хатан чанар ($r=.282^{**}$, $p<0.01$), авхаалж самбаа ($r=-.389^{*}$, $p<0.01$) болон тэсвэрийн чанар ($r=.566^{*}$, $p<0.01$)-тай харилцан хамааралтай байна.

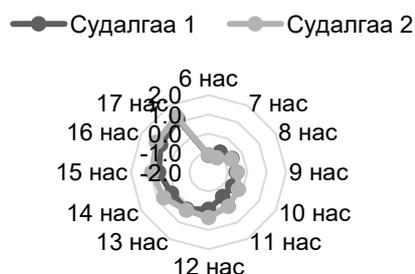
Баруун болон зүүн гарын атгах хүч нь хүчний чанар ($r=.404^{**}$, $.410^{**}$, $p<0.01$), уян хатан чанар ($r=.333^{*}$, $.335^{*}$, $p<0.01$), авхаалж самбаа ($r=-.466^{*}$, $-.481^{*}$, $p<0.01$) болон тэсвэрийн чанар ($r=.445^{*}$, $.419^{*}$, $p<0.01$)-тай харилцан хамааралтай байна.

Судалгаанд хамрагдсан 6-17 насны охид, хөвгүүдийн хурдны чанар нь тэсвэрийн үзүүлэлттэй ($r=.253^{**}$, $p<0.01$) -тай харилцан хамааралтай байна. Хурд сайтай байх тусам тэсвэр сайтай, харин хүчний чанартай сөрөг хамааралтай байна. Уян хатан байх тусам тэсвэртэй байх талтай байна.

Харьцуулсан судалгаа

Монголын хүүхэд, залуусын танин мэдэхүй, нийгэмшил, бие бялдрын судалгаа 4 жилийн өмнө явагдсан ба судалгаа 1 ба судалгаа 2 үр дүнг харьцуулан авч үзэв.

Зураг 48. Толгойн тойргийн хэмжээ, стандарт оноогоор: судалгаа 1, Судалгаа 2 (6-17 нас)

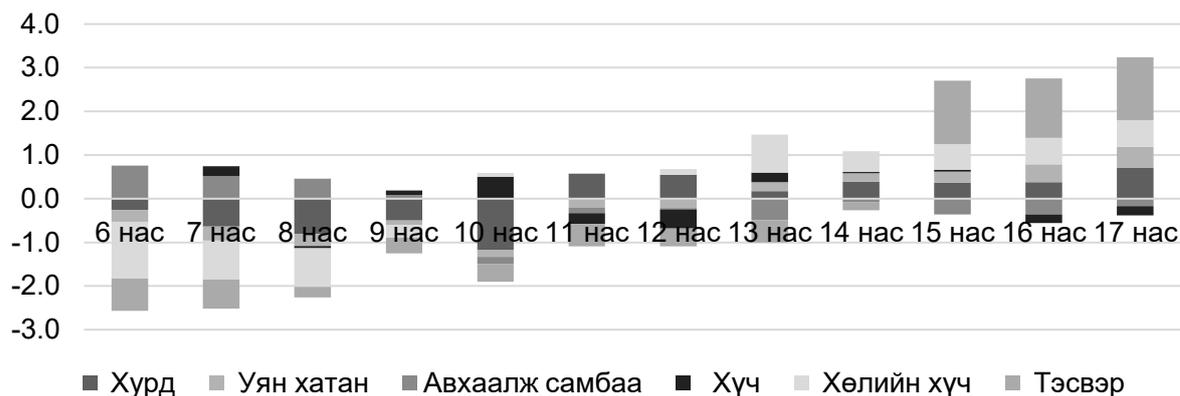
Судалгаа 2-ын хувьд хүүхдүүдийн толгойн тойрог 10-12 нас, 14-17 насанд нэмэгдсэн үзүүлэлттэй байна.

Зураг 49. Хөвгүүдийн бие бялдрын хөгжлийн үзүүлэлт, стандарт оноогоор (6-17 нас)

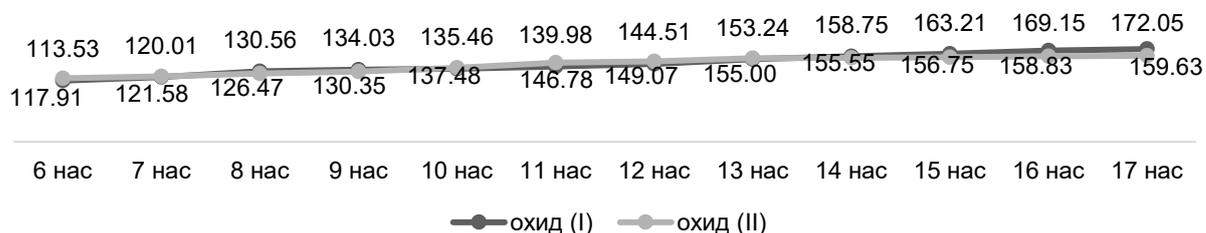

Хүүхдүүдийн биеийн ерөнхий хөгжлийн үзүүлэлт нас нэмэгдэх тусам физиологийн хөгжлийн дагуу явагдсан байдал ажиглагдаж байна.

Зураг 50. Бие бялдрын бэлтгэлжилтийн үзүүлэлт, стандарт оноогоор (6-17 нас)

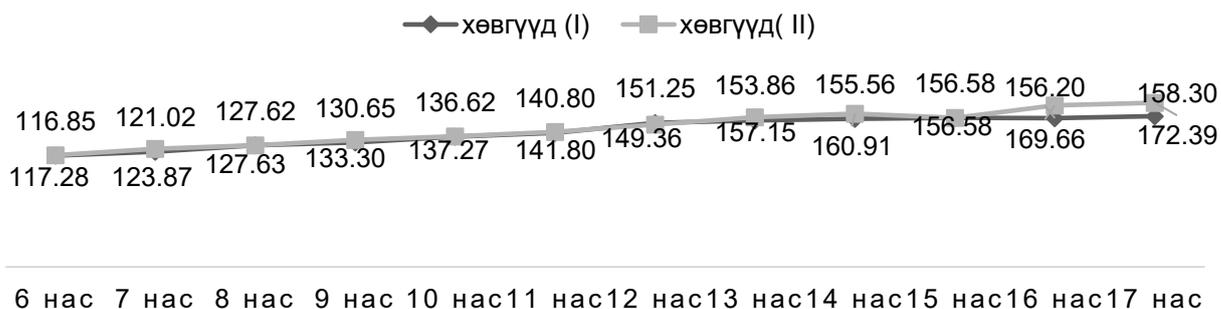

Зураг 51. Охидын биеийн өндрийн харьцуулсан үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-17 нас)

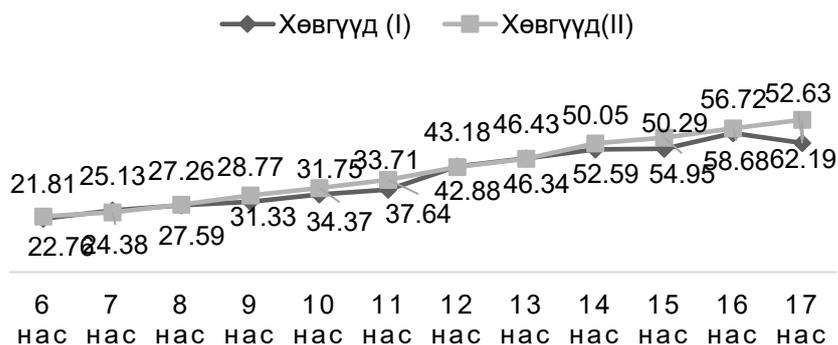
Судалгаа 2-т хамрагдсан охидын хувьд биеийн өндрийн үзүүлэлт 15-17 насанд 6.46-12.42 см-ээр намхан, 11 насанд өмнөх судалгааны үзүүлэлтээс 6.82 см ээр өндөр хэмжигдсэн байна.

Зураг 52. Хөвгүүдийн биеийн өндрийн харьцуулсан үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-17 нас)

Судалгаанд хамрагдсан 16 настай хөвгүүдийн өндрийн дундаж үзүүлэлт 13.46 см, 17 настай өндрийн үзүүлэлт 14.09 см ээр намхан хэмжэгдсэн байна.

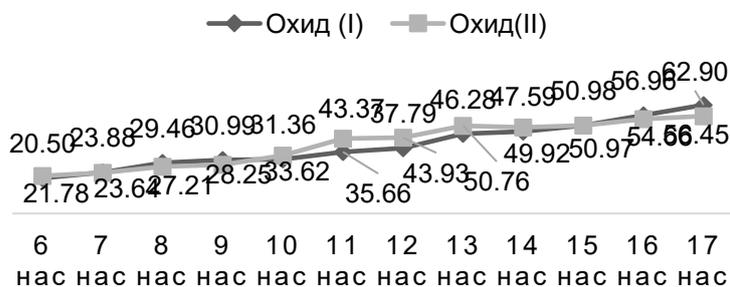
Зураг 53. Хөвгүүдийн биеийн жингийн харьцуулсан үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-17 нас)

Судалгаа 2-т хамрагдсан хөвгүүдийн биеийн жин 10-11 насанд 2.62-3.93 кг, 15 насанд 1.96 кг, 17 насанд өмнөх судалгаанаас 9.56 кг

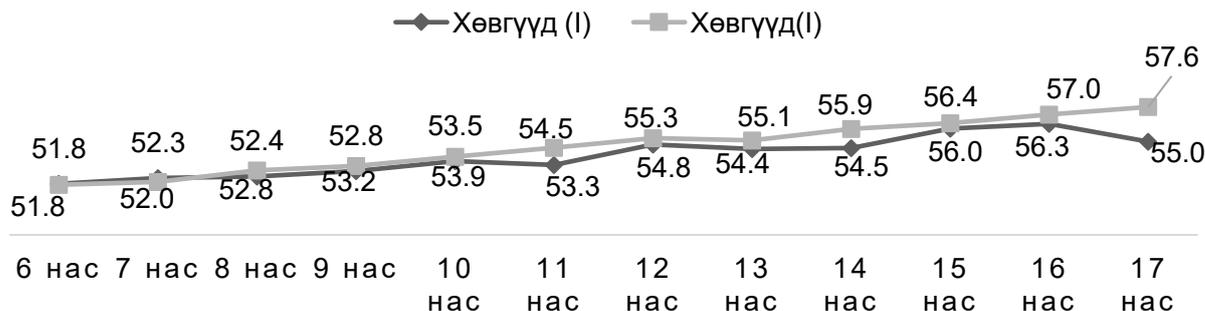
аар буурсан үзүүлэлттэй байна.

Зураг 54. Охидын биеийн жингийн харьцуулсан үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-17 нас)

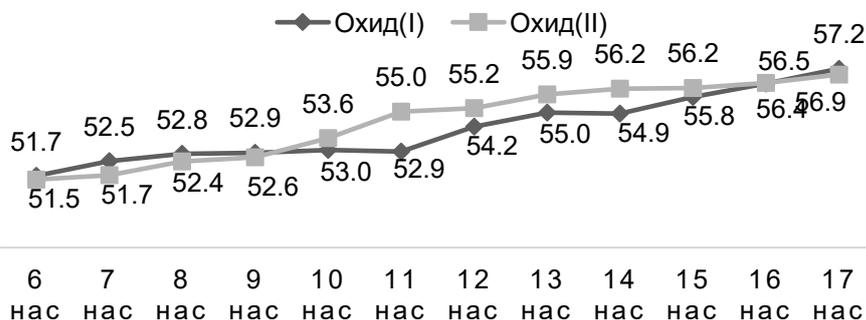
Судалгаанд хамрагдсан охидын хувьд 11 насанд 7.71 кг аар нэмэгдсэн, 12-14 насанд 4.48-6.14 кг аар нэмэгдсэн бол 17 насанд 6.45 кг аар буурсан байна.

Зураг 55. Хөвгүүдийн толгойн тойргийн харьцуулсан үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-17 нас)

Хөвгүүдийн толгойн тойрог өмнөх судалгаанаас 11 наснаас нэмэгдсэн үзүүлэлттэй байна.

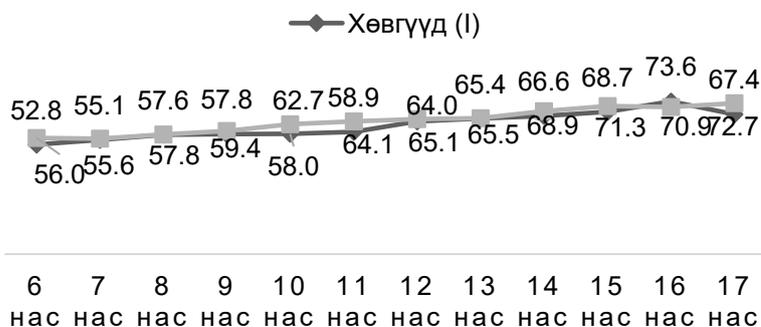
Зураг 56. Охидын биеийн өндрийн харьцуулсан үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-17 нас)

Охидын биеийн өндрийн үзүүлэлт 11 наснаас 15 нас хүртэд өмнөх судалгаанаас 2.1 см-2 см ээр нэмэгдсэн үзүүлэлттэй

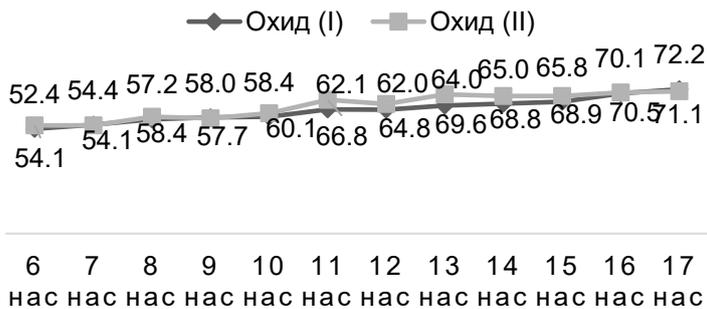
байна.

Зураг 57. Бүсэлхийн тойргийн харьцуулсан үзүүлэлтүүд, судалгааны үе шатаар (6-17 нас)

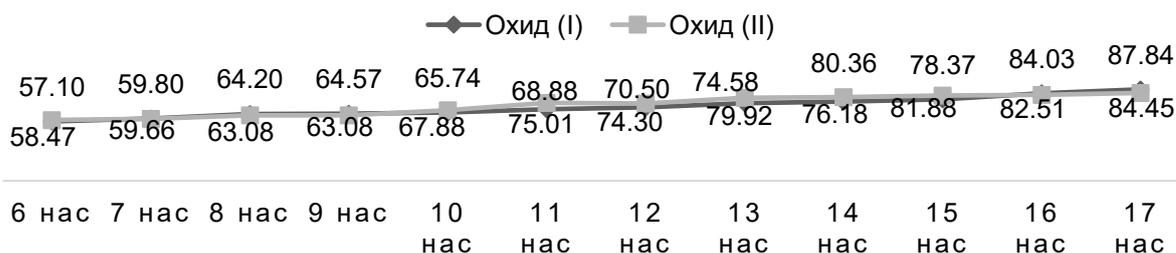
Хөвгүүдийн бүсэлхийн тойрог 6 нас, 10-11 нас, 14,15, 17 насанд өмнөх судалгааны үзүүлэлтээс нэмэгдсэн байна.

Зураг 58. Охидын бүсэлхийн тойргийн харьцуулсан үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-17 нас)

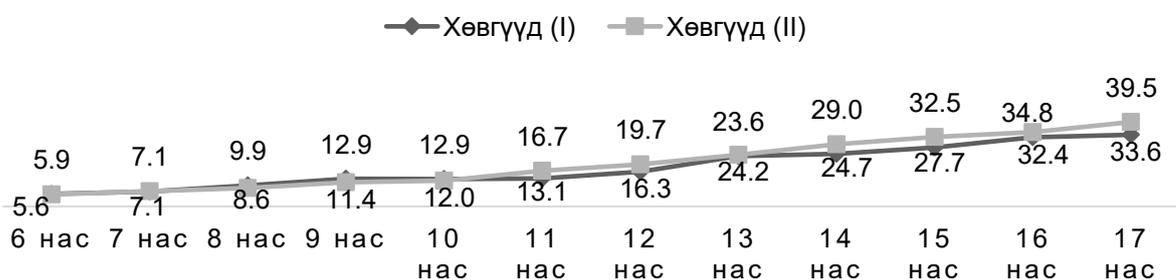
Судалгаанд хамрагдсан охидын бүсэлхийн тойрог 11-14 насанд 3.8-4.7 см ээр нэмэгдсэн байна.

Зураг 59. Охидын цээжний тойргийн харьцуулсан үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-17 нас)

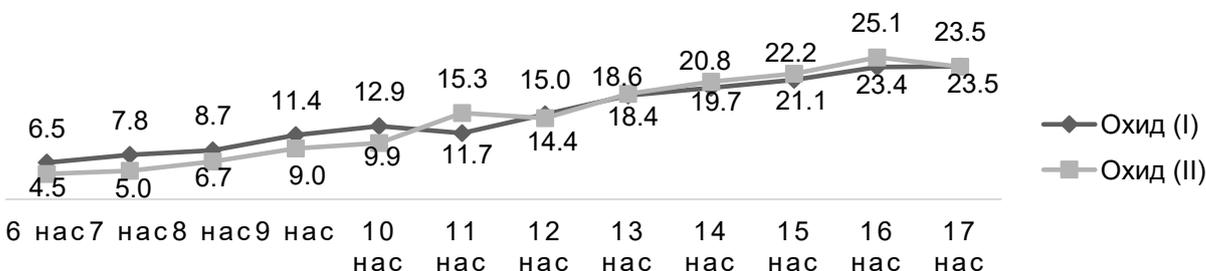
Охидын цээжний тойрог 11-15 насанд 6.13-5.34 см -ээр нэмэгдсэн байна.

Зураг 60. Хөвгүүдийн баруун гарын атгах хүчний харьцуулсан үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-17 нас)

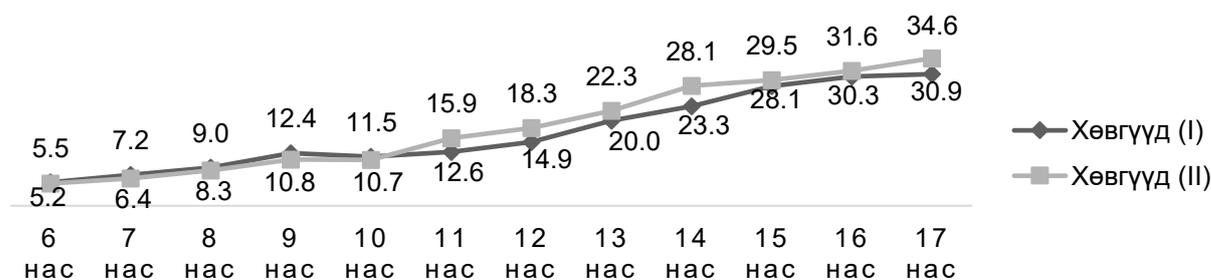
Баруун гарын атгах хүчний дундаж үзүүлэлт 11 наснаас нэмэгдсэн байна.

Зураг 61. Охидын баруун гарын атгах хүчний харьцуулсан үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-17 нас)

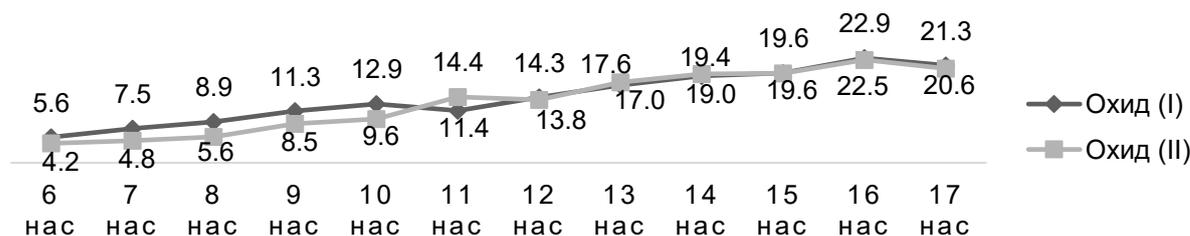
Охидын баруун гарын атгах хүчний дундаж үзүүлэлт 6-10 насанд буурсан 14-16 насанд нэмэгдсэн байна.

Зураг 62. Хөвгүүдийн зүүн гарын атгах хүчний харьцуулсан үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-17 нас)

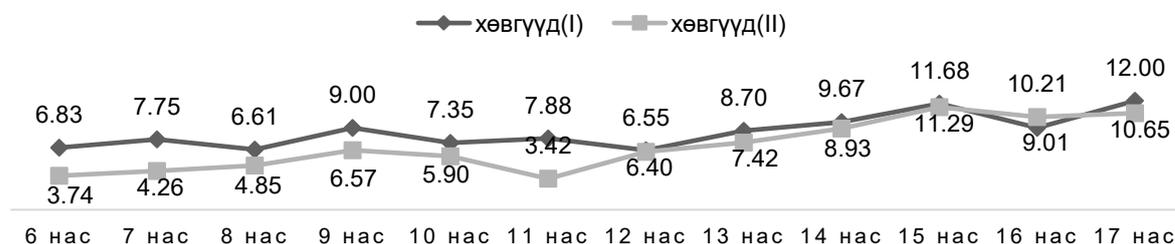
Хөвгүүдийн зүүн гарын атгах хүч өмнөх судалгаанаас 12 наснаас 17 насанд нэмэгдсэн байна.

Зураг 63. Охидын зүүн гарын атгах хүчны харьцуулсан үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-17 нас)

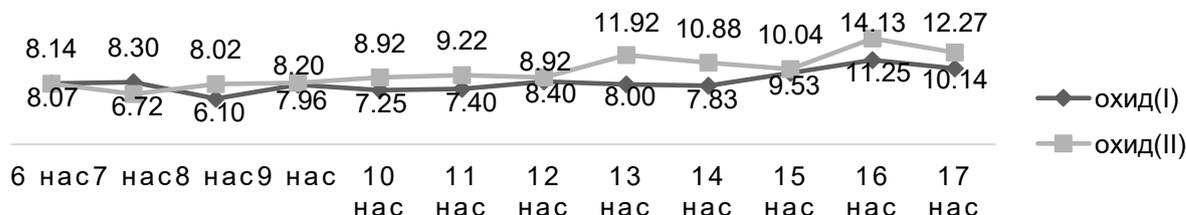
Охидын зүүн гарын атгах хүч 6-11 насанд буурсан, 12 наснаас адил үзүүлэлттэй байна.

Зураг 64. Хөвгүүдийн уян хатан чанарын харьцуулсан үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-17 нас)

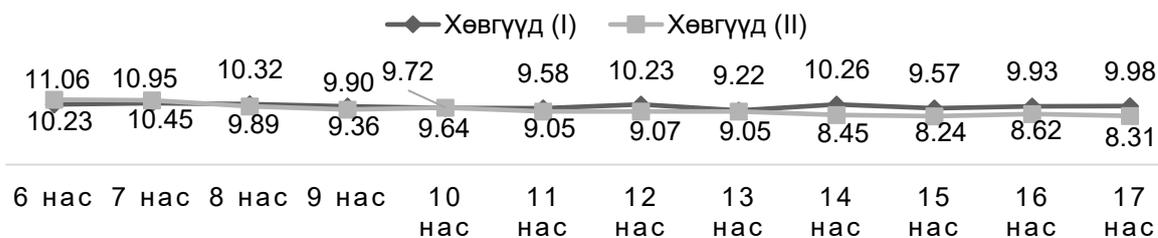
Хөвгүүдийн хувьд 6-11 насанд уян хатан үзүүлэлт буурсан 13-14 насанд буурсан байна.

Зураг 65. Охидын уян хатан чанарын харьцуулсан үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-17 нас)

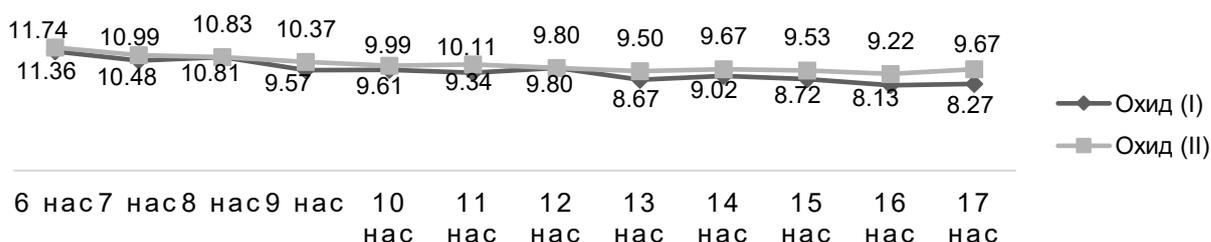
Охидын хувьд уян хатан 8-17 насанд нэмэгдсэн байна.

Зураг 66. Хөвгүүдийн авхаалж самбаатай чанарын харьцуулсан үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-17 нас)

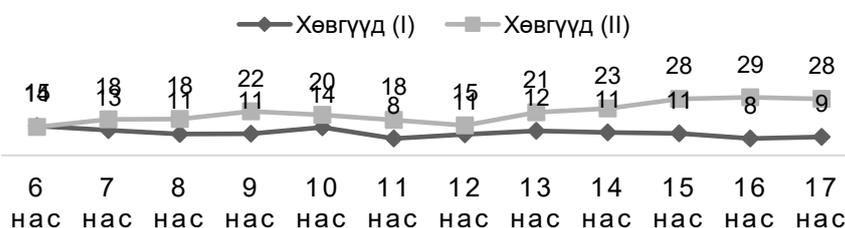
Авхаалж самбаатай чанар хөвгүүдийн хувьд 14 наснаас 17 насанд хурд нэмэгдсэн байна.

Зураг 67. Охидын авхаалж самбаатай чанарын харьцуулсан үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-17 нас)

Охидын авхаалж самбаатай чанарын дундаж үзүүлэлт буурсан хурд удааширсан байна.

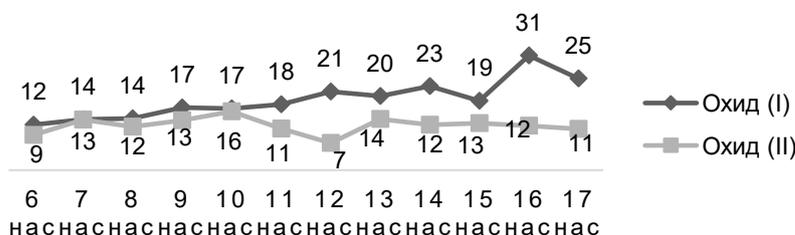
Зураг 68. Хөвгүүдийн хүчний чанарын харьцуулсан үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-17 нас)

Хүчний чанарын хувьд судалгаа 2 т хамрагдсан хүүхдүүдийн хүчний чанар 7 наснаас дундаж үзүүлэлт

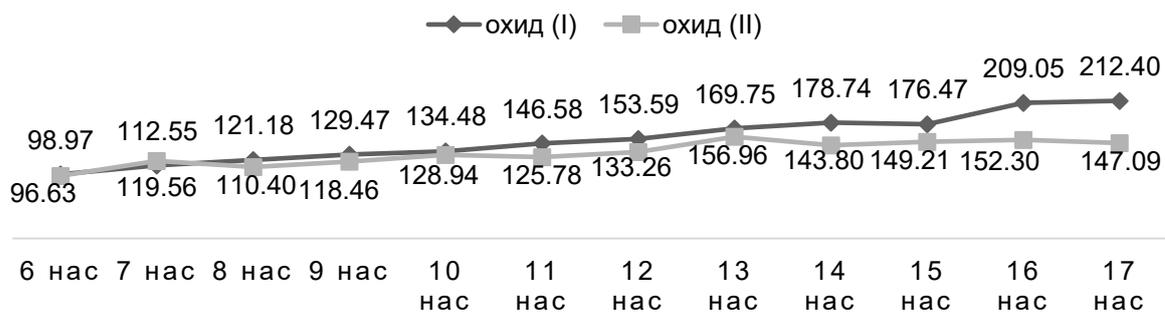
нэмэгдсэн байна.

Зураг 69. Охидын хүчний чанарын харьцуулсан үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-17 нас)

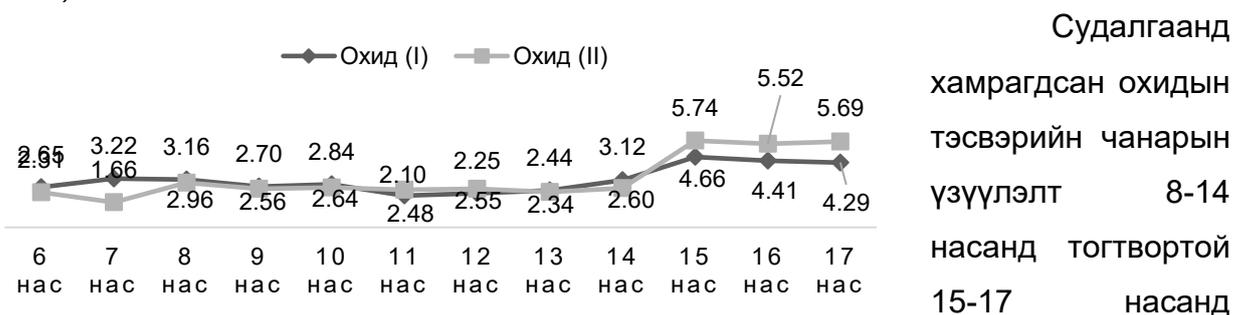
Охидын хувьд 10 наснаас хүчний чанарын гүйцэтгэл буурсан байна.

Зураг 70. Охидын хөлийн хүчний харьцуулсан үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-17 нас)

Охидын хөлийн хүчний дундаж үзүүлэлт 11 наснаас буурсан дүр зурагтай байна.

Зураг 71. Охидын тэсвэрийн чанарын харьцуулсан үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-17 нас)

судалгаа 2-т хамрагдсан охидын тэсвэрийн чанарын үзүүлэлт буурсан байна.

Зураг 72. Хөвгүүдийн тэсвэрийн чанарын харьцуулсан үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-17 нас)

Судалгаа 2-т хамрагдсан хөвгүүдийн тэсвэрийн чанарын дундаж үзүүлэлт сайжирсан ба богино хугацаанд туулах чадвар сайжирсан байна.

3.2.5 Дүгнэлт

3-17 насны хүүхдүүдийн бие бялдрын хөгжлийн онцлог

- Гурваас таван насанд хүүхдүүдийн биеийн ерөнхий хөгжил физиологийн зүй тогтолын дагуу явагдаж байна.
- Бие бялдрын бэлтгэлжилтийн хувьд нас тус бүрд хөвгүүдийн авхаалж самбаатай байдал, хурд нас нэмэгдэх тусам сайжирсан нэмэгддэг байна.
- Хүүхдүүдийн уян хатан чанар ялгаатай байна. Хүүхдүүдийн уян хатан чанарын дундаж үзүүлэлтээс хархад охидын уян хатан чанар нас нэмэгдэх тусам өссөн

үзүүлэлттэй байна. Хөвгүүдийн уян хатан чанар 4 насанд бага зэрэг буурсан байна.

- Хүүхдүүдийн тэнцвэрийн чанар нас нэмэгдэх тусам сайжирдаг ба 5 насанд нэг хөл дээрээ тэнцвэрээ олж хадгалан тогтвортой зогсож чаддаг болдог байна.
- 6-10 насны охидын хувьд 9-7 насандаа хамгийн их өндөр болсон буюу 6.59 см-ээр, 11-12 насанд 7.57-7.78 см өссөн үзүүлэлттэй байгаа бол хөвгүүдийн хувьд 9-10 насандаа 7.13 см-ээр; 11-12 насанд 5.94 см-ээр тус тус өссөн байна. 11 насанд охид, 17 насанд хөвгүүд, 16-17 насанд хөвгүүд өндөр үзүүлэлттэй байна.
- Бага боловсролын түвшинд суралцаж буй охид, хөвгүүдийн биеийн жин 1.68-4.82 кг аар нэмэгдсэн бол 11 насанд охидын биеийн жин өмнөх наснаас 4 кг-аар илүү байна. Харин 14 наснаас хөвгүүдийн жин 2.61-4.48 кг аар нэмэгдсэн байна.
- Судалгаанд хамрагдсан 6-17 насны хүүхдүүдийн биеийн жингийн индексийг тооцож үзэхэд 6-9 насны охид, хөвгүүд жин багатай, харин 10 наснаас хэвийн жинтэй байна.
- 6-10 насанд охидын цээжний тойрог 1.20-4.32 см-ээр, хөвгүүдийн цээжний тойрог 2.92-4.65 см-ээр нэмэгдсэн бол 11-14 наснаас охидын энэ үзүүлэлт 6.20-5.62 см-ээр, хөвгүүдийнх 1.81-4.3 см-ээр тус тус өссөн байна.
- Хөвгүүдийн бүсэлхийн тойрог нас нэмэгдэх тусам 1.42-2.61 см-ээр өссөн үзүүлэлттэй бол охидын хувьд 9-10 насанд эрчимтэй 3.5 см, 10-11 насанд 6.70 см -ээр өссөн байгаа нь хамгийн өндөр өсөлт байна.
- Судалгаанд хамрагдсан 6-17 насны охид, хөвгүүдийн толгойн тойрог 6-7 насанд ижил жингд өссөн үзүүлэлттэй байгаа 17 насанд 55-61 см болдог байна.
- Баруун гарын атгах хүчний хувьд 6-10 насанд 0.8-1.7 кг, 11-14 насанд охид дунджаар 0.9-2.1кг, хөвгүүд 3.2 -4 кг; 15-17 насанд охидын хувьд 2.9-кг аар өснөх наснаас нэмэгдсэн ч 17 насанд 1.4 кг аар бага атгасан байна. Хөвгүүдийн хувьд 1 кг-4.8 кг аар илүү атгасан ба 6 наснаас нас нэмэгдэх тусам тасралтгүй гарын батгах хүч нэмэгдсэн үзүүлэлттэй байна.
- 6-17 насны охид, хөвгүүдийн зүүн гарын атгах хүчний дундаж үзүүлэлт аажмаар өссөн, охидын гарын атгах хүч 14 наснаас тогтворжиж 16 насанд бага зэрэг өссөн ч 17 насанд буурсан байна.

6-17 насны хүүхдүүдийн бие бялдрын бэлтгэлжилт

- Хүүхдүүдийн хурдны чанар бага боловсролын түвшинд суралцаж буй хүүхдүүдийн хувьд нэмэгдсэн, буурсан үзүүлэлттэй харин бүрэн дунд

боловсролын түвшинд суралцаж буй хүүхдүүдийн хувьд тогтвортой үзүүлэлттэй байна.

- Хөвгүүдийн гарын атгах хүч нь 6-9 насанд нэмэгдсэн, 10 насанд буурсан байна. 11-17 насанд гарын атгах хүчний дундаж үзүүлэлт өссөн байна. Охидын хувьд 6-17 насанд аажим нэмэгдсэн байна.
- Судалгаанд хамрагдсан охид, хөвгүүдийн уян хатны чанар бага боловсролын түвшинд аажим өссөн, суурь боловсролын түвшинд нэмэгдсэн, бүрэн дунд боловсролын түвшинд тогтвортой байна.
- Судалгаанд хамрагдсан 6-17 насны охид, хөвгүүдийн авхаалж самбаатай чанар нь нас нэмэгдэх тусам харьцангуй тогтвортой үзүүлэлттэй байна.
- Хүүхдүүдийн тэсвэрийн чанар 8-17 насанд гүйцэтгэл жигд тогтвортой байна. Тухайлбал 15-17 насны охид хөвгүүдийн хувьд 1000 м зайг охид 5.61-5.69 сек, хөвгүүд 4.26-4.04 сек хурдтай туулсан байна.
- Хөвгүүдийн доод мөчдийн динамик чанарын буюу хөлийн хүч нас нэмэгдэх тусам өссөн байна. Охидын хувьд бага боловсролын түвшинд өссөн, суурь боловсролын түвшинд буурсан үзүүлэлттэй 13 наснаас дундаж үзүүлэлт тогтворжсон байна.
- Хүүхдүүд эрт унтах тусам биеийн өндөр, жин нэмэгддэг ба баруун, зүүн гарын атгах хүч нэмэгддэг ба бие бялдрын бэлтгэлжилт сайн байна.
- Спортоор хичээллэх нь биеийн ерөнхий хөгжил болон бие бялдрын чанаруудад тухайлбал авхаалж самбаатай чанарыг хөгжүүлдэг байна.
- Бие бялдрын бэлтгэлжилтийн болон биеийн ерөнхий хөгжлийн үзүүлэлтүүд хоорондоо харилцан хамааралтай уялдаатай хөгжиж байна.
- Хурд сайтай байх тусам тэсвэр сайтай, харин хүчний чанартай сөрөг хамааралтай байна. Уян хатан байх тусам тэсвэртэй байх талтай байна.

3.3. СУДАЛГААНД ХАМРАГДСАН 3-17 НАСНЫ ХҮҮХДИЙН ТАНИН МЭДЭХҮЙН ХӨГЖЛИЙН ОНЦЛОГ

3.3.1 Сургуулийн өмнөх боловсролын 3-5 насны хүүхдийн танин мэдэхүйн хөгжлийн онцлог

Я.А.Каменский, К.Д.Ушинский, Д.Локк, Ж.Ж.Руссо нар танин мэдэхүй нь хүүхдүүдийн сурах байгалийн хүсэл эрмэлзэл гэж тодорхойлсон байдаг. А.Н.Леонтьев, А.В.Запорожец нар ердийн хөгжиж буй сургуулийн өмнөх насны хүүхдүүдийн танин мэдэхүйн үйлийг нь дэмжиж нь хүүхдийн ерөнхий хөгжил, зан чанарыг төлөвшүүлэхэд нөлөөлнө гэж судалсан байна.

Сургуулийн өмнөх насны хүүхдүүдийн танин мэдэхүйн хөгжил тасралтгүй явагддаг. Ямар нэг зүйлийг хийх явцад хүүхдийн өөрийн оролцоо, хүүхдийн бодит үзэгдлийг ажиглах зэргээс шалтгаалан 3-4 насанд эргэн тойрны бодит байдлын талаар маш их санаа, мэдлэг хуримтлуулдаг. Энэхүү мэдлэг нь хүүхдүүдийн юмс үзэгдлийг шинж чанарыг харьцуулах, ижил төстэй байдлаар ялгаж, ангилах үйлийг гүйцэтгэхэд тусалдаг. Хэл яриа нь танин мэдэхүйн гол хэрэгсэл болдог. Үгээр дамжуулж буй мэдээллийг хүлээн авах, зөв ойлгох чадвар хөгждөг.

Танин мэдэхүйн хөгжил нь хүний сэтгэн бодох, ухааран ойлгох үйл явцад гарч буй өөрчлөлт юм. Өөрөөр хэлбэл, хүн мэдээллийг хүлээж авах, анализ хийх, харьцуулах, системчлэх, хийсвэрээр сэтгэх, зүй тогтлыг нь олох чадвар эзэмших нь танин мэдэхүйн хөгжил аж.

Энэхүү судалгаанд ОХУ-ын судлаач Р.С.Немовын боловсруулсан болон Д.Векслерийн сорил, Ж.Гилфорд, Л.Терстоун, А.Бине, Р.Амтхауэр нарын ашигласан танин мэдэх үйл явцыг илрүүлэх аргачлалаар судлав.

Танин мэдэхүй

Хүртэхүй	Анхаарал	Ой тогтоолт	Сэтгэхүй
Ажигч чанар Бүхэл бүтэн чанар	Тогтворжилт Шилжилт	Богино хугацааны харааны ой Сонорын ой	Бодит үйлдлийн сэтгэхүй, Логик сэтгэхүй, сэтгэхүйн харьцуулах, нэгтгэн дүгнэх үйлдэл

Хүртэхүйн чадвар – ажигч чанар

Үзэгдэл юмсын үл анзаарагдам боловч гол шинжийг олж мэдэх чадвар нь ажигч чанараар илрэх ба тухайн зүйлийг олон дахин давтаж гүйцэтгэснээр ажигч чанар төлөвшдөг байна.

Бага насны хүүхдүүдийн юмс үзэгдэл, түүний бүрдүүлэгч хэсгүүд, шинж чанарыг богино хугацаанд дүрсийг ажиглан бүхэл бүтнээр нь хүртэх чадварыг гүйцэтгэлээр нь авч үзлээ.

Зураг тус бүрт нэг зүйл дутуу зурагдсан зургаас аль хэсэг нь дутуу зурагдсан байгааг ажиглуулан гүйцэтгэсэн хугацаагаар нь хүүхдүүдийн ажигч чанарыг судаллаа. Сорил нийт 6 зургаас бүрдэх бөгөөд гүйцэтгэсэн хугацаа, зөв олсон байдлаар нь 5 түвшинд үнэлгээ өгч судалсан болно.

Хүснэгт 52. Даалгаврын илрүүлэх чадварын үзүүлэлт (3-5 нас)

Reliability Statistics		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.699	.746	8

Хүүхдийн хүртэхүйн чадварыг илрүүлэх статистик утгыг авч үзэхэд тухайн сорил даалгавар нь хүртэхүйн чадварыг илрүүлэх боломжтой байна.

Хүснэгт 53. Ажигч чанарын гүйцэтгэлийн хугацааны статистик үзүүлэлт (3-5 нас)

Нас	Mean	Range	Minimum	Maximum	Std. Devi
3	82.43	105.0	45.0	150.0	26.939
4	76.85	135.0	38.0	173.0	32.760
5	60.18	126.0	23.0	149.0	28.457

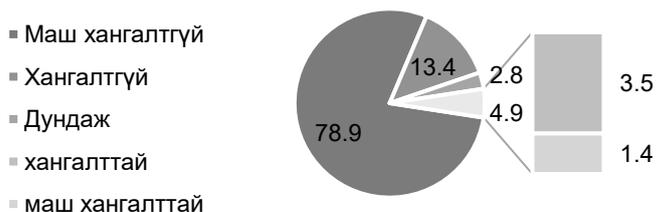
Хүүхдүүдийн сорил гүйцэтгэх хурд нь нас нэмэгдэхэд харьцангуй сайжирч байна. Гурван насны хүүхдүүдийн хамгийн бага 45 секунд, 5 насанд 23 секундэд сорил гүйцэтгэсэн бол хамгийн ихдээ 3 насны хүүхдүүд 150 секунд (2.5 минут), 4 насны хүүхэд 173 (2.9 минут) секунд зарцуулсан байна. Гүйцэтгэж буй хугацааг хүйсээр авч үзвэл 3 насны хөвгүүд дунджаар 79.8 сек (1 минут 33 секунд), 4 насны хөвгүүд 80.6 сек (1 минут 33 секунд), 5 насны хөвгүүд 58.2 сек зарцуулсан бол охид 3 насанд 84.8 сек (1 минут 40 секунд), 4 насанд 73.1 сек (1 минут 20 секунд), 5 насанд 62.1 секунд зарцуулсан байна. Харин зарцуулж буй хамгийн их хугацаа 3-5 насанд 2.5-3.0 минут байна.

Хүснэгт 54. Ажигч чанарын гүйцэтгэлийн статистик үзүүлэлт (3-5 нас)

Үзүүлэлт	3 нас	4 нас	5 нас
Mean	1,043	1,250	1,750
Std. Deviation	,2062	,5259	1,1940
Minimum	1	1	1
Maximum	2	3	5
Range	1,0	2,0	4,0

Хүүхдүүдийн ажигч чанарын дундаж үзүүлэлт 1-р түвшинд буюу юмсыг бүхэл бүтнээр нь хүртэх нь сул байна.

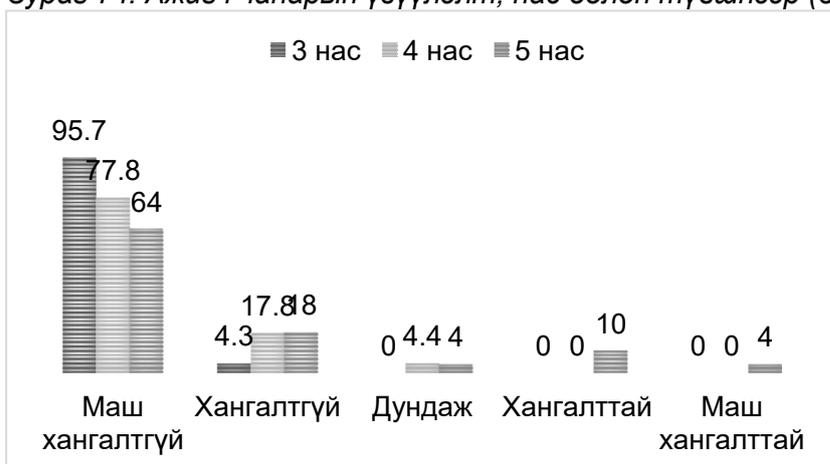
Зураг 73. Нийт хүүхдүүдийн ажигч чанарын дундаж үзүүлэлт хувиар (3-5 нас)

Нийт хүүхдийн 92.3 хувь нь маш хангалтгүй, хангалтгүй түвшинд сорил гүйцэтгэсэн нь юмсын ялгаатай, онцлог, дутуу зүйлийг

олж харах, юмсыг бүхэлд нь хүртэх чадвар сул байгааг илэрхийлж байна. Юмсыг бүхэл байдлаар хүртэхийн тулд хугацаа зарцуулж байгаа ба дутуу байгаа зүйлийг богино хугацаанд олж харж чадаагүй байна. Дундаж түвшинд хүүхдүүдийн 2.8 хувь нь, 4.9 хувь нь хангалттай, маш хангалттай түвшинд байгаа нь маш бага хувьтай байна. Эдгээр хүүхдүүд юмсын ялгаатай шинж, онцлог байдлыг маш хурдан ажиглан хүртдэг, бүхэл бүтнээр нь хүртэх чадвартай байна. Орчныхоо юмс үзэгдлийн хэсгүүд, юмс үзэгдлийн дүр төрхийг маш богино хугацаанд зөв хүртэж ойлгож гүйцэтгэсэн байна.

Зураг 74. Ажигч чанарын үзүүлэлт, нас болон түвшнээр (3-5 нас)

Ажигч чанарын үзүүлэлтийг насаар авч үзвэл 3 насанд маш хангалтгүй түвшинд, 4 наснаас эхлэн дундаж түвшинд 4.4 хувь нь гүйцэтгэсэн, 5 наснаас хангалттай, маш хангалттай түвшинд 14

хувь нь сорил гүйцэтгэсэн байгаа нь нас нэмэгдэх тусам юмс үзэгдлийг ажиглах чадвар бага зэрэг өссөн байна.

Анхаарал

Анхаарлын тогтворжилт, анхаарлын шилжилт

Тухайн үед хэрэгцээгүй бусад зүйлсээс хүний ухамсар хөндрийрөн ямар нэг зүйл дээр чиглэн төвлөрөхийг анхаарал гэнэ. Л.В.Выготски хүүхдийн анхаарал нь 2 шугам чилгэлээр явагдана энэ нь тархи мэдрэлийн системийн хөгжилтэй холбоотойгоор хүүхдийн бага насанд маш эрчимтэй тасралтгүй явагдаж, нас ахих тусам харьцангуй удааширдаг гэж тэмдэглэсэн байна. Хүүхдийн зориудын анхаарал хөгжих суурь нь нярай үеэс нь насанд хүрэгчид хүүхдүүдтэй харьцах өөрөөр хэлбэл

нийгмийн харилцаанд оролцох анхны үеэс бий болдог буюу сургуулийн өмнөх насны хүүхдүүдийн анхаарал нь зориудын анхаарлын төлөвлөөр эхэлдэг. Анхаарлын төвлөрөлт, тогтворжилт нь оюуны ажиллах чадварыг илэрхийлдэг тул сурах чадварын маш чухал шалгуур үзүүлэлт болно. Анхаарлын тогтворжилт нь ямар нэг зүйл дээр анхаарлаа үргэлжлүүлэн төвлөрүүлэх хугацаагаар тодорхойлогддог ба анхаарлаа төвлөрүүлэх чадвартай холбоотой хөгждөг байна. Анхаарлаа төвлөрүүлэх чадвар нь зөвхөн нэг төрлийн үйл ажиллагаанд анхаарлаа төвлөрүүлэн барьж, бусад бүх үзэгдэл юмсын үйлчлэлээс тухайн үед хөндийрөх байдлыг хэлдэг байна. Анхаарлаа шилжүүлэх чадвар гэж зориудаар нэг зүйлээс нөгөө зүйлд тодорхой зорилготойгоор шилжүүлэхийг хэлдэг байна. Эдгээр чадварууд ямар түвшинд байгааг тодруулах зорилгоор судалсан даалгаврын үр дүнгээс танилцуулж байна.

Тодорхой юмс үзэгдэл, үйл ажиллагаанд тодорхой хугацаагаар анхаарлыг тогтворжуулах чадварыг гүйцэтгэлээр нь, анхаарал нэг объектоос нөгөө объектод буюу үйл ажиллагааны нэг төрлөөс нөгөө төрөлд шилжих чадварыг гүйцэтгэлээр нь авч үзлээ.

Хүснэгт 55. Анхаарлын даалгаврын илрүүлэх чадварын үзүүлэлт (3-5 нас)

Reliability Statistics		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.707	.861	3

Сорил даалгавар нь анхаарлын чадваруудыг илрүүлэх боломжтой байна.

Хүснэгт 56. Анхаарлын тогтворжилт статистик үзүүлэлэлт (3-5 нас)

Үзүүлэлтүүд	3 нас	4 нас	5 нас
Mean	1.848	2.417	2.813
Std. Deviation	.8156	.9187	1.0848
Range	2.0	4.0	4.0
Median	2.000	2.000	2.000

Гурван насны хүүхдийн хүүхдүүдийн анхаарлын тогтворжилтын дундаж үзүүлэлт сул (M=1.8) байгаа ба 5 наснаас дундаж түвшинд хүрч байгаа нь юмс үзэгдэлд анхаарлын тогтвортой байх хугацаа бага багаар нэмэгджээ.

Зураг 75. 3-5 насны хүүхдүүдийн анхаарлын тогтворжилт, түвшинээр (3-5 нас)

Анхаарлын тогтворжилтыг хүүхдүүдийн гүйцэтгэлээр таван түвшинд авч үзэхэд нас нэмэгдэх тусам хүүхдүүдийн гүйцэтгэл бага зэрэг нэмэгдэж 4 насанд 39.6 хувь нь

дундаж түвшинд, 5 насанд 35.5 хувь нь дунджаас дээш түвшинд даалгавар гүйцэтгэсэн байна.

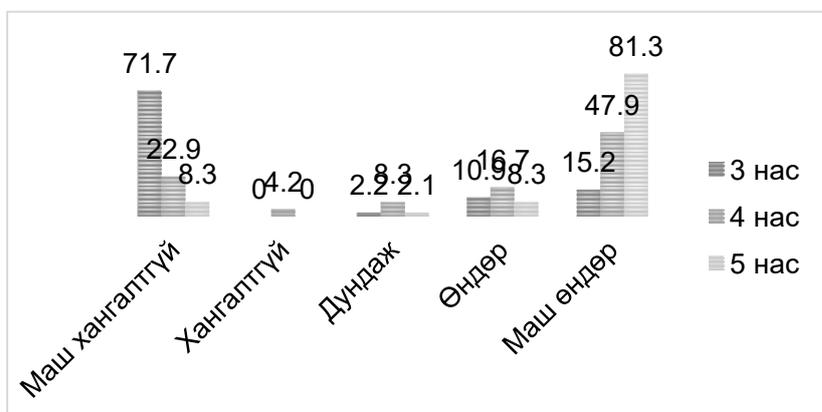
Нийт хүүхдүүдийн анхаарлын тогтворжилт дунджаас доогуур түвшинд байгаа тул багш болон эцэг эх хүүхэдтэй ажиллахдаа ямар нэг зүйл, үйл ажилд хүүхдийн сэтгэцийг чиглүүлэн төвлөрүүлэх, тодорхой хугацаа заан хүүхдийн хийх зүйлийг багш энгийн үгээр тайлбарлан хамт дасгал хийх болон энгийн дасгал даалгавар гүйцэтгүүлж багаас эхлэн аажим аажмаар нэмэгдүүлэх, бататгах дасгал болон бичих, бодох, тайлбарлан ярих зэрэг шилжсэн даалгавар гүйцэтгүүлэх боломжтой.

Хүснэгт 57. Анхаарлын шилжилтийн статистик үзүүлэлт (3-5 нас)

Үзүүлэлт	3 нас	4 нас	5 нас
Mean	1,978	3,625	4,542
Std. Deviation	1,6123	1,6454	1,1478
Range	4,0	4,0	4,0
Median	1,000	4,000	5,000

Анхаарлын шилжилтийн хувьд нэг үйл ажиллагаанаас нөгөөд үйлд зориудаар анхаарлаа шилжүүлэх чадвар нь нас ахих тусам нэмэгдсэн байдалтай байна. Энэ нь насны онцлог болон хийж буй үйл ажиллагаатай холбоотой байж болох юм.

Зураг 76. Анхаарлын шилжилт нас болон түвшнээр (3-5 нас)

Хүүхдүүдийн нэг үйл ажиллагаанаас нөгөө рүү анхаарлаа тодорхой зорилго чиглэлтэйгээр хөгжүүлэх чадвар 5 насны хүүхдийн 81.3 хувь нь маш өндөр түвшинд, 4 насны хүүхдүүдийн 47.9 хувь нь,

3 насны хүүхдүүдийн 15.2 хувь нь маш өндөр түвшинд гүйцэтгэсэн нь нас нэмгдэх тусам хүүхдийн анхаарлын шилжилт нэмгдсэн байгааг илэрхийлж байна.

Богино хугацааны харааны ба сонорын ой тогтоолт

Бид хүүхдүүдийн ой тогтоолтыг богино хугацааны харааны ой тогтоолт, сонорын ой тогтоолт, утгын ой тогтоолтоор тодорхойлов. Тодорхой хугацаанд мэдээллийг харж тогтоох, сэргээн санах чадварыг гүйцэтгэлийн дундаж үзүүлэлтээр нь тогтоов.

Сонсоод тогтоох чадвар

Хүснэгт 58. Сонорын ой тогтоолтын даалгаврын үзүүлэлт (3-5 нас)

Reliability Statistics		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.729	.955	2

Сорил тухайн чадварыг илрүүлэх чадвартай эсэхийг авч үзэхэд статистик үзүүлэлтээр чадвартай нь тогтоогдсон.

Хүснэгт 59. Сонорын ой тогтоолтын тогтоосон үгийн тооны статистик үзүүлэлт насаар (3-5 нас)

	3 нас	4 нас	5 нас
Mean	3,42	4,08	4,46
Std. Deviation	1,97	1,76	1,79
Minimum	0,5	0	1,5
Maximum	8	8,5	7,5
Range	7,5	8,5	6

Хүүхдүүдийн сонорын ой тогтоолтын дундаж үзүүлэлт 3 насанд 3 үг, 4 насанд 4 үг, 5 насанд 4 үг байгаа нь сонссон зүйлээ тогтоох чадвар дундаж түвшинд байгааг илэрхийлж байна.

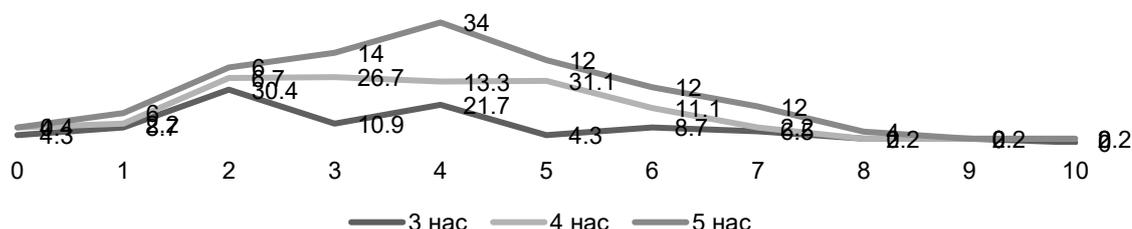
Зураг 77. Богино хугацааны сонорын ой тогтоолт нас, түвшнээр (3-5 нас)

Сургуулийн өмнөх насны 3 насны хүүхдийн хувьд маш хангалтгүй түвшинд буюу мэдээллийг сонсоод ихэнхийг нь тогтоож, хадгалж, сэргээн санаагүй 74.4 хувь, 4 насны хүүхдүүдийн 84.4 хувь, 5 насны хүүхдүүдийн 72 хувь нь хангалтгүй маш хангалтгүй түвшинд байгаа бол дундаж түвшинд 5 насны хүүхдүүдийн 28 хувь нь дундаж түвшинд буюу мэдээллийг сонсоод хэд хэдэн үгийг тогтоон хадгалж чадсан ч бүрэн сэргээж чадаагүй байгаа нь нас ахих тусам хүүхдийн сонсож тогтоох чадвар сул байгааг харуулж байна.

Нийт сурагчдын хувьд богино хугацааны сонорын ой тогтоолт 76.9 хувь нь дунджаас доогуур түвшинд байгаа нь багш болон эцэг эх хүүхэдтэй тулж ажиллах, богино хугацаанд давтан хэлж сануулах, асууж ярилцах, олон асуулт зэрэг тавихгүй байх, хүүхдүүдээр дүгнүүлэх, хамтран ярилцах зэрэг хэд хэдэн үйлдлийг зэрэг гүйцэтгүүлж сургах боломжтой.

Зураг 78. Хүүхдүүдийн тогтоосон үгийн дараалал (3-5 нас)

Хүүхдүүдийн тогтоосон үгийн дараалалыг авч үзвэл 10 үгнээс 3 насны хүүхдүүд 2 дахь үгийг 30.4 хувь нь, 4 дэх үгийг 21.7 хувь, 6 дахь үгийг 8.7 хувь нь тогтоосон байна. 4-5 насны хүүхдүүдийн хувьд 3,4,5 дахь үгүүдийг, 5 насны хүүхдүүд 3,4,5,6,7 дахь үгийг тогтоосон байна.

Хүүхдүүд дэс дараалан хэлж байгаа үгнээс 3 насны хүүхдүүдийн 50 хувь нь 2,3,4 дэх үгийг, 4 насны хүүхдүүд мөн 2-5 дахь үгийг, 5 насны хүүхдүүд 2-7 дахь үгүүдийг тогтоосон байна. Үүнээс хархад хүүхдүүд хамгийн сүүлд хэлсэн үг ба хамгийн эхний үгийг тогоож сэргээн санаж чадаагүй байна. Энэ нь ой тогтоолтын марталтын мурий зүй тогтоолоор явагдсан байгааг харуулж байна.

Богино хугацааны харааны ой тогтоолт

Хүүхдүүдийн мэдээллийг харж тогтоох, сонсоод тогтоож, хадгалж, сэргээн санах чадварыг гүйцэтгэлээр нь тогтоох зорилгоор даалгавар гүйцэтгэсэн үр дүнг авч үзлээ.

Хүснэгт 60. Харааны ой тогтоолтын даалгаврын илрүүлэх үзүүлэлт (3-5 нас)

Reliability Statistics		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.843	.981	2

Сорил даалгавар тухайн богино хугацааны харааны ой тогоолтын чадварыг илрүүлэх чадвартай байгааг илэрхийлсэн статистик үзүүлэлт байна.

Хүснэгт 61. Богино хугацааны харааны ой тогтоолтын статистик үзүүлэлт нас тус бүрээр (3-5 нас)

	Тогтоосон дүрсийн тоо			Түвшин		
	3 нас	4 нас	5 нас	3 нас	4 нас	5 нас
Mean	4,09	7.0	6	3,32	4.0	3,46
Std. Deviation	1,98	2,20	2,64	1,28	1,03	1,22
Minimum	0,5	2	0	2,5	1,5	1
Maximum	7	9	9	5	5	5
Range	6,5	7	9	4	3,5	4

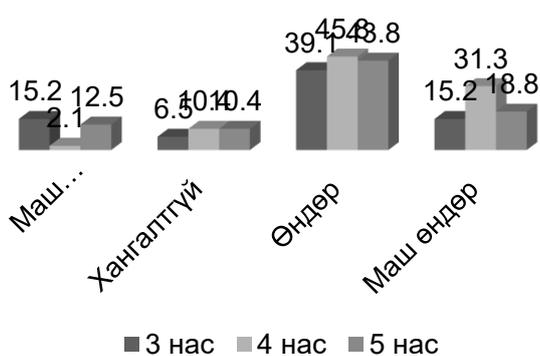
Сургуулийн өмнөх насны хүүхдүүдийн хувьд богино хугацааны харааны ой тогтоолт дундаж түвшинд байгаа нь 3-5 насны хүүхэд үгээр илэрхийлж байгаа зүйлсийг тогтоохдоо сул, харин тодорхой дүрсийг тогтоодог байна. Гурван насны хүүхдүүд дунджаар 4 дүрс, 4 насны хүүхдүүд 7 дүрс, 5 насны хүүхдүүд 6 дүрс харж тогтоосон байна.

Хүснэгт 62. Богино хугацааны харааны ой тогтоолтын статистик үзүүлэлт нийт хүүхэд (3-5 нас)

	Харааны ой	Тогтоосон дүрсийн тоо
Mean	3,2	5
Std. Deviation	1,269	2,681
Minimum	1	0,0
Maximum	5	9,0
Range	4,0	9,0

Хүүхдүүдийн богино хугацааны харааны ой тогтоолтын үзүүлэлт дундаж түвшинд байгаа ба 4-5 үгийг тогтоосон байна. Хамгийн олон 9 үгийг тогтоосон хүүхэд байхад нэг ч үг тогтоож чадаагүй хүүхэд байгааг энэ хүснэгтээс харж болно. Сонорын ой тогтоолтын дундаж үзүүлэлт хангалтгүй түвшинд байгаа ба тогтоосон үгийн тоо 1-3 үг байна. Энэ үзүүлэлтүүдээс хархад сонсож тогтоох чадвараас илүү хүүхэд бодит дүрсээр харж тогтоох чадвар сайн байна.

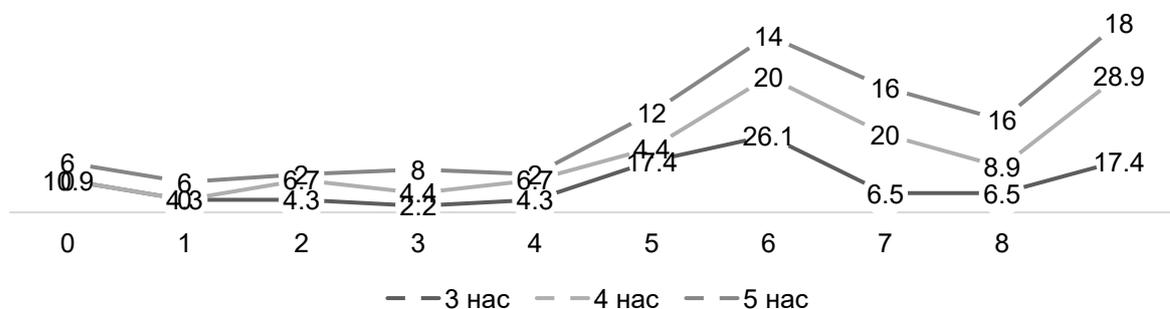
Зураг 79 .Богино хугацааны харааны ой тогтоолт нас болон түвшингээр (3-5 нас)

Богино хугацааны харааны ой тогтоолт 3-4 насны хүүхдүүдийн хувьд өндөр түвшинд байна. Хүүхдүүд танил дүрсүүдийг тогтоон хадгалж, эргүүлэн сэргээн санар чадвартай байна. 4

насны хүүхдүүдийн хувьд гүйцэтгэл 77.1 хувь нь өндөр, маш өндөр түвшинд мэдээллийг сонсоод бүрэн тогтоож, түүнийгээ хадгалж сэргээн санах чадвартай байна.

Зураг 80. Сэргээн санасан дүрсийн тоо хувиар (3-5 нас)

Хүүхдүүдийн тогтоосон дүрсийн тоогоор авч үзэхэд 3 насны хүүхдүүдийн 10.9 хувь нь дүрс тогтоож чадаагүй, 5 насны хүүхдүүдийн 6 хувь нь сэргээн санаж чадаагүй байна. Хамгийн олон 9 дүрсийг 3 насны хүүхдүүдийн 17.4 хувь, 5 насны хүүхдүүдийн 18 хувь тогтоон сэргээн санасан бол 4 насны хүүхдүүдийн 28.9 хувь нь дүрсүүдийг амжилттай тогтоон сэргээн санасан байна.

Сэтгэхүй- логиктой сэтгэх чадвар, бодит үйлдлийн сэтгэхүй

Логиктой сэтгэх чадвар

Хүүхдүүдэд байрлал нь алдагдсан зураг үзүүлэн байрлалыг зөв байрлуулах дасгал 3 минутын хугацаанд гүйцэтгүүлсэн.

Хүснэгт 63. Логиктой сэтгэх чадварын даалгаврын илрүүлэх үзүүлэлт (3-5 нас)

Reliability Statistics		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.841	.841	2

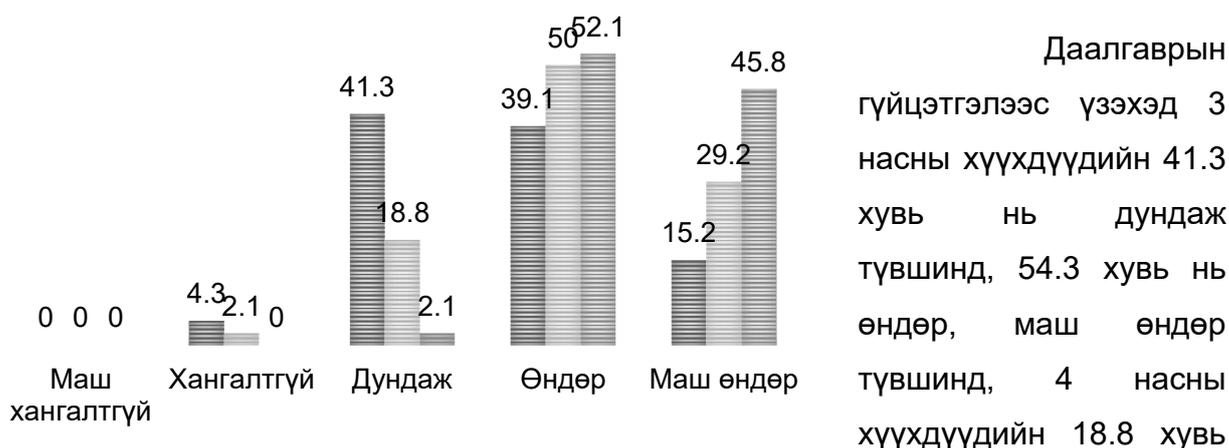
Тухайн сорилоор илрүүлэх боломжтой байна.

Хүснэгт 64. Хүүхдийн логиктой сэтгэх чадварын гүйцэтгэлийн статистик үзүүлэлт (3-5 нас)

	3 нас	4 нас	5 нас
Mean	3,652	4,063	4,438
Std. Deviation	,7949	,7553	,5421
Minimum	2	2	3
Maximum	5	5	5
Range	3,0	3,0	2,0
Median	4,000	4,000	4,000

Хүүхдүүдийн даалгаврын гүйцэтгэл дундаж, дунджаас дээш түвшинд байна. Нас нэмэгдэх тусам хүүхдүүдийн гүйцэтгэл сайжирч байна.

Зураг 81. Логиктой сэтгэх чадварын даалгаврын гүйцэтгэл нас болон түвшнээр (3-5 нас)

Даалгаврын гүйцэтгэлээс үзэхэд 3 насны хүүхдүүдийн 41.3 хувь нь дундаж түвшинд, 54.3 хувь нь өндөр, маш өндөр түвшинд, 4 насны хүүхдүүдийн 18.8 хувь нь 79.2 хувь нь өндөр, маш өндөр түвшинд, 5 насны хүүхдүүдийн 52.1 хувь нь өндөр түвшинд, 45.8 хувь нь маш өндөр түвшинд даалгавар гүйцэтгэсэн байна.

Бодит дүрслэлийн сэтгэхүйн чадвар

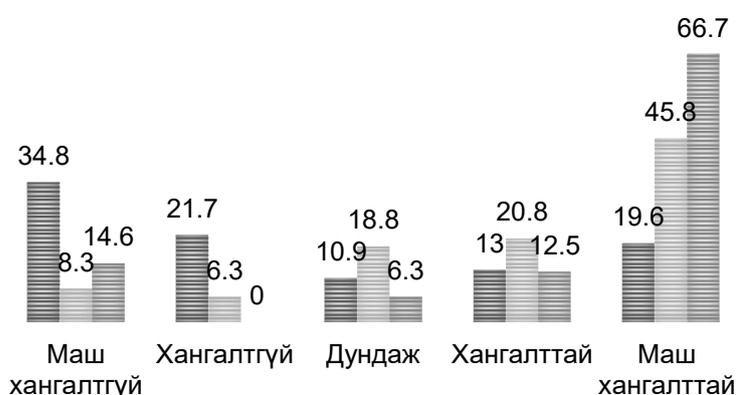
Хүүхдийн ажигч чанар, бодит үйлдлийн сэтгэхүйг судлах зорилгоор юмсыг хараад учир шалтгаан холбоо хамаарлыг олж дуурайлгаж зурах сорил ашиглав. Сорил 2 хэсгээс бүрдэх бөгөөд эхний зурагт цөөн үйлдэлтэй, 2 дахь зурагт холбоо хамаарлыг олох арай олон үйлдэлтэй сорилоор авч үзлээ.

Хүснэгт 65. Бодит дүрслэлийн сэтгэхүйн сорил 1 -ийн гүйцэтгэлийн статистик үзүүлэлт (3-5 нас)

	3 нас	4 нас	5 нас
Mean	2.6	3.9	4.1
Std. Deviation	1.556	1.292	1.434
Minimum	1	1	1
Maximum	5	5	5
Range	4	4	4
Median	2	4	5

Хүүхдүүдийн гүйцэтгэл нас нэмэгдэх тусам хангалтгүй түвшингээс дундаж, хангалттай түвшинд гүйцэтгэсэн байна.

Зураг 82. Бодит үйлдлийн сэтгэхүйн чадварын сорил 1 -ийн гүйцэтгэл (3-5 нас)

Хүүхдүүдийн бодит үйлдлийн сэтгэхүй нь цөөн энгийн үйлдэл гүйцэтгэх чадвар нас нэмэгдэх тусам өссөн үзүүлэлттэй байгаа ба 5 насны хүүхдүүдийн 79.2 хувь нь хангалттай, маш хангалттай түвшинд гүйцэтгэсэн ба энгийн

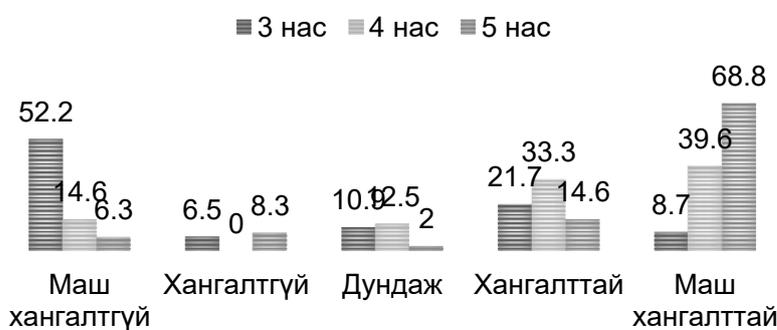
үйлдлийг гүйцэтгэх чадвартай болж буйг илэрхийлж байна.

Хүснэгт 66. Бодит үйлдлийн сэтгэхүйн сорил 2 -ын статистик үзүүлэлт (3-5 нас)

	3 нас	4 нас	5 нас
Mean	2.3	3.8	4.3
Std. Deviation	1.500	1.357	1.240
Minimum	1	1	1
Maximum	5	5	5
Range	4	4	4
Median	1	4	5

Хүүхдүүдийн тодорхой хугацаанд сорилыг гүйцэтгэж холбосон зураас нь шулуун, дүрсийн өнцөг бүрийг нягт нямбай холбосон эсэхээр нь гүйцэтгэлийг оноожуулсан. Хүүхдүүд энгийн цөөн үйлдэлийг амархан гүйцэтгэж байсан бол үйлдэл, холбоос нэмэгдсэн үед хүүхдүүдийн гүйцэтгэл буурсан байдал ажиглагдаж байна. Нас нэмэгдэх тусам хангалтгүй түвшнээс хангалттай түвшинд нэмэгдсэн байдал ажиглагдаж байна.

Зураг 83. Бодит үйлдлийн сэтгэхүйн чадварын сорил 2-ын гүйцэтгэл (3-5 нас)

Таван насны хүүхдүүдийн 68.8 хувь нь бага хугацаанд сорилыг гүйцэтгэж холбосон зураас нь шулуун, дүрсийн өнцөг бүрийг нягт нямбай холбосон 3 насны

хүүхдүүдийн 8.7 хувь нь гүйцэтгэсэн байна. Дөрвөн насны хүүхдүүдийн 72.9 хувь нь хангалттай, маш хангалттай түвшинд гүйцэтгэсэн байна.

Сэтгэхүйн харьцуулах чадвар

Хүүхдүүдийн харьцуулах чадварыг адил төстэй зүйлүүдээс ялгаатайг олж яагаад бусдаасаа ялгаатай байгааг тайлбарлах сорилоор авч үзлээ.

Хүснэгт 67. Сэтгэхүйн харьцуулах чадварын даалгаврын үзүүлэлт (3-5 нас)

Reliability Statistics		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.736	.756	5

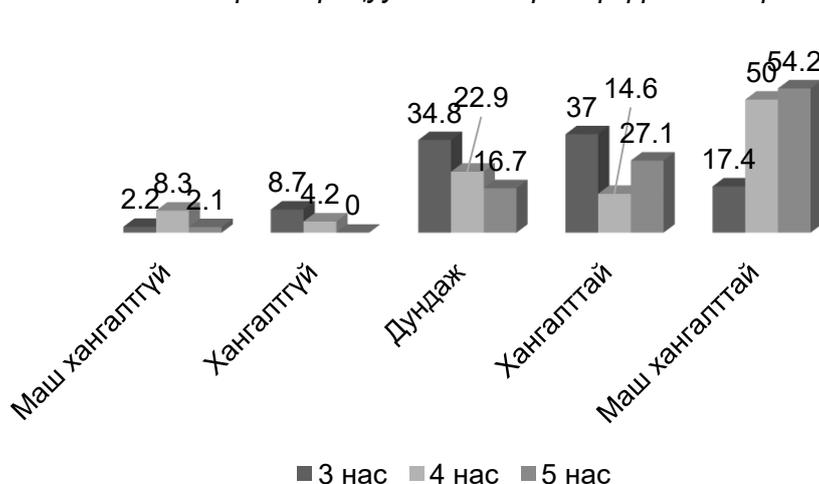
Сэтгэхүйн харьцуулах чадварыг сорил илрүүлэх чадвартай байгааг илэрхийлж байна.

Хүснэгт 68. Сэтгэхүйн харьцуулах чадварын статистик үзүүлэлт (3-5 нас)

	3 нас	4 нас	5 нас
Mean	3.587	3.938	4.313
Std. Deviation	.9563	1.2949	.9029
Minimum	1	1	1
Maximum	5	5	5
Range	4	4	4
Median	4	4,5	5

Юмс үзэгдлийг ижил төстэй шинж болон ялгаатай байдлаар нь бүлэглэн харьцуулах чадвар 3 ба 4 насанд дундаж түвшинд 5 насанд хангалттай түвшинд байна.

Хүснэгт 69. Сэтгэхүйн харьцуулах чадварын үзүүлэлт түвшин насаар (3-5 нас)

Адил төстэй зүйлүүдээс ялгаатай зүйлийг олж тогтоох чадвар 3 насны хүүхдийн хувьд дундаж болон дунджаас дээш түвшинд

байгаа ч хүүхэд юмсын ялгаатай, нийтлэг шинжийг олдог ч энэ нь бусдын дэмжлэг, хугацаа шаарддаг хэвээр байна. Таван насны хүүхдүүдийн хувьд 81.3 хувь нь маш хангалттай түвшинд гүйцэтгэсэн байна. Эдгээр хүүхдүүд нь юмсын ялгаатай ба нийтлэг шинжийг нь олох чадвартай байна.

Сэтгэхүйн ерөнхийлөн харьцуулах чадвар

Хүүхдийн логик сэтгэхүй, аливаа зүйлийг харьцуулан ерөнхийлөх чадварыг авч үзлээ.

Хүснэгт 70. Сэтгэхүйн ерөнхийлөн харьцуулах чадварын даалгаврын үзүүлэлт (3-5 нас)

Reliability Statistics		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.854	.868	6

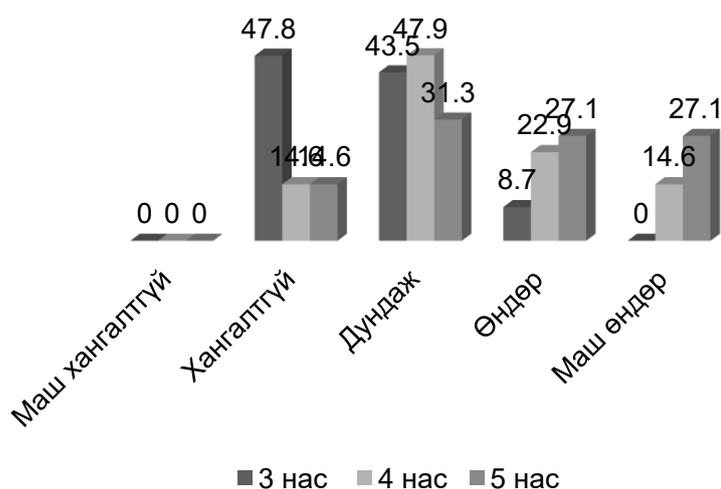
Сэтгэхүйн ерөнхийлөн харьцуулах чадварыг сорилоор илэрхийлэх чадвартай байна.

Хүснэгт 71. Сэтгэхүйн харьцуулах чадварын статистик үзүүлэлт (3-5 нас)

	3 нас	4 нас	5 нас
Mean	2.6	3.4	3.7
Std. Deviation	.6490	.9138	1.0383
Minimum	2	2	2
Maximum	4	5	5
Range	2	3	3
Median	3	3	4

Сэтгэхүйн харьцуулах чадвар 3 насанд хангалтгүй түвшинд 4, 5 насанд хангалттай түвшинд дундаж үзүүлэлттэй байна.

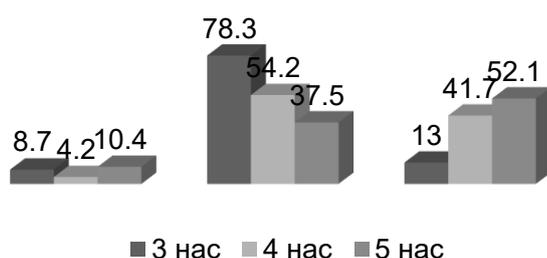
Зураг 84. Сэтгэхүйн харьцуулах чадвар, нас түвшингээр (3-5 нас)

Сэтгэхүйн харьцуулах чадвар 3 наснаас хүүхдүүдийн 43.5 хувь нь юмсыг нийтлэг шинж болон гол шинжийг олдог ч, ихэвчлэн гадаад шинж дээр нь тулгуурлан нэгтгэн дүгнэдэг байна. Дөрвөн наснаас хүүхэд юмсын нийтлэг, гол

шинжийг нь олж, нэгтгэн дүгнэдэг, сурах чадвар сайтай болдог байна. Таван наснаас юмсын нийтлэг шинж, гол шинжийг нь маш богино хугацаанд олж нэгтгэн дүгнэх, бие даан сурах чадвартай болдог байна. Ижил төсөөтэй шинжээр нь нэг бүлэг болгож ерөнхийлөх үйлдэл сайн байна.

Зураг 85. Жимс жимсгэний нэршил хувиар (3-5 нас)

Гурван наснаас эхлэн хүүхдүүдийн 78.3 хувь нь жимс жимсгэнэ, хүнсний ногоо, хоолны хэрэглэлийн талаарх ерөнхий нэрийг

гадаад шинжээр нь нэрлэж эхэлдэг бол 4 наснаас эхлэн нийтлэг шинжээр нь нэгтгэж нэрлэх чадвартай болдог байна.

Юмсын хэлбэр дүрсийн талаарх мэдлэг болон гэрт байдаг гэрийн хэрэгслэлийн талаарх юмсын нийтлэг, гол шинжийг нь олж, нэгтгэн дүгнэдэх үйлдлийг 3 насны хүүхдийн 15.2 хувь, 4 насны хүүхдүүдийн 41 хувь, 5 насны хүүхдүүдийн 33.3 хувь нь гүйцэтгэсэн байна. Таван наснаас юмсын нийтлэг шинж, гол шинжийг нь маш богино хугацаанд олж нэгтгэн дүгнэх, бие даан сурах чадвартай болдог байна.

Зориулалт шинжээр нь гол шинжээр нь нэгтгэх бүлэглэх сэтгэхүй 3 насаас эхлэн бий болж байна.

Хэл яриа

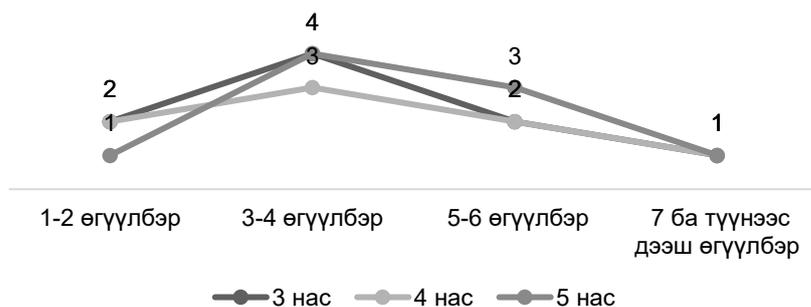
Санаагаа үг яриагаар илэрхийлэх чадварыг тогтоох зорилгоор тодорхой сэдэвт зургийг сонгож хүүхдүүдээр сорилыг гүйцэтгүүллээ. Зургийг анхааралтай ажиглуулан ямар үйл явдал гарч байгааг тайлбарлан ярих явцад нь үгийн тоо, санаагаа илэрхийлж байгаа өгүүлбэрийн тоо, санаагаа тоочиж илэрхийлж байгаа байдал, үгийн тоо, санаагаа илэрхийлж байгаа хугацаа зэргийг авч үзлээ.

Хүснэгт 72. Өгүүлбэрээр санаагаа илэрхийлсэн чадварын статистик үзүүлэлт (3-5 нас)

Нас		1-2 өгүүлбэр	3-4 өгүүлбэр	5-6 өгүүлбэр	7 ба түүнээс дээш өгүүлбэр
3 нас	Mean	2	4	2	1
	Minimum	1	1	1	1
	Maximum	6	9	7	1
	Range	5	8	6	1
	Std. Deviation	1	1	1	1
4 нас	Mean	2	3	2	1
	Minimum	1	1	1	1
	Maximum	4	8	8	2
	Range	3	7	7	1
	Std. Deviation	1	1	1	1
5 нас	Mean	1	4	3	1
	Minimum	1	1	1	1
	Maximum	3	11	6	3
	Range	2	10	5	2
	Std. Deviation	1	2	1	1

Хүүхдүүд ихэвчлэн 3-6 өгүүлбэрээр санаагаа илэрхийлсэн ба нас нэмэгдэх тусам санаагаа бүтэн өгүүлбэрээр илэрхийлэх чадвар нэмэгддэг байна.

Зураг 86. Санаагаа өгүүлбэрээр илэрхийлсэн байдал дундаж үзүүлэлтээр (3-5 нас)

Гурван насны хүүхдүүд санаагаа 3-4 үгтэй өгүүлбэрээр илэрхийлдэг бол 5 насны хүүхдүүд санаагаа 3-4 үгтэй 4 өгүүлбэрээр

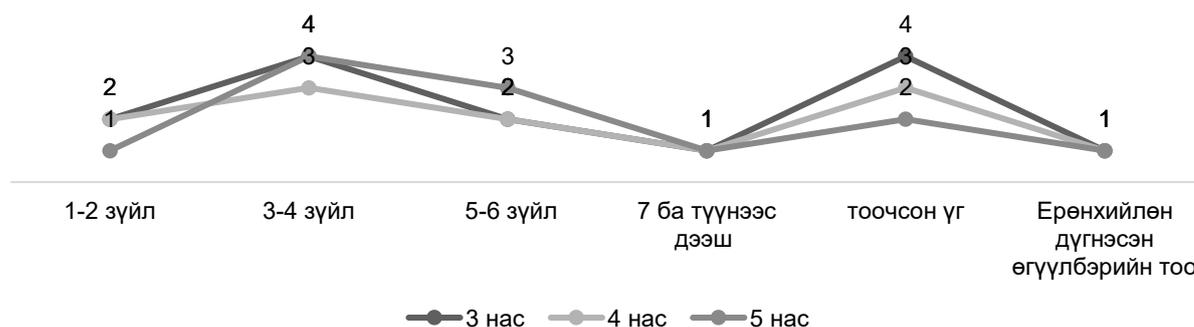
илэрхийлэхээс гадна 5-6 үгтэй өгүүлбэрээр санаагаа илэрхийлэх байдал нэмэгддэг байна.

Хүснэгт 73. Зургийн үйл явдлыг тоочиж илэрхийлсэн статистик үзүүлэлт (3-5 нас)

Нас		1-2 тоочсон	3-4 тоочсон	5-6 тоочсон	7 ба түүнээс дээш тоочсон	Тоочсон үгийн тоо	Ерөнхийлөн дүгнэсэн өгүүлбэрийн тоо
3 нас	Mean	2.258	4.065	2.115	1.625	3.833	1
	Minimum	1	1	1	1	1	1
	Maximum	6	9	7	3	7	1
	Range	5	8	6	2	6	0
	Std. Deviation	1.3655	1.7814	1.4513	0.744	2.137	0
4 нас	Mean	1.947	3.318	2.146	1.182	3.333	1
	Minimum	1	1	1	1	1	1
	Maximum	4	8	8	2	6	1
	Range	3	7	7	1	5	0
	Std. Deviation	0.9113	1.8524	1.3885	0.4045	2.5166	0
5 нас	Mean	1.458	4.174	3	1.235	2	1
	Minimum	1	1	1	1	2	1
	Maximum	3	11	6	3	2	1
	Range	2	10	5	2	0	0
	Std. Deviation	0.658	2.1323	1.2834	0.5623		0

Хүүхдүүд зурагт буй зүйлсийг 3 насанд 4 зүйлийг нэг нэгээр нь тоочиж илэрхийлсэн бол 4,5 насанд нэг нэгээр нь нэрлэхээс санаагаа өгүүлбэрээр илэрхийлж эхэлдэг байна.

Зураг 87. Зургийн үйл явдлыг тоочиж илэрхийлсэн байдал дундаж үзүүлэлтээр (3-5 нас)

Хүүхдүүд нас нэмэгдэх тусам зурагт байгаа дүрслэлийг нэг нэг үгээр тоочих байдал багасаж санаагаа 1-2 үгтэй өгүүлбэрээр илэрхийлж зургийн үйл явдлыг ерөнхийлөн дүгнэсэн байдлаар дүгнэх байдалтай болдог байна.

Хүснэгт 74. Идэвхтэй үгийн нөөц статистик үзүүлэлт (3-5 нас)

<i>Нас</i>	<i>Mean</i>	<i>Minimum</i>	<i>Maximum</i>	<i>Range</i>	<i>Std. Deviation</i>
3 нас	27.261	6	76	70	13.7185
4 нас	24.617	12	49	37	8.8773
5 нас	29.271	1	48	47	9.6221

Хүүхдүүдийн санаагаа илэрхийлж буй үгийн тоог авч үзэхэд 3 насанд дунджаар 27 үг хэрэглэж байна.

Дүгнэлт

- 3-5 насанд хүүхдүүд юмсыг бүхэлд нь таньж хүртээд дутуу зүйлийг нь ажиглан хүртэхдээ ойролцоогоор нэг зурагт 14 секунд зарцуулдаг байна. Нас нэмэгдэхэд хүүхдүүдийн хурд сайжирч 5 насанд 10 секунд болсон байна. Эдгээр нь хүүхдүүдийн зориудаар анхаарлаа төвлөрүүлэх нь сул байгаатай холбоотой байж болох юм.
- 3 настай хүүхдүүдийн анхаарлаа төвлөрүүлэн хурдтай ажллах нь сул байдаг бол 4 ба 5 насанд илэрхий сайжирч анхаарлаа төвлөрүүлэн энгийн үйлдлийг гүйцэтгэх нь сайжирдаг байна.
- 3 настай хүүхдүүд үгсийг сонсоод богино хугацаанд зориудаар тогтоож сэргээн санах нь сул буюу дунджаар 3 үгийг сэргээн санадаг, 4-5 насанд 4-5 хүртэл болж нэмэгддэг байна. Хүүхдүүд эхний болон сүүлийн үгийг сэргээн санах нь харьцангуй бага байдаг байна. Энэ нь анхаарлын төвлөрөлтэй холбоотой байж болно. Энэ онцлогийг харгалзан хүүхдэд үгийг сайн давтаж хэлэх нь зүйтэй байна. 2, 3 дахь үгнээс л хүүхдийн анхаарал төвлөрч үгийг тогтоож сэргээн санадаг зүй тогтол харагдаж байна.
- Богино хугацааны харааны ой тогтоолтын хувьд, ойролцоогоор 10-аад энгийн дүрс зургийг хараад 4-5-ыг нь тогтоож сэргээн санаж байна.
- Богино хугацааны харааны ой тогтоолт нь сонорын ой тогтоолттой харьцуулахад давамгайл байна.
- Хүүхдүүд дүрс зургийг хараад түүний бүтэц бүрэлдэхүүнд нь задлан хүртэж дуурайлган зурах нь 3 насанд сул, 4-5 насанд сайн байна. Бүтэц бүрэлдэхүүний хувьд ойролцоогоор 3-4 хүртэлх бүтцийг хүртэн ойлгож даган дуурайх нь сайн байна.
- Хүүхдүүд юмсыг хараад зүй тогтлыг нь таньж учир шалтгаанд нь сэтгэх нь сайн байна.

- 3-5 насны хүүхдүүд 2 ба түүнээс дээш юмсын харагдаж байгаа байгаа ялгаатай ба төстэй зүйлийг нь харьцуулж таних нь сайн байна. Мөн гадаад харагдаж байгаа хэлбэр дүрс гэх мэт энгийн шинжээр нь нэгтгэх сэтгэхүйн үйлдэл нь 4-5 насанд сайн байна.
- 3-5 насанд хүүхдүүд зорилготойгоор санаа бодлоо илэрхийлэхдээ дунджаар 3-4 үгтэй богино өгүүлбэрийг хэрэглэх чадвартай болсон байдаг байна. 5 насанд 5-6 хүртэлх үгтэй өгүүлбэр болж нэмэгджээ. Дунджаар 27 үгээр ярьсан байна.

3.3.2 Бага боловсролын 6-10 насны хүүхдийн танин мэдэхүйн хөгжлийн онцлог

Судалгааны 1 ба 2-р шатны үр дүнг харьцуулахад, 6-10 насанд энгийн өгүүлбэрээр санаа бодлоо илэрхийлэх, юмсын үзэгдэж харагдаж байгаа гадаад шинж байдлыг тоочиж ярих чадвар нь статистик ач холбогдлын түвшинд өөрчлөгдсөн байна ($p < .01$).

Хүснэгт 75. Судалгааны 1 ба 2-р шатны судалгааны танин мэдэхүйн чадварын статистик ялгаа (6-10 нас)

Үзүүлэлт		t-test for Equality of Means						
		t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
						Lower	Upper	
Ярих чадвар энгийн өгүүлбэр	Equal variances assumed	-15.214	438	.000	-1.541	.101	-1.740	-1.342
	Equal variances not assumed	-14.997	393.089	.000	-1.541	.103	-1.743	-1.339
Ярих чадвар гадаад байдал тоочсон	Equal variances assumed	-8.487	438	.000	-1.163	.137	-1.432	-.893
	Equal variances not assumed	-8.572	435.726	.000	-1.163	.136	-1.429	-.896

Судалгааны 1-р шаттай харьцуулахад судалгааны 2-р шатанд 6-10 насанд энгийн өгүүлбэрээр санаа бодлоо илэрхийлэх, гадаад шинж байдлыг тоочих ярих нь нэмэгдсэн дүр зураг харагдаж байна.

Хүснэгт 76. Танин мэдэхүйн чадваруудын статистик үзүүлэлтүүд, судалгааны үе шатаар (6-10 нас)

Чадварууд	Судалгааны үе шат	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Ажигч чадвар	Судалгаа1	200	2.23	1.078	.076
	Судалгаа2	240	2.31	1.062	.069
Анхаарлын тогтворжилт	Судалгаа1	200	2.51	1.345	.095
	Судалгаа2	240	2.72	1.327	.086
Анхаарлын шилжилт	Судалгаа1	200	3.76	1.548	.109
	Судалгаа2	240	3.67	1.491	.096
Богино хугацааны харааны ой тогтоолт.цифр	Судалгаа1	200	2.01	.959	.068
	Судалгаа2	144	1.81	.769	.064

Богино хугацааны харааны ой тогтоолт-дүрс	Судалгаа2	240	2.81	1.069	.069
Сонорын ой тогтоолт	Судалгаа1	200	2.46	.856	.061
	Судалгаа2	240	2.45	.780	.050
Бодит дүрслэлийн сэтгэхүй	Судалгаа2	90	3.70	1.150	.138
Хийсвэр сэтгэхүй	Судалгаа1	199	3.03	.942	.067
	Судалгаа2	240	3.04	1.032	.067
Утгын ой тогтоолт	Судалгаа1	200	3.18	.865	.061
	Судалгаа2	240	2.97	.954	.062
Ярих чадвар: энгийн өгүүлбэр	Судалгаа1	200	2.71	1.147	.081
	Судалгаа2	240	4.25	.978	.063
Ярих чадвар: нийлмэл өгүүлбэр	Судалгаа1	200	1.52	.609	.043
	Судалгаа2	240	1.41	.607	.039
Ярих чадвар: холбоос ашигласан нийлмэл өгүүлбэр	Судалгаа1	200	1.03	.211	.015
	Судалгаа2	240	1.03	.202	.013
Ярих чадвар: гадаад байдал тоочсон	Судалгаа1	200	2.38	1.343	.095
	Судалгаа2	240	3.54	1.500	.097
Ярих чадвар: дүгнэсэн өгүүлбэр	Судалгаа1	200	2.41	1.484	.105
	Судалгаа2	240	2.11	1.408	.091
Үгийн утга тайлбарлах чадвар: Бодит үг түвшин	Судалгаа1	200	2.74	1.038	.073
	Судалгаа2	240	2.37	.867	.056
Үгийн утга тайлбарлах чадвар: Хийсвэр үг түвшин	Судалгаа1	199	2.11	.999	.071
	Судалгаа2	240	2.08	.947	.061
Үгийн утга тайлбарлах чадвар: Салаа үг түвшин	Судалгаа1	200	1.94	.845	.060
	Судалгаа2	240	1.97	.963	.062
Үг бүлэглэх: Бодит үг	Судалгаа1	200	3.94	.996	.070
	Судалгаа2	240	4.01	.795	.051
Үг бүлэглэх: Тэмдэг нэр	Судалгаа1	200	1.94	1.182	.084
	Судалгаа2	240	1.78	1.017	.066
Үг бүлэглэх: Нэрлэсэн үг	Судалгаа1	200	2.97	1.301	.092
	Судалгаа2	240	3.03	1.325	.086
Үг бүлэглэх: Салаа үг	Судалгаа1	199	1.66	1.036	.073
	Судалгаа2	240	1.53	.905	.058
Үг бүлэглэх: Хийсвэр үг	Судалгаа1	200	2.27	1.209	.086
	Судалгаа2	240	1.97	1.173	.076
Сэтгэхүйн задлан шинжилж харьцуулах	Судалгаа1	200	2.46	1.056	.071
	Судалгаа2	144	2.25	1.041	.087
Анхаарлаа төвлөрүүлэн хурдтай ажиллах	Судалгаа2	144	2.35	.857	.071
	Судалгаа2	144	2.58	.664	.055
Сэтгэхүйн харьцуулан нэгтгэх чадвар	Судалгаа2	144	1.83	.732	.061

Мэдээллийг хүртэх, тогтоох чадвар 6-7 нас (ажигч чанар, анхаарал, ой тогтоолт)

Ажигч чанар (6-7 нас)

6-7 насны хүүхдийн ажигч чанарыг богино хугацаанд зургийн дутуу зүйлийг олж нэрлэх аргаар судалсан.

Хүүхдүүдийн ажигч чанар сул түвшинд байна (2.38). Хүүхдүүд юмсыг бүхэлд нь үртэн ажиглаж дутуу зүйлийг нэрлэх хурд удаан байна.

Даалгаврын гүйцэтгэлээр авч үзэхэд, 6-7 насны хүүхдүүд хаалганы бариулыг нэрлэж чадаагүй байна. Энэ нь тухайн хүүхдүүд юмсын бүтэц бүрэлдэхүүнийг нарийн ажиглан хүртэх чадвар сул байдагтай нь холбоотой байж болох юм. Цөөн хүүхэд зааны хошууг нэрлэж чадаагүй байдал харагдлаа. Энэ нь танил бус байдалтай холбоотой байж болох юм.

Зураг 88. Ажигч чанар, даалгаврын гүйцэтгэлээр, хувиар (6-7 нас)

Хүүхдийн нас ба ажигч чанарын хооронд статистик ялгаа харагдаж байна. ($p < .01$)

Хүснэгт 77. Ажигч чанар наснаас хамаарсан статистик ялгаа (6-7нас)

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	17.146	1	17.146	8.213	.005
Within Groups	361.162	173	2.088		
Total	378.309	174			

7 насанд хүүхдүүдийн ажиглан хүртэх чадвар тодорхой хэмжээгээр сайжирч дунджаас доогуур түвшинд хүрсэн байна ($M=2.5$)

Хүснэгт 78. Ажигч чанарын статистик үзүүлэлт, насаар (6-7нас)

6 нас	Mean	1.91	49.77
	N	87	48
	Std. Deviation	1.317	26.109
	Std. Error of Mean	.141	3.769
	Range	4	175
7 нас	Mean	2.53	47.20
	N	88	48
	Std. Deviation	1.561	25.138
	Std. Error of Mean	.166	3.628
	Range	4	101
Total	Mean	2.22	48.49
	N	175	96
	Std. Deviation	1.475	25.526
	Std. Error of Mean	.111	2.605
	Range	4	176

Мэдээллийг хүртэх, тогтоох чадвар 8-10 нас (ажигч чанар, анхаарал, ой тогтоолт)

Ажигч чанар (8-10 нас)

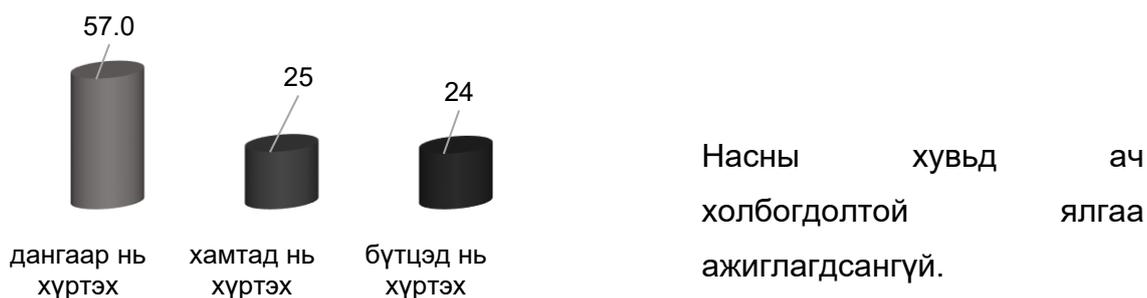
Бага боловсролын 8-10 насны хүүхдүүдийн хүртэхүйн чадварыг 2 зургийн ялгаатай зүйлийг богино хугацаанд ажиглан хүртэх, юмсыг бүхэлд нь хүртэн дутуу зүйлийг ажиглан нэрлэх аргаар судалсан.

8-10 насны хүүхдүүдийн богино хугацаанд юмсын ялгаатай зүйлийг ажиглан хүртэх нь сул байна (M=2.31).

Даалгаврын гүйцэтгэлээр авч үзэхэд хүүхдүүд дангаар нь хүртэх ялгааг ажиглан хүртэх нь илүү байна.

Харин юмсыг бүтэц бүрэлдэхүүнд нь ажиглах нь сул байдаг байна. Энэ нь хүүхдүүдийн анхааралтайгаар ажиглах чадвар дутмаг байгааг илэрхийлж байна. Өөрөөр хэлбэл юмсыг богино хугацаанд ерөнхийд нь хурдан ажигладаг харин гол ялгаатай шинжүүдийг нь анхаарч ажиглах нь дутагдалтай байна гэсэн үг юм.

Зураг 89. Ажигч чанар, даалгаврын гүйцэтгэлээр, хувиар (8-10нас)

Хүснэгт 79. Ажигч чанарын статистик үзүүлэлт, насаар (8-10нас)

Нас	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error of Mean
8 нас	2.10	48	.692	.100
9 нас	2.31	48	.589	.085
10 нас	2.40	48	.736	.106
Total	2.27	144	.682	.057

Бүхэл бүтнээр хүртэх чадвар (8-10 нас)

Хүүхдүүдийн бүхэл бүтнээр хүртэх чадварыг зургийн дутуу зүйлийг ажиглан нэрлэх даалгавраар судаллаа.

Хүүхдүүдийн юмсыг бүхэлд нь хүртэн бүтцэд нь задлан шинжилж хүртэх чадвар нь хэвийн дундаж түвшинд байна (M=3.26). Даалгаврын гүйцэтгэлээр авч үзэхэд, хүүхдүүд бүхэлд нь хүртэхэд хялбар юмсын дутуу зурагдсан зүйлийг маш сайн

ажигласан ба хүчин чармайлттайгаар нарийн ажиглах даалгавруудад гүйцэтгэл суларсан байна. Ялангуяа учир шалтгаанд нь сэтгэж дутуу зурагдсан зүйлийг олох сүүлийн даалгаврыг ихэнх нь гүйцэтгэж чадаагүй байна.

Хүснэгт 80. Бүхэл бүтнээр хүртэх чадвар, даалгаврын гүйцэтгэлээр, хувиар (8-10 нас)

Даалгавар	гүйцэтгэсэн	гүйцэтгээгүй
чих	97.9	2.1
муурын сахал	97.2	2.8
ширээний хөл	93.8	6.2
ам	93.1	6.9
хумс	92.4	7.6
гэрлэн дохио	81.9	18.1
хаалганы бариул	80.6	19.4
гилийн дүрс	75.7	24.3
загасны сэрвээ	68.8	31.2
гутлын үдээс	63.9	36.1
тахиааны хөл	60.4	39.6
цүнхний бариул	58.3	41.7
товчны нүх	55.6	44.4
малгайны хүрээ	36.8	63.2
хүний хөмсөг	35.4	64.6
шүхрийн төмөр	22.2	77.8
үхрийн туурайн салаа	18.8	81.2
мм-ийн хэмжээс	18.1	81.9
модны сүүдэр	12.5	87.5

Бүхэл бүтнээр хүртэн бүтцэд нь задлан шинжилж хүртэх чадвар нь наснаас хамаарсан ялгаатай үзүүлэлттэй байна. ($p < .01$)

Хүснэгт 81. Бүхэл бүтнээр хүртэх чадварын наснаас хамаарсан статистик ялгаа (8-10 нас)

ANOVA					
	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	9.181	2	4.590	5.448	.005
Within Groups	118.792	141	.842		
Total	127.972	143			

Нас нэмэгдэхэд хүүхдүүдийн тухайн чадвар дээшилсэн байна. Хүчин чармайлт илүү шаардсан даалгаврууд дээр гүйцэтгэл аажмаар сайжирдаг байна.

Хүснэгт 82. Бүхэл бүтнээр хүртэх чадварын статистик үзүүлэлт, насаар, хувиар (8-10 нас)

Нас	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error of Mean
8 нас	3.19	48	1.003	.145
9 нас	3.00	48	.772	.111
10 нас	3.60	48	.962	.139
Total	3.26	144	.946	.079

Анхаарлаа төвлөрүүлэх чадвар (6-10 нас)

Анхаарлаа тогворжилт (6-7 нас)

Бага боловсролын 6-7 насанд хүүхдийн анхаарлаа төвлөрүүлэх чадварыг анхаарлын тогтворжилт, шилжилт гэсэн 2 үзүүлэлтээр хэмжлээ. Дүрсэнд энгийн тэмдэг дуурайлган зурах даалгавраар судаллаа.

Бага боловсролын 6-7 насны хүүхдүүдийн анхаарлаа төвлөрүүлэн энгийн дүрс, тоонд тэмдэглэгээ хийх нь хэвийн дундаж түвшинд байна (M=2.9).

6-7 насны хүүхдүүд 1 минутад дунджаар 15-16 дүрсийг зөв тэмдэглэсэн байна. 7 насанд хүүхдүүдийн анхаарлаа төвлөрүүлэн хурдтайгаар ажиллах чадвар сайжирдаг байна. ($p < .01$) Энэ нь хүүхдүүдийн сурах арга барил эзэмшиж мэдлэг, чадвар нэмэгдсэнтэй холбоотой юм.

Хүснэгт 83. Анхаарлын тогтворжилтын наснаас хамаарсан статистик ялгаа (6-7нас)

ANOVA					
Анхаарлын тогтворжилт	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	16.667	1	16.667	25.151	.000
Within Groups	62.292	94	.663		
Total	78.958	95			

6 насанд хүүхдүүд 1 минутын турш 12-13 дүрсэд тэмдэглэгээ хийж байсан бол 7 насанд энэ нь 18-19 болж нэмэгдсэн байна.

Хүснэгт 84. Анхаарлын тогтворжилтын статистик үзүүлэлт насаар (6-7нас)

Нас	Анхаарлын тогтворжилт		
	Түвшин	Анхаарлын тогтворжилт Индекс	
6 нас	Mean	2.60	12.9208
	N	87	48
	Std. Deviation	.895	6.04863
	Std. Error of Mean	.096	.87304
	Range	4	28.00
7 нас	Mean	3.48	18.6354
	N	88	48
	Std. Deviation	.994	5.78860
	Std. Error of Mean	.106	.83551
	Range	4	25.50
Нийт	Mean	3.04	15.7781
	N	175	96
	Std. Deviation	1.041	6.55195
	Std. Error of Mean	.079	.66871
	Range	4	32.00

Анхаарлын тогтворжилт (8-10 нас)

Бага боловсролын 8-10 насны хүүхдийн анхаарлын төвлөрлийг энгийн нэг оронтой тоог хооронд нэмэх, хасах үйлдлийг зүй тогтлын дагуу хурдан оновчтой хийж гүйцэтгэх аргаар судалсан.

2-р шатны судалгаанд хүүхдүүдийн анхаарлаа тогтворжуулах чадвар өссөн байна. Оюуны үйлд анхаарлаа төвлөрүүлэн бүтээлчээр ажиллах чадвар нь дунджаас бага зэрэг доогуур түвшинд байна (M=2.6). Хүүхдүүд анхаарал шаардсан энгийн оюуны үйлдлийг гүйцэтгэхдээ анхаарлаа төвлөрүүлэн гүйцэтгэх нь хангалтгүй байгаа нь нэг талаас энгийн тоог хооронд нэмэх, хасах чадвар дадал болоогүйтэй холбоотой байх боломжтой. Нөгөө талаас хүүхдүүдийн гүйцэтгэлийн хурд хангалтгүй байгааг харуулж байна. Хүүхдүүдийн гүйцэтгэлийн түвшин ба насны хооронд ач холбогдолтой ялгаа байна. ($p < .01$)

Хүснэгт 85. Анхаарлын тогтворжилтын наснаас хамаарсан статистик ялгаа (8-10 нас)

	Sum of Squares	df	Mean Squ	F	Sig.
Between Groups	51.409	2	25.705	13.623	.000
Within Groups	494.342	262	1.887		
Total	545.751	264			

Нас нэмэгдэхэд хүүхдийн анхаарлын тогтворжилтын түвшин өссөн байна. Өөрөөр хэлбэл, 10 насанд хүүхдүүдийн энгийн оюуны үйлдлийг анхааралтай хурдан гүйцэтгэх чадвар сайжирч байна. Энэ нь нэг талаас хүүхдүүдийн дадал сайжирсантай холбоотой байж болно. Нөгөө талаас сурах арга барил эзэмшиж байгаатай холбоотойгоор анхаарлын тогтворжилт нэмэгдэж байгааг илэрхийлж байна.

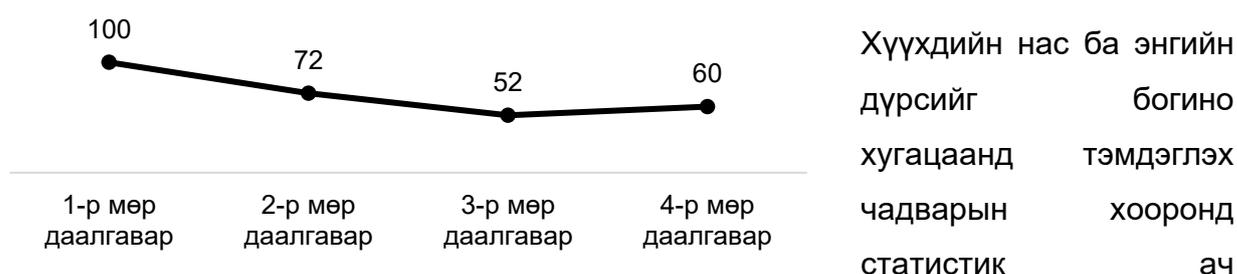
Хүснэгт 86. Анхаарлын тогтворжилтын статистик үзүүлэлт, насаар (8-10нас)

Нас	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error of Mean
8 нас	1.81	48	1.104	.159
9 нас	2.60	48	1.440	.208
10 нас	3.38	48	1.619	.234
Нийт	2.60	144	1.534	.128

Анхаарлаа төвлөрүүлэн хурдтайгаар ажиллах чадвар (8-10 нас)

Хүүхдүүд энгийн дүрс тэмдэглэгээг богино хугацаанд анхааралтайгаар гүйцэтгэх чадварыг нэг оронтой цифрүүдийг энгийн дүрс тэмдэгтээр харж тэмдэглэх аргаар судалсан. Судалгааны үр дүнгээс харахад бага боловсролын 8-10 насны хүүхдүүдийн анхаарлаа тогтворжуулан энгийн дүрс тэмдэглэгээг хурдан гүйцэтгэх чадвар сул байна (M=2.35). Хүүхдүүд миунтад дунджаар 31-32 дүрс тэмдэглэгээ хийсэн байна. Хүүхдүүдийн гүйцэтгэлийн хурд аажимдаа буурч байна. Сүүлийн мөрөн бага зэрэг өссөн дүр зураг харагдаж байгаа нь дадалтай холбоотойгоор хурд нь бага зэрэг нэмэгдсэнтэй холбоотой байж болно.

Зураг 90. Анхаарлаа төвлөрүүлэн хурдтай ажиллах чадвар, даалгаврын гүйцэтгэлийн хувиар (8-10 нас)

холбогдолтой ялгаа байна. ($p < .01$)

Хүснэгт 87. Анхаарлаа төвлөрүүлэн хурдтай ажиллах чадварын наснаас хамаарсан статистик ялгаа (8-10 нас)

ANOVA					
	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	15.792	2	7.896	12.489	.000
Within Groups	89.146	141	.632		
Total	104.937	143			

Нас нэмэгдэхэд 3 ба 4-р мөрийн даалгаврыг зөв гүйцэтгэх хүүхдийн тоо өссөн байна. 10 насанд хүүхдүүдийн хурд эрс сайжирсан байна.

Хүснэгт 88. Анхаарлаа төвлөрүүлэн хурдтай ажиллах чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (8-10 нас)

Нас	Үзүүлэлт	Анхаарлаа төвлөрүүлэн хурдтай ажиллах чадвар	Зөв тэмдэглэсэн дүрс мөр1	Зөв тэмдэглэсэн дүрс мөр2	Зөв тэмдэглэсэн дүрс мөр3	Зөв тэмдэглэсэн дүрс мөр4
8 нас	Mean	2.04	17.21	15.58	.65	.0000
	N	48	48	48	48	48
	Std. Deviation	.504	3.261	6.772	3.641	.00000
	Std. Error of Mean	.073	.471	.978	.525	.00000
9 нас	Mean	2.21	17.17	17.88	2.60	.2500
	N	48	48	48	48	48
	Std. Deviation	.824	3.341	7.228	6.066	1.46593
	Std. Error of Mean	.119	.482	1.043	.876	.21159
10 нас	Mean	2.81	19.38	19.75	6.98	2.6042
	N	48	48	48	48	48
	Std. Deviation	.982	3.375	6.708	9.526	7.19852
	Std. Error of Mean	.142	.487	.968	1.375	1.03902
	Mean	2.35	17.92	17.74	3.41	.9514

Ний	N	144	144	144	144	144
T	Std. Deviation	.857	3.461	7.068	7.303	4.37304
	Std. Error of Mean	.071	.288	.589	.609	.36442

Анхаарлын шилжилт (6-10 нас)

Анхаарлын шилжилт (6-7 нас)

6-7 насны хүүхдүүдийн нэг зүйлээс өөр зүйлд анхаарлаа шилжүүлэн төвлөрүүлэх чадвар нь харьцангуй сайн байна (M=4.54). Тэд нэг зүйлээс өөр зүйлд анхаарлаа төвлөрүүлэхдээ бэрхшээхгүй оновчтой ажиллах нь сайн байна.

6-7 насны хүүхдүүдийн анхаарлаа шилжүүлэх чадвар нь наснаас хамаарсан ялгаатай үзүүлэлттэй байна. ($p < .01$)

Хүснэгт 89. Анхаарлын шилжилтийн наснаас хамаарсан статистик ялгаа (6-7 нас)

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	11.312	1	11.312	12.198	.001
Within Groups	160.425	173	.927		
Total	171.737	174			

7 насанд хүүхдүүдийн анхаарлаа шилжүүлэх чадвар сайжирсан байна.

Хүснэгт 90. Анхаарлын шилжилтийн статистик үзүүлэлт, насаар (6-7нас)

Сурагчдын нас	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error of Mean
6	4.35	48	.956	.138
7	4.73	48	.449	.065
Total	4.54	96	.767	.078

Анхаарлын шилжилт (8-10 нас)

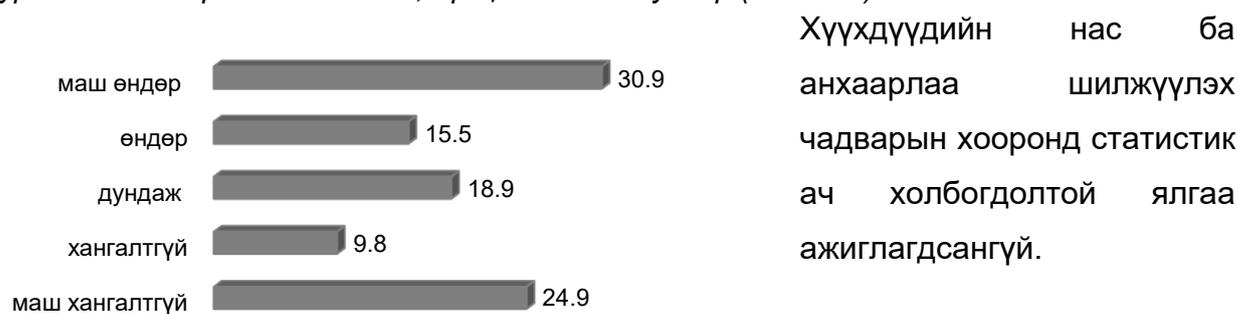
8-10 насны хүүхдүүдийн анхаарлын шилжилтийг энгийн 2 тоог хооронд нь нэмэх хасах үйлдлийг ээлжлэн алдаагүй гүйцэтгэсэн эсэхээр үнэлсэн.

Судалгааны үр дүнгээс харахад, хүүхдүүдийн нэг үйлээс өөр үйлд анхаарлаа шилжүүлэн төвлөрүүлэх нь дундаж хэвийн түвшинд байна. (M=3.08);

Хүүхдүүд үйл ажиллагааны нэг төрлөөс өөр төрөлд анхаарлаа төвлөрүүлэхдээ бэрхшээх нь бага, алдаа гаргах нь харьцангуй бага байдгийг илэрхийлнэ. Энэ нь тэдний хөдөлгөөнтэй байдалтай холбоотой байж болно.

Судалгаанд хамрагдсан нийт 8-10 насны хүүхдүүдийн 65.3 хувь нь дундаж ба түүнээс дээш түвшинд байна.

Зураг 91. Анхаарлын шилжилт, гүйцэтгэлийн хувиар (8-10 нас)

Хүснэгт 91. Анхаарлын шилжилтийн статистик үзүүлэлт, насаар (8-10 нас)

Нас	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error of Mean
8 нас	3.42	48	1.471	.212
9 нас	2.92	48	1.724	.249
10 нас	2.92	48	1.485	.214
Нийт	3.08	144	1.571	.131

Мэдээллийг тогтоох чадвар (6-10 нас)

Бага боловсролын 6-10 насны хүүхдүүдийн мэдээллийг тогтоох чадварыг богино хугацааны харааны ой, богино хугацааны сонорын ой болон утгын ой тогтоолтын хүрээнд судаллаа.

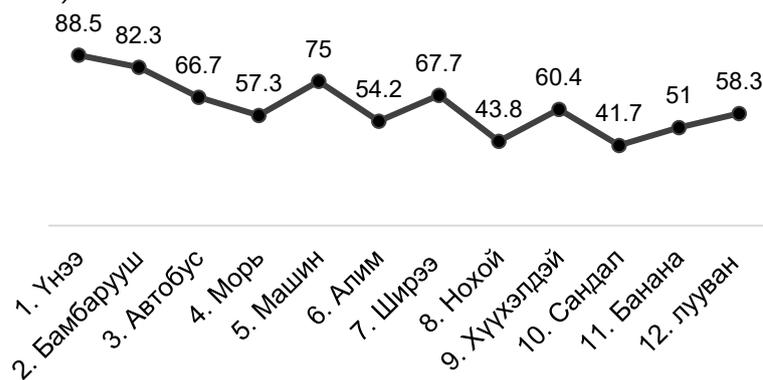
Богино хугацааны харааны ой (6-7 нас)

Бага боловсролын 6-7 насны хүүхдүүдийн мэдээллийг богино хугацаанд хараад тогтоох чадварыг зураг харж сэргээн санах аргаар судаллаа.

Судалгааны 1-р үе шатанд хүүхдүүдийн богино хугацаанд энгийн дүрс зургийг хараад тогтоож сэргээн санах чадвар сул байсан бол 2-р үе шатны судалгаанд энэ нь дундаж түвшинд хүрч нэмэгджээ (M=3.19). Үүний шалтгаан нь сургуулийн өмнөх боловсролын сургалтын хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн үр дүнтэй холбоотой байж болохоос гадна техник технологийн хурдацтай хөгжилтэй холбоотой дүрс хараад тогтоох чадвар нь нэмэгдсэн байж болох юм. Хүүхдүүд богино хугацаанд дунджаар 6-7 дүрсийг тогтоодог байна.

Даалгаврын гүйцэтгэлээр авч үзэхэд, эхний дүрсүүдийг сэргээн санах нь харьцангуй сайн байна. Танил өөрт илүү ойр зүйлс хүүхдийн сэргээн санахад нөлөөлсөн байх дүр зураг харагдаж байна. Хүүхдүүд *машин, ширээ, хүүхэлдэй* зэргийг сэргээн санах нь илүү сайн байна.

Зураг 92. Богино хугацааны харааны ой тогтоолт, даалгаврын гүйцэтгэлийн хувиар (6-7 нас)

Наснаас хамаарсан статистик ач холбогдолтой ялгаа байна ($p < .01$).

Хүснэгт 92. Богино хугацааны харааны ой тогтоолтын наснаас хамаарсан статистик ялгаа (6-7 нас)

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	10.667	1	10.667	12.234	.001
Within Groups	81.958	94	.872		
Total	92.625	95			

7 насанд хүүхдүүдийн богино хугацаанд дүрс зураг тогтоох чадвар сайжирдаг байна. 6 насанд дунджаар 6 дүрс, зураг сэргээн санасан бол 7 насанд 8 болж өсжээ. 6 насны хүүхдүүдийн богино хугацаанд дүрс зураг тогтоож сэргээн санах чадвар нь дундаж хэвийн, 7 насанд сайн байна байна.

Хүснэгт 93. Богино хугацааны харааны ой тогтоолтын статистик үзүүлэлт, насаар (6-7нас)

Нас	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error of Mean
6 нас	2.85	48	.989	.143
7 нас	3.52	48	.875	.126
Нийт	3.19	96	.987	.101

Богино хугацааны харааны ой тогтоолт (8-10 нас)

Бага боловсролын 8-10 насны хүүхдүүдийн богино хугацааны харааны ой тогтоолтыг цифр тогтоох, дүрс тогтоох аргуудаар судаллаа.

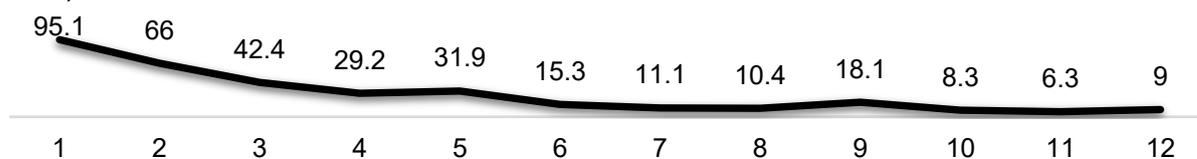
А. Богино хугацааны харааны ой тогтоолт (цифр тогтоох) (8-10нас)

Хүүхдүүдийн богино хугацаанд цифр тогтоох чадвар сул байна ($M=1.81$).

8-10 насны хүүхдүүд богино хугацаанд дунджаар 3 хүртэлх цифрийг тогтоосон байна.

Хүүхдүүдийн дунджаас хазайх хазайлт өндөр байгаа тул хүүхдүүдийн гүйцэтгэл жигд бус, сул байна.

Зураг 93. Богино хугацааны харааны ой тогтоолт-цифр, даалгаврын гүйцэтгэлээр (8-10 нас)

Хүүхдүүдийн цифр тогтоох чадвар нь наснаас хамаарсан ялгаатай үзүүлэлт алга байна.

Хүснэгт 94. Богино хугацааны харааны ой тогтоолт-цифр тогтоох чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (8-10 нас)

Нас	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error of Mean
8 нас	1.58	48	.577	.083
9 нас	1.94	48	.727	.105
10 нас	1.90	48	.928	.134
Total	1.81	144	.769	.064

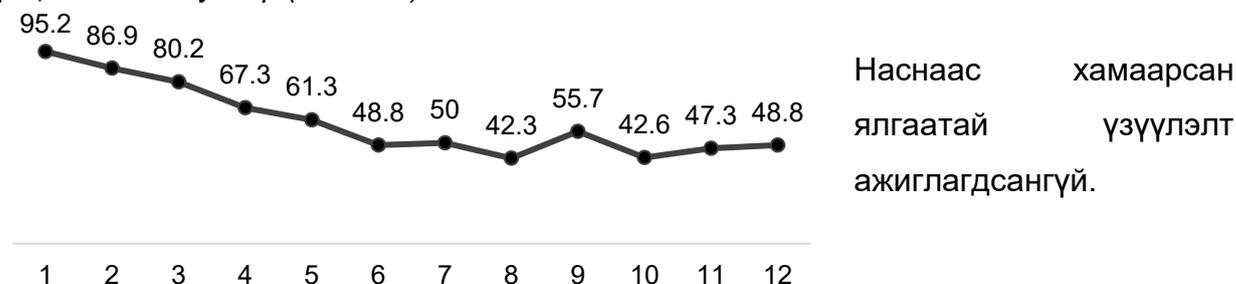
Б. Богино хугацааны харааны ой тогтоолт –Дүрс тогтоох (8-10 нас)

Хүүхдүүдийн богино хугацаанд энгийн дүрс тогтоож сэргээн санах чадвар дунджаас бага зэрэг доогуур байна (M=2.56).

Хүүхдүүд богино хугацаанд ойролцоогоор 5-6 хүртэлх дүрсийг сэргээн санажээ.

Даалгаврын гүйцэтгэлээр авч үзэхэд, сүүлийн даалгавруудыг сэргээн санах нь багассан байна. Эхний 5 хүртэлх дүрсийг сэргээн санах нь сайн байна.

Зураг 94. Богино хугацааны харааны ой тогтоолт-дүрс зураг тогтоох, даалгаврын гүйцэтгэлийн хувиар (8-10 нас)

Зураг 95. Богино хугацааны харааны ой тогтоолт, дүрс, зураг тогтоох чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (8-10 нас)

Нас	Mean	N	Std. Deviation
8 нас	2.65	48	.956
9 нас	2.42	48	.964
10 нас	2.60	48	1.216
Нийт	2.56	144	1.050

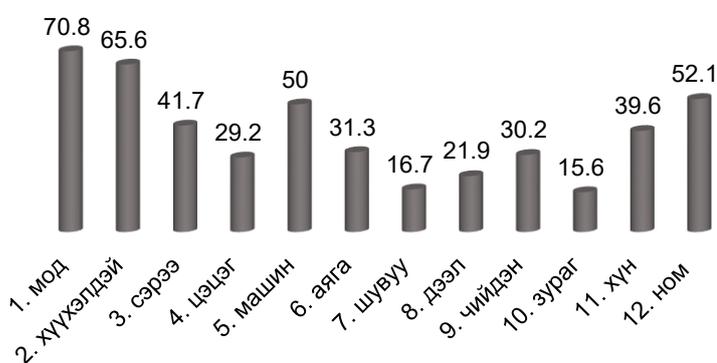
Богино хугацааны сонорын ой тогтоолт (6-7 нас)

Бага боловсролын 6-7 насны хүүхдийн богино хугацаанд мэдээллийг сонсоод тогтоох чадварыг 12 үг сонсоод сэргээн санах аргаар судалсан.

Хүүхдүүдийн богино хугацаанд хоорондоо утгын холбоогүй энгийн үгийг тогтоож сэргээн санах нь сул түвшинд байна (M=2.17).

Хүүхдүүд ойролцоогоор 4 хүртэлх үгийг богино хугацаанд сэргээн санадаг байна. Даалгаврын гүйцэтгэлээс харахад, хүүхдүүд эхний 2 үгийг сэргээн санах нь сайн байна. Мөн сүүлийн үгийг сэргээн санасан хүүхдүүд цөөнгүй байна. Цэцэг, шувуу, зураг гэх мэт үгийг сэргээн санах нь харьцангуй бага байна. Хүүхдүүдийн богино хугацаанд үгийг сонсоод сэргээн санахад өдөр тутмын хэрэглээ танил байдал, дэс дараалал нөлөөлдөг байна. Эхэлж хэлсэн үгнээс гадна хамгийн сүүлд хэлсэн үгийг сэргээн санах нь түгээмэл харагдлаа.

Зураг 96. Богино хугацааны сонорын ой тогтоолт, даалгаврын гүйцэтгэлийн хувиар (6-7 нас)

Сонорын ой тогтоолтод наснаас хамаарсан ялгаатай үзүүлэлт статистик ач холбогдолтой ялгаа алга байна.

Зураг 97. Богино хугацааны сонорын ой тогтоолтын статистик үзүүлэлт, насаар (6-7 нас)

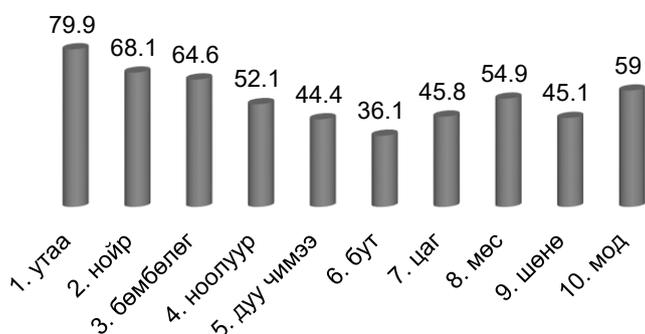
Нас	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error of Mean
6 нас	2.05	87	.663	.071
7 нас	2.28	88	.642	.068
Нийт	2.17	175	.662	.050

Сонорын ой тогтоолт (8-10 нас)

Бага боловсролын 6-10 насны хүүхдийн богино хугацаанд мэдээллийг сонсоод тогтоох чадварыг 10 үг сонсоод сэргээн санах аргаар судалсан. Хүүхдүүдийн богино хугацаанд хоорондоо утгын холбоогүй энгийн үгийг тогтоож сэргээн санах нь сул түвшинд байна (M=2.6). 8-10 насны хүүхдүүдийн сонсоод мэдээллийг тогтоох чадвар нь дундаж түвшинд байна. Өмнөх 7 наснаас ахисан үзүүлэлт харагдлаа. 8 наснаас хүүхдүүдийн богино хугацааны сонорын ой тогтоолт аажим нэмэгддэг зүй тогтолтой байна. Хүүхдүүд ойролцоогоор үгийг сонсоод богино хугацаанд 5-6 хүртэлхийг сэргээн санадаг байна. Даалгаврын гүйцэтгэлээр авч үзэхэд, эхний үгсийг сэргээн санах нь сайн байсан ба хойшлох тусам буурч сүүлийн үгэн дээр сэргээн санах нь нэмэгдсэн байна. Мөн бут гэдэг үгийг харьцангуй цөөн хүүхдүүд

сэргээн санасан байна. Сонсоод богино хугацаанд мэдээллийг сэргээн санахад дэс дараалал, үгийн танил байдал нөлөөлдөг тал байна.

Зураг 98. Богино хугацааны сонорын ой тогтоолт, даалгаврын гүйцэтгэлийн хувиар (8-10 нас)

Хүүхдүүдийн насны хувьд ач холбогдолтой ялгаатай үрдүн алга. Нас нэмэгдэхэд хүүхдүүдийн сонсоод мэдээллийг тогтоох чадвар ач холбогдолтой түвшинд

нэмэгдээгүй боловч 10 насанд тодорхой хэмжээгээр өссөн байгаа дүр зураг харагдлаа. 8-9 насанд хүүхдүүд богино хугацаанд 5 үгийг сэргээн санасан бол 10 насанд 6 сэргээн санасан байна.

Хүснэгт 95. Богино хугацааны харааны ой тогтоолтын статистик үзүүлэлт, насаар (8-10 нас)

Нас	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error of Mean
8 нас	2.52	48	.922	.133
9 нас	2.54	48	.771	.111
10 нас	2.73	48	.765	.110
Total	2.60	144	.822	.069

Утгын ой тогтоолт (6-10 нас)

Бага боловсролын 6-10 насны хүүхдүүдийн мэдээллийг утгачлан тогтоох чадварыг 6-7 насанд богино хэмжээний өгүүллэг, 8-10 насанд энгийн үйл явдалтай үлгэр сонсоод сэргээн санах аргаар судалсан.

Утгын ой тогтоолт (6-7 нас)

Хүүхдүүдийн ой тогтоолтын түвшин хэвийн дундаж түвшинд байна (M=3.4). Даалгаврын гүйцэтгэлээр авч үзэхэд, 6-7 насны хүүхдүүд дунджаар 14 утгын нэгжийг сэргээн санасан байна. Насны хувьд ач холбогдолтой ялгаа алга байна.

Хүснэгт 96. Утгын ой тогтоолтын статистик үзүүлэлт, насаар (6-7 нас)

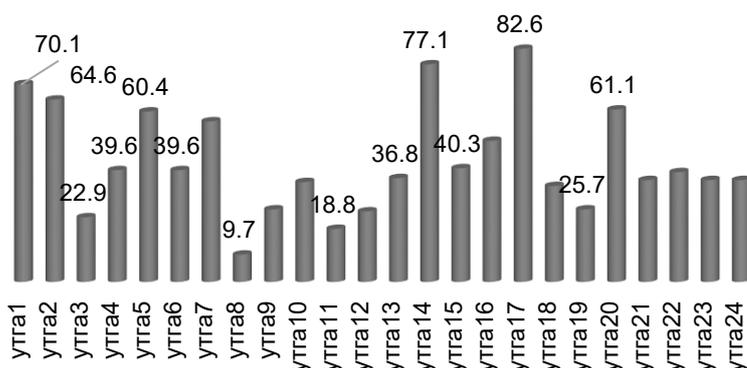
Нас	Mean	N	Std. Deviation
6 нас	3.42	48	.679
7 нас	3.37	48	.703
Нийт	3.40	96	.688

Утгын ой тогтоолт (8-10 нас)

Судалгааны 2-р шатанд утгын ой тогтоолтын түвшин буурсан үзүүлэлттэй байна. Хүүхдүүдийн богино хэмжээний энгийн үйл явдалтай үлгэрийг утгачлан тогтоох

чадвар нь дунджаас бага зэрэг доогуур түвшинд байна (M=2.68). Даалгаврын гүйцэтгэлээр авч үзэхэд, хүүхдүүд байнга хэрэглэдэггүй үг орсон утгыг харьцангуй бага сэргээн санасан байна. Жишээлбэл, утга 3-т ... *хоол ундгүй явах...*, утга 8-д ... *хүн болсоор..* утга 19-д ... *хүнд хоол...*, утга 21-д ... *зоог барихгүй ... гэх мэт үгс орсон утгыг сэргээн санах нь бага байна*. Мөн тэмдэг нэр (хийсвэр утга) орсон үгийг бодит утгатай харьцуулахад сэргээн санах нь бага байсан байна. Сүүлийн утгуудыг сэргээн санах нь буурсан байна. Мэдээллийг утгачлан тогтооход үгийн танил байдал нөлөөлсөн гэж үзэж байна.

Зураг 99. Утгын ой тогтоолт, даалгаврын гүйцэтгэлийн хувиар (8-10 нас)

Хүүхдүүдийн мэдээллийг утгачлан тогтоох чадвар нь наснаас хамаарсан статистик ач холбогдолтой ялгаатай байна ($p < .05$)

Хүснэгт 97. Утгын ой тогтоолтын наснаас хамаарсан статистик ялгаа (8-10 нас)

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	7.931	2	3.965	4.130	.018
Within Groups	135.375	141	.960		
Total	143.306	143			

Мэдээллийг утгачлан тогтоох чадвар, 9, 10 насанд нэмэгдсэн байна.

Хүснэгт 98. Утгын ой тогтоолтын статистик үзүүлэлт, насаар (8-10 нас)

Нас	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error of Mean
8 нас	2.35	48	1.000	.144
9 нас	2.79	48	1.010	.146
10 нас	2.90	48	.928	.134
Нийт	2.68	144	1.001	.083

Дүгнэлт: Бага боловсролын 6-10 насны хүүхдүүдийн мэдээллийг хүртэх, тогтоох чадвар (ажигч чанар, анхаарал, ой тогтоолт)

Хүүхдийн танин мэдэхүйн хөгжлийн мэдээллийг хүртэж хүлээж авах үйл явцыг хүртэхүй, анхаарлын төвлөрөл, богино хугацааны хараа сонорын ой, утгын ой тогтоолтын чадвараар судалсан.

Судалгааны үр дүнгээс дараах онцлог ажиглагдлаа.

- Судалгааны 1-р шатны судалгааны үр дүнг 2-р шатны үр дүнтэй харьцуулахад, 8-10 насны хүүхдүүдийн оюуны үйлд анхаарлаа төвлөрүүлэн ажиллах чадвар

сайжирсан бол 6-7 насанд богино хугацаанд мэдээллийг хараад сэргээн санах чадвар нэмэгдсэн үзүүлэлттэй байна. Харин 8-10 насны хүүхдүүдийн мэдээллийг утгачлан тогтоох чадвар бага зэрэг буурсан байна.

- Судалгааны үр дүнгээс харахад, дараах онцлог харагдаж байна.
- 7-10 насны хүүхдүүдийн ажиглах чадвар нь сул байлаа. 6-7 насанд хүчин чармайлттайгаар юмсыг бүтэц бүрэлдэхүүнд нь ажиглах нь хүүхдүүдэд бэрхшээлтэй байдаг байна. 7 насанд хүүхдүүдийн ажиглан хүртэх чадвар нэмэгддэг зүй тогтол харагдлаа.
- 8-10 насны хүүхдүүд илүү их анхаарлаа төвлөрүүлэн бүтэц бүрэлдэхүүнд ажиглах нь сул байдаг байна. Харин илэрхий хялбар зүйлийг л хүртэн ажиглах нь илүү байдаг байна. Юмсын учир шалтгаан холбоо хамаарлыг нь таньж онцлог шинжийг хүртэх нь сул байна. Энэ нь бодит сэтгэхүйн давамгайлалтай холбоотой байх бүрэн боломжтой. Хүүхдүүдийн нас нэмэгдэхэд ажигч чанар нэмэгддэг байна. Ялангуяа хүчин чармайлт тавьж юмсын онцлогийг ажиглан хүртэх нь сайжирдаг байна.
- 6-7 насны хүүхдүүд анхаарлаа төвлөрүүлэн хурдтайгаар ажиллах чадвар нь хэвийн дундаж түвшинд байна. Хүүхдүүд 1 миунтад ойролцоогоор 15-16 хүртэлх дүрсийг тэмдэглэх чадвартай байна. 7 насанд хүүхдүүдийн тухайн чадвар эрс нэмэгддэг нь харагдлаа.
- 8-10 насны хүүхдүүдийн оюуны үйлд анхаарлаа төвлөрүүлэн ажиллах чадварыг тодорхой түвшинд дэмжих шаардлага харагдлаа. Өөрөөр хэлбэл, дунджаас бага зэрэг доогуур түвшинд байна. Энэ нь тэдний энгийн тоог хооронд нэмэх хасах үйлдлийн дадал сул байгаатай холбоотой байж болох юм. Хүүхдүүдийн ажиллах чадвар хурдан буурдаг дүр зураг харагдлаа.
- 6-7 насны хүүхдүүд богино хугацаанд 5-7 дүрсийг тогтоож сэргээн санадаг байна. Эхний дүрсүүдийг сэргээн санах нь харьцангуй сайн байна. Харааны ой тогтоолтод мэдээллийн дараалал нөлөөлсөн байна.
- 8-10 насанд хүүхдүүдэд богино хугацаанд хоорондоо зүй тогтолт холбоогүй цифр тогтоох нь харьцангуй бэрхшээлтэй байдаг байна. Хүүхдүүд ойролцоогоор 3 хүртэлх цифрийг л тогтоож сэргээн санасан байна. Мөн эхний цифрүүдийг сэргээн санаж хойшлох тусам сэргээн санах нь багассан байна. Нас нэмэгдэхэд хүүхдүүдийн цифр тогтоох чадвар нь өөрчлөгдөөгүй байна. Мөн энгийн дүрсийг богино хугацаанд тогтоон сэргээн санахад дунджаас бага зэрэг доогуур түвшинд байна. Тэд ойролцоогоор эхний 5-6 хүртэлх дүрсийг сэргээн санажээ. Хүчин чармайлт шаардсан хийсвэр цифрийг сэргээн санах нь бэрхшээлтэй байдаг

байна. Энэ нь нэг талаас танин мэдэхүйн бодит шинж давамгайлдагтай холбоотой байх боломжтой.

- 6-7 насны хүүхдүүд 10 хүртэлх танил энгийн үгийг сонсоод 4-5 хүртэлхийг нь сэргээн санадаг байна. Ялангуяа эхний 2 үг, сүүлийн үгийг сэргээн санах нь харьцангуй сайн байна.
- 8-10 насанд хүүхдүүдийн сонсоод мэдээллийг тогтоох чадвар дундаж түвшинд байна. 8 насанд сонсоорын ой тогтоолт аажим сайжирдаг зүй тогтол байна. Хүүхдүүд 10 хүртэлх үгийг сонсоод дунджаар 5-6 хүртэлхийг нь сэргээн санадаг байна. Үгсийг хэлсэн дараалал нь сэргээн санахад ач холбогдолтой байна. Хүүхдүүд эхэлж сонссон үгсээ сэргээн санах нь харьцангуй сайн, мөн сүүлийн үгийг сэргээн санах нь цөөнгүй байдаг байна. Сонсоорын ой тогтоолт нь нас нэмэгдэхэд сайжирсан үзүүлэлт ажиглагдсангүй.
- 6-7 насны хүүхдүүдийн мэдээллийг утгачлан тогтоох чадвар нь дунджаас дээгүүр түвшинд байна. 6-7 насны хүүхдүүд энгийн богино өгүүллэг сонсоод 14-15 утгыг сэргээн санасан байна.
- 8-10 насны хүүхдүүд үйл явдал бүхий үлгэр сонсоод утгаар нь тогтоох нь дундаж түвшинд байна. Хүүхдүүд дунджаар 10-15 хүртэлх утгыг сэргээн санадаг байна. Байнга хэрэглэдэггүй үг орсон, тэмдэг нэр орсон үгсийг сэргээн санах нь харьцангуй бага мөн сүүлийн утгуудыг сэргээн санах нь бага байна. Утгаар нь мэдээллийг тогтоож сэргээн санахад нас нөлөөлөөгүй байна.

Бага боловсролын 6-10 насны хүүхдийн сэтгэхүй, хэл ярианы чадвар

Бодит дүрслэлийн сэтгэхүйн чадвар (6-7 нас)

Бага боловсролын 6-7 насны хүүхдүүдийн дүрсүүдийн өнцгийг дуурайлгаж холбох нь өндөр ($M=4.19$), харин өгөгдсөн хэмжээний дагуу дүрсийг дуурайлгаж зурах нь дундаж түвшинд байна ($M=3.22$).

Хүүхдүүд 1-р даалгавар буюу дүрсүүдийн өнцгийг холбож зурахдаа дунджаар 68 сек зарцуулсан бол 2 дахь даалгавар болох өгөгдсөн хэмжээний дагуу дүрсийг дуурайлгаж зурахдаа дунджаар 1 минут 54 секунд зарцуулжээ. Өөрөөр хэлбэл, гүйцэтгэл 2 дахь даалгавар дээр хурд буурсан үзүүлэлттэй байна.

Хүүхдүүд 1-р даалгаврыг гүйцэтгэхдээ 1-2 зураасыг муруй зурах, өнцгүүдийг цэвэрхэн холбохгүй байх гэх мэт алдаа гаргадаг байна. Энэ нь тэдний жижиг булчингийн хөгжил сайн хөгжөөгүйтэй холбоотой байж болох юм.

Харин өгөгдсөн хэмжээний дагуу дүрсийг дуурайлгаж зурахдаа зураасыг муруй зурах алдааг хийдэг байна.

Бодит дүрслэлийн сэтгэхүйн нэг ба 2-р даалгаврын гүйцэтгэл нь наснаас статистик ач холбогдолтой ялгаатай байна ($p < .05$; $p < .01$)

Хүснэгт 99. Бодит дүрслэлийн сэтгэхүйн наснаас хамаарсан статистик ялгаа (6-7нас)

ANOVA						
		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Бодит дүрслэлийн сэтгэхүй даалгавар-1	Between Groups	8.881	1	8.881	6.685	.011
	Within Groups	116.907	88	1.328		
	Total	125.789	89			
Бодит дүрслэлийн сэтгэхүй даалгавар-2	Between Groups	44.343	1	44.343	30.675	.000
	Within Groups	127.212	88	1.446		
	Total	171.556	89			

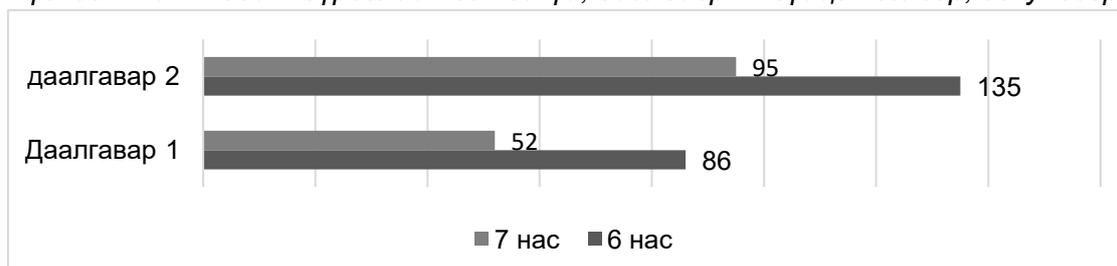
7 насанд хүүхдүүдийн гүйцэтгэл сайжирсан байна.

Хүснэгт 100. Бодит дүрслэлийн сэтгэхүйн статистик үзүүлэлт, насаар (6-7нас)

	Нас	Бодит дүрслэлийн сэтгэхүй	
		Зураг 1	Зураг 2
6 нас	Mean	3.86	2.49
	N	43	43
	Std. Deviation	1.441	1.298
	Std. Error of Mean	.220	.198
7 нас	Mean	4.49	3.89
	N	47	47
	Std. Deviation	.804	1.108
	Std. Error of Mean	.117	.162
Total	Mean	4.19	3.22
	N	90	90
	Std. Deviation	1.189	1.388
	Std. Error of Mean	.125	.146

Зургаас харахад 7 насанд хүүхдүүдийн гүйцэтгэлийн хугацаа богиноссон байна. (секундээр) 6 насанд дүрсүүдийн өнцгийг хараад дуурайлгаж холбохдоо 1 минут 26 секунд зарцуулж байсан бол 7 насанд 52 секунд болсон байна. 2 дахь даалгавар болох өгөгдсөн хэмжээний дагуу дүрсийг дуурайлган зурахдаа 6 насанд дунджаар 2 минут 15 секунд зарцуулсан бол 7 насанд 1 минут 35 секунд болжээ.

Хүснэгт 101. Бодит дүрслэлийн сэтгэхүй, даалгаврын гүйцэтгэлээр, секундээр (6-7 нас)

Хийсвэр сэтгэхүй (6-10 нас)

Бага боловсролын насны хүүхдүүдийн хийсвэр сэтгэхүйн чадварыг мэдлэг, ойлголт, сэтгэхүйн харьцуулах, нэгтгэх, задлан шинжлэх үйлдлийг илрүүлэх асуулга-тестийн аргаар судалсан. Хийсвэр сэтгэхүйн чадвар хэвийн дундаж түвшинд байна (M=3.04). Зургаас харахад, хүүхдүүд юмсын ялгаатай ба төстэй зүйлийг нь таньж харьцуулах нь сайн байна. Юмсыг ижил төсэй, нийтлэг шинжээр нь задлан шинжилж нэгтгэн дүгнэх нь сул байна. Харин юмсын талаарх мэдлэг ойлголт дундаж байна.

Зураг 100. Хийсвэр сэтгэхүй, даалгаврын гүйцэтгэлээр, хувиар (6-10нас)

Хүснэгт 102. Хийсвэр сэтгэхүйн наснаас хамаарсан статистик ялгаа (6-10нас)

ANOVA					
	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	14.058	4	3.515	3.433	.009
Within Groups	240.604	235	1.024		
Total	254.663	239			

7 ба 10 насанд хүүхдүүдийн хийсвэр сэтгэхүйн хөгжил нэмэгдсэн үзүүлэлттэй байна.

Хүснэгт 103. Хийсвэр сэтгэхүйн статистик үзүүлэлт, насаар (6-10нас)

Нас	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error of Mean
6 нас	2.98	48	.934	.135
7 нас	3.40	48	.869	.125
8 нас	2.65	48	.978	.141
9 нас	3.04	48	1.202	.174
10 нас	3.13	48	1.044	.151
Нийт	3.04	240	1.032	.067

Сэтгэхүйн харьцуулах чадвар (8-10 нас)

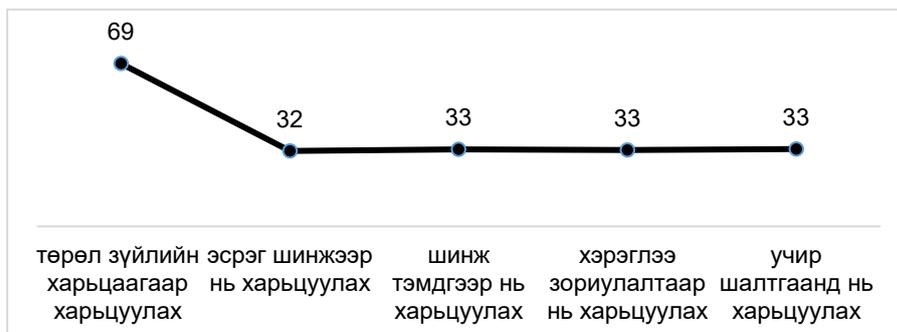
Бага боловсролын 8-10 насанд хийсвэр сэтгэхүйг сэтгэхүйн харьцуулах чадвар, нэгтгэн дүгнэх чадвар, математик сэтгэхүйн чадвараар судаллаа.

А. Сэтгэхүйн задлан шинжилж харьцуулах чадвар (8-10 нас)

Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн сэтгэхүйн задлан шинжилж харьцуулах чадвар сул түвшинд байна (M=2.25) Даалгаврын гүйцэтгэлээр авч үзэхэд,

хоорондоо шууд холбоотой ухагдахуунуудын шинжийг таньж харьцуулах даалгаврыг хүүхдүүдийн 69 хувь нь гүйцэтгэж чадсан байна. (адуу-унага, тугал-үхэр), харин шинж тэмдэг, хэрэглээ зориулалт, учир шалтгааны харьцаанд нь задлан шинжилж харьцуулах даалгаврыг хүүхдүүдийн дунджаар 30 хувь нь зөв гүйцэтгэсэн байна.

Зураг 101. Сэтгэхүйн задлан шинжилж харьцуулах чадвар, даалгаврын гүйцэтгэлээр, хувиар (8-10нас)

Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн юмсын шинж чанарыг задлан шинжилж таньж харьцуулах чадвар

дунджаас доогуур түвшинд байна.

Сэтгэхүйн задлан шинжилж харьцуулах чадварын дундаж түвшин нь наснаас хамаарсан статистик ач холбогдолтой ялгаатай үзүүлэлттэй байна. ($p < .05$)

Хүснэгт 104. Сэтгэхүйн задлан шинжилж харьцуулах чадварын наснаас хамаарсан статистик ялгаа (8-10 нас)

ANOVA					
	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	9.042	2	4.521	4.367	.014
Within Groups	145.958	141	1.035		
Total	155.000	143			

Хүснэгтээс харахад, нас нэмэгдэхэд сэтгэхүйн тухайн чадвар нь аажмаар нэмэгддэг байна. 10 насанд дунджаас доогуур түвшинд хүрсэн байна.

Хүснэгт 105. Сэтгэхүйн харьцуулан задлан шинжлэх чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (8-10 нас)

Нас	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error of Mean
8 нас	1.92	48	.846	.122
9 нас	2.31	48	.903	.130
10 нас	2.52	48	1.255	.181
Нийт	2.25	144	1.041	.087

Б. Сэтгэхүйн харьцуулан нэгтгэх чадвар (8-10 нас)

Хүүхдүүдийн юмсыг шинж чанараар нь харьцуулан нэгтгэх чадвар сул түвшинд байна ($M=1.83$). Даалгаврын гүйцэтгэлээр авч үзэхэд, гадаад шинжээр нь шууд харьцуулан нэгтгэх даалгаврыг гүйцэтгэх нь илүү харин дотоод мөн чанар, учир шалтгаан, мэдлэгт тулгуурлан шинж чанарыг нь харьцуулан нэгтгэх чадвар сул

байна. Зургаас харахад, юмсыг нэгтгэн дүгнэхдээ гадаад байдал, үзүүлж байгаа нөлөөллөөр нь нэгтгэх нь танин мэдэхүйд нь давамгайлж байна.

Хүснэгт 106. Сэтгэхүйн харьцуулан нэгтгэх чадвар, даалгаврын гүйцэтгэлээр, хувиар (8-10 нас)

№	Даалгавар	Хариулт	
		Гадаад шинж, үзүүлэх үйлдэлд тулгуурласан	Гол мөн чанарт тулгуурласан
1.	Хөлөөрөө явдаг, гараараа ...	83.4	
2.	Хөвгүүд өсөөд аав шигээ том болно, охид өсөөд...	88.9	
3.	Хутга, хайч хоёр хоёулаа.. ...	67.4	
4.	Хулгана, муур хоёр хоёулаа ...	18.1	30.6
5.	Ундаа, ус хоёр хоёулаа ...	33.3	30.6
6.	Төгөлдөр хуур, хийл ...	17.4	45.8
7.	Цас, бороо 2 хоёулаа...	34	9.7
8.	Килограмм, метр 2 хоёулаа ...	13.9	23.6
9.	Шанага, хоолны сав хоёрын төсөөтэй тал нь	14.6	2.1
10.	Уул, нуур хоёрын төсөөтэй тал нь	4.9	8.3
11.	Давс, ус хоёрын төсөөтэй тал нь	10.4	2.1
12.	Эрх чөлөө, шударга ёсны төсөөтэй тал нь	1.4	0
13.	Эхний, сүүлчийн гэдэг үгийн төсөөтэй тал нь ...	6.9	3.5
14.	49; 121 ...	2.8	2.8

Нас ба даалгаврын гүйцэтгэлийн хооронд ач холбогдолтой ялгаа ажиглагдлаа. ($p < .05$)

Хүснэгт 107. Сэтгэхүйн харьцуулан нэгтгэх чадварын наснаас хамаарсан статистик ялгаа (8-10 нас)

	ANOVA				
	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	4.389	2	2.194	4.281	.016
Within Groups	72.271	141	.513		
Total	76.660	143			

Хүснэгтээс харахад, нас нэмэгдэхэд сэтгэхүйн тухайн чадвар нь аажмаар сайжирсан дүр зураг харагдаж байна.

Хүснэгт 108. Сэтгэхүйн харьцуулан нэгтгэх чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (8-10 нас)

Нас	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean	
					Lower Bound	Upper Bound
8 нас	48	1.65	.668	.096	1.45	1.84
9 нас	48	1.77	.751	.108	1.55	1.99
10 нас	48	2.06	.727	.105	1.85	2.27
Нийт	144	1.83	.732	.061	1.71	1.95

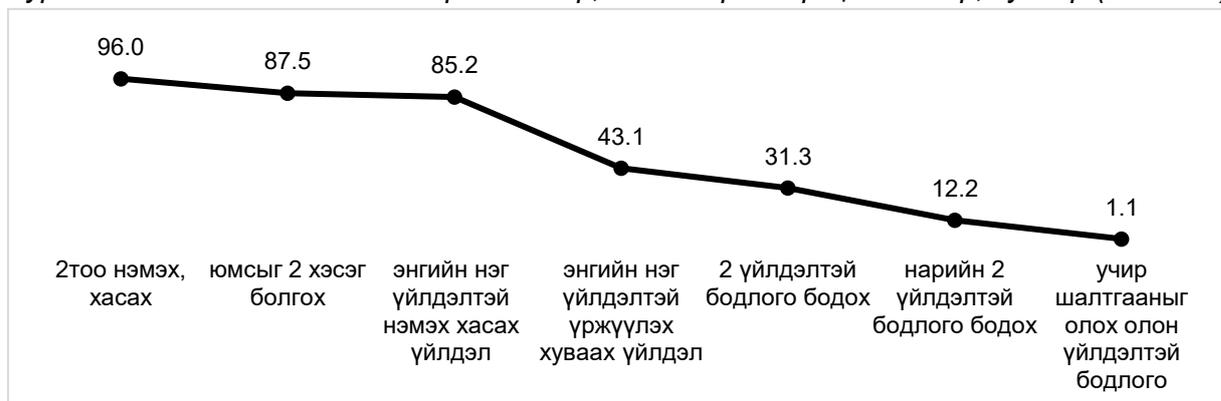
В. Математик сэтгэхүйн чадвар (8-10 нас)

Бага боловсролын 8-10 насны хүүхдүүдийн математик сэтгэхүйн чадварыг энгийн үйлдэл бүхий бодлого бодох аргаар судаллаа.

Хүүхдүүдийн математик тооцоолол хийх сэтгэхүйн хөгжил нь дунджаас доогуур түвшинд байна (M=2.58). Даалгаврын гүйцэтгэлээр авч үзэхэд, энгийн үйлдэлтэй хуваах үржүүлэх үйлдэлтэй бодлогыг хүүхдүүдийн 43 хувь, 2 үйлдэлтэй даалгаврыг 30 хувь нь гүйцэтгэж чадсан байна. Харин илүү хийсвэр сэтгэхүй шаардсан нарийн үйлдэл, учир шалтгаанд нь сэтгэх даалгаврыг гүйцэтгэх нь сул байна.

Хүүхдүүд хүчин чармайлт анхаарал бага шаардсан энгийн дадал болсон үйлдлүүдийг гүйцэтгэх нь сайн байна.

Зураг 102. Математик сэтгэхүйн чадвар, даалгаврын гүйцэтгэлээр, хувиар (8-10 нас)

Хүүхдийн наснаас хамааран математик тооцоолол хийх чадвар нь статистик ялгаатай байна. ($p < .01$)

Хүснэгт 109. Математик сэтгэхүйн чадвар наснаас хамаарсан статистик ялгаа (8-10 нас)

ANOVA					
	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	10.042	2	5.021	13.368	.000
Within Groups	52.958	141	.376		
Total	63.000	143			

9, 10 насанд хүүхдүүдийн математик сэтгэхүйн чадвар харьцангуй сайжирсан зүй тогтол харагдаж байна. Энэ нь хүүхдүүдийн сурах арга барил ба дадал эзэмшихтэй холбоотой байх бүрэн боломжтой.

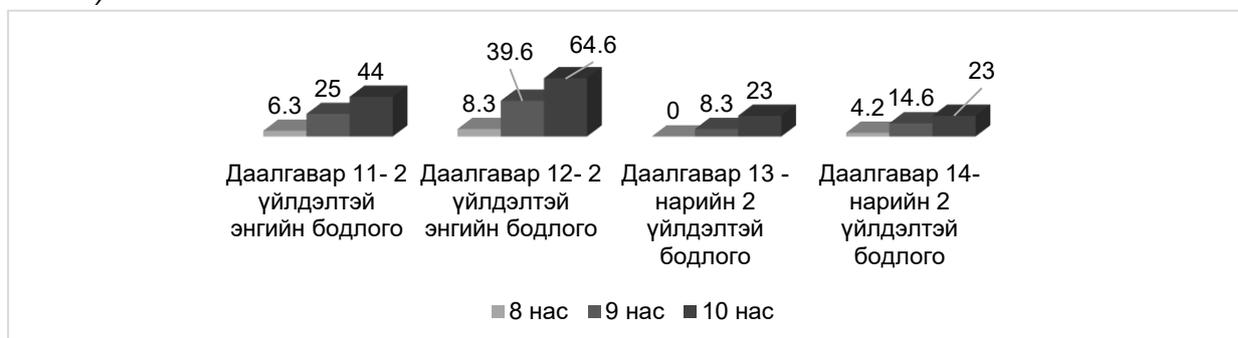
Хүснэгт 110. Математик сэтгэхүйн чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (8-10 нас)

Нас	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error of Mean
8 нас	2.27	48	.449	.065
9 нас	2.56	48	.741	.107
10 нас	2.92	48	.613	.088
Total	2.58	144	.664	.055

Зургаас харахад, 2 үйлдэлтэй энгийн бодлого бодох чадвар 9, 10 насанд эрс сайжирсан байна. Нарийн 2 үйлдэлтэй бодлого бодох нь аажим сайжирсан дүр

зураг харагдаж байна. Харин учир шалтгаанд сэтгэж бодох чадвар нь наснаас хамааран өссөн үзүүлэлтгүй байна. Энэ нь тэдний танин мэдэхүүд хийсвэр шинж бага байдагтай холбоотой байж болно.

Зураг 103. Математик сэтгэхүйн чадвар, даалгаврын гүйцэтгэлээр, насаар, хувиар (8-10 нас)

Хэл ярианы чадвар (6-10 нас)

Хүүхдийн хэл ярианы чадварыг үгийн утгыг ойлгож тайлбарлах, үгийн нийтлэг шинжийг нь таньж ангилах логик чадвар, ярих чадварыг илрүүлэх хүрээнд судаллаа.

А. Үгийн утгыг тайлбарлах чадвар

Судалгааны 2-р шатанд хүүхдүүдийн үгийн утгыг тайлбарлах логик чадвар буурсан дүр зураг харагдаж байна.

Хүүхдүүдийн үгийн утгыг тайлбарлах хэл ярианы логик чадвар сул байна ($M=2.37$ -бодит утга, $M=2.08$ -хийсвэр утга, $M=1.97$ –салаа/ужил утга).

Хүүхдүүдийн наснаас хамааран үгийн утга тайлбарлах чадвар нь статистик ач холбогдлын түвшинд ялгаатай байна ($p<.01$).

Хүснэгт 111. Үгийн утга тайлбарлах логик чадварын наснаас хамаарсан статистик ялгаа (6-10 нас)

		ANOVA				
Аймаг, нийслэл		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Үгийн утга тайлбарлах чадвар: Бодит үг	Between Groups	22.912	4	5.728	6.447	.000
	Within Groups	386.506	435	.889		
	Total	409.418	439			
Үгийн утга тайлбарлах чадвар: Хийсвэр үг	Between Groups	27.600	4	6.900	7.791	.000
	Within Groups	384.381	434	.886		
	Total	411.982	438			
Үгийн утга тайлбарлах чадвар: Салаа үг	Between Groups	13.885	4	3.471	4.313	.002
	Within Groups	350.113	435	.805		
	Total	363.998	439			

7 ба 10 насанд хүүхдүүдийн үгийн утга тайлбарлах чадвар нэмэгдэж, 8 насанд буурсан дүр зураг харагдаж байна.

Хүснэгт 112. Үгийн утга тайлбарлах логик чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (6-10 нас)

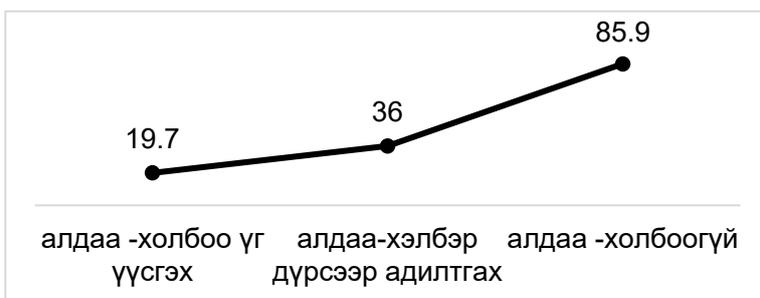
Нас		Үгийн утга тайлбарлах чадвар Бодит үг	Үгийн утга тайлбарлах чадвар Хийсвэр үг	Үгийн утга тайлбарлах чадвар Салаа үг
6 нас	Mean	2.21	1.77	1.71
	N	48	48	48
	Std. Deviation	1.031	.928	.898
	Std. Error of Mean	.149	.134	.130
7 нас	Mean	2.56	2.21	2.21
	N	48	48	48
	Std. Deviation	.823	1.010	.944
	Std. Error of Mean	.119	.146	.136
8 нас	Mean	2.19	1.98	1.83
	N	48	48	48
	Std. Deviation	.734	.785	1.059
	Std. Error of Mean	.106	.113	.153
9 нас	Mean	2.25	1.96	2.00
	N	48	48	48
	Std. Deviation	.812	.798	.851
	Std. Error of Mean	.117	.115	.123
10 нас	Mean	2.63	2.50	2.08
	N	48	48	48
	Std. Deviation	.841	1.052	1.007
	Std. Error of Mean	.121	.152	.145
Total	Mean	2.37	2.08	1.97
	N	240	240	240
	Std. Deviation	.867	.947	.963
	Std. Error of Mean	.056	.061	.062

Б. Үг бүлэглэх чадвар (6-10 нас)

Үг бүлэглэх чадварыг бодит ахуйн үг, хийсвэр үг, тэмдэг нэр, салаа утгатай үгсийг утгын нийтлэг шинжээр нь ангилах даалгавраар судалсан.

Хүүхдүүдийн бодит утгатай үгсийн утгыг таньж ангилах чадвар сайн ($M=4.01$), юмсыг нэрлэсэн ахуйн түвшний үгийн нийтлэг утгыг таньж ангилах чадвар дундаж түвшинд байна ($M=3.03$). Салаа/ижил утгатай үг, хийсвэр үг, тэмдэг нэрийг нийтлэг шинжээр нь таньж ангилах нь сул түвшинд байна ($M=1.53$; $M=1.97$; $M=1.78$) Хүүхдүүдийн гаргаж байгаа алдаанд задлан шинжилгээ хийж үзэхэд, нийт алдаа гаргаж байгаа хүүхдүүдийн 80 гаруй хувь нь ямар нэгэн зүй тогтолгүй ангилал хийсэн байна. 36 хувь нь үгийн илэрхийлж байгаа юмсын хэлбэр дүрс, гадаад байдлаар нь адилтгаж жишээлбэл, сар гэдэг үгийг бөөрөнхий гэдэг үгтэй нэг бүлэгт хамааруулах алдааг гаргасан бол 20 хувь нь холбоо үг үүсгэж бүлэглэлт хийжээ. Жишээлбэл, сайхан сэтгэл.

Зураг 104. Үгийг утгаар нь ангилахад гаргаж буй алдааны онцлог, даалгаврын гүйцэтгэлээр, хувиар (6-10 нас)

Хүүхдийн нас ба үгийг утгаар нь ангилах чадварын хооронд статистик ач холбогдолтой ялгаатай байна ($p < .01$).

Хүснэгт 113. Үгийг утгаар нь ангилах логик чадварын наснаас хамаарсан статистик ялгаа (6-10 нас)

		ANOVA				
		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Үг бүлэглэх: Нэрлэсэн үг	Between Groups	26.150	4	6.537	3.903	.004
	Within Groups	393.583	235	1.675		
	Total	419.733	239			
Үг бүлэглэх: Салаа үг	Between Groups	11.942	4	2.985	3.817	.005
	Within Groups	183.792	235	.782		
	Total	195.733	239			
Үг бүлэглэх: Хийсвэр үг	Between Groups	42.692	4	10.673	8.767	.000
	Within Groups	286.104	235	1.217		
	Total	328.796	239			

Нас нэмэгдэхэд хүүхдийн үгийг утгаар нь ангилах хэл ярианы чадвар сайжирсан байна.

Хүснэгт 114. Үгийг утгаар нь ангилах логик чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (6-10 нас)

Нас		Бодит үг	Тэмдэг нэр	Нэрлэсэн үг	Салаа үг
6 нас	Mean	3.89	1.76	2.94	1.49
	N	87	87	87	86
	Std. Deviation	1.261	1.131	1.384	.942
	Std. Error of Mean	.135	.121	.148	.102
7 нас	Mean	4.05	2.01	3.20	1.58
	N	88	88	88	88
	Std. Deviation	.801	1.119	1.214	1.025
	Std. Error of Mean	.085	.119	.129	.109
8 нас	Mean	4.01	1.38	2.93	1.22
	N	87	87	87	87
	Std. Deviation	.723	.735	1.108	.538
	Std. Error of Mean	.078	.079	.119	.058
9 нас	Mean	3.83	1.70	2.52	1.59
	N	90	90	90	90
	Std. Deviation	.753	.988	1.368	.886
	Std. Error of Mean	.079	.104	.144	.093
10 нас	Mean	4.13	2.40	3.42	2.08
	N	88	88	88	88
	Std. Deviation	.800	1.199	1.319	1.147

Std. Error of Mean	.085	.128	.141	.122
--------------------	------	------	------	------

В. Ярих чадвар (6-10 нас)

Хүүхдүүдийн ярих чадварыг зураг харж ярих аргаар судаллаа.

2 дахь шатны судалгаанд хүүхдүүд энгийн богино өгүүлбэрийн хэрэглээ, гадаад байдлыг тоочин илэрхийлэх нь эрс нэмэгдэж, харин дүгнэж санаагаа илэрхийлэх нь бага зэрэг буурсан дүр зураг харагдаж байна. Хүүхдүүдийн энгийн өгүүлбэрээр санаагаа илэрхийлэх нь сайн (M=4.25), үзэгдэж харагдаж байгаа үзэгдэл юмсын гадаад шинж байдал, төрхийг тоочиж ярих нь дунджаас дээгүүр (M=3.54), ерөнхийлөн дүгнэж санаагаа илэрхийлэх нь сул түвшинд (M=2.11) байна. Харин нийлмэл өгүүлбэр хэрэглэн санаагаа бараг илэрхийлээгүй байна. Хүүхдүүдийн гадаад шинж, байдлыг тоочин ярих чадвар ба насны хооронд статистик ач холбогдолтой ялгаа байна ($p < .0.1$)

Хүснэгт 115. Ярих чадварын наснаас хамаарсан статистик ялгаа (6-10нас)

		ANOVA				
		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Ярих чадвар: гадаад байдал тоочсон түвшин	Between Groups	35.017	4	8.754	4.093	.003
	Within Groups	502.646	235	2.139		
	Total	537.662	239			

Санаагаа тоочиж илэрхийлэх нь 7, 8, 10 насанд нэмэгдсэн байна.

Хүснэгт 116. Ярих чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (6-10 нас)

Нас		Ярих чадвар: энгийн өгүүлбэр	Ярих чадвар: гадаад байдал тоочсон	Ярих чадвар: дүгнэсэн өгүүлбэр
6 нас	Mean	3.53	2.68	1.98
	N	87	87	87
	Std. Deviation	1.396	1.513	1.532
	Std. Error of Mean	.150	.162	.164
7 нас	Mean	3.91	3.18	1.61
	N	88	88	88
	Std. Deviation	1.131	1.520	1.169
	Std. Error of Mean	.121	.162	.125
8 нас	Mean	3.71	3.56	2.36
	N	87	87	87
	Std. Deviation	1.120	1.217	1.397
	Std. Error of Mean	.120	.130	.150
9 нас	Mean	3.17	2.63	2.40
	N	90	90	90
	Std. Deviation	1.392	1.618	1.252
	Std. Error of Mean	.147	.171	.132
10 нас	Mean	3.42	3.00	2.89
	N	88	88	88
	Std. Deviation	1.362	1.640	1.564
	Std. Error of Mean	.145	.175	.167

Хүүхдүүдийн санаагаа ярьж илэрхийлэхдээ энгийн богино өгүүлбэрээр гадаад байдлыг тоочиж илэрхийлэх нь давамгайл байдаг байна.

Дүгнэлт. Боловсролын түвшний 6-10 насны хүүхдүүдийн сэтгэхүй, хэл ярианы хөгжлийн онцлог

Судалгааны 1 ба 2-р шатны судалгааны үр дүнг харьцуулж үзэхэд, 6-10 насанд хүүхдүүд санаагаа илэрхийлэхдээ энгийн өгүүлбэрээр тоочин ярих нь илүү нэмэгдсэн байна.

Хүүхдүүдийн сэтгэхүйн чадварын тухайд дараах онцлогтой байна.

- 6-7 насны хүүхдүүд энгийн дүрсүүдийн холбоосыг ойлгож дуурайлган зурахдаа сайн байна. Гэхдээ 1-2 зураасыг муруй зурах, өнцгүүдийг цэвэрхэн холбохгүй байх гэх мэт алдаа гаргадаг байна. Харин өгөгдсөн хэмжээний дагуу дүрс дуурайлгаж зурах нь илүү их анхаарал хүчин чармайлтыг хүүхдээс шаарддаг, мөн муруй зурах алдааг гаргах нь нийтлэг байна. 7 насанд хүүхдүүдийн тухайн чадвар сайжирдаг байна. Энэ нь хүүхдүүдийн сурах дадалтай холбоотой байх бүрэн боломжтой.
- Зургаас харахад, хүүхдүүд юмсын ялгаатай ба төстэй зүйлийг нь таньж харьцуулах нь сайн байна. Юмсыг ижил төсэй, нийтлэг шинжээр нь задлан шинжилж нэгтгэн дүгнэх нь сул, харин юмсын талаарх мэдлэг ойлголт дундаж байна. Хүүхдүүд юмсыг харьцуулахдаа гадаад шинж байдлаар нь харьцуулж нэгтгэдэг, харин дотоод мөн чанар, мэдлэгт үндэслэн нэгтгэн дүгнэх нь сул байна. Нас нэмэгдэхэд сайжирдаг зүй тогтол байна. Ялангуяа, 7 ба 10 насанд сайжирдаг байна.
- 8-10 насны хүүхдүүдийн математик тооцоолол хийх чадвар нь дунджаас доогуур түвшинд байна. Хүүхдүүд хүчин чармайлт бага шаардсан энгийн дадал болсон тооцоолол хийх үйлдлийг гүйцэтгэх нь сайн байна. Харин нарийн үйлдэлтэй, учир шалтгааныг олох гэх мэт анхаарал хүчин чармайлт шаардсан даалгаврыг гүйцэтгэх нь сул байна. 9 ба 10 насанд хүүхдүүдийн математик тооцоолол хийх чадвар сайжирдаг байна. Энэ нь тэдний сурах арга барил, дадал, холбоотой байх бүрэн боломжтой. Гэхдээ учир шалтгаанд нь хийсвэрлэн тооцоолох чадвар нь наснаас хамаарч өссөн дүр зураг ажиглагдсангүй.

Хүүхдүүдийн хэл ярианы чадварын хувьд дараах онцлог харагдлаа.

- Хүүхдүүдийн үгийн утгыг тайлбарлах хэл ярианы логик чадварын хувьд бодит утгатай үгийн утгаар илэрч байгаа зүйлсийн гадаад байдал, үзүүлэх үйлдэл нөлөөгөөр нь тайлбарлах нь нийтлэг, үгийн гол утгыг тайлбарлах нь сул байна.

Энэ нь тэдний танин мэдэхүйд бодит үйлдэл давамгайлдагтай холбоотой юм. 10 насанд хүүхдүүдийн хийсвэр утгатай үгийг гадаад байдал, үзүүлэх нөлөөллөөр нь тайлбарлах хандлага бий болж байна .

- Хүүхдүүдийн бодит утгатай үгсийн утгыг таньж ангилах чадвар сайн, юмсыг нэрлэсэн ахуйн түвшний үгийн нийтлэг утгыг таньж ангилах чадвар дундаж түвшинд байна. Нас нэмэгдэхэд хүүхдүүдийн үгийн утгыг таньж ангилах чадвар аажмаар сайжирдаг байна.
- Хүүхдүүд санаагаа илэрхийлэхдээ энгийн богино өгүүлбэрээр (нэг санааг нэг богино өгүүлбэрээр) гадаад харагдаж байгаа байдлыг тоочиж илэрхийлэх нь илүү байдаг байна. Нийлмэл өгүүлбэрээр санаа бодлоо илэрхийлдэггүй байна.

3.3.3 Суурь, бүрэн дунд боловсролын 11-17 насны хүүхдийн танин мэдэхүйн хөгжлийн онцлог

Суурь ба бүрэн дунд боловсролын насны 11-17 насны хүүхдүүдийн танин мэдэхүйн хөгжлийн онцлогийг хүртэхүй, анхаарал, ой тогтоолт, сэтгэхүй, хэл ярианы чадваруудын хүрээнд судаллаа.

11-14 нас. Судалгааны 1 ба 2-р шатны судалгааны үр дүнг харьцуулж үзэхэд, ажигч чанар ($p < .05$), сонорын ой тогтоолт, утгын ой тогтоолт, энгийн өгүүлбэрээр санаа бодлоо илэрхийлэх чадвар, үзэгдэл юмсын гадаад шинжийг тоочиж илэрхийлэх чадвар, үзэгдэл юмсыг ерөнхийлөн дүгнэж ярих, үгийн утга тайлбарлах, оюуны үйлд анхаарлаа төвлөрүүлэх чадвар статистик ач холбогдлын түвшинд өөрчлөгдсөн байна ($p < .01$).

Хүснэгт 117. Судалгааны 1 ба 2-р шатны судалгааны үр дүнгийн статистик ялгаа (11-14 нас)

		t-test for Equality of Means						
		t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
							Lower	Upper
Ажигч чадвар	Equal variances assumed	2.589	351	.010	.189	.073	.045	.333
	Equal variances not assumed	2.541	305.967	.012	.189	.074	.043	.336
Сонорын ой тогтоолт	Equal variances assumed	6.711	351	.000	.532	.079	.376	.688
	Equal variances not assumed	6.704	339.006	.000	.532	.079	.376	.688

Утгын ой тогтоолт	Equal variances assumed	8.066	351	.000	.790	.098	.597	.982
	Equal variances not assumed	8.008	329.055	.000	.790	.099	.596	.984
Ярих чадвар энгийн өгүүлбэр	Equal variances assumed	-17.620	351	.000	-1.941	.110	-2.158	-1.724
	Equal variances not assumed	-17.799	349.679	.000	-1.941	.109	-2.156	-1.727
Ярих чадвар гадаад байдал тоочсон	Equal variances assumed	-12.563	351	.000	-1.822	.145	-2.108	-1.537
	Equal variances not assumed	-13.066	324.617	.000	-1.822	.139	-2.097	-1.548
Ярих чадвар дүгнэсэн өгүүлбэр	Equal variances assumed	3.543	351	.000	.518	.146	.230	.805
	Equal variances not assumed	3.593	350.909	.000	.518	.144	.234	.801
Үгийн утга тайлбарлах чадвар Бодит үг	Equal variances assumed	4.244	351	.000	.469	.110	.252	.686
	Equal variances not assumed	4.183	314.817	.000	.469	.112	.248	.690
Анхаарлын тогтворжилт	Equal variances assumed	6.018	351	.000	.856	.142	.576	1.136
	Equal variances not assumed	6.204	340.292	.000	.856	.138	.585	1.127

Хүүхдүүдийн ажигч чанар, сонорын ой тогтоолт, утгын ой тогтоолт, оюуны үйлд анхаарлаа төвлөрүүлэх, үгийн утга тайлбарлах чадвар, юмсыг ерөнхийлөн дүгнэж илэрхийлэх нь 1-р шатны судалгааны үр дүнгээс буурсан бол энгийн өгүүлбэрээр санаа бодлоо ярьж илэрхийлэх, үзэгдэж байгаа гадаад шинж байдлыг тоочиж илэрхийлэх нь нэмэгдсэн дүр зураг байна.

Хүснэгт 118. Судалгааны танин мэдэхүйн чадваруудын үр дүнгийн статистик үзүүлэлтүүд, судалгааны үе шатаар (11-14 нас)

	Судалгааны үе шат	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Ажигч чадвар	Судалгаа1	161	2.72	.760	.060
	Судалгаа2	192	2.53	.613	.044
Богино хугацааны харааны ой тогтоолт.цифр	Судалгаа1	161	2.14	1.121	.088
	Судалгаа2	192	2.24	.853	.062
	Судалгаа1	161	3.26	.746	.059

Сонорын ой тогтоолт	Судалгаа2	192	2.73	.738	.053
Утгын ой тогтоолт	Судалгаа1	161	3.15	.957	.075
	Судалгаа2	192	2.36	.881	.064
Ярих чадвар энгийн өгүүлбэр	Судалгаа1	161	2.24	.965	.076
	Судалгаа2	192	4.18	1.083	.078
Ярих чадвар нийлмэл өгүүлбэр	Судалгаа1	161	1.90	.614	.048
	Судалгаа2	192	.79	.903	.065
Ярих чадвар холбоос ашигласан нийлмэл өгүүлбэр	Судалгаа1	161	1.07	.338	.027
	Судалгаа2	192	.26	.449	.032
Ярих чадвар гадаад байдал тоочсон	Судалгаа1	161	1.42	.991	.078
	Судалгаа2	192	3.24	1.601	.116
Ярих чадвар дүгнэсэн өгүүлбэр	Судалгаа1	161	4.01	1.245	.098
	Судалгаа2	192	3.49	1.462	.105
Үгийн утга тайлбарлах чадвар Бодит үг	Судалгаа1	161	3.13	1.124	.089
	Судалгаа2	192	2.66	.952	.069
Үгийн утга тайлбарлах чадвар Хийсвэр үг	Судалгаа1	161	2.50	1.141	.090
	Судалгаа2	192	2.45	1.007	.073
Үгийн утга тайлбарлах чадвар Салаа үг	Судалгаа1	161	2.20	.923	.073
	Судалгаа2	192	2.15	.997	.072
Үг бүлэглэх Бодит үг	Судалгаа1	161	4.17	.898	.071
	Судалгаа2	192	3.99	.701	.051
Үг бүлэглэх Тэмдэг нэр	Судалгаа1	161	2.81	1.227	.097
	Судалгаа2	192	2.52	1.236	.089
Үг бүлэглэх Нэрлэсэн үг	Судалгаа1	161	3.65	1.301	.103
	Судалгаа2	192	3.81	1.135	.082
Үг бүлэглэх Салаа үг	Судалгаа1	161	2.78	1.332	.105
	Судалгаа2	192	2.49	1.211	.087
Үг бүлэглэх Хийсвэр үг	Судалгаа1	161	3.01	1.323	.104
	Судалгаа2	192	3.00	1.219	.088
Сэтгэхүйн задлан шинжилж харьцуулах чадвар	Судалгаа1	0 ^a	.	.	.
	Судалгаа2	192	3.13	1.209	.087
Анхаарлын тогтворжилт	Судалгаа1	161	3.20	1.061	.084
	Судалгаа2	192	2.35	1.521	.110
Анхаарлын шилжилт	Судалгаа1	161	2.07	1.081	.085
	Судалгаа2	192	2.33	1.336	.096
Анхаарлаа тогтворжуулах чадвар хурд	Судалгаа2	192	3.04	.761	.055
Богино хугацааны харааны ой тогтоолт	Судалгаа2	192	3.53	1.078	.078
Хийсвэр сэтгэхүй тоон үйлдэл	Судалгаа2	192	3.32	.708	.051
Сэтгэхүйн харьцуулан нэгтгэх чадвар	Судалгаа2	192	2.17	.866	.063

15-17нас. Судалгааны 1 ба 2-р шатны судалгааны үр дүнг харьцуулахад, бүрэн дунд боловсролын түвшинд утгын ой тогтоолт, санаа бодлоо энгийн өгүүлбэрээр илэрхийлэх чадвар, юмсын үзэгдэж байгаа шинж, төрх байдлыг тоочиж ярих нь статистик ач холбогдлын түвшинд өөрчлөгдсөн байна ($p < .01$)

Хүснэгт 119. Судалгааны 1 ба 2-р шатны судалгааны танин мэдэхүйн чадваруудын үр дүнгийн статистик ялгаа (15-17 нас)

		t-test for Equality of Means							
		t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference		
								Lower	Upper
Утгын ой тогтоолт	Equal variances assumed	3.489	258	.001	.447	.128	.195	.699	
	Аймаг, нийслэл		249.455	.001	.447	.128	.194	.699	
Ярих чадвар энгийн өгүүлбэрийн түвшин	Equal variances assumed	-7.146	258	.000	-1.080	.151	-1.378	-.782	
	Equal variances not assumed	-7.231	257.787	.000	-1.080	.149	-1.374	-.786	
Ярих чадвар гадаад байдал тоочсон түвшин	Equal variances assumed	-7.780	258	.000	-1.225	.158	-1.536	-.915	
	Equal variances not assumed	-8.194	211.428	.000	-1.225	.150	-1.520	-.931	

Судалгааны 2-р шатанд утгын ой тогтоолт буурсан байна. Харин санаа бодлоо энгийн өгүүлбэрээр илэрхийлэх, гадаад шинж, төрх байдлыг тоочин илэрхийлэх нь нэмэгдсэн дүр зураг байна.

Хүснэгт 120. Судалгааны танин мэдэхүйн чадваруудын үр дүнгийн статистик үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (15-17 нас)

	Судалгааны үе шат	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Ажигч чадвар	Судалгаа1	119	2.83	.693	.064
	Судалгаа2	141	2.78	.574	.048
Богино хугацааны харааны ой тогтоолт.цифр	Судалгаа1	119	2.83	1.145	.105
	Судалгаа2	141	2.75	.972	.082
Сонорын ой тогтоолт	Судалгаа1	119	3.19	.816	.075
	Судалгаа2	141	3.21	.885	.075
Утгын ой тогтоолт	Судалгаа1	119	3.23	1.037	.095
	Судалгаа2	141	2.78	1.022	.086
Ярих чадвар энгийн өгүүлбэр	Судалгаа1	119	2.49	1.119	.103
	Судалгаа2	141	3.57	1.289	.109
Ярих чадвар нийлмэл өгүүлбэр	Судалгаа1	119	1.74	.730	.067
	Судалгаа2	141	1.48	.672	.057
Ярих чадвар холбоос ашигласан нийлмэл өгүүлбэр	Судалгаа1	119	1.05	.287	.026
	Судалгаа2	141	1.04	.186	.016

Ярих чадвар гадаад байдал тоочсон	Судалгаа1	119	1.33	.771	.071
	Судалгаа2	141	2.55	1.565	.132
Ярих чадвар дүгнэсэн өгүүлбэр	Судалгаа1	119	3.40	1.398	.128
	Судалгаа2	141	3.65	1.424	.120
Үгийн утга тайлбарлах чадвар	Судалгаа1	119	3.46	1.007	.092
Бодит үг	Судалгаа2	141	3.23	.825	.069
Үгийн утга тайлбарлах чадвар	Судалгаа1	119	3.00	1.017	.093
Хийсвэр үг	Судалгаа2	141	3.18	1.039	.088
Үгийн утга тайлбарлах чадвар	Судалгаа1	119	2.83	1.019	.093
Салаа үг	Судалгаа2	141	2.89	1.219	.103
Үг бүлэглэх Бодит үг түвшин	Судалгаа1	119	4.38	.939	.086
	Судалгаа2	141	4.34	.674	.057
Үг бүлэглэх Тэмдэг нэр	Судалгаа1	119	3.30	1.161	.106
	Судалгаа2	141	2.97	1.089	.092
Үг бүлэглэх Нэрлэсэн үг	Судалгаа1	119	4.10	1.077	.099
	Судалгаа2	141	4.07	1.067	.090
Үг бүлэглэх Салаа үг	Судалгаа1	119	3.24	1.302	.119
	Судалгаа2	141	3.33	1.239	.104
Үг бүлэглэх Хийсвэр үг	Судалгаа1	119	3.50	1.333	.122
	Судалгаа2	141	3.23	1.256	.106
Сэтгэхүйн харьцуулан нэгтгэх чадвар	Судалгаа2	141	2.57	.699	.059
Анхаарлын тогтворжилт	Судалгаа1	119	2.09	1.105	.101
	Судалгаа2	141	2.33	1.223	.103
Анхаарлын шилжилт	Судалгаа1	119	2.07	.918	.084
	Судалгаа2	141	2.21	.975	.082
Анхаарлаа төвлөрүүлэн хурдтай ажиллах чадвар	Судалгаа2	141	3.75	.776	.065
Богино хугацааны харааны ой тогтоолт	Судалгаа2	141	4.04	.885	.075
Хийсвэр сэтгэхүй тоон үйлдэл	Судалгаа2	141	3.40	.727	.061
Сэтгэхүйн задлан шинжилж харьцуулах чадвар	Судалгаа1	0 ^a	.	.	.
	Судалгаа2	141	1.87	.631	.053

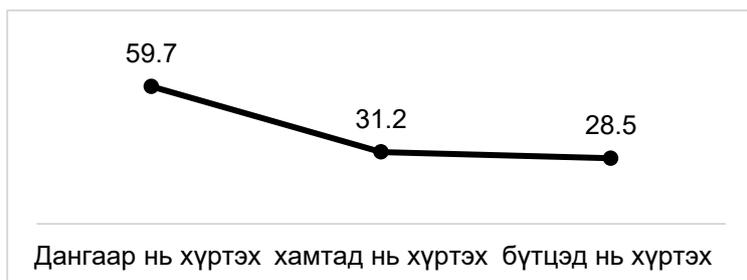
Мэдээллийг хүртэх, тогтоох чадвар. 11-17 нас (ажигч чанар, анхаарал, ой тогтоолт)

Суурь ба бүрэн дунд боловсролын насны 11-17 насны хүүхдүүдийн танин мэдэхүйн хөгжлийн онцлогийг хүртэхүй, анхаарал, ой тогтоолт, сэтгэхүй, хэл ярианы чадваруудын хүрээнд судаллаа.

Ажигч чанар (11-17 нас)

Судалгааны 1 ба 2-р шатанд ажигч чанарыг 2 зургийн ялгаатай зүйлийг олох аргаар судалсан. Судалгаанд хамрагдсан 11-17 насны нийт хүүхдүүдийн ажигч чанар нь дунджаас бага зэрэг доогуур түвшинд байна (M=2.64). Зургаас харахад, 11-14 насны хүүхдүүд дангаараа байгаа зүйлсийг илүү сайн ажиглан хүртсэн байна. Харин хамт байгаа зүйлсийг хүртэх, бүхэл зүйлийн тодорхой хэсгийг хүртэх нь харьцангуй сул байна. Энэ нь хүүхдүүд илүү анхаарч хүчин чармайлт тавьж юмсын нарийн шинж чанарыг ажиглах аналитик чадвар нь сул байгааг илэрхийлж байна.

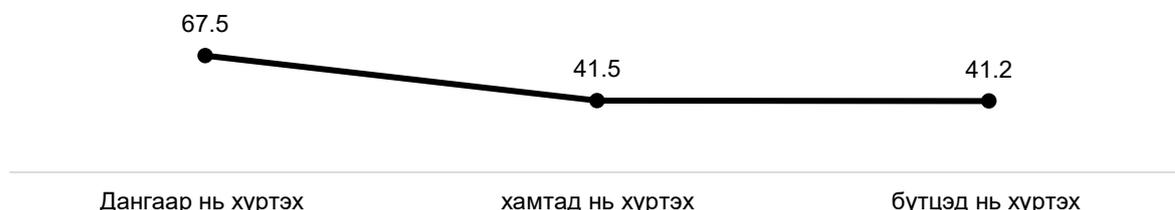
Зураг 105. Ажигч чанар, даалгаврын гүйцэтгэлээр, хувиар (11-14 нас)

Зургаас харахад, 15-17 насны хүүхдүүд дангаараа байгаа зүйлсийг илүү сайн ажиглан хүртсэн байна. Харин хамт байгаа зүйлсийг хүртэх, бүхэл зүйлийн тодорхой хэсгийг

хүртэх нь харьцангуй сул байна. Гэхдээ суурь боловсролын түвшний хүүхдүүдтэй харьцуулахад харьцангуй сайжирсан дүр зураг харагдаж байна. Энэ нь хүүхдүүд илүү анхаарч хүчин чармайлт тавьж юмсын нарийн шинж чанарыг ажиглах аналитик чадвар нь сул байгааг илэрхийлж байна.

Зураг 106. Ажигч чанар, даалгаврын гүйцэтгэлээр, хувиар (15-17 нас)

Хүснэгт 121. Ажигч чанарын статистик үзүүлэлт, насны бүлгээр (15-17 нас)

Насны интервал	Mean	N	Std. Deviation
11-14 нас	2.53	192	.613
15-17 нас	2.78	141	.574
Total	2.64	333	.609

Хүүхдүүдийн ажигч чанарын түвшин нь наснаас хамаарсан ялгаатай үзүүлэлттэй байна ($p < .01$).

Хүснэгт 122. Ажигч чанарын наснаас хамаарсан статистик ялгаа (11-17нас)

ANOVA					
	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	8.854	6	1.476	3.353	.003
Within Groups	266.709	606	.440		
Total	275.563	612			

12, 13, 16, 15 насанд хүүхдүүдийн ажигч чадвар сайжирсан байна.

Хүснэгт 123. Ажигч чанарын статистик үзүүлэлт, насаар (11-17 нас)

Нас	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error of Mean
11 нас	2.31	48	.624	.090
12 нас	2.50	48	.546	.079
13 нас	2.77	48	.592	.085
14 нас	2.54	48	.617	.089
15 нас	2.67	48	.595	.086
16 нас	2.85	47	.625	.091
17 нас	2.83	46	.486	.072
Нийт	2.64	333	.609	.033

Бүхэл бүтнээр хүртэх чадвар (11-17 нас)

Суурь ба бүрэн дунд боловсролын түвшинд хүүхдүүдийн бүхэл бүтнээр хүртэх чадварыг зургийн дутуу зурагдсан хэсгийг олж нэрлэх аргаар судаллаа.

11-14 нас. Суурь боловсролын 11-14 насны хүүхдүүдийн юмсыг бүхэл бүтнээр нь хүртэн дутуу зүйлийг олж нэрлэх чадвар сайн түвшинд байна. (M=3.88)

Даалгаврын гүйцэтгэл тус бүрээр нь авч үзэхэд, хүүхдүүд анхаарал, логик сэтгэхүй шаардсан зүйлсийг ажиглан хүртэх нь сул байна.

Хүснэгт 124. Бүхэл бүтнээр хүртэх чадвар, даалгаврын гүйцэтгэлээр, хувиар (11-14 нас)

№	Даалгавар	Дутуу зүйлийг нэрлэсэн
1.	Ширээний хөл	97.9
2.	Чонын чих	96.9
3.	Хүний ам	96.4
4.	Муурын сахал	96.4
5.	Хаалганы бариул	89.6
6.	Гарын хумс	93.2
7.	7 гилийн дүрс	84.4
8.	Машины дуут дохио	86.5
9.	Товчны нүх	62
10.	Загасны сэрвээ	69.3
11.	Өрөөсөн гутлын үдээс	82.3
12.	Цүнхний нэг бариул	66.7
13.	Тахианы нэг хөл	83.9
14.	Хүний хөмсөг	50
15.	Мм-ийн хэмжээс	35.4
16.	Малгайны хүрээ	67.7
17.	Борооны шүхрийн дэлгэдэг төмөр	59.9
18.	Туурайны салаа	43.8
19.	Модны сүүдэр	29.7

11-14 насны хүүхдүүдийн бүхэл бүтнээр хүртэх чадвар нь наснаас хамаарсан ялгаа ажиглагдахгүй байна.

Хүснэгт 125. Бүхэл бүтнээр хүртэх чадварын наснаас хамаарсан статистик ялгаа (11-14 нас)

Нас	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error of Mean
11 нас	3.77	48	.928	.134
12 нас	4.00	48	.684	.099
13 нас	3.88	48	.841	.121
14 нас	3.88	48	.841	.121
Нийт	3.88	192	.826	.060

15-17 нас. Бүрэн дунд боловсролын 15-17 насны хүүхдүүдийн бүхэл бүтнээр нь хүртэн дутуу зүйлийг ажиглан хүртэн чадвар нь дундаж түвшинд байна.(M=3.26) 15-17 насны хүүхдүүд анхаарал, мөн логик сэтгэхүй илүү шаардсан жижиг хэсгийг ажиглах нь сул байна.

Хүснэгт 126. Бүхэл бүтнээр хүртэх чадвар, даалгаврын гүйцэтгэлээр, хувиар (15-17нас)

№	Даалгавар	хувь
1.	Сүүл	92.2
2.	Хамрын зураас	96.5
3.	Машины хаалганы бариул	66.7
4.	9 дэх дөрвөлжин	77.3
5.	Ус	80.1
6.	Нүдний шилний холбоос	65.2
7.	Нэг чих	51.8
8.	Сандлын тавцан	60.3
9.	Дээрээс орж байгаа борооны дусал	56.7
10.	Соёмбын дээд талын гурвалжин	61
11.	Нохойн мөр	71.6
12.	МУ-ын газрын зурган дээрх зүүн бүс, аймаг	79.4
13.	Гэрийн яндан	87.2
14.	Хавчны нэг хөл	65.2
15.	Гарын толинд туссан дүрс	56.7
16.	Гарын долоовор хуруу	17
17.	Хүний сүүдэр	55.3
18.	Эмээлийн дөрөө	48.9
19.	Түлээн дээрх цас	4.3
20.	Хөмсөг	25.5

Хүүхдүүдийн бүхэл бүтнээр хүртэх чадварт наснаас хамаарсан статистик ач холбогдолтой бага зэргийн ялгаа байна ($p < .05$)

Хүснэгт 127. Бүхэл бүтнээр хүртэх чадварын наснаас хамаарсан статистик ялгаа (15-17 нас)

ANOVA					
	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	5.330	2	2.665	4.110	.018
Within Groups	89.479	138	.648		
Total	94.809	140			

Тухайн чадвар нь 17 насанд харьцангуй сайжирдаг байна.

Хүснэгт 128. Бүхэл бүтнээр хүртэх чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (15-17 нас)

Нас	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error of Mean
15 нас	3.25	48	.636	.092
16 нас	3.02	47	.989	.144
17 нас	3.50	46	.753	.111
Total	3.26	141	.823	.069

Анхаарлаа төвлөрүүлэх чадвар (11-17 нас)

Судалгааны 1 ба 2-р шатанд суурь болон бүрэн дунд боловсролын түвшний 11-17 насны хүүхдийн анхаарлын төвлөрлийг анхаарлын тогтворжилт, анхаарлын шилжилтийн хүрээнд судаллаа. 11-14 насанд үсэг тэмдэглэх, 15-17 насанд цифр хооронд нь нэмж хасах үйлдэл хийх аргаар судалсан.

Анхаарлын тогтворжилт (11-17 нас)

11-14 нас. Судалгааны 2-р шатанд хүүхдүүдийн оюуны үйлд анхаарлаа төвлөрүүлэх чадвар буурсан байна (M=2.35). Суурь боловсролын 11-14 насны хүүхдүүдийн оюуны үйлд анхаарлаа төвлөрүүлэн бүтээлчээр, хурдтай ажиллах чадварыг дэмжих хэрэгцээ харагдаж байна. Хүүхдүүдийн оюуны үйлд зориудаар анхаарлаа төвлөрүүлэн бүтээлчээр ажиллах нь наснаас хамааран ач холбогдолтой ялгаа алга байна.

Хүснэгт 129. Анхаарлын тогтворжилтын статистик үзүүлэлт, насаар (11-14нас)

Нас	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error of Mean
11 нас	2.65	48	1.480	.214
12 нас	2.38	48	1.593	.230
13 нас	2.21	48	1.529	.221
14 нас	2.17	48	1.478	.213
Нийт	2.35	192	1.521	.110

15-17 нас. Бүрэн дунд боловсролын 15-17 насны хүүхдүүдийн оюуны үйлд анхаарлаа төвлөрүүлэн бүтээлчээр ажиллах чадвар сул түвшинд (M=2.33) байна. Хүүхдүүдийн нас нэмэгдэхэд оюуны үйлд анхаарлаа төвлөрүүлэн бүтээлчээр ажиллах чадвар нь статистик ач холбогдлын түвшинд нэмэгдээгүй байна.

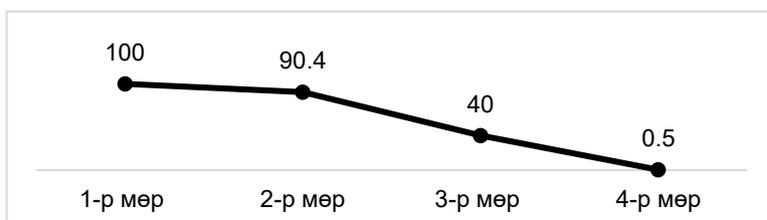
Хүснэгт 130. Анхаарлын тогтворжилтын статистик үзүүлэлт, насаар (15-17 нас)

Нас	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error of Mean
15 нас	2.17	48	1.136	.164
16 нас	2.23	47	1.306	.190
17 нас	2.61	46	1.201	.177
Нийт	2.33	141	1.223	.103

Анхаарлаа төвлөрүүлэн хурдтай ажиллах чадвар (11-17 нас)

11-14 нас. Суурь боловсролын 11-14 насны хүүхдүүдийн дүрс тэмдэглээнд анхаарлаа төвлөрүүлэн хурдтай ажиллах чадвар нь дундаж түвшинд байна. (M=3.04) Даалгаврын гүйцэтгэлээр авч үзэхэд, хүүхдүүдийн ажиллах чадвар 3-р мөрнөөс эрс буурсан байна. Энэ нь тэдний хурд ажиллах чадвар хангалтгүй байгааг илэрхийлж байна.

Зураг 107. Анхаарлаа төвлөрүүлэн хурдтай ажиллах чадвар, даалгаврын гүйцэтгэлээр, хувиар (11-14 нас)

Хүүхдүүдийн энгийн дүрс тэмдэглээнд анхаарлаа төвлөрүүлэн бүтээлчээр ажиллах чадвар нь наснаас

хамаарсан ялгаатай үзүүлэлттэй байна ($p < .01$).

Хүснэгт 131. Анхаарлаа төвлөрүүлэн хурдтай ажиллах чадварын наснаас хамаарсан статистик ялгаа (11-14 нас)

ANOVA					
	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	9.891	3	3.297	6.146	.001
Within Groups	100.854	188	.536		
Total	110.745	191			

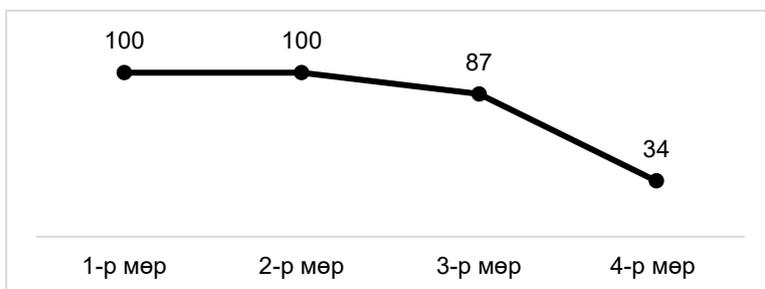
Нас нэмэгдэхэд хүүхдүүдийн ажиллах чадвар аажмаар нэмэгддэг байна. Ялангуяа 13 насанд харьцангуй сайжирсан байна.

Хүснэгт 132. Анхаарлаа төвлөрүүлэн хурдтай ажиллах чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (11-14 нас)

Нас	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error of Mean
11 нас	2.79	48	.824	.119
12 нас	2.85	48	.825	.119
13 нас	3.35	48	.729	.105
14 нас	3.15	48	.505	.073
Нийт	3.04	192	.761	.055

15-17 нас. Бүрэн дунд боловсролын 15-17 насанд хүүхдүүд дүрс тэмдэглэгээнд анхаарлаа хандуулан хурдтай ажиллах чадвар нь сайн түвшинд байна (M=3.75). Даалгаврын гүйцэтгэлээр авч үзэхэд, гүйцэтгэл 3-р мөрнөөс бага зэрэг буурч, хамгийн сүүлийн мөрөн дээр эрс буурсан байна.

Зураг 108. Анхаарлаа төвлөрүүлэн хурдтай ажиллах чадвар, даалгаврын гүйцэтгэлээр, хувиар (15-17 нас)

Хүүхдүүдийн анхаарлаа төвлөрүүлэн хурдтай ажиллах чадвар нь наснаас хамаарсан статистик ач холбогдолтой ялгаатай байна ($p < .01$).

Хүснэгт 133. Анхаарлаа төвлөрүүлэн хурдтай ажиллах чадварын наснаас хамаарсан статистик ялгаа (15-17 нас)

ANOVA					
	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	8.714	2	4.357	7.954	.001
Within Groups	75.598	138	.548		
Total	84.312	140			

Хүүхдүүдийн ажиллах чадвар нь 16, 17 насанд нэмэгддэг байна.

Хүснэгт 134. Анхаарлаа төвлөрүүлэн хурдтай ажиллах чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (15-17 нас)

Нас	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error of Mean
15 нас	3.44	48	.712	.103
16 нас	3.79	47	.778	.114
17 нас	4.04	46	.729	.107
Нийт	3.75	141	.776	.065

Анхаарлын шилжилт (11-17 нас)

11-14 нас. 2-р шатны судалгаанд оролцсон хүүхдүүдийн үйл ажиллагааны нэг төрлөөс өөр төрөлд анхаарлаа төвлөрүүлэн хурдтай, оновчтой ажиллах чадвар буурсан ба сул түвшинд байна ($M=1.92$).

Анхаарлын шилжилт нь наснаас хамаарсан ялгаатай үзүүлэлт алга байна.

Хүснэгт 135. Анхаарлын шилжилтийн статистик үзүүлэлт, насаар (11-14 нас)

Нас	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error of Mean
11 нас	2.31	48	1.417	.204
12 нас	2.46	48	1.543	.223
13 нас	2.27	48	1.162	.168
14 нас	2.29	48	1.220	.176
Нийт	2.33	192	1.336	.096

15-17 нас. Бүрэн дунд боловсролын 15-17 насны хүүхдүүдийн оюуны үйлийн нэг төрлөөс өөр төрөлд анхаарлаа төвлөрүүлэн хурдтай бүтээлчээр ажиллах чадвар сул түвшинд байна ($M=2.2$)

Анхаарлаа шилжүүлэх чадвар нь наснаас хамаарсан статистик ач холбогдолтой бага зэргийн ялгаа байна ($p < .05$)

Хүснэгт 136. Анхаарлын шилжилтийн наснаас хамаарсан статистик үзүүлэлт, насаар (15-17 нас)

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	7.613	2	3.807	4.188	.017
Within Groups	125.422	138	.909		
Total	133.035	140			

Хүүхдүүдийн анхаарлаа шилжүүлэх чадвар нь 16 насанд сайжирсан байна.

Хүснэгт 137. Анхаарлаа шилжилтийн статистик үзүүлэлт, насаар (15-17 нас)

Нас	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error of Mean
15	1.90	48	.778	.112
16	2.45	47	1.039	.151
17	2.28	46	1.026	.151
Нийт	2.21	141	.975	.082

Мэдээллийг тогтоох чадвар (11-17 нас)

Суурь ба бүрэн дунд боловсролын түвшинд мэдээллийг тогтоох чадварыг богино хугацааны хараа, сонорын ой, утгын ой тогтоолтыг судлах аргаар судаллаа.

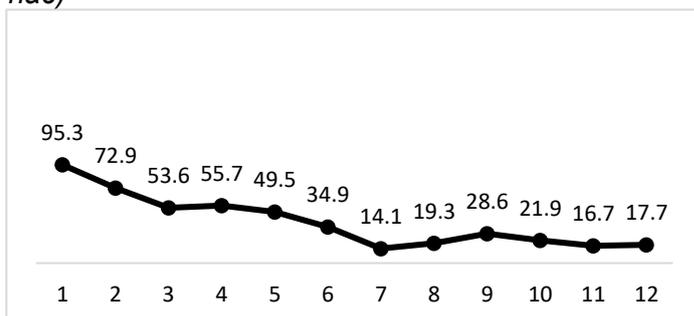
Богино хугацааны харааны ой (11-17 нас)

Богино хугацааны харааны ойг цифр тогтоох, энгийн дүрс тогтоох 2 аргаар судалсан.

А. Богино хугацааны харааны ой - цифр тогтоох чадвар (11-17 нас)

11-14 нас. Суурь боловсролын түвшний 11-14 насны хүүхдүүдийн богино хугацаанд анхаарлаа төвлөрүүлэн цифр тогтоох чадвар сул түвшинд байна (M=2.24). Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүд эхний 4-5 хүртэлх цифрийг сэргээн санадаг байна. Хойшлох тусам сэргээн санах нь багасдаг байна.

Зураг 109. Богино хугацааны ой тогтоолт-цифр, даалгаврын гүйцэтгэл, хувиар (11-14 нас)

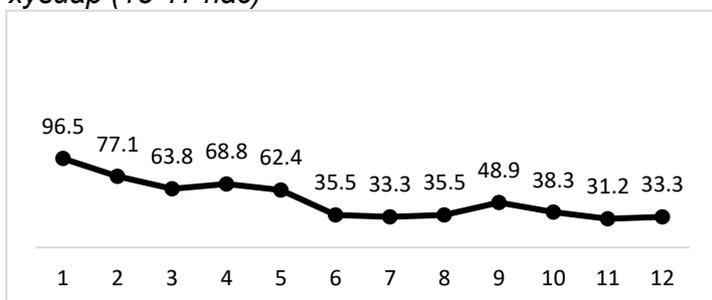
Богино хугацаанд цифрийг сэргээн санах нь наснаас хамаарсан ялгаатай үзүүлэлт байхгүй байна.

Хүснэгт 138. Богино хугацааны харааны ой тогтоолт-цифр тогтоох чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (11-14 нас)

Нас	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error of Mean
11 нас	2.15	48	.875	.126
12 нас	2.06	48	.755	.109
13 нас	2.46	48	.798	.115
14 нас	2.29	48	.944	.136
Нийт	2.24	192	.853	.062

15-17 нас. Бүрэн дунд боловсролын 15-17 насны хүүхдүүдийн цифр тогтоох чадвар дунджаас бага зэрэг доогуур түвшинд байна (M=2.78). Хүүхдүүд дунджаар 5 хүртэлх цифрийг сэргээн санадаг байна. Эхний цифрүүдийг илүү сэргээн санадаг байна.

Зураг 110. Богино хугацааны харааны ой тогтоолт-цифр, даалгаврын гүйцэтгэлээр, хувиар (15-17 нас)

Хүүхдүүдийн цифр тогтоох чадвар нь наснаас хамаарсан ялгаатай үзүүлэлт алга байна.

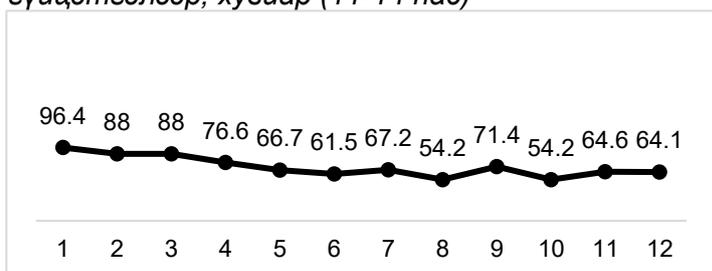
Хүснэгт 139. Богино хугацааны харааны ой тогтоолт-цифр тогтоох чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (15-17 нас)

Нас	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error of Mean
15 нас	2.85	48	1.091	.158
16 нас	2.89	47	.983	.143
17 нас	2.50	46	.782	.115
Нийт	2.75	141	.972	.082

Б. Богино хугацааны харааны ой - дүрс, зураг тогтоох чадвар (11-17нас)

11-14 нас. Суурь боловсролын 11-14 насны хүүхдүүдийн богино хугацаанд энгийн дүрсийг богино хугацаанд сэргээн санах чадвар дунджаас дээгүүр түвшинд байна. Хүүхдүүд богино хугацаанд дунджаар 9-10 хүртэлх дүрсийг сэргээн санадаг байна. (M=9.79). Хүүхдүүд ерөнхийдөө 12 дүрсийг жигд тогтоож сэргээн санасан байна.

Зураг 111. Богино хугацааны харааны ой тогтоолт-дүрс, зураг зурах, даалгаврын гүйцэтгэлээр, хувиар (11-14 нас)

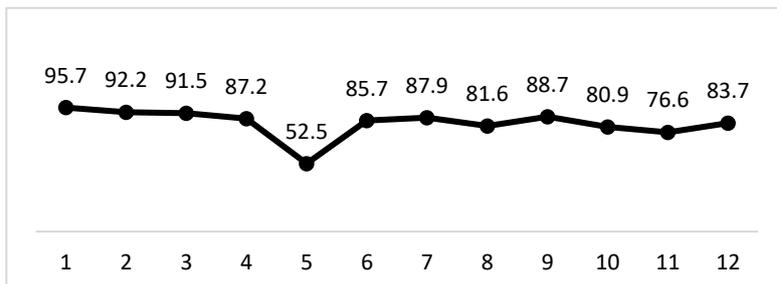
Богино хугацаанд дүрс зураг тогтоож сэргээн санах нь наснаас хамаарсан статистик ялгаа алга байна.

Хүснэгт 140. Богино хугацааны харааны ой тогтоолт-дүрс зураг тогтоох чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (11-14 нас)

Нас	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error of Mean
11 нас	3.37	48	1.214	.175
12 нас	3.60	48	1.067	.154
13 нас	3.69	48	.926	.134
14 нас	3.46	48	1.091	.157
Нийт	3.53	192	1.078	.078

15-17 нас. Бүрэн дунд боловсролын 15-17 насны хүүхдүүдийн богино хугацаанд энгийн дүрс тогтоох чадвар сайн түвшинд байна (M=4.04).

Зураг 112. Богино хугацааны харааны ой тогтоолт-дүрс, зураг тогтоох чадвар, даалгаврын гүйцэтгэл, хувиар (15-17 нас)

Дүрс тогтоох чадвар нь наснаас хамаарсан статистик ялгаатай үзүүлэлт алга

байна.

Хүснэгт 141. Богино хугацааны харааны ой тогтоолт-дүрс зураг тогтоох чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (15-17нас)

Нас	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error of Mean
15 нас	4.19	48	.816	.118
16 нас	3.79	47	1.041	.152
17 нас	4.15	46	.729	.108
Нийт	4.04	141	.885	.075

В. Богино хугацааны сонорын ой тогтоолт (11-17 нас)

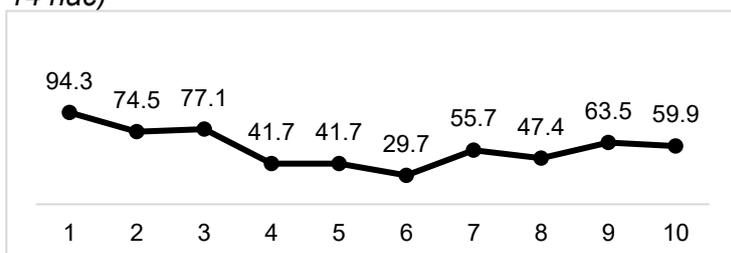
Суурь ба бүрэн дунд боловсролын 11-17 насны хүүхдүүдийн богино хугацаанд сонсоод мэдээлэл тогтоох чадварыг 10 үг тогтоолгох аргаар судалсан.

11-14 нас. Суурь боловсролын 11-14 насны хүүхдүүдийн сонсоод мэдээллийг тогтоох чадвар дунджаас бага зэрэг доогуур түвшинд байна (M=2.73)

Хүүхдүүд дунджаар богино хугацаанд 5-6 хүртэлх үгийг тогтоодог байна.

Хүүхдүүд үгийг сонсоод тогтоож сэргээн санахад сонссон дараалал нь нөлөөлдөг байна. Хамгийн эхний 3 үгийг сайн сэргээж санадаг байна. Сүүлийн үгүүдийг сэргээн санах нь нэмэгддэг байна.

Зураг 113. Богино хугацааны сонорын ой тогтоолт, даалгаврын гүйцэтгэл, хувиар (11-14 нас)

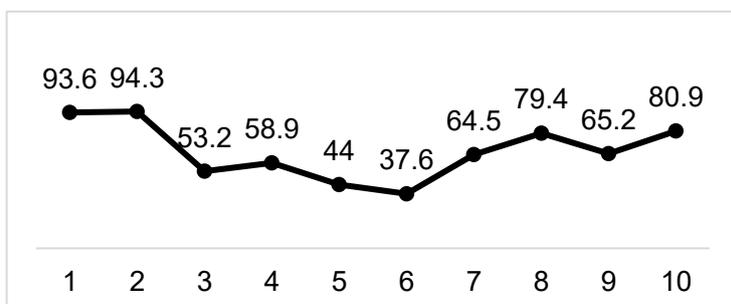
Сонорын ой тогтоолт нь наснаас хамаарсан статистик ач холбогдолтой ялгаа алга байна.

Хүснэгт 142. Богино хугацааны сонорын ой тогтоолтын статистик үзүүлэлт, насаар (11-14нас)

Нас	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error of Mean
11	2.81	48	.790	.114
12	2.69	48	.748	.108
13	2.71	48	.771	.111
14	2.71	48	.651	.094
Нийт	2.73	192	.738	.053

15-17 нас. Бүрэн дунд боловсролын 15-17 насны хүүхдүүдийн мэдээллийг сонсоод тогтоох чадвар нь дундаж түвшинд байна. (M=3.21) Хүүхдүүд 6-7 хүртэлх үгсийг сонсоод тогтоож сэргээн санадаг байна. Хүүхдүүд эхний 2 үгийг маш сайн сэргээн санасан байна. 3 дэх үгнээс сэргээн санах нь аажмаар буурч сүүлийн 4 дэх үгнээс сэргээн санах нь нэмэгдсэн байна.

Зураг 114. Богино хугацааны сонорын ой тогтоолт, даалгаврын гүйцэтгэл, хувиар (15-17 нас)

Сонсоод мэдээлэл тогтоох чадвар нь наснаас хамаарсан статистик ялгаатай үзүүлэлтгүй байна.

Хүснэгт 143. Богино хугацааны сонорын ой тогтоолтын статистик үзүүлэлт, насаар (15-17 нас)

Нас	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error of Mean
15 нас	3.33	48	.907	.131
16 нас	3.28	47	.877	.128
17 нас	3.02	46	.856	.126
Нийт	3.21	141	.885	.075

Г. Утгын ой тогтоолт (11-17нас)

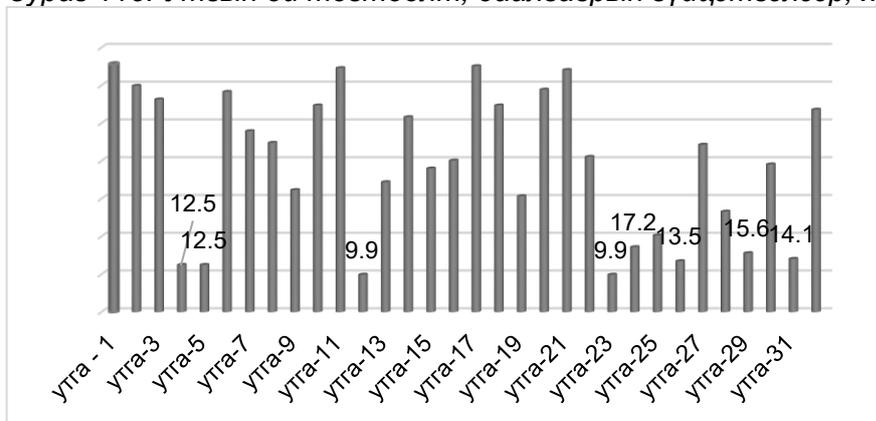
Суурь боловсролын 11-14 насны хүүхдүүдийн мэдээллийг утгачлан тогтоох чадварыг 32 утгын нэгжтэй нарийн үйл явдал агуулсан үлгэр сонсоод сэргээн санах аргаар судаллаа.

Бүрэн дунд боловсролын 15-17 насны хүүхдүүдийн мэдээллийг утгачлан тогтоох чадварыг гадаадын богино хэмжээний өгүүллэгийг сонсоод сэргээн санах аргаар судаллаа.

11-14 нас. 11-14 насны хүүхдүүдийн мэдээллийг утгачлан тогтоох чадвар нь сул түвшинд байна (M=2.36).

Зурагнаас харахад, хүүхдүүд байнга хэрэглэдэггүй үг орсон утгыг сэргээн санах нь бага байна. Тухайлбал, модтой даваагаар давж хяр дээр нь гарав... давааны өвөр өөд маадгар гэгч нь сажилж явав гэх мэт утгуудыг сэргээн санах нь бага байсан байна. Мөн хийсвэр утгыг сэргээн санах нь бага байна (та надад тусална уу, ... түлээ хагалагч өвгөн зөвшөөрчээ гэх мэт).

Зураг 115. Утгын ой тогтоолт, даалгаврын гүйцэтгэлээр, хувиар (11-14 нас)

Утгын ой тогтоолт нь наснаас хамаарсан статистик ялгаатай байна (p<.01)

Хүснэгт 144. Утгын ой тогтоолтын наснаас

хамаарсан статистик ялгаа (11-14 нас)

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	12.766	3	4.255	5.907	.001
Within Groups	135.438	188	.720		
Total	148.203	191			

13, 14 насанд утгын ой тогтоолт сайжирсан байна.

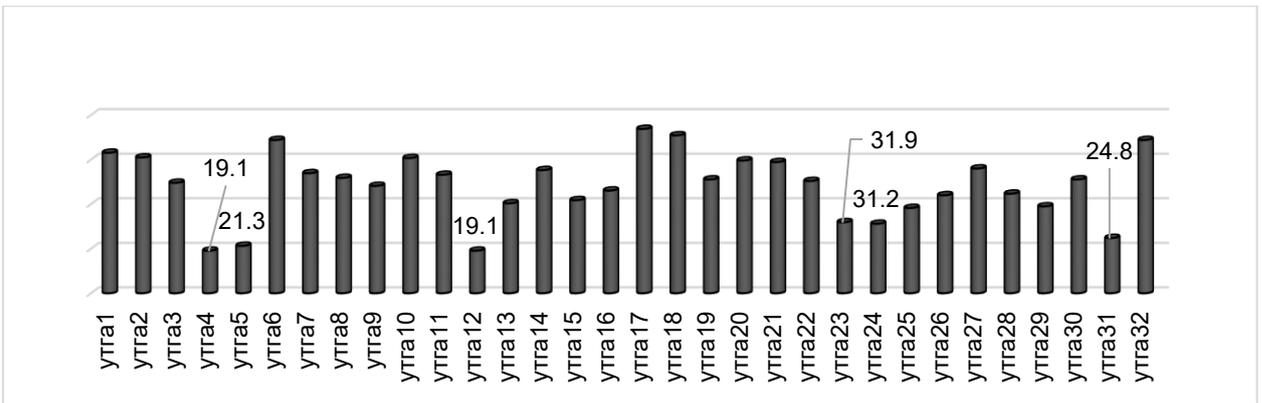
Хүснэгт 145. Утгын ой тогтоолтын статистик үзүүлэлт, насаар (11-14нас)

Нас	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error of Mean
11 нас	2.10	48	.857	.124
12 нас	2.10	48	.805	.116
13 нас	2.67	48	.883	.127
14 нас	2.56	48	.848	.122
Нийт	2.36	192	.881	.064

15-17 нас. Бүрэн дунд боловсролын 15-17 насны хүүхдүүдийн мэдээллийг утгачлан тогтоох чадвар нь ойролцоогоор дундаж түвшинд байна. (M=2.8)

Даалгавар тус бүрийн гүйцэтгэлийг зургаас харахад, үйл явдлыг тодруулсан утгуудыг сэргээн санах нь бусад утгатай харьцуулахад бага байна.

Зураг 116. Утгын ой тогтоолт, даалгаврын гүйцэтгэл, хувиар (15-17 нас)

Мэдээллийг утгачлан тогтоох нь наснаас хамаарсан статистик ялгаа алга байна.

Хүснэгт 146. Утгын ой тогтоолтын статистик үзүүлэлт, насаар (15-17 нас)

Нас	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error of Mean
15 нас	2.77	48	1.057	.153
16 нас	2.60	47	1.136	.166
17 нас	2.98	46	.830	.122
Нийт	2.78	141	1.022	.086

Дүгнэлт. Суурь болон бүрэн дунд боловсролын 11-17 насны хүүхдүүдийн мэдээллийг хүртэх, тогтоох үйл явцын онцлог

- Суурь ба бүрэнд дунд боловсролын 11-17 насны хүүхдүүдийн мэдээллийг хүртэх, тогтоох танин мэдэхүйн үйл явцын ерөнхий онцлогийг хүртэхүй, анхаарал, ой тогтоолтын хүрээнд судаллаа.
- Судалгааны 2-р шатанд 11-14 насны хүүхдүүдийн оюуны үйлд анхаарлаа төвлөрүүлэн хурдтай ажиллах, сонорын ой тогтоолт чадвар буурсан байна. Суурь болон бүрэн дунд боловсролын түвшинд мэдээллийг утгачлан тогтоох чадвар буурсан байна.
- Хүүхдүүдийн юмсыг задлан шинжилж харьцуулан ажиглах аналитик чадвар нь дунджаас бага зэрэг доогуур түвшинд бол юмсыг бүхэлд нь хүртэн бүтцэд ажиглах синтез-аналитик чадвар нь сайн байна. Хүүхдүүд задлан шинжилж нарийн бүтцэд ажиглан хүртэх нь сул бол харин бүхэлд нь ерөнхийд нь хүртдэг онцлог ажиглагдаж байна. Хүүхдүүд илүү хүчин чармайлт гарган анхаалаа төвлөрүүлэн юмсыг ажиглан хүртэх ажигч чанар сул түвшинд байдаг байна. Хүүхдүүдийн ажигч чанар нь 12-13, 16-15 насанд сайжирсан байна. Бүрэн дунд боловсролын түвшинд хүүхдүүдийн бүтэц, бүрэлдэхүүнд нь задлан шинжилэн ажиглан хүртэх нь сайжирдаг байна.
- Хүүхдүүд оюуны үйлд зориудаар анхаарлаа төвлөрүүлэн ажиллах чадвар нь сул байна. Харин энгийн дүрс тэмдэглээнд буюу хүнээс хүчин чармайлт шаардах нь бага үйлд анхаарлаа төвлөрүүлэн ажиллах нь хэвийн дундаж түвшинд байна.

11-14 насанд хүүхдүүдийн ажиллах чадвар амархан буурдаг байдал харагдаж байна. Бүрэн дунд боловсролын түвшинд буюу 15-17 насанд ажиллах чадвар нь өмнөх насны бүлэгтэй харьцуулахад сайн байна. Нас нэмэгдэхэд хүүхдүүдийн анхаарлын чадвар аажмаар нэмэгддэг байна. Ялангуяа 16-17 насанд илүү сайжирдаг дүр зураг харагдлаа. Мөн оюуны нэг үйлээс нөгөө үйлд анхаарлаа төвлөрүүлэн хурдтай бүтээлчээр ажиллах чадвар сул байна.

- 11-14 насны хүүхдүүдийн богино хугацаанд зорилготойгоор цифрийг дэс дарааллаар тогтоох чадвар нь сул түвшинд байна. Бүрэн дунд боловсролын 15-17 насанд сайжирдаг дүр зураг харагдлаа. Хүүхдүүдийн эхний цифрүүдийг илүү сайн тогтоож хойшлох тусам тогтоох нь багасдаг байдал харагдаж байна. Дунджаар 5 хүртэлх цифрийг сэргээн санадаг байна. Гэтэл анхаарал хүчин чармайлт бага шаардсан энгийн дүрс тэмдэглэгээнүүдийг дэс дарааллаар нь тогтоож сэргээн санах нь сайн байна. Дунджаар 9-10 хүртэлх дүрсийг дэс дарааллаар нь тогтоож сэргээн санадаг байна.
- Хүүхдүүд хоорондоо утгын холбоогүй 10 хүртэлх үгийг сонсоод сэргээн санах нь хэвийн дундаж түвшинд байна. 11-14 насанд дунджаар 5-6 хүртэлх үгийг тогтоон сэргээн санадаг байна. 15-17 насанд 6-7 хүртэлх үгсийг тогтоож сэргээн санадаг байна. Тогтоож сэргээн санахад нь сонссон дэс дараалал нөлөөлдөг ба эхний 3 болон сүүлийн үгсийг сэргээн санах нь харьцангуй сайн байдаг байна.
- 11-14 насны хүүхдүүдийн мэдээллийг утгачлан тогтоох чадвар сул түвшинд байна. Хүүхдүүдэд өдөр тумын хэрэглээ болоогүй үгс орсон ба хийсвэр утгыг орсон утгыг сэргээн санах нь харьцангуй сул байна. 15-17 насанд тухайн чадвар сайжирч хэвийн дундаж түвшинтэй байна. Үйл явдлыг тодруулсан туслах утгыг тогтоох нь бага харин гол утга үйл явлыг нь товчхон тогтоодог байдал харагдаж байна.

Суурь ба бүрэн дунд боловсролын түвшний 11-17 насны хүүхдүүдийн сэтгэхүй, хэл ярианы хөгжлийн онцлог

Суурь ба бүрэн дунд боловсролын 11-17 насны хүүхдүүдийн сэтгэхүй, хэл ярианы хөгжлийн онцлогийг сэтгэхүйн харьцуулах чадвар, математик тооцоолох сэтгэхүйн чадвар, үгийн утгыг тайлбарлах, үгийг утгаар нь ангилах, ярих чадвараар судаллаа.

Сэтгэхүйн задлан шинжилж харьцуулах чадвар (11-17 нас)

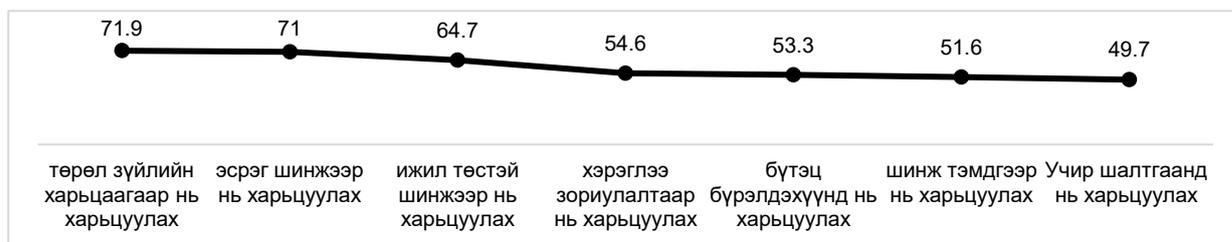
Сэтгэхүйн задлан шинжилж харьцуулах чадварыг үгсийн утгыг таньж, тэдгээрийн хоорондын зүй тогтлыг олж зорилтыг шийдвэрлэх даалгавар (адилтгалын арга), Үгсийн нийтлэг шинжийг харьцуулан таньж нэгтгэх сэтгэхүйн үйлдлүүдээр судаллаа.

А. Сэтгэхүйн задлан шинжилж харьцуулах чадвар (11-17нас)

11-14 нас. Суурь боловсролын 11-14 насны хүүхдүүдийн сэтгэхүйн задлан шинжилж харьцуулах чадвар дундаж түвшинд байна (M=3.13).

Зургаас харахад хүүхдүүд үзэгдэл юмсын шинж чанарыг задлан шинжлэхдээ төрөл зүйлийн харьцаа, эсрэг, ижил төстэй шинжээр нь харьцуулах нь сайн байна. Харин илүү хийсвэр сэтгэхүй, юмсын дотоод уялдаа холбоог олж харах ажигч, задлан шинжлэх чадвар шаардсан хэрэглээ зориулалт, бүтэц бүрэлдэхүүн, учир шалтгаанд нь задлан шинжилж харьцуулах нь дундаж түвшинд байна.

Зураг 117. Сэтгэхүйн задлан шинжилж харьцуулах чадвар, даалгаврын гүйцэтгэл, хувиар (11-14 нас)

Хүүхдүүдийн гүйцэтгэл нь наснаас хамаарсан статистик ялгаа алга байна.

Хүснэгт 147. Сэтгэхүйн задлан шинжилж харьцуулах чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (11-14 нас)

Нас	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error of Mean
11 нас	2.79	48	1.031	.149
12 нас	3.02	48	1.062	.153
13 нас	3.25	48	1.313	.189
14 нас	3.44	48	1.335	.193
Нийт	3.13	192	1.209	.087

15-17 нас. Сэтгэхүйн задлан шинжилж харьцуулах чадварыг бүрэн дунд боловсролын 15-17 насанд үзэгдэл юмсыг дотоод харьцаа холбоонд нь харьцуулах аргаар судаллаа. 15-17 насны хүүхдүүдийн юмс үзэгдлийг дотоод харьцаа холбоо мөн чанараар нь задлан шинжилж харьцуулах чадвар сул түвшинд байна (M=1.87) Зургаас харахад, хүүхдүүд юмсын дотоод мөн чанарыг таньж эсрэг шинжээр нь харьцуулах нь харьцангуй илүү, харин төрөл зүйлийн харьцаа, бүтэц, бүрэлдэхүүн, учир шалтгаан-үр дагаварын холбоо, ижил шинжийг нь таньж харьцуулах нь харьцангуй сул байна.

Зураг 118. Сэтгэхүйн задлан шинжилж харьцуулах чадвар, даалгаврын гүйцэтгэлээр, хувиар (15-17 нас)

эсрэг шинжээр төрөл зүйлийн учир шалтгаан- нь харьцуулах харьцаагаар нь үр дагаварыг таньж харьцуулах бүтэц, Ижил шинжээр нь харьцуулах

Даалгаврын гүйцэтгэл нь наснаас хамаарсан ач холбогдолтой ялгаа алга байна.

Хүснэгт 148. Сэтгэхүйн задлан шинжилж харьцуулах чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (15-17 нас)

Нас	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error of Mean
15 нас	1.71	48	.617	.089
16 нас	1.85	47	.589	.086
17 нас	2.07	46	.646	.095
Нийт	1.87	141	.631	.053

Б. Сэтгэхүйн харьцуулан нэгтгэх чадвар (11-17 нас)

Суурь, бүрэн дунд боловсролын түвшинд хүүхдүүдийн сэтгэхүйн харьцуулан нэгтгэх чадварыг хос үгийн нийтлэг шинжийг харьцуулан таньж нэгтгэх аргаар судаллаа.

11-14 нас. Суурь боловсролын түвшний 11-14 насны хүүхдүүдийн юмсын шинжийг харьцуулан жишиж нийтлэг шинжийг таньж нэгтгэх сэтгэхүйн логик чадвар сул түвшинд байна (M=2.17).

Хүснэгтээс харахад, гадаад шинж байдалд тулгуурласан хүчин чармайлт анхаарал бага шаардсан шинж чанараар юмсыг хооронд харьцуулан нэгтгэх нь илүү байна. Харин хүчин чармайлт, анхаарал шаардсан, дотоод мөн чанар, учир шалтгаан холбоонд нь харьцуулан нэгтгэх нь сул байна.

Хүснэгт 149. Сэтгэхүйн харьцуулан нэгтгэх чадвар, даалгаврын гүйцэтгэлээр, хувиар (11-14 нас)

№	Даалгавар	Хариулт	
		Гадаад шинж, үзүүлэх үйлдэлд тулгуурласан	Гол мөн чанарт тулгуурласан
1.	Хөлөөрөө явдаг, гараараа ...	93.8	-
2.	Хөвгүүд өсөөд аав шигээ том болно, охид өсөөд...	95.8	-
3.	Хутга, хайч хоёр хоёулаа.. ...	90.6	-
4.	Хулгана, муур хоёр хоёулаа ...	65.6	0.5
5.	Ундаа, ус хоёр хоёулаа ...	7.3	45.8
6.	Төгөлдөр хуур, хийл ...	20.3	52.6
7.	Цас, бороо 2 хоёулаа...	6.8	55.7
8.	Килограмм, метр 2 хоёулаа ...	27.1	26.6
9.	Шанага, хоолны сав хоёрын төсөөтэй тал нь	13.5	43.8
10.	Уул, нуур хоёрын төсөөтэй тал нь	10.4	16.7
11.	Давс, ус хоёрын төсөөтэй тал нь.	5.7	6.3
12.	Эрх чөлөө, шударга ёсны төсөөтэй тал нь ...	16.1	2.1

13.	Эхний, сүүлчийн гэдэг үгийн төсөөтэй тал нь ...	12.5	0.5
14.	49; 121 ...	2.6	2.1

Хүүхдүүдийн сэтгэхүйн харьцуулан нэгтгэх чадвар нь наснаас хамаарсан статистик ач холбогдолтой ялгаа алга байна.

Хүснэгт 150. Сэтгэхүйн харьцуулан нэгтгэх чадварын статистик үзүүлэлт (11-14 нас)

Нас	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
11 нас	48	2.00	.851	.123	1.75	2.25	1	4
12 нас	48	1.96	.824	.119	1.72	2.20	1	4
13 нас	48	2.35	.785	.113	2.13	2.58	1	4
14 нас	48	2.38	.937	.135	2.10	2.65	1	4
Нийт	192	2.17	.866	.063	2.05	2.30	1	4

15-17 нас. 15-17 насны хүүхдүүдийн сэтгэхүйн харьцуулан нэгтгэх чадвар дунджаас доогуур түвшинд байна (M=2.57). Зургаас харахад, хүүхдүүдийн нэлээд нь гадаад шинж чанар дээр тулгуурлан хүчин чармайлт бага шаардсан даалгаврыг гол шинжээр нь оновчтой нэгтгэн дүгнэсэн, харин цөөнгүй хувь нь илэрхийлж байгаа үзэгдэл юмсынх нь гадаад шинж байдал, үзүүлэх үйлдэл нөлөөллөөр нь нэгтгэсэн байна. Харин дотоод шинж чанарт нь тулгуурлан нэгтгэх даалгаврыг хүүхдүүдийн цөөн хувь нь илэрхийлж буй үзэгдэл юмсынх нь гадаад шинж үзүүлэх нөлөөгөөр нь нэгтгэсэн бол олонх хувь нь гол шинжээр нь нэгтгэж чадсан байна. Хүүхдүүдийн хувьд мэдлэгт тулгуурлан нэгтгэн дүгнэх нь харьцангуй сул байгаа нь харагдлаа.

Хүүхдүүд үзэгдэл юмсын шинж чанарыг харьцуулан нэгтгэхдээ гол шинжээр нь оновчтой нэгтгэхээс гадна гадаад шинж, үзүүлэх үйлдэл нөлөөлөлд тулгуурлан өнгөцхөн хандах тал ажиглагдаж байна.

Хүснэгт 151. Сэтгэхүйн харьцуулан нэгтгэх чадвар, даалгаврын гүйцэтгэлээр, хувиар (15-17 нас)

№	Даалгавар	Хариулт	
		Гадаад шинж, үзүүлэх үйлдэлд тулгуурласан	Гол мөн чанарт тулгуурласан
1.	Нохой-арслан	39.7	40.4
2.	Сүх-хөрөө	10.6	44.7
3.	Жүрж-гадил/банана	7.1	82.3
4.	Ширээ-сандал	46.8	22.7
5.	Хойд-баруун	3.5	90.1
6.	Шүлэг-өгүүллэг	17.7	37.6
7.	Агаар- ус	7.8	63.1
8.	Нүд-чих	16.3	66
9.	Урамшуулал-шийтгэл	22	6.4
10.	Өндөг- үр тариа	10.6	6.4
11.	Шумуул –мод	74.5	7.1

12. Мод-нүүрс	43.3	3.5
---------------	------	-----

Хүүхдүүдийн сэтгэхүйн харьцуулан нэгтгэх чадвар нь наснаас хамаарсан статистик ач холбогдолтой ялгаа алга байна.

Хүснэгт 152. Сэтгэхүйн харьцуулан нэгтгэх чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (15-17 нас)

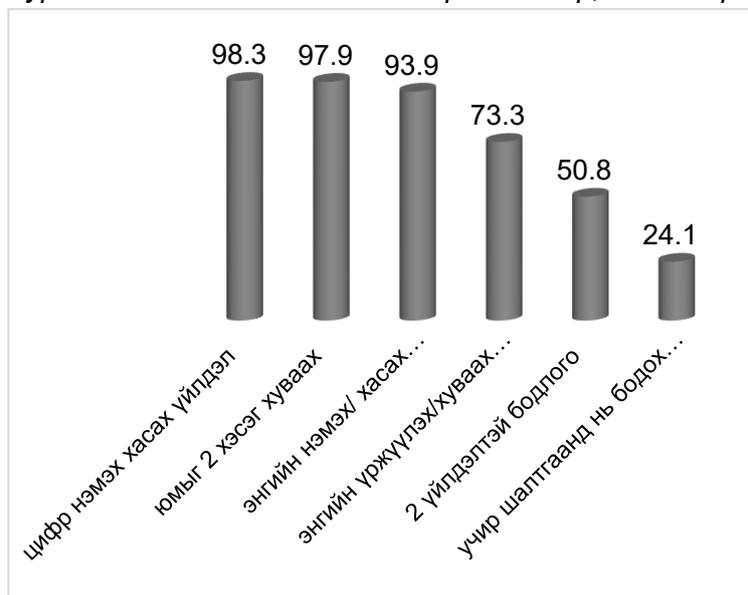
Нас	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error of Mean
15 нас	2.65	48	.668	.096
16 нас	2.51	47	.718	.105
17 нас	2.57	46	.720	.106
Нийт	2.57	141	.699	.059

В. Математик сэтгэхүйн чадвар (11-17 нас)

Математик сэтгэхүйн чадварыг тооны үйлдэл бүхий даалгавар гүйцэтгэх аргаар судалсан.

11-14 нас. Суурь боловсролын түвшний хүүхдүүдийн математик тооцоолол хийх чадвар хэвийн дундаж түвшинд байна (M=3.32) Зургаас харахад, хүүхдүүд анхаарал, хүчин чармайлт бага шаардах энгийн математик тооцооллын үйлдлийг маш сайн гүйцэтгэсэн ба анхаарал хүчин чармайлт шаардсан тооцоолол хийх үйлдлийг гүйцэтгэх нь сул түвшинд байна.

Зураг 119. Математик сэтгэхүйн чадвар, даалгаврын гүйцэтгэлээр, хувиар (11-14 нас)

Суурь боловсролын түвшинд хүүхдүүдийн математик тооцоолол хийх чадвар нь наснаас хамаарсан ач холбогдолтой ялгаа алга байна. Суурь боловсролын түвшинд хүүхдүүдийн математик тооцоолол хийх чадвар нь наснаас хамаарсан ач холбогдолтой ялгаа алга байна.

Хүснэгт 153. Математик сэтгэхүйн чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (11-14 нас)

Нас	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error of Mean
11 нас	3.19	48	.762	.110
12 нас	3.31	48	.657	.095
13 нас	3.50	48	.684	.099
14 нас	3.27	48	.707	.102
Нийт	3.32	192	.708	.051

Хэл ярианы чадвар (11-17 нас)

Хүүхдийн хэл ярианы чадварыг үгийн утгыг ойлгож тайлбарлах, үгийн нийтлэг шинжийг нь таньж ангилах логик чадвар, ярих чадварыг илрүүлэх хүрээнд судаллаа. Судалгааны найдвартай чанарын үзүүлэлт өндөр байна.

А. *Үгийн утгыг тайлбарлах чадвар (11-17 нас)* Судалгааны 2-р шатанд хүүхдүүдийн үг тайлбарлах логик чадвар бага зэрэг буурсан дүр зураг харагдаж байна. Хүүхдүүдийн үгийн утгыг тайлбарлах логик чадвар нь хэвийн дундаж түвшинд байна. (M=2.9 (*бодит үг тайлбарлах*); M=2.76 (*хийсвэр үг тайлбарлах*); M=2.46 (*салаа үг тайлбарлах*)) Салаа/ижил утгатай үгийг тайлбарлах нь сул түвшинд байна.

Суурь болон бүрэн дунд боловсролын түвшнээсээ хамааран хүүхдүүдийн үгийн утга тайлбарлах логик чадвар нь статистик ач холбогдлын түвшинд ялгаатай байна ($p < .01$).

Хүснэгт 154. Үгийн утгыг тайлбарлах чадварын наснаас хамаарсан статистик ялгаа (11-17 нас)

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Үгийн утга тайлбарлах чадвар: Бодит үг	Between Groups	34.948	6	5.825	7.304	.000
	Within Groups	259.976	326	.797		
	Total	294.925	332			
Үгийн утга тайлбарлах чадвар: Хийсвэр үг	Between Groups	50.060	6	8.343	8.042	.000
	Within Groups	338.198	326	1.037		
	Total	388.258	332			
Үгийн утга тайлбарлах чадвар: Салаа үг	Between Groups	64.850	6	10.808	9.325	.000
	Within Groups	377.853	326	1.159		
	Total	442.703	332			

Хүснэгт 155. Үгийн утгыг тайлбарлах чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (11-17 нас)

	Нас	Үгийн утга тайлбарлах чадвар Бодит үг	Үгийн утга тайлбарлах чадвар Хийсвэр үг	Үгийн утга тайлбарлах чадвар Салаа үг
11 нас	Mean	2.44	2.40	1.96
	N	48	48	48
	Std. Deviation	.873	.893	.944
	Std. Error of Mean	.126	.129	.136
12 нас	Mean	2.92	2.25	1.88
	N	48	48	48
	Std. Deviation	.846	1.000	.866
	Std. Error of Mean	.122	.144	.125
13 нас	Mean	2.75	2.42	2.31
	N	48	48	48
	Std. Deviation	1.000	.919	1.014

	Std. Error of Mean	.144	.133	.146
14 нас	Mean	2.54	2.75	2.44
	N	48	48	48
	Std. Deviation	1.031	1.158	1.070
	Std. Error of Mean	.149	.167	.154
15 нас	Mean	3.17	3.23	2.73
	N	48	48	48
	Std. Deviation	.808	1.171	1.125
	Std. Error of Mean	.117	.169	.162
16 нас	Mean	3.15	3.17	2.68
	N	47	47	47
	Std. Deviation	.834	1.007	1.304
	Std. Error of Mean	.122	.147	.190
17 нас	Mean	3.39	3.15	3.26
	N	46	46	46
	Std. Deviation	.829	.942	1.163
	Std. Error of Mean	.122	.139	.171
Total	Mean	2.90	2.76	2.46
	N	333	333	333
	Std. Deviation	.943	1.081	1.155
	Std. Error of Mean	.052	.059	.063

Бүрэн дунд боловсролын түвшинд буюу 15-17 насанд хүүхдүүдийн үгийн утгыг ойлгож тайлбарлах логик чадвар сайжирдаг байна. 11-14 насанд хүүхдүүдийн бодит ба хийсвэр утгатай үгийг тайлбарлах логик чадвар дунджаас доогуур, салаа утгатай үгийг тайлбарлах чадвар нь сул түвшинд байна. 11-14 насны хүүхдүүдийн бодит болон хийсвэр утгатай энгийн үгсийг ойлгож тайлбарлахдаа үгээр илэрч байгаа үзэгдэл юмсын гадаад шинж, үзүүлэх нөлөөллийг тоочиж тайлбарлах хандлага харагдаж байна. Үгийг гол шинжээр нь тайлбарлах логик чадвар дутмаг байна. 15-17 насанд хүүхдүүд үгийн утгыг тайлбарлахдаа гол шинжээр нь тайлбарлах чадвар нэмэгддэг байна. Гэхдээ үгийн утгаар илэрч байгаа гадаад шинж, үйлдэл нөлөөллөөр нь тоочиж тайлбарлах хандлага мөн ажиглагдаж байна.

Хүснэгт 156. Үгийн утгыг тайлбарлах чадавын статистик үзүүлэлт, насны бүлгээр (11-17 нас)

Насны интервал	Үгийн утга тайлбарлах чадвар: Бодит үг	Үгийн утга тайлбарлах чадвар: Хийсвэр үг	Үгийн утга тайлбарлах чадвар: Салаа үг	
11-14 нас	Mean	2.66	2.45	2.15
	N	192	192	192
	Std. Deviation	.952	1.007	.997
	Std. Error of Mean	.069	.073	.072
15-17 нас	Mean	3.23	3.18	2.89
	N	141	141	141
	Std. Deviation	.825	1.039	1.219
	Std. Error of Mean	.069	.088	.103
Total	Mean	2.90	2.76	2.46
	N	333	333	333
	Std. Deviation	.943	1.081	1.155
	Std. Error of Mean	.052	.059	.063

Б. Үгийг утгаар нь бүлэглэх чадвар (11-17 нас)

Үгийн утгыг таньж бүлэглэх чадварыг бодит, хийсвэр, тэмдэг нэр, салаа утгатай үгийн хүрээнд судаллаа. Хүүхдүүд бодит ахуйн үгийг утгаар нь ангилах логик чадвар сайн, (M=4.14; M=3.92), тэмдэг нэр, хийсвэр, салаа/ижил утгатай үгийн утгыг таньж ангилах чадвар нь дундаж түвшинд байна (M=2.71; M=2.98; M=3.1). Үгийг утгаар нь ангилахад гаргаж байгаа алдаанд нь анализ хийж үзэхэд, хүүхдүүдийн ихэнх нь ямар нэгэн логик зүй тогтолгүйгээр үгсийг ангилсан байна. 15-17 насанд энэ нь бага зэрэг буурч, холбоо үг үүсгэж ангилал хийх алдаануудыг гаргасан байна. (сайхан сэтгэл, дугуй сар.. гэх мэт) Мөн энэ нь 15-17 насанд хүүхдүүдэд ангилал зүйн чадвар тодорхой хэмжээгээр сайжирдагийн илэрхийлэл юм.

Зураг 120. Үгийг утгаар нь ангилахад гаргаж байгаа алдааны онцлог, насны бүлгээр (11-17 нас)

Суурь ба бүрэн дунд боловсролын түвшинд хүүхдүүдийн үгийг утгаар нь ангилах логик чадвар нь наснаас хамааран статистик ач холбогдолтой ялгаатай

байна ($p < .01$).

Хүснэгт 157. Үгийг утгаар нь ангилах чадварын наснаас хамаарсан статистик ялгаа (11-17 нас)

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Үг бүлэглэх: Бодит үг	Between Groups	10.007	1	10.007	21.012	.000
	Within Groups	157.639	331	.476		
	Total	167.646	332			
Үг бүлэглэх: Тэмдэг нэр	Between Groups	16.905	1	16.905	12.222	.001
	Within Groups	457.840	331	1.383		
	Total	474.745	332			
Үг бүлэглэх: Салаа үг	Between Groups	56.908	1	56.908	38.056	.000
	Within Groups	494.972	331	1.495		
	Total	551.880	332			

13, 16 насанд хүүхдийн үгийг ангилах логик чадвар сайжирсан байна.

Хүснэгт 158. Үгийг утгаар нь ангилах чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (11-17 нас)

Нас		Үг бүлэглэх				
		Бодит үг	Тэмдэг нэр	Нэрлэсэн үг	Салаа үг	Хийсвэр үг
11 нас	Mean	3.83	2.23	3.54	2.17	2.69
	N	48	48	48	48	48
	Std. Deviation	.595	1.171	1.202	1.243	1.223
	Std. Error of Mean	.086	.169	.174	.179	.177

12 нас	Mean	4.06	2.37	3.83	2.27	2.96
	N	48	48	48	48	48
	Std. Deviation	.697	1.248	1.136	1.162	1.271
	Std. Error of Mean	.101	.180	.164	.168	.183
13 нас	Mean	4.02	2.71	4.06	2.69	2.98
	N	48	48	48	48	48
	Std. Deviation	.699	1.110	1.040	1.188	1.139
	Std. Error of Mean	.101	.160	.150	.171	.164
14 нас	Mean	4.04	2.75	3.79	2.83	3.37
	N	48	48	48	48	48
	Std. Deviation	.798	1.361	1.129	1.155	1.178
	Std. Error of Mean	.115	.196	.163	.167	.170
15 нас	Mean	4.17	2.58	3.83	3.02	3.00
	N	48	48	48	48	48
	Std. Deviation	.753	1.182	1.209	1.246	1.444
	Std. Error of Mean	.109	.171	.174	.180	.208
16 нас	Mean	4.43	3.21	4.28	3.53	3.43
	N	47	47	47	47	47
	Std. Deviation	.580	1.122	.902	1.213	1.118
	Std. Error of Mean	.085	.164	.132	.177	.163
17 нас	Mean	4.43	3.13	4.11	3.43	3.26
	N	46	46	46	46	46
	Std. Deviation	.655	.833	1.038	1.223	1.163
	Std. Error of Mean	.097	.123	.153	.180	.171

В. Ярих чадвар (11-17 нас)

Хүүхдийн ярих чадварыг зураг харуулан ярих аргаар судалж, өгүүлбэрийн төрөл, утга санааг нэгтгэн дүгнэх шинжээр нь тодорхойллоо. Судалгааны 2-р шатанд хүүхдүүдийн ярих чадварын түвшин нэмэгдсэн байна. 11-14 насны хүүхдүүд энгийн богино өгүүлбэрээр дүгнэж илэрхийлэх нь давамгайл боловч гадаад байдлыг тоочин ярих хандлага нэлээд ажиглагдаж байна. 15-17 насны хүүхдүүд энгийн богино өгүүлбэрээр дүгнэж ярих нь давамгайлдаг байна. 11-17 насанд нийлмэл өгүүлбэрээр санаагаа илэрхийлэх нь маш сул байна.

Хүүхдийн ярих чадвар нь наснаас хамаарсан ач холбогдолтой ялгаатай байна ($p < .01$). 15-16 насанд дүгнэсэн өгүүлбэрийн хэрэглээ аажмаар нэмэгддэг зүй тогтол ажиглагдаж байна.

Хүснэгт 159. Ярих чадварын статистик үзүүлэлт, насаар (11-17 нас)

Нас		<i>Ярих чадвар энгийн өгүүлбэр</i>	<i>Ярих чадвар нийлмэл өгүүлбэр</i>	<i>Ярих чадвар гадаад байдал тоочсон өгүүлбэр</i>	<i>Ярих чадвар дүгнэсэн өгүүлбэр</i>
11 нас	Mean	4.33	.79	3.06	3.61
	N	48	48	48	48
	Std. Deviation	1.078	.988	1.861	1.019
	Std. Error of Mean	.156	.143	.269	.147
12 нас	Mean	4.00	.85	3.04	3.71
	N	48	48	48	48
	Std. Deviation	1.337	.825	1.675	1.271
	Std. Error of Mean	.193	.119	.242	.183
13 нас	Mean	4.25	.71	3.58	2.94
	N	48	48	48	48

	Std. Deviation	.863	.874	1.456	1.681
	Std. Error of Mean	.125	.126	.210	.243
	Mean	4.12	.81	3.29	3.40
14	N	48	48	48	48
нас	Std. Deviation	1.003	.938	1.352	1.621
	Std. Error of Mean	.145	.135	.195	.234
	Mean	3.77	1.60	2.69	3.52
15	N	48	48	48	48
нас	Std. Deviation	.994	.818	1.587	1.598
	Std. Error of Mean	.144	.118	.229	.231
	Mean	3.79	1.49	2.53	3.87
16	N	47	47	47	47
нас	Std. Deviation	1.178	.621	1.586	1.345
	Std. Error of Mean	.172	.091	.231	.196
	Mean	3.13	1.35	2.43	3.57
17	N	46	46	46	46
нас	Std. Deviation	1.558	.526	1.544	1.311
	Std. Error of Mean	.230	.078	.228	.193

3.3.4 Дүгнэлт

Сургуулийн өмнөх боловсролын 3-5 насны хүүхдүүдийн танин мэдэхүйн чадварын онцлог

- 3-5 насны хүүхдийн ажигч чанар аажмаар сайжирдаг байна. Хүүхдүүд бүтэц бүрэлдэхүүнийг ажиглан хүртэх нь нэлээд хүчин чармайлт шаарддаг байна. 4-5 насанд ажиглах хурд нэмэгддэг байна.
- Хүүхдүүдийн зорилготойгоор анхаарлаа төвлөрүүлэх нь 4-5 насанд сайжирдаг байна.
- Хүүхдүүдийн хувьд сонорын ой тогтоолтын дундаж үзүүлэлт 3 насанд 3 үг, 4 насанд 4-5 насанд 4 үг байна. Энэ нь сонорын ой тогтоолт хэвийн байгааг илэрхийлнэ.
- 3-5 настай хүүхдүүд энгийн танил дүрс зургийг хараад дунджаар 4-5 хүртэлхийг тогтоож сэргээн санадаг байна. 4-5 насанд тухайн чадвар нь эрс сайжирч 6-7 хүртэлх дүрс зургийг тогтоох чадвартай болдог байна.
- 3-5 насны хүүхдүүд юмсын энгийн зүй тогтол учир шалтгааныг сэтгэн таних чадвар сайн байна. Ялангуяа юмсын байрлал, зориулалт буруу байгааг таньж илэрхийлж чаддаг байна. Энэ нь юмсыг учир шалтгаанд зүй тогтлыг нь олох чадвартайг илэрхийлж байна.
- Хийсвэр сэтгэхүйн хувьд, энгийн юмсын ялгаатай ба төсөөтэй зүйлийг нь харьцуулан таних, гадаад энгийн шинжээр нь нэгтгэж ерөнхийлөн илэрхийлэх чадвартай байна. Энэ нь 4-5 насанд сайн байна.

- Хүүхдүүд энгийн дүрс зураасыг хараад хүртэн ойлгож дуурайлган зурах бодит дүрслэлийн сэтгэхүй сайн байна.
- Гурван наснаас эхлэн хүүхдүүдийн 78.3 хувь нь жимс жимсгэнэ, хүнсний ногоо, хоолны хэрэглэлийн талаарх ерөнхий нэрийг гадаад шинжээр нь нэрлэж илэрхийлдэг бол 4 наснаас эхлэн нийтлэг шинжээр нь оновчтой нэгтгэж нэрлэх чадвартай болдог байна.
- Хүүхүүд санаагаа 3-4 үгтэй өгүүлбэрээр илэрхийлдэг бол 5 насны хүүхдүүд санаагаа 5-6 үгтэй өгүүлбэрээр санаагаа илэрхийлдэг байна.
- Хүүхдүүд зурагт буй зүйлсийг 3 насанд 4 зүйлийг нэг нэгээр нь тоочиж илэрхийлсэн бол 4,5 насанд нэг нэгээр нь нэрлэхээс санаагаа өгүүлбэрээр илэрхийлж эхэлдэг байна. Дунджаар 27 үгээр ярьжээ.

Бага боловсролын 6-10 насны хүүхдүүдийн танин мэдэхүйн чадварын онцлог

Судалгааны 2-р шатанд хүүхдүүдийн энгийн өгүүлбэрээр, үзэгдэж байгаа юмсын шинж байдлыг тоочиж ярих нь нэмэгдсэн дүр зураг харагдаж байна.

Нийт танин мэдэхүйн даалгаврын үр дүнг нь ерөнхийд нь нэгтгэж үзвэл дараах дүр зураг харагдаж байна.

- Бага боловсролын 6-10 насны хүүхдүүд зорилготойгоор мэдээллийг хүртэх, анхаарлаа төвлөрүүлэх, энгийн математик тооцоолол хийх, хэл ярианы мэдээллийг хийсвэрлэн ойлгох, энгийн шинжээр нь юмсыг задлан шинжлэх, харьцуулах, нэгтгэн дүгнэх, зураг хараад санаа бодлоо хүүрнэн илэрхийлэх танин мэдэхүйн чадвар хэвийн дундаж түвшинд байна. Харин юмсыг нийтлэг шинжээр нь харьцуулах чадвар сул байна. Танин мэдэхүйн чадварууд нь жигд хөгжиж байгаа байдал харагдаж байна.
- Даалгавар тус бүрийн гүйцэтгэлийн дундаж үзүүлэлтийг авч үзэхэд, анхаарлаа тогтворжуулан хурдтай ажиллах, сэтгэхүйн задлан шинжилж харьцуулах, сонсоод мэдээллийг тогтоох, үгийн утгыг тайлбарлах логик чадвар, богино хугацаанд цифр тогтоох, сэтгэхүйн нэгтгэх үйлдэл сул байна.

Суурь ба бүрэн дунд боловсролын 11-17 насны хүүхдүүдийн сэтгэхүй, хэл ярианы хөгжлийн онцлог

11-17 насны хүүхдийн сэтгэхүй хэл ярианы чадварыг сэтгэхүйн задлан шинжилж харьцуулах үйлдэл, сэтгэхүйн харьцуулан нэгтгэн дүгнэх үйлдэл, хийсвэр сэтгэхүй, үгийн утга тайлбарлах, үгийг утгаар нь ангилах, ярих чадварын хүрээнд судалсан.

Судалгааны үр дүнгээс дараах онцлог ажиглагдлаа.

- Судалгааны 2-р шатанд санаа бодлоо энгийн өгүүлбэрээр, нийлмэл өгүүлбэрээр тоочин ярих нь нэмэгдсэн байна.
- 11-17 насны хүүхдүүд юмс үзэгдлийг хийсвэрлэн сэтгэх нь дундаж түвшинд байна. Хүүхдүүдэд юмсыг эсрэг болон ижил төстэй шинж, төрөл зүйлийн холбоонд нь харьцуулах нь хялбар байдаг байна. Харин юмсын дотоод уялдаа холбоо, бүтэц, учир шалтгаанд нь нь задлан шинжилж харьцуулах нь дундаж түвшинд байна. Хүүхдүүдийн сэтгэхүйн харьцуулан нэгтгэх чадвар нь задлан шинжилж харьцуулах чадвартай харьцуулахад сул байна. Ялангуяа, хүүхдүүд үзэгдэл юмсын нийтлэг шинжийг анхааралтайгаар учир шалтгаан, холбоонд нь мэдлэгт тулгуурлан харьцуулан нэгтгэх нь харьцангуй сул байна. 15-17 насанд сэтгэхүйн харьцуулан нэгтгэх чадвар нь сайжирдаг зүй тогтол харагдаж байна. Тухайн насны бүлгийг өмнөх насны бүлэгтэй харьцуулахад дотоод мөн чанарыг нь таньж харьцуулан нэгтгэх нь нэмэгддэг байна. Сэтгэхүйн задлан шинжлэх-нэгтгэх нь юмсыг бүтэц бүрэлдэхүүнд задлан шинжилж харьцуулах чадвартай харьцуулахад сул байна. Хүүхдүүдэд мэдээлэл, үзэгдэл юмсын гадаад шинж, үзүүлэх үйлдэл нөлөөлөлд тулгуурлан өнгөцхөн хандах тал ажиглагдаж байна.
- Математик тооцоолох хийсвэр сэтгэхүйн чадварын хувьд хүчин чармайлт багатай дадал туршлага болсон математик тооцооллын үйлдлийг гүйцэтгэх нь сайн хэдий ч анхаарал, хүчин чармайлт шаардсан тооцоолох үйлдлийг гүйцэтгэх нь сул байгаа нь харагдлаа.
- Хэл ярианы чадварын хувьд 11-14 насны хүүхдүүд үгийн утгыг тайлбарлахдаа үгээр илэрч байгаа үзэгдэл юмсын гадаад шинж байдал, үзүүлэх үйлдэл нөлөөллийг нь тоочин тайлбарлах хандлагатай, мөн салаа/ижил утгатай үгийг тухайн утгаар нь тайлбарлах нь сул байдал харагдаж байна.
- 15-17 насанд хүүхдүүдийн үгийн утгыг гол шинжээр нь тайлбарлах чадвар нэмэгддэг байна. Гэхдээ өмнөх насанд ажиглагдаж байсан үгээр илэрч байгаа үзэгдэл юмсын гадаад шинж, үзүүлэх үйлдэл нөлөөллийг тоочин тайлбарлах хандлага мөн ажиглагдаж байна.
- 11-17 насанд үгсийг нийтлэг утгаар нь таньж бүлэглэхдээ бодит ахуйн шинжтэй үгсийг ангилах нь сайн харин хийсвэр, салаа/ижил утгатай, тэмдэг нэрийг утга, төрөл зүйлээр нь ангилах нь сул байна. Энэ нь мөн бодит сэтгэхүйн илэрхийлэл юм. Мөн хийсвэр, салаа/ижил утгатай үгийн нөөцийг зорилготойгоор дэмжихэд багш, эцэг эхчүүд анхаарах нь чухал юм. Үгийн утгын тайлбарлах, утгаар нь ангилах хэл яриа-сэтгэхүйн логик чадвар нь 12-13, 15-17 насанд сайжирсан байна.

- 11-14 насны хүүхдүүд аман хэлбэрээр зорилготойгоор санаа бодлоо илэрхийлэхдээ энгийн богино өгүүлбэрээр дүгнэж илэрхийлэх нь давамгайл боловч гадаад байдлыг тоочин ярих хандлага нилээд ажиглагдаж байна.
- 15-17 насанд өмнөх насны бүлэгтэй адилхан энгийн богино өгүүлбэрээр ярьдаг, харин гадаад байдлыг тоочин ярих нь багасч дүгнэж ерөнхийлж ярих хандлагатай байна.
- 11-17 насны хүүхдүүд дунджаар 2 минутын хугацаанд 30 үгээр санаа бодлоо илэрхийлсэн байна.

Суурь ба бүрэн дунд боловсролын 11-17 насны хүүхдүүдийн танин мэдэхүйн чадварын онцлог

Судалгааны 2-р шатанд 11-14 насанд энгийн өгүүлбэрээр санаа бодлоо ярьж илэрхийлэх, үзэгдэж байгаа гадаад шинж байдлыг тоочин илэрхийлэх нь нэмэгдсэн бол юмсыг ажиглан хүртэх/ажигч чадвар, үгийг сонсоод тогтоож сэргээн санах богино хугацааны ой, нарийн үйл явдалтай үлгэр, өгүүллэг сонсоод тогтоож утгаар нь сэргээн санах, оюуны үйлд анхаарлаа төвлөрүүлэн хурдтай ажиллах, үзэгдэж байгаа юмсын шинж байдлыг ерөнхийлөн дүгнэж илэрхийлэх ярих чадвар буурсан байна.

15-17 насанд санаа бодлоо энгийн өгүүлбэрээр ярьж илэрхийлэх, гадаад шинж төрх байдлыг тоочин ярьж илэрхийлэх чадвар нэмэгдсэн бол утгын ой тогтоолт буурсан дүр зураг харагдаж байна.

- Суурь боловсролын түвшний танин мэдэхүйн чадварууд нь бага боловсролын түвшинтэй харьцуулахад өссөн үзүүлэлттэй байна. Бүрэн дунд боловсролын түвшинд хүүхдүүдийн чадвар нэмэгддэг байна. Суурь боловсролын түвшний хүүхдүүдийн анхаарлаа төвлөрүүлэх чадвар нь хамгийн сул байна. Бусад чадварууд нь харьцааны хувьд жигд хөгжилтэй байна.
- Бүрэн дунд боловсролын түвшинд хүүхдүүдийн танин мэдэхүйн чадвар жигд хөгжилтэй байна.

Эдгээрийг дотор нь танин мэдэхүйн чадвар тус бүрээр нарийвчлан авч үзвэл, 11-14 насанд хүүхдүүдийн мэдээллийг утгачлан тогтоох, үгийн утгыг тайлбарлах логик чадвар, анхаарлаа төвлөрүүлэн бүтээлчээр ажиллах, сэтгэхүйн харьцуулан нэгтгэх, богино хугацаанд тоон болон хэл ярианы мэдээллийг харж тогтоох чадвар сул байна.

3.4. СУДАЛГААНД ХАМРАГДСАН 3-17 НАСНЫ ХҮҮХДИЙН НИЙГЭМШЛИЙН ОНЦЛОГ

3.4.1 Сургуулийн өмнөх боловсролын 3-5 насны хүүхдийн нийгэмшлийн онцлог

Нас бүр нь сэтгэцийн хөгжлийн өвөрмөц онцлог шинжтэй. Хөгжлийн үе шат бүр нь хүүхдийн бие хүний онцлогийг тодорхойлох олон тооны өөрчлөлтийг агуулна. Хүүхэд нийгмийн харилцаанд орж өөрийгөө болон бусдыг таньж, сэтгэл хөдлөлөө барьж зохицуулж эхэлдэг. Сургуулийн өмнөх насанд хүүхдүүдэд шинэ хэрэгцээ буюу үе тэнгийнхэнтэйгээ харьцах харьцааны өөрчлөлт нь бие биетэйгээ хамтдаа тоглох, санал бодол, сэтгэгдлээ хуваалцах боломжтой болгоно. Өөрийгөө үнэлэх үнэлгээ хөгждөг бөгөөд энэ нь заримдаа сэтгэл хөдлөлийн мэдрэмжийг нэмэгдүүлж, заримдаа хүүхдүүдийн хооронд маргаан үүсгэдэг. Цаг хугацаа өнгөрөх тусам хүүхэд улам бүр бие даасан болдог. Д.И.Фельдштейн сургуулийн өмнөх насны хүүхдийн сэтгэцийн хөгжилд дүрд тоглох тоглоомны үүргийг онцолсон байдаг. Дүрд тогтолсоноор хүүхэд эцэг эх, ах дүүгээ, эмээ өвөөгөө хайрлах хайр, ойр дотны хүмүүсээ өрөвдөх сэтгэл, нөхөрсөг харьцааг баяжуулж, өөрчилж, илүү төвөгтэй нийгмийн мэдрэмжийг бий болгох үндэс суурь болж өгдөг гэж тайлбарласан байна. Сургуулийн өмнөх насны хүүхдийн нийгэмшлийн хөгжилд тоглоом чухал үүрэгтэй. Хүүхдүүдийн хоорондын жинхэнэ харилцаа бол хамтран тоглох үед үүснэ. Тоглох явцад үүсгэсэн бодит харилцаа нь хүүхдийн хувийн хөгжлийн шинж чанар, үе тэнгийнхний хоорондын харилцааны шинж чанараар тодорхойлогдоно. А.П. Усова, С.Н. Карпова, Л.Г. Лысюк нарын эрдэмтэд бодит харилцаа нь хүүхдийн харилцааны болон нийгмийн чадамжийг хөгжүүлэхэд чухал үүрэг гүйцэтгэдэг гэж тэмдэглэсэн байна. Тоглоомын ид өрнөл хэсэгт харилцааны хэм хэмжээ дэх чиг баримжаа бодитоор бие биенээ хүлээн зөвшөөрч хамтран тоглох, эсвэл тоглохоо болох гэх зэрэгээр илэрдэг байна. Тоглох үед хүүхдийн танин мэдэхүйн чадварууд, мэдрэмж, анхаарал, ой тогтоолтын үндсэн сэргээн санах, таних процессууд, төсөөлөл, сэтгэхүй, нийгэмшлийн үзүүлэлтүүд болох харилцаа, сэтгэлийн хөдөлгөөн, мэдрэмж, хүсэл эрмэлзлий бий болгодог. Гэхдээ эдгээр эерэг нөлөөлөлүүд нь тоглоомыг насны онцлогт тохирсон байдлаар зөв чиглүүлж өгсөнөөр бий болдог. Ж.Пиажегийн үзэж байгаагаар сургуулийн өмнөх насны хүүхэд тоглоом, бодит байдал гэсэн хоёр ертөнцөд нэгэн зэрэг амьдардаг. Гэр, цэцэрлэг сургуулийн гадаа талбайд байдаг тоглоомууд нь бие бялдрын хөгжилд маш чухал ач холбогдолтой. Гадаа тоглох нь бага насны хүүхдүүдийн сэтгэл хөдлөлөө зохицуулах чадварыг хөгжүүлэхэд чухал

үүрэгтэй. Тухайлбал: хүүхдүүд бие биенийхээ нүүрний хувирал, хөдөлгөөн, хэл яриа дууны өнгө гэх мэт гадаад илэрхийлэлийг ажиглаж, таньж, бие дааж зохицож сурдаг байна. Энэ насанд хүүхдүүд сэтгэл хөдлөлийн байдлаа нууж чаддаггүй учир бие биенийхээ сэтгэл хөдлөлийн байдалд аяндаа дасаж таньж эхлэн дасан зохицдог байна. Сэтгэл хөдлөлийн эерэг, сөрөг ирлэх нь хурдан өөрчлөгддөг учир нөхцөл байдлаас шалтгаалан сэтгэл хөдлөлөө барьж, хязгаарлаж чадахгүй ч аажим аажмаар аяндаа үүссэн нөхцөлд өөрийн байр сууриа олж, бие хүний зан төлөвийн шинж болж хувирч өөрчлөгдөж эхэлдэг. Хүүхдүүд гэрийн, цэцэрлэгийн, ангийн дүрэм баримтлаж эхлэх үед өөртөө ойрын зорилтууд тавьж эхэх ба энэ нь зоригийн чанаруудыг бага багаар бий болж эхэлдэг. Гэсэн ч энэ үед ч гэсэн хүүхдүүдэд тэсвэр тэвчээртэй эхэлсэнээ дуустал хийх тууштай байх чадвар төлөвшөөгүй байна. Тиймээс хүүхдүүд тодорхой зорилготой болох, бие дааж, тэсвэр тэвчээртэй эхэлсэнээ дуусгах чадвартай болгох, шийдэмгий байх гэх мэт чадваруудын суурийг тавьж хөгжүүлэх хэрэгтэй байдаг байна.

Нийгэмшил

Хүүхдүүдийн өөрийн тухай ойлголтыг нэрээ мэддэг эсэх, хэдэн насны, хүйсээ зөв хэлж буй байдал, аав, ээжийнхээ нэрийг мэддэг эсэх болон гэртээ хэдүүлээ амьдардаг, цэцэрлэгийн ямар бүлэгт явдагаа нэрлэж мэдэж байгааг асуулгаар хариултын хувилбаруудтай авч үзлээ.

Сэтгэлийн хөдөлгөөн	Харилцааны чадвар
Өөрийн сэтгэлийн хөдөлгөөнийг мэдрэх Бусдын сэтгэлийн хөдөлгөөнийг мэдрэх	Үе тэнгийнхэнтэйгээ харилцах, хамтарч тоглох Бусдаас дэмжлэг авах чадвар

Даалгаврын найдвартай чанар буюу reliability нь Cronbach's Alpha гэдэг статистик үзүүлэлтээр тодорхойлсон. Бидний даалгаврын найдвартай чанар 0.613 гарсан тул нийгэмшлийн чадваруудыг сорил даалгаврууд тодорхойлж чадсан гэж үзлээ.

Хүснэгт 160. Нийгэмшлийн даалгаврын үзүүлэлт (3-5 нас)

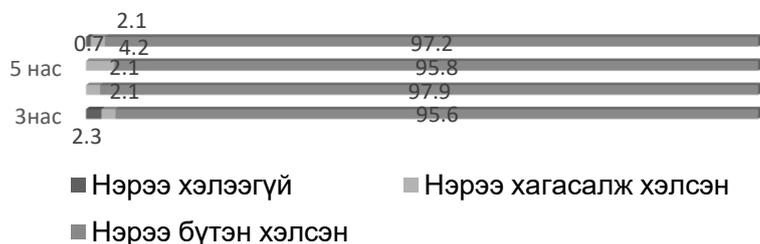
Reliability Statistics		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.625	.613	21

Өөрийн тухай ойлголт

Сургуулийн өмнөх наснаас эхлэн хүүхэд өөрийнхөө талаар маш их зүйлийг мэддэг, өөрийн мэдрэмж, зан аашаа хэрхэн удирдахаа мэддэг болох ба дур зоргоороо зан авир ч гаргаж эхэлдэг. Хоёр нас таван сартайгаас эхлэн танин мэдэхүйн хөгжилтэй зэрэгцэн хүүхдийн бэлгийн чиг баримжаа явагдаж, 3 насандаа ихэнх хүүхдүүд насаа төдийгүй хүйсээ нэрлэж чаддаг болдог байна.

Судалгаанд хамрагдсан хүүхдийн өөрийн болон аав, ээжийн нэр, өөрийн нас, хүйсээ нэрлэх, гэртээ хэдүүлээ амьдардаг, ямар бүлэгт сурдаг зэргээ хир илэрхийлж байгаа байдлаар тэдний өөрийгөө илэрхийлэх чадваруудыг судлав.

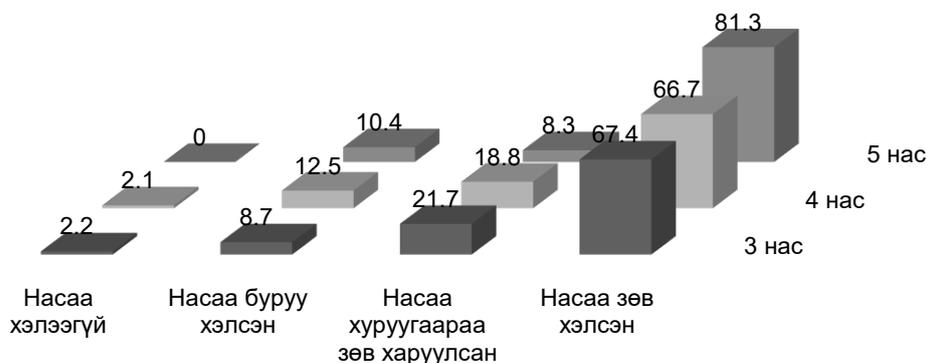
Зураг 121. Өөрийн тухай ойлголт (3-5 нас)

Сургуулийн өмнөх боловсролд хамрагдаж буй хүүхдүүд 3 наснаас өөрийн нэрээ хэлж

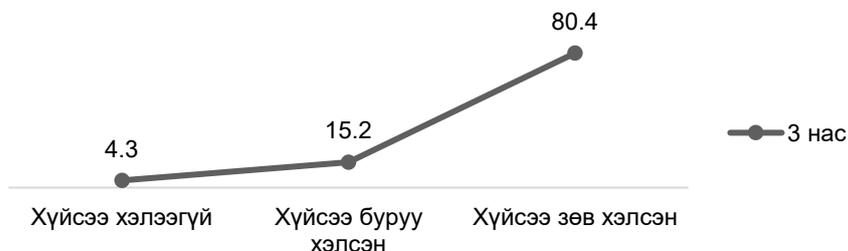
танилцуулах чадвартай болсон байна.

Зураг 122. Өөрийн насаа мэддэг эсэх хувиар (3-5 нас)

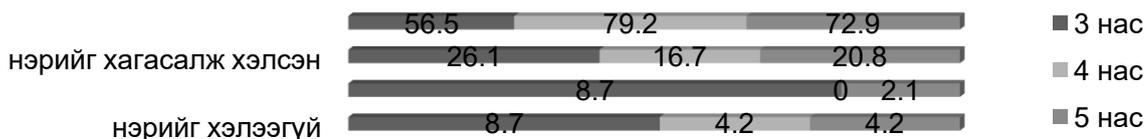
Сургуулийн өмнөх боловсролд хамрагдаж буй 3 насны хүүхдүүдийн 67.4 хувь нь өөрийн насаа мэддэг болсон байна.

Зураг 123. Өөрийн хүйсээ мэддэг эсэх, хувиар (3-5 нас)

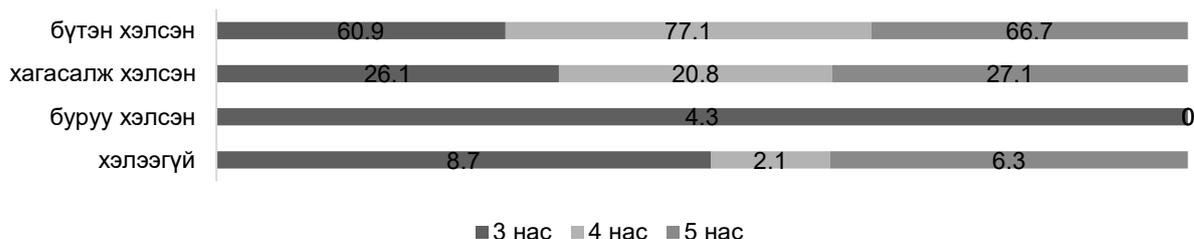
Судалгаанд хамрагдсан 3 насны хүүхдүүдийн 80.4 хувь нь өөрийн хүйсээ зөв танилцуулсан байна.

Зураг 124. Аавынхаа нэрийг мэддэг эсэх, хувиар (3-5 нас)

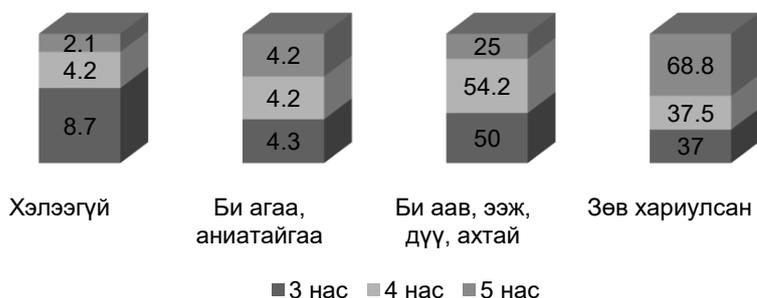
Хүүхдүүд аавынхаа нэрийг бүтэн нэрээр 3 насны хүүхдүүдийн 56.5 хувь, 4 насны хүүхдүүдийн 79.2 хувь нь танилцуулах чадвартай болсон байна.

Зураг 125. Ээжийнхээ нэрийг мэддэг эсэх, хувиар (3-5 нас)

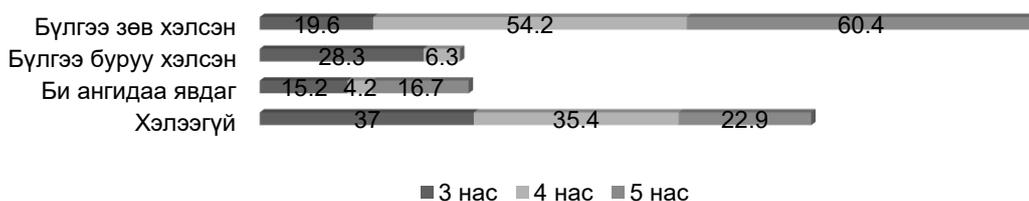
Хүүхдүүд ээжийнхээ нэрийг бүтэн нэрээр 3 насны хүүхдүүдийн 60.9 хувь, 4 насны хүүхдүүдийн 77.1 хувь нь танилцуулах чадвартай болсон байна.

Зураг 126. Ам бүлийн тоогоо мэддэг эсэх, хувиар (3-5 нас)

Хүүхдүүд өөрийн амьдарч буй өрхийн ам бүлийн гишүүдийн тоог хэлж чадаагүй 3 насны хүүхдүүдийн 8.7 хувь байгаа ба би агаа аниатай амьдардаг гэж 4.3 хувь нь хариулсан бол 3 болон 4 насны хүүхдүүдийн 37-37.5 хувь нь гэр бүлийн гишүүдийн тоог зөв хэлсэн байна. Гурав, дөрвөн насны хүүхдүүд ам бүлийнхээ тоог хэлэхээс илүү аав ээж, ах, дүүтэйгээ амьдардаг гэж тоочиж нэрлэдэг байна.

Зураг 127. Суралцдаг бүлэг нэрлэсэн эсэх, хувиар (3-5 нас)

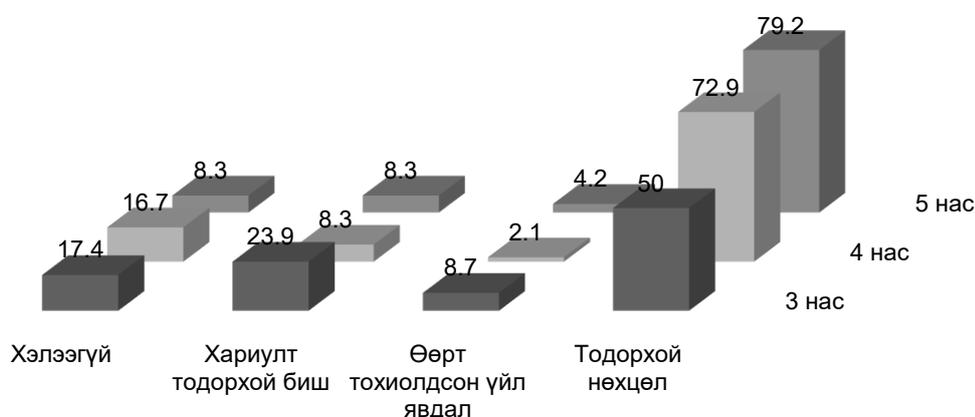

Сургуулийн өмнөх боловсролд хамрагдаж буй 5 насны хүүхдүүдийн 60.4 хувь нь, 4 насны хүүхдүүдийн 54.2 хувь нь, 3 насны хүүхдүүдийн 19.6 хувь нь хамрагдаж буй цэцэрлэгийнхээ ямар нэртэй бүлэгт суралцаж буйгаа танилцуулж мэддэг байна. Хүүхдүүд 3 насандаа өөрийнхөө хүйс, нэр, ээж аавынхаа нэрийг болон өөрийн суралцаж буй бүлэг, гэр бүлийн гишүүдийн тухай ойлголтой болсон байдаг байна.

Сэтгэлийн хөдөлгөөн

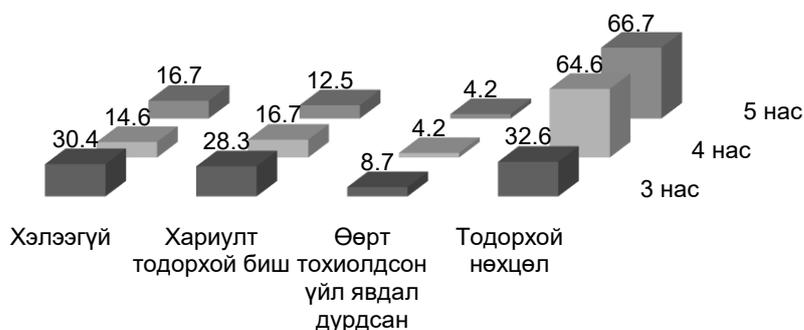
Хүүхдүүдийн өөрийн дуртай зүйлийг хэлэх, ямар үед уурладаг, уйтгар гунигтай байдаг, ямар үед гоё, баяртай байдаг талаар өөрийн сэтгэлийн хөдөлгөөнөө илэрхийлэх чадварыг авч үзлээ.

Зураг 128. Эерэг сэтгэл хөдлөлөө илэрхийлэн мэдэх байдал, хувиар (3-5 нас)

Хүүхдүүдийн өөрийн сэтгэл хөдлөлөө тийм үед ингэж байсан гэж өнгөрсөн цаг дээр 3 насны хүүхдүүдийн 8.7 хувь нь санаж ярьсан байна. Би ээж аавыг ийм үйлдэл хийхээр баярладаг гэж тодорхой нөхцөл зааж тухайлбал аавын цалин буусан өдөр би их баярладаг гэх мэтээр 3 насны хүүхдүүдийн 50 хувь, 4-5 насны хүүхдүүдийн 72.9-79.2 хувь нь хариулсан байна. Гурван наснаас хүүхдүүд өөртөө ямар үед эерэг сэтгэл хөдлөл үүсдэг талаар мэдлэгтэй болсон байдаг байна.

Зураг 129. Сөрөг сэтгэл хөдлөлөө илэрхийлэн мэдэх байдал, хувиар (3-5 нас)

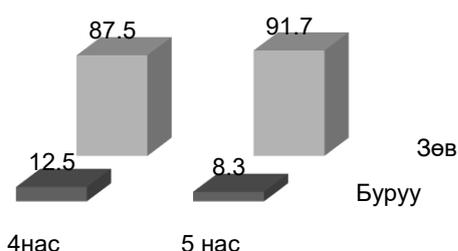
Судалгаанд хамрагдсан 3 насны хүүхдүүдийн 30.4 хувь, 4-5 насны хүүхдүүдийн

14.6-16.7 хувь нь ямар үед өөрт нь тааламжгүй уйтгартай, гунигтай, ууртай болдог талаар хариулаагүй байна. Харин хүүхдүүдийн 28.3-12.5 хувь яагаад ууртай, гунигтай болдог талаар тодорхой хариулт өгч чадаагүй байна. Өөрт тохиолдсон үйл явдлыг өнгөрсөн цаг дээр 8.7-4.2 хувь нь тайлбарлаж хэлсэн буюу шинэ жилээр гоё бэлэг авч чадаагүй болохоор гомдсон гэх мэтээр дурсан хариулсан байна. Би надад таалагдаагүй учир тэгж уурласан гэх мэт тодорхой нөхцөлүүдийг дурдаж, яагаад гомдсон, уурласан байдлаа 3 насны хүүхдүүдийн 32.6 хувь, 4-5 насны хүүхдүүдийн 64.6-66.7 хувь нь тодорхой хариулсанаас үзэхэд хүүхдүүд өөрийн сөрөг сэтгэлийн хөдөлгөөнийг таньж мэдэх чадвар нас нэмэгдэх тусам сайжирдаг байна.

Бусдын сэтгэлийн хөдөлгөөнийг таних чадвар

Зураг дээрх хүүхдүүдийн биеийн хөдөлгөөн, нүүрний хувирлаар ямар сэтгэлийн хөдөлгөөнийг илэрхийлж байгааг таниулах сорил гүйцэтгүүлсэн.

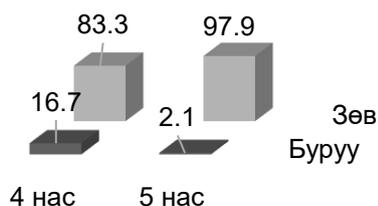
Зураг 130. Сөрөг сэтгэлийн хөдөлгөөнийг олох даалгавар (3-5 нас)

Сөрөг сэтгэлийн хөдлөл буюу гунигтай байгаа хүүхдийг олоорой гэсэн даалгаврыг 4 насны хүүхдүүдийн 87.5 хувь, 5 насны хүүхдүүдийн 91.7 хувь нь зөв олсон байна.

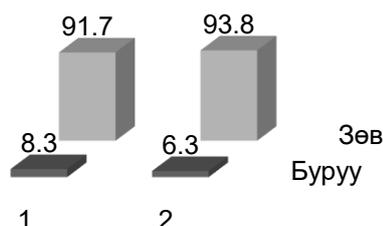
Хүүхдүүд бие биенийхээ гадаад төрх хөдөлгөөн, биеийн хөдөлгөөн, нүүр царайны илэрлээс гунигтай байгааг ялгаж таних чадвартай болсон байдаг байна.

Зураг 131. Эерэг сэтгэлийн хөдөлгөөнийг олох даалгавар (3-5 нас)

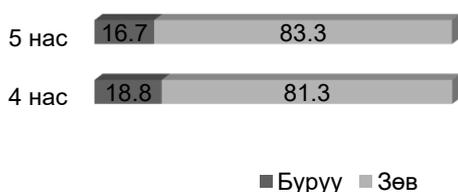
Олон сэтгэлийн хөдөлгөөн илэрхийлж байгаа хүүхдүүдээс хөөрч баярлаж байгаа хүүхдийг 83.3-97.9 хувь нь олж таньсан байна.

Зураг 132. Сөрөг сэтгэлийн хөдөлгөөнийг илэрхийлж буй зураг олж таних даалгавар (3-5 нас)

Ууртай байгаа хүүхдийг олон хүүхдүүд дотороос 4 насны хүүхдүүдийн 8.3 хувь, 5 насны хүүхдүүдийн 6.3 хувь нь олч чадаагүй байна.

Зураг 133. Гайхаж байгаа хүүхдийг олж таних даалгавар (3-5 нас)

Гайхаж байгаа байдалтай хүүхдийг олж танин чадвар 4 насны хүүхдүүдийн 81.3 хувь, 5 насны хүүхдүүдийн 83.3 хувьд байгаа нь хүүхдүүд бие

биенийхээ нүүрний хувирал, биеийн хөдөлгөөнөөс харж ямар сэтгэлийн хөдөлгөөнтэй байгааг ялгаж чаддаг байна.

Харилцааны чадвар

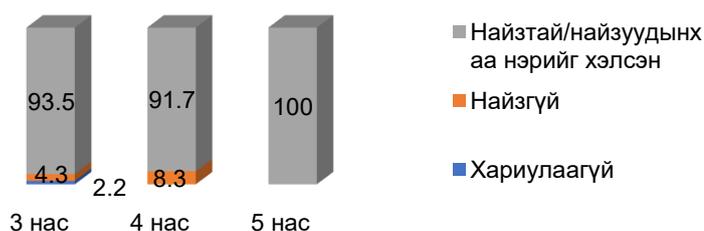
Хүүхдүүд цэцэрлэгтээ нийгмийн харилцаанд орж өөрийгөө болон бусдыг таньж, сэтгэл хөдлөлөө барьж зохицуулж эхэлдэг. Хүүхэд насанд хүрэгчидтэй харилцах харилцаа өөрчлөгдөж, аажмаар насанд хүрэгчдийн зааврыг бие даан биелүүлж эхэлдэг ба хүүхэд үе тэнгийнхэнтэйгээ тодорхой харилцаанд орж эхэлдэг (нийгмийн орчин өөрчлөгдөж цэцэрлэгт хамрагдах гэх мэт), Энэ насанд хүүхдүүдэд шинэ хэрэгцээ гардаг. Үе тэнгийнхэнтэйгээ харьцах харьцаа эрс өөрчлөгддөг. Хүүхдүүд бие биетэйгээ хамтдаа тоглох, санал бодол, сэтгэгдлээ хуваалцах боломж болно. Хүүхдийн хөгжил нийгмийн харилцаанаас ангид явагдах боломжгүй юм. Өөрийгөө үнэлэх үнэлгээ хөгждөг бөгөөд энэ нь заримдаа сэтгэл хөдлөлийн мэдрэмжийг нэмэгдүүлж, заримдаа хүүхдүүдийн хооронд маргаан үүсгэдэг. Цаг хугацаа өнгөрөх тусам хүүхэд улам бүр бие даасан болдог. Сургуулийн өмнөх наснаас эхлэн хүүхэд өөрийнхөө талаар маш их зүйлийг мэддэг, өөрийн мэдрэмж, зан аашаа хэрхэн удирдахаа мэддэг болох ба дур зоргоороо зан авир ч гаргаж эхэлдэг. Дөрвөөс зургаан насандаа хүүхдүүд "эцэг эх", "охин, ээжүүд", "эмнэлэг" "цагдаа" гэх мэтээр тоглож, эцэг эх, эмч гэх мэт аль нэгнийх нь үүргийг өөрийнхөө харсанаар дүрд орж илэрхийлнэ. Д.И.Фельдштейн сургуулийн өмнөх насны хүүхдийн сэтгэцийн хөгжилд дүрд тоглох тоглоомны үүргийг онцолсон байдаг. Дүрд тоголсоноор хүүхэд эцэг эх, ах дүүгээ, эмээ өвөөгөө хайрлах хайр, ойр дотны хүмүүсээ өрөвдөх сэтгэл, нөхөрсөг харьцааг баяжуулж, өөрчилж, илүү төвөгтэй нийгмийн мэдрэмжийг бий болгох үндэс суурь болж өгдөг гэж тайлбарласан байна. Сургуулийн өмнөх насны хүүхдийн нийгэмшлийн хөгжилд тоглоом чухал үүрэгтэй. Хүүхдүүдийн хоорондын жинхэнэ харилцаа бол хамтран тоглох үед үүснэ. Тоглох явцад үүсгэсэн бодит харилцаа нь хүүхдийн хувийн хөгжлийн шинж чанар, үе тэнгийнхний хоорондын харилцааны шинж чанараар тодорхойлогдоно. А.П. Усова, С.Н. Карпова, Л.Г. Лысюк нарын эрдэмтэд бодит харилцаа нь хүүхдийн харилцааны болон нийгмийн чадамжийг

хөгжүүлэхэд чухал үүрэг гүйцэтгэдэг гэж тэмдэгэлсэн байна. Тоглоомын ид өрнөл хэсэгт харилцааны хэм хэмжээ дэх чиг баримжаа бодитоор бие биенээ хүлээн зөвшөөрч хамтран тоглох, эсвэл тоглохоо болох гэх зэргээр илэрдэг байна.

Тоглох үед хүүхдийн танин мэдэхүйн чадварууд, мэдрэмж, анхаарал, ой тогтоолтын үндсэн сэргээн санах, таних процессууд, төсөөлөл, сэтгэхүй, нийгмшлийн үзүүлэлтүүд болох харилцаа, сэтгэлийн хөдөлгөөн, мэдрэмж, хүсэл эрмэлзлий бий болгодог. Гэхдээ эдгээр эерэг нөлөөлөлүүд нь тоглоомыг насны онцлогт тохирсон байдлаар зөв чиглүүлж өгсөнөөр бий болдог. Төсөөлөл, дүрслэх, дүрслэх сэтгэлгээ түүнийг хөгжүүлэх үндэс нь тоглоом байна. Тоглоомын үйл ажиллагаа нь төсөөллийн үйл явцыг бий болгодог. Ж.Пиажегийн үзэж байгаагаар сургуулийн өмнөх насны хүүхэд тоглоом, бодит байдал гэсэн хоёр ертөнцөд нэгэн зэрэг амьдардаг.

Харилцааны чадварыг хүүхдүүд найзтай эсэх, найзуудтайгаа тоголдог эсэх, тоглоомоо хуваалцдаг талаар авч үзлээ.

Зураг 134. Найзтай эсэх талаар асуулт (3-5 нас)

Судалгаанд хамрагдсан 3 насны хүүхдүүдийн 2.2 хувь нь хариулж чадаагүй бол 4.3 хувь нь найзгүй, 4 насны хүүхдүүдийн 8.3 хувь нь найзгүй гэж хариулсан

байна. Эдгээр хүүхдүүд нь харилцаанд орох, өөрийгөө илэрхийлэх чадвар сул байгааг илэрхийлж байна. Нийт 3-4 насны хүүхдүүдийн 91-93.5 хувь, 5 насны хүүхдүүд 100 хувь найзтай хамтран харилцаанд ордог байна.

Зураг 135. Найзуудтайгаа тоглодог, хэрхэн тоглодог талаар (3-5 нас)

Хүүхдүүдээс найзуутайгаа хэрхэн тоголдог талаар асуухад 3 насны хүүхдүүдийн 6.5 хувь нь хамтран тоглодоггүй, 4 насны хүүхдүүдийн 6.3 хувь нь, 5 насны хүүхдүүдийн 4.2 хувь нь хамтран тоглодоггүй

буюу хариулаагүй байна.

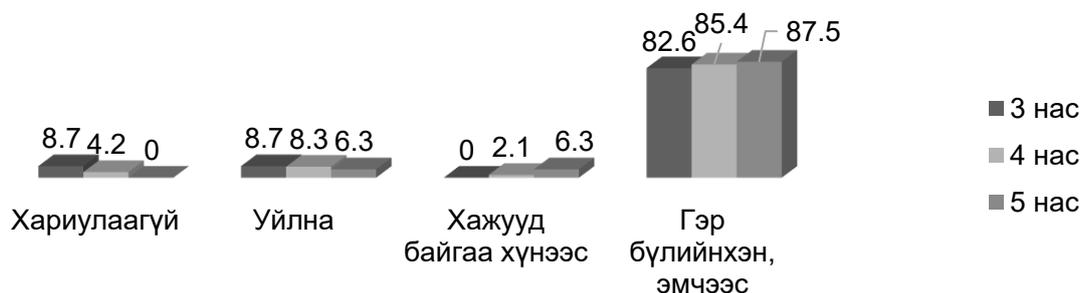
Зураг 136. Хүүхэд тоглоомоо хуваалцах байдал (3-5 нас)

Хүүхдүүд тоглоомоо найзуудтайгаа хувааж тоглох талаарх ойлголт 3 наснаас бий болдог байна.

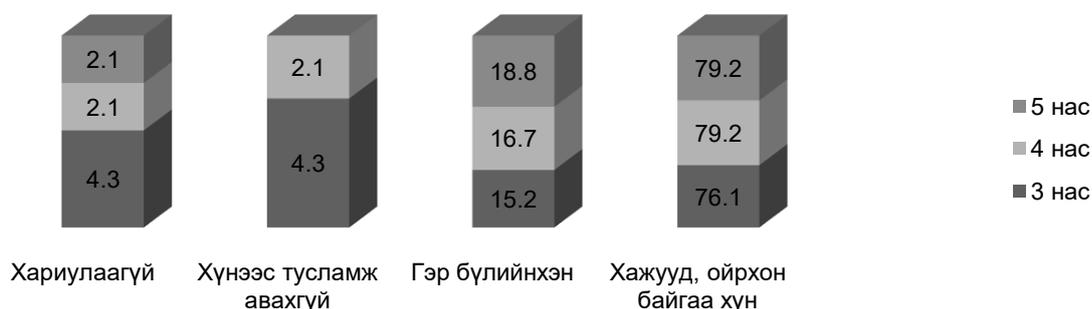
Бусдаас дэмжлэг авах чадвар

Зураг 137. Аюул тохиолдсон үед бусдаас тусламж, дэмжлэг авах чадвар (3-5 нас)

Хүүхдүүд ямар нэг байдлаар аюул тохиолдсон үед гэр бүлийн гишүүд болох өвөө эмээ, ээж, ааваасаа болон эмч дээр очиж тусламж авна гэж 82-87.5 хувь нь хариулжээ. Тухайн аюул тохиолдсон үед хамгийн ойр хажууд байгаа хүнээс тусламж авна гэж 4 насны хүүхдийн 2.1 хувь, 5 насны хүүхдийн 6.3 хувь нь л хариулсан байна. Тухайн үед хамгийн ойр байгаа хүнээс тусламж авах тухай хүүхдэд ойлголт өгөх хэрэгтэй байна.

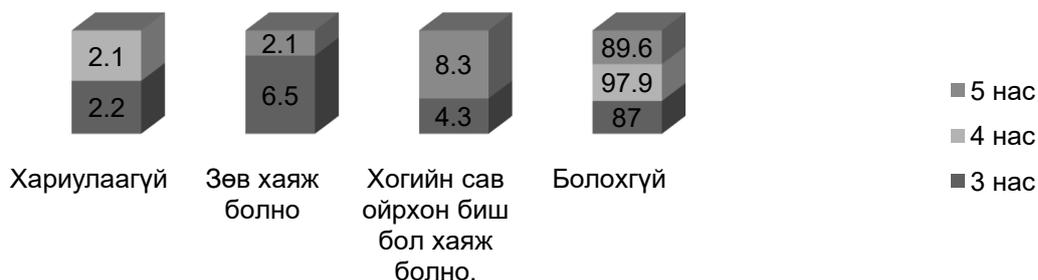
Зураг 138. Өөрт хэрэгтэй зүйл авах үед бусдаас тусламж, дэмжлэг авах чадвар (3-5 нас)

Хүүхдүүд өөрт хэрэгтэй зүйлийг авах үедээ өөрт хамгийн ойр хажууд байгаа хүнээсээ тусламж дэмжлэг авна гэж 76-79.2 хувь хариулсан байна. Аюул тохиолдсон үед хажууд ойр байгаа хүнээс тусламж дэмжлэг авахаас илүү өөрийн дотоны хүмүүсээс дэмжлэг авна гэж байсан бол өөрийн хэрэглээний зүйлд харин хамгийн ойр байгаа хүмүүсээс дэмжлэг авч болно гэж үздэг байна.

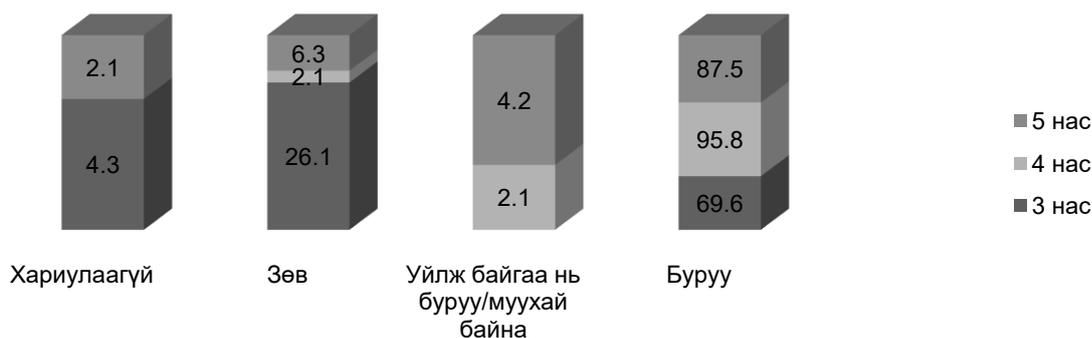
Дүрэм, журам баримтлах чадвар

Зураг 139. Дүрэм, журам баримтлах чадвар (3-5 нас)

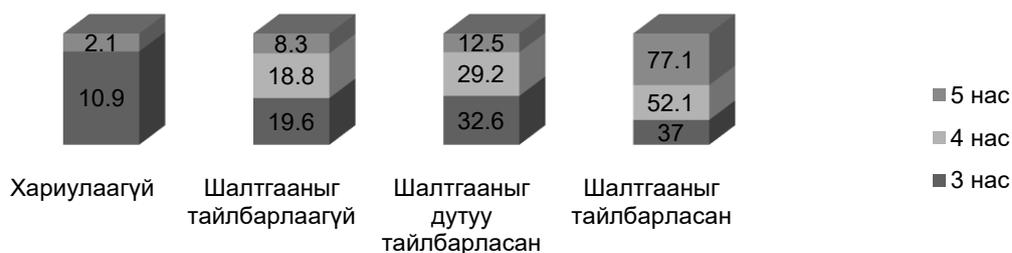
Судалгаанд хамрагдсан 3 насны хүүхдүүдийн 10.8 хувь, 5 насны хүүхдүүдийн 10.4 хувь нь өөрт хэрэггүй болсон хогийг байсан газраа буюу хогийн сав ойрхон биш бол хаяж болно гэж үзэж байгаа бол 4 насны хүүхдүүдийн 97 хувь нь заавал хогийн саванд хогоо хаях ёстой гэж үздэг байна. Яагаад гэвэл орчноо бохирдуулна, гэрээ муухай болгоно, дэлхийгээ муухай болгоно гэх мэтээр учрыг нь тайлбарлажээ.

Зураг 140. Олон нийтийн газар дүрэм журам баримтлах чадвар (3-5 нас)

Олон нийтийн газар хүүхэд дэлгүүрт өөрийн авах гэсэн зүйлийг уйлж байж авах явдал байдаг. Энэ талаар хүүхдүүдийн хариултыг авч үзэхэд ингэж уйлах нь зөв гэж 3 насны хүүхдүүдийн 26.1 хувь нь, 4 насны хүүхдүүдийн 2.1 хувь, 5 насны хүүхдүүдийн 6.3 хувь нь хариулсан байна. Харин ингэж уйлж өөрийн хүссэн зүйлийг авах нь буруу гэж 3 насны хүүхдүүдийн 69.6 хувь, 4 насны хүүхдүүдийн 95.8 хувь, 5 насны хүүхдүүдийн 87.5 хувь нь хариулсан байгаагаас үзэхэд өөрийн санал сэтгэл хөдлөлийг хүүхдүүд хаана яаж гаргах талаар тодорхой мэдлэгтэй болосн байдаг байна.

Зураг 141. Дүрэм журам баримтлах нь яагаад зөв болон буруу талаарх хүүхдийн хариулт (3-5 нас)

Судалгаанд хамргадсан хүүхдүүд энэ хариулт нь зөв эсвэл буруу гэж үзсэн талаарх тайлбарыг авч үзэхэд яагаад тэгж үзэж байгаагаа 3 насны хүүхдүүдийн 19.6 хувь, 4 насны хүүхдүүдийн 18.8 хувь, 8 насны хүүхдүүдийн 8.3 хувь нь тайлбарлаж чадаагүй байна. Харин 3 насны хүүхдүүдийн 37 хувь, 4 насны хүүхдүүдийн 52.1 хувь, 5 насны хүүхдүүдийн 77.1 хувь нь шалтгааныг тайлбарласан байна.

Зураг 142. Нийгэмшлийн үзүүлэлтийн хамаарал (3-5 нас)

	Өөрийн насаа мэддэг	Аавын нэр	Ам бүлийн тоо	Ямар бүлэгт сурдаг	Ямар үед гоё, баяртай байдаг	Ямар үед уйтгартай, гунигтай, ууртай болдог	Баярлаж байгаа хүүхэд
Нас			.238**	.207*	.223**	.251**	
Ээж нэр		.340**	.258**				
Ямар бүлэгт сурдаг	.284**		.285**	1	.220**	.256**	
ямар үед гоё, баяртай байдаг				.220**	1	.568**	
ямар үед уйтгартай, гунигтай, ууртай болдог		.264**		.256**	.568**	1	.266**
Гайхаж байгаа хүүхдэд			.276**				
Бусдаас тусламж авах			.297**				
Шалтгаан тайлбарласан	.290**		.306**	.251**	.288**	.264**	.300**

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).
* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

3.4.2. Бага боловсролын 6-10 насны хүүхдийн нийгэмшлийн онцлог

Өөртөө хандах хандлага

Бага боловсролын 6-10 настай хүүхдийн өөрийн ухамсрын хөгжлийн онцлогийг бодомж бүхий асуулгын аргаар буюу өөрийн ухамсрын онцлогийг өөрийгөө хүлээн зөвшөөрөх, өөрийн үнэлэмж, өөртөө хандах хандлагын чадвараар судаллаа.

Хүснэгт 161. Найдвартай чанар – өөртөө хандах хандлага (6-10 нас)

Cronbach's Alpha	N of Items
.672	9

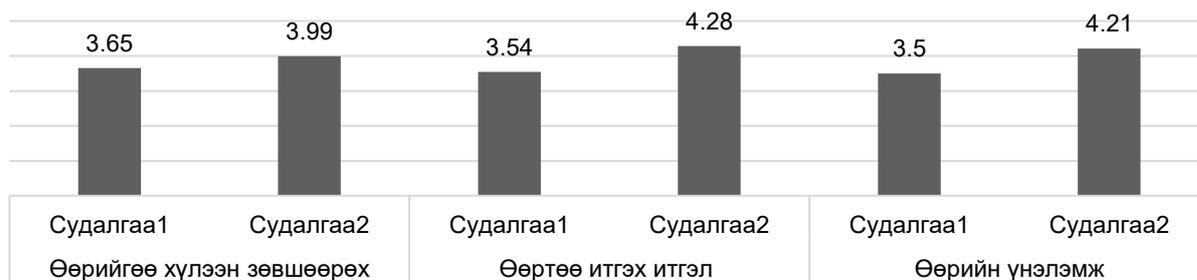
Өөртөө хандах хандлагын найдвартай чанар коэффициент нь хангалттай байна.

Судалгааны 1 ба 2 дугаар шатанд статистик ач холбогдолтой ялгаа байна.

Хүснэгт 162. Өөртөө хандах хандлагын чадваруудын ялгаа, судалгаагаар (6-10 нас)

		t-test for Equality of Means					95% Confidence Interval of the Difference	
		t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	Lower	Upper
Өөрийгөө хүлээн зөвшөөрөх	Equal variances assumed	-3.743	438	0.000	-0.347	0.093	-0.529	-0.165
Өөртөө итгэх итгэл	Equal variances assumed	-8.259	438	0.000	-0.740	0.090	-0.916	-0.564
Өөрийн үнэлэмж	Equal variances assumed	-7.085	438	0.000	-0.708	0.100	-0.905	-0.512

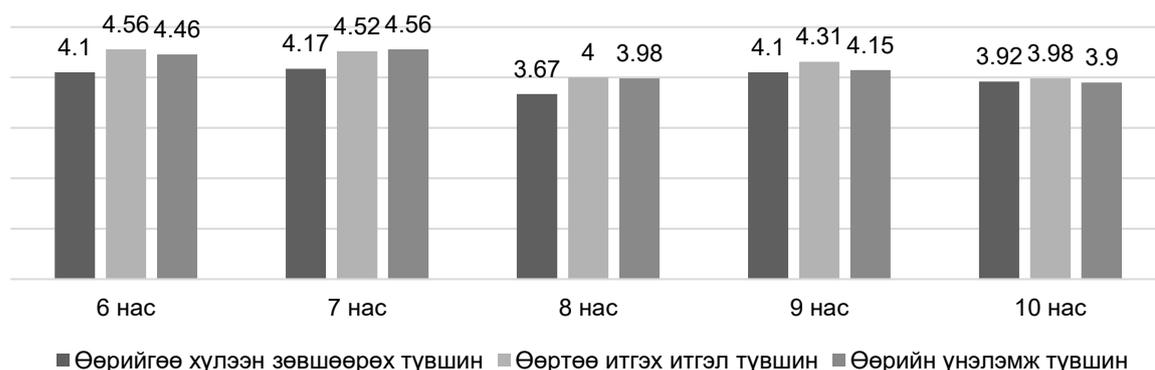
Зураг 143. Өөртөө хандах хандлагын чадваруудын дундаж үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-10 нас)

Судалгаа 1-ийн хувьд өөрийгөө хүлээн зөвшөөрөх, өөртөө итгэх итгэл болон өөрийн үнэлэмж дунджаас дээш түвшинд байсан бол судалгаа 2-т эдгээр чадваруудын үзүүлэлт өндөр түвшинд хүрч нэмэгдсэн байна.

Бага боловсролын түвшний хүүхдүүдийн өөртөө хандах хандлага нь сайн бөгөөд хүйсийн хувьд ялгаатай байдал ажиглагдсангүй.

Зураг 144. Өөртөө хандах хандлагын дундаж үзүүлэлт (6-10 нас)

Өөртөө итгэх итгэлийн өөрийгөө хүлээн зөвшөөрөх, өөртөө итгэх итгэл болон өөрийн үнэлэмж нь нас хооронд ач холбогдол бүхий ялгаагүй байна. Гэхдээ өөрийгөө хүлээн зөвшөөрч, өөрийгөө үнэлэх, өөртөө итгэх итгэл нас нэмэгдэх тусам бага зэрэг буурсан үзүүлэлттэй байв. Өөрөөр хэлбэл, нас нэмэгдэхийн хэрээр энгийн үед итгэлтэй байдаг ч гэнэтийн нөхцөл байдалд өөртөө итгэх итгэлээ алдах, өөртөө шүүмжлэлтэй хандаж, зарим үед өөрийгөө дорд үзэх байдал ажиглагдаж болно.

Хүснэгт 163. Өөртөө хандах хандлагын чадвар хоорондын харилцан хамаарал (6-10 нас)

		Өөрийгөө хүлээн зөвшөөрөх	Өөртөө итгэх итгэл	Өөрийн үнэлэмж
Өөрийгөө зөвшөөрөх	хүлээн зөвшөөрөх	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	1	
Өөртөө итгэх итгэл	хүлээн зөвшөөрөх	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	.381** 0.000	1
Өөрийн үнэлэмж	хүлээн зөвшөөрөх	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	.398** 0.000	.600** 0.000
	Өөртөө итгэх итгэл	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)		1 0.000

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн өөртөө хандах хандлагын чадварууд харилцан хамааралтай байна.

Бие хүний онцлог

Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн зан төлөвийг айдасгүй байдал, анхааралтай зан, идэвхтэй зан, нийцтэй зан, өөрийн зан төлөвийг удирдах, сэтгэл гутралгүй байдал, сэтгэл санааны тогтвортой байдал, ухамсартай зан гэсэн үзүүлэлтүүдээр авч үзэв.

Хүснэгт 164. Найдвартай чанар – өөртөө хандах хандлага (6-10 нас)

Cronbach's Alpha	N of Items
.844	24

Бие хүний онцлогийн найдвартай чанар нь хангалттай байна.

Хүснэгт 165. Өөртөө хандах хандлагын чадваруудын ялгаа, судалгаагаар (6-10 нас)

		Levene's Test for Equality of Variances						
		t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
						Lower	Upper	
Өөрийн зан төлөвийг удирдах	Equal variances assumed	-7.594	438	0.000	-0.683	0.090	-0.860	-0.506
Нийцтэй зан төлөв	Equal variances assumed	-5.573	438	0.000	-0.517	0.093	-0.699	-0.334
Сэтгэл санааны тогтвортой байдал	Equal variances assumed	-7.667	438	0.000	-0.650	0.085	-0.817	-0.483
Ухамсар хариуцлагатай зан төлөв	Equal variances assumed	-11.110	438	0.000	-0.961	0.086	-1.131	-0.791
Идэвхтэй зан төлөв	Equal variances assumed	-5.999	438	0.000	-0.524	0.087	-0.696	-0.352
Анхааралтай зан төлөв	Equal variances assumed	-7.115	438	0.000	-0.656	0.092	-0.837	-0.475
Сэтгэл гутрангүй байдал	Equal variances assumed	-13.720	438	0.000	-1.443	0.105	-1.649	-1.236
Айдасгүй байдал	Equal variances assumed	-17.420	438	0.000	-1.774	0.102	-1.974	-1.574

Судалгааны 1 ба 2 дугаар шатны үзүүлэлт хоорондын статистик ач ач холбогдолтой ялгаатай байна.

Хүснэгт 166. Бие хүний онцлогийн чадваруудын дундаж үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-10 нас)

Судалгааны үе шат	Өөрийн зан төлөвийг удирдах	Нийцтэй зан төлөв	Сэтгэл санааны тогтвортой байда	Ухамсар хариуцлагатай зан төлөв	Идэвхтэй зан төлөв	Анхааралтай зан төлөв	Сэтгэл гутралгүй байдал	Айдасгүй байдал
Судалгаа1	3.83	3.70	3.80	3.66	4.11	3.82	2.67	2.58
Судалгаа2	4.51	4.22	4.45	4.62	4.63	4.47	4.11	4.35

Судалгааны 2 дугаар шатанд оролцсон хүүхдүүдийн бие хүний онцлогийн чадварууд нь сайжирсан байна. Ялангуяа сэтгэл гутралгүй байдал болон айдасгүй байдлын дундаж сул түвшнээс өндөр түвшинд болж нэмэгдсэн нь хүүхдүүд урам зоригтой, санаачилгатай, түгшүүр багатай болж байгааг илэрхийлж байна.

Хүснэгт 167. Бие хүний онцлогийн чадваруудын дундаж үзүүлэлт (6-10 нас)

Report								
	Өөрийн зан төлөвийг удирдах	Нийцтэй зан төлөв	Сэтгэл санааны тогтвортой байда	Ухамсар хариуцлагатай зан төлөв	Идэвхтэй зан төлөв	Анхааралтай зан төлөв	Сэтгэл гутралгүй байдал	Айдасгүй байдал
Mean	4.51	4.22	4.45	4.62	4.63	4.47	4.11	4.35
N	240	240	240	240	240	240	240	240
Std. Deviation	.928	1.012	.890	.845	.873	.972	1.142	1.029
Minimum	1	1	1	1	1	1	1	1
Maximum	5	5	5	5	5	5	5	5

Бие хүний онцлогийг судалгаагаар авч үзэхэд өндөр үзүүлэлттэй гарсан байна. Энэ нь эхэлсэн ажлаа дуусгах чадвартай, өөрийн гэсэн баримталдаг зөн төлөв нь тодорхой, асуудалд бодитоор хандан, шийдвэр гаргахдаа нухацтай. Үүрэг хариуцлагаа сайн ухамсарлаж, үүргээ сайн биелүүлдэг. Өмнөө зорилго тавьж, түүнд хүрэхийн төлөө өөрийгөө дайчилдаг, бусдад анхаарал тавьдаг онцлогтой. Заримдаа уйтгарлан гуньж болох ч хурдан салдаг. Заримдаа хайхрамжгүй, хэнэггүй зан гаргах нь бий тул бусдаас байнгын сануулга шаардлагатай байж магадгүй.

Хүснэгт 168. Бие хүний онцлогийн чадваруудын дундаж үзүүлэлт, насаар (6-10 нас)

Сурагчдын нас	Өөрийн зан төлөвийг удирдах	Нийцтэй зан төлөв	Сэтгэл санааны тогтвортой байдал	Ухамсар хариуцлагатай зан төлөв	Идэвхтэй зан төлөв	Анхааралтай зан төлөв	Сэтгэл гутралгүй байдал	Айдасгүй байдал
6 нас	4.73	4.37	4.50	4.75	4.73	4.56	4.00	4.67
7 нас	4.85	4.38	4.63	4.85	4.85	4.77	4.31	4.54
8 нас	4.23	4.10	4.29	4.33	4.38	4.35	3.98	4.23
9 нас	4.42	4.21	4.56	4.77	4.75	4.44	4.27	4.40
10 нас	4.31	4.02	4.27	4.40	4.44	4.23	4.00	3.94

Бие хүний онцлогийн чадварууд болон нас, хүйсийн хооронд ач холбогдол бүхий ялгаагүй байна. Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн ухамсар, хариуцлагатай зан төлөв хамгийн өндөр үзүүлэлттэй байгаа бөгөөд нийцтэй зан төлөвийн хувьд нас нэмэх тусам дундаж үзүүлэлт нь бага зэрэг буурч байгаа нь харагдаж байна.

Айдасгүй байдал болон насны хооронд ач холбогдол бүхий хамаарал байна. Өөрөөр хэлбэл, нас нэмэгдэхэд хүүхдийн айдастай байдал бага зэрэг нэмэгдэж, харин өөрийн зан төлөвийг удирдах болон ухамсар хариуцлагатай зан төлөв нь нэмэгдэх хандлагатай байна ($p < 0.01$).

Хүүхдийн бие хүний онцлогийн зарим чадварын хувьд хүйсээс хамаарсан ач холбогдол бүхий ялгаатай байна.

Зураг 145. Бие хүний онцлогийн зарим чадваруудын дундаж, хүйсээр (6-10 нас)

Охидын хувьд өөрийн зан төлөвийг удирдах болон ухамсар, хариуцлагатай зан төлөв хөвгүүдийнхээс илүү байна.

Хүснэгт 169. Бие хүний онцлогийн чадваруудын корреляц хамаарал (6-10 нас)

		Өөрийн зан төлөвийг удирдах	Нийцтэй зан төлөв	Сэтгэл санааны тогтвортой байдал	Ухамсар, хариуцлагатай зан төлөв	Идэвхтэй зан төлөв	Анхааралтай зан төлөв	Сэтгэл гутралгүй байдал	Айдасгүй байдал
Өөрийн зан төлөвийг удирдах	Pearson Correlation	1							
	Sig. (2-tailed)								
Нийцтэй зан төлөв	Pearson Correlation	.381**	1						
	Sig. (2-tailed)	0.000							
Сэтгэл санааны тогтвортой байдал	Pearson Correlation	.476**	.374**	1					
	Sig. (2-tailed)	0.000	0.000						
Ухамсар хариуцлагатай зан төлөв	Pearson Correlation	.604**	.405**	.495**	1				
	Sig. (2-tailed)	0.000	0.000	0.000					
Идэвхтэй зан төлөв	Pearson Correlation	.513**	.309**	.415**	.598**	1			
	Sig. (2-tailed)	0.000	0.000	0.000	0.000				
Анхааралтай зан төлөв	Pearson Correlation	.503**	.381**	.431**	.483**	.453**	1		
	Sig. (2-tailed)	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000			
Сэтгэл гутралгүй байдал	Pearson Correlation	.289**	.362**	.291**	.200**	.210**	.272**	1	
	Sig. (2-tailed)	0.000	0.000	0.000	0.002	0.001	0.000		
Айдасгүй байдал	Pearson Correlation	.433**	.392**	.369**	.410**	.385**	.393**	.457**	1
	Sig. (2-tailed)	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

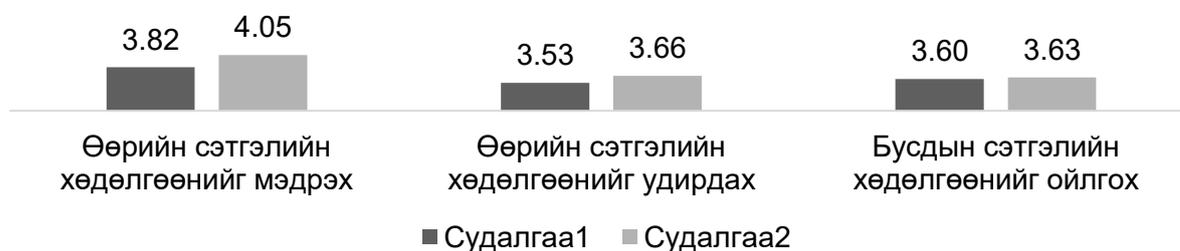
Бие хүний онцлогийн чадварууд нь хоорондоо хамааралтай хөгждөг байна ($p < 0.01$). Тухайлбал, өөрийн зан төлөвийг удирдах чадвар нь нийцтэй зан төлөв, сэтгэл санааны тогтвортой байдал, ухамсар, хариуцлагатай зан төлөв, идэвхтэй зан төлөв, анхааралтай зан төлөв болон айдасгүй байдалтай хамааралтай байна ($p < 0.01$).

Сэтгэлийн хөдөлгөөн

Сэтгэлийн хөдөлгөөний өөрийн сэтгэлийн хөдөлгөөнийг мэдэх, өөрийн сэтгэлийн хөдөлгөөнийг удирдах, бусдын сэтгэлийн хөдөлгөөнийг ойлгох гэсэн чадваруудаар судалж үзэв.

Судалгааны 1 ба 2 шатны үзүүлэлт хооронд статистик ач холбогдолтой ялгаагүй байна.

Зураг 146. Сэтгэлийн хөдөлгөөний чадваруудын дундаж үзүүлэлт, судалгаагаар (6-10 нас)

Судалгааны 2 дугаар шатанд хамрагдсан хүүхдүүдийн өөрийн сэтгэлийн хөдөлгөөнийг мэдрэх түвшин өндөр түвшин болж бага зэрэг нэмэгдсэн байна.

Хүснэгт 170. Сэтгэлийн хөдөлгөөний даалгаврын найдвартай байдал, судалгаагаар (6-10 нас)

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
.789	12

Сэтгэлийн хөдөлгөөний даалгаврын найдвартай байдал хангалттай байна.

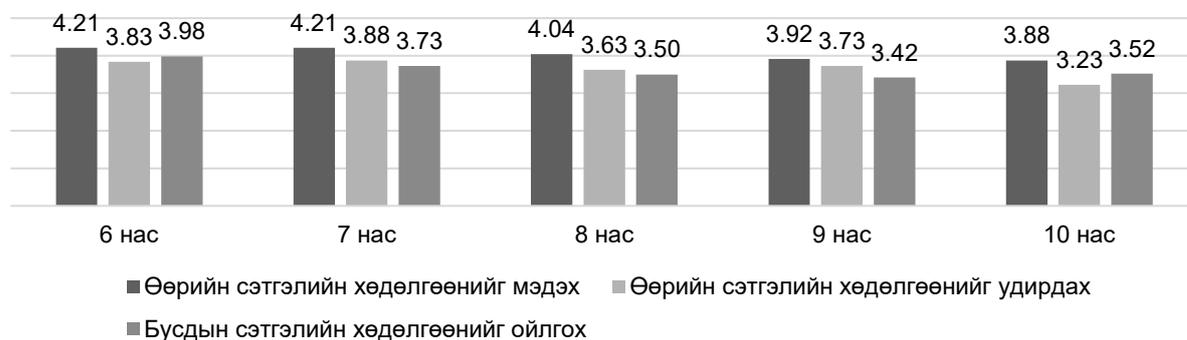
Хүснэгт 171. Сэтгэлийн хөдөлгөөний чадваруудын дундаж үзүүлэлт (6-10 нас)

	Өөрийн сэтгэлийн хөдөлгөөнийг мэдэх	Өөрийн сэтгэлийн хөдөлгөөнийг удирдах	Бусдын сэтгэлийн хөдөлгөөнийг ойлгох
Mean	4.05	3.66	3.63
N	240	240	240
Std. Deviation	0.927	1.043	1.027
Minimum	1	1	1
Maximum	5	5	5

Судалгаанд хамрагдсан 6-10 настай хүүхдүүдийн өөрийн сэтгэлийн хөдөлгөөнийг мэдрэх, сэтгэлийн хөдөлгөөнөө удирдах, бусдын сэтгэлийн хөдөлгөөнийг ойлгох чадвар нь дунджаас дээш болон өндөр түвшинд байна ($M=3.78$).

Хүүхдүүдийн сэтгэлийн хөдөлгөөний чадвар нь наснаас хамаарсан ач холбогдол бүхий ялгаагүй байна.

Зураг 147. Сэтгэлийн хөдөлгөөний чадваруудын дундаж үзүүлэлт, насаар (6-10 нас)

Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн сэтгэлийн хөдөлгөөнөө мэдрэх, өөрийн сэтгэлийн хөдөлгөөнийг удирдах болон бусдын сэтгэлийн хөдөлгөөнийг ойлгох чадвар нь дунджаас дээш болон өндөр түвшинд байгаа нь өөрийн эерэг болон сөрөг сэтгэлийн хөдөлгөөн, түүний учир шалтгааныг таних чадвартай, сэтгэлийн хөдөлгөөнөө таних удирдах чадвар сайн. Мөн хянаж чаддаг. Бусдын эерэг болон сөрөг сэтгэлийн хөдөлгөөний илрэл, түүний учир шалтгааныг таньж, өөрийн зан үйл, хандлагыг түүнд зохицуулах чадвартайг илэрхийлж байна.

Сэтгэлийн хөдөлгөөний хөгжилд хүйсээс хамаарсан хамааралгүй байна.

Хүснэгт 172. Сэтгэлийн хөдөлгөөний чадвар хоорондын харилцан хамаарал (6-10 нас)

Correlations				
		Өөрийн сэтгэлийн хөдөлгөөнийг мэдэх	Өөрийн сэтгэлийн хөдөлгөөнийг удирдах	Бусдын сэтгэлийн хөдөлгөөнийг ойлгох
Сэтгэл хөдөлгөөнийг мэдрэх	Pearson Correlation	1		
	Sig. (2-tailed)			
Өөрийн сэтгэл хөдөлгөөнийг удирдах	Pearson Correlation	.567**	1	
	Sig. (2-tailed)	.000		
Бусдын сэтгэл хөдөлгөөнийг ойлгох	Pearson Correlation	.534**	.475**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	.000	

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Сэтгэлийн хөдөлгөөний чадварууд нь хоорондоо харилцан хамааралтай хөгждөг байна. ялангуяа, өөрийн сэтгэлийн хөдөлгөөний мэдрэх нь сэтгэлийн хөдөлгөөнөө удирдах чадвартай хамааралтай байна ($p < 0.01$).

Дасан зохицолт

Дасан зохицлыг бусдыг хүлээн зөвшөөрөх, гадаад хяналт, дотоод хяналт гэсэн чадваруудаар судлав.

Хүснэгт 173. Дасан зохицолтын даалгаврын найдвартай байдал, судалгаагаар (6-10 нас)

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
.808	12

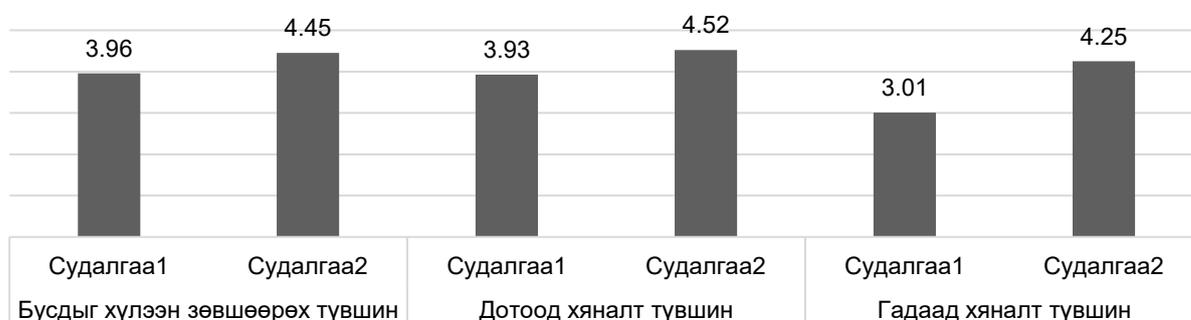
Дасан зохицолтыг судлах даалгаврын найдвартай байдал хангалттай байна.

Хүснэгт 174. Дасан зохицолтын ялгаатай байдал (6-10 нас)

		t-test for Equality of Means						
		t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
						Lower	Upper	
Бусдыг хүлээн зөвшөөрөх	Equal variances assumed	-5.194	438	.000	-.495	.095	-.682	-.308
Дотоод хяналт	Equal variances assumed	-6.580	438	.000	-.596	.091	-.774	-.418
Гадаад хяналт	Equal variances assumed	-13.403	438	.000	-1.240	.093	-1.422	-1.058

Судалгааны 1 ба 2 шатны үзүүлэлт хооронд статистик ач холбогдолтой ялгаатай байна.

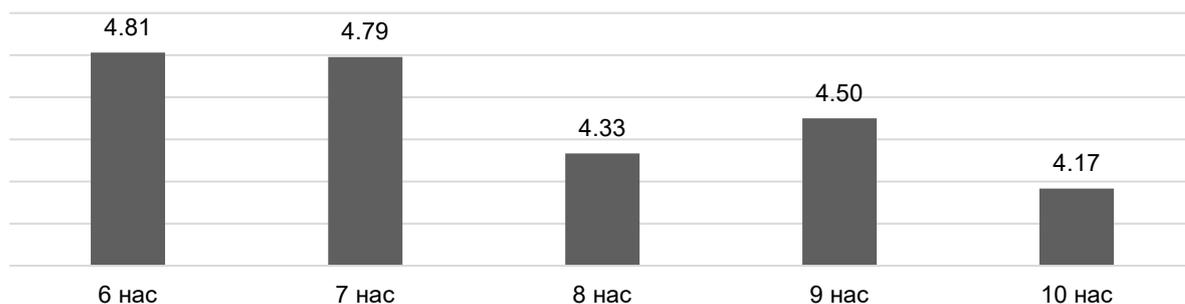
Зураг 148. Дасан зохицолтын дундаж үзүүлэлт, судалгаагаар (6-10 нас)

Дасан зохицох чадваруудын үзүүлэлт судалгааны 2 дугаар шатанд нэмэгдсэн үзүүлэлттэй байна. Судалгаа 2-т хамрагдсан хүүхдүүдийн бусдыг хүлээн зөвшөөрөх чадварын дундаж үзүүлэлт 0.49, дотоод хяналт 0.59, гадаад хяналт 1.24-өөр тус тус өссөн байна.

Дасан зохицолтын чадваруудаас дотоод хяналт нь нас болон хүйсийн хувьд статистик ач холбогдол бүхий ялгаатай байна.

Зураг 149. Дотоод хяналттай зан төлөвийн дундаж үзүүлэлт, насаар (6-10 нас)

Нас нэмэгдэх тусам дотоод хяналттай зан байдал буурч байгаа дүр зурагтай байна. өөрөөр хэлбэл, ямар нэг даалгаврыг гүйцэтгэхдээ хариуцлагатай байх ч заримдаа сануулах хэрэгтэй байж магадгүй юм.

Зураг 150. Дотоод хяналттай зан төлөвийн дундаж үзүүлэлт, хүйсээр (6-10 нас)

Эмэгтэй хүүхдүүдийн хувьд дотоод хяналттай зан төлөв илүү байна.

Хүснэгт 175. Дасан зохицох чадваруудын дундаж үзүүлэлт (6-10 нас)

	Бусдыг хүлээн зөвшөөрөх	Дотоод хяналт	Гадаад хяналт
Mean	4.45	4.52	4.25
N	240	240	240
Std. Deviation	1.022	.928	1.012
Minimum	1	1	1
Maximum	5	5	5

Дасан зохицох чадваруудын дундаж үзүүлэлт өндөр түвшинд байгаа нь хүүхэд орчиндоо эерэг хандлагатай, буруугаа хүлээн зөвшөөрч чаддаг ч заримдаа аялдан дагалдах хандлага гаргадаг онцлогтой.

6-10 настай хүүхдүүдийн хувьд 84.6 хувь нь бусдыг хүлээн зөвшөөрөх чадвар өндөр болон маш өндөр түвшинд байгаа бөгөөд 8 настай хүүхдүүдийн хувьд энэ үзүүлэлт 75.0 хувь байна.

Нас нэмэгдэхэд өндөр болон маш өндөр гэж хариулсан хүүхдүүдийн хувь багасах хандлагатай байгаа нь дүрэм журмыг дагадаг ч зөрчих, бие даасан байдалтай байхыг эрмэлзэж эхлэх мөн хайхрамжгүй зан гаргадаг байх боломжтой.

Хүснэгт 176. Дасан зохицох чадваруудын корреляц хамаарал (6-10 нас)

	Бусдыг хүлээн зөвшөөрөх	Дотоод хяналт	Гадаад хяналт
Бусдыг хүлээн зөвшөөрөх	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	1	
Дотоод хяналт	Pearson Correlation	.630**	1

	Sig. (2-tailed)	0.000		
Гадаад хяналт	Pearson Correlation	.433**	.502**	1
	Sig. (2-tailed)	0.000	0.000	

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Бусдыг хүлээн зөвшөөрөх, дотоод болон гадаад хяналт харилцан хамааралтай байна. Бусдыг хүлээн зөвшөөрөх чадвар нь дотоод хяналттай өндөр хамааралтай ($r=.630^{**}$, $p<0.01$), гадаад хяналттай эерэг хамааралтай байна ($r=.433^{**}$, $p<0.01$)

ЭЭНЭГШИЛТ

Эцэг эх, хүүхэд хоорондын итгэлцэл, эцэг эх, хүүхэд хоорондын харилцаа, эцэг эх, хүүхэд хоорондын дотно хандлага гэсэн чиглэлээр судлав.

Хүснэгт 177. Ээнэгшилтийн даалгаврын найдвартай байдал (6-10 нас)

Cronbach's Alpha	N of Items
.848	9

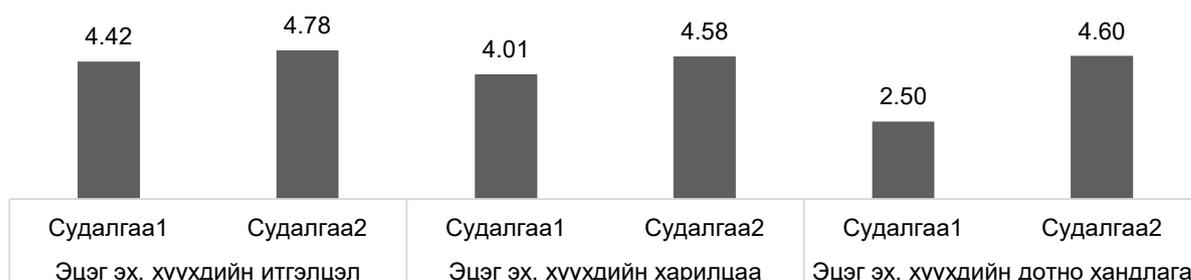
Ээнэгшилтийн онцлогийг илрүүлэх даалгаврын найдвартай байдлын коэффициент хангалттай байгааг илэрхийлж байна.

Хүснэгт 178. Ээнэгшилтийн ялгаатай байдал, судалгаагаар (6-10 нас)

		t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
							Lower	Upper
Эцэг эх, хүүхэд хоорондын итгэлцэл	Equal variances assumed	-4.733	438	0.000	-0.360	0.076	-0.509	-0.211
Эцэг эх, хүүхэд хоорондын харилцаа	Equal variances assumed	-6.474	438	0.000	-0.578	0.089	-0.754	-0.403
Эцэг эх, хүүхэд хоорондын дотно хандлага	Equal variances assumed	-22.463	438	0.000	-2.105	0.094	-2.289	-1.921

Ээнэгшилтийн хувьд 1 ба 2 түвшний судалгаанд ач холбогдол бүхий ялгаатай байна.

Зураг 151. Ээнэгшилтийн чадваруудын дундаж үзүүлэлт, судалгаагаар (6-10 нас)

Судалгааны 2-т хамрагдсан хүүхдүүдийн эцэг эх, хүүхдийн итгэлцлийн дундаж үзүүлэлт 0.36, эцэг эх, хүүхдийн харилцаа 0.58, эцэг эх, хүүхдийн дотно хандлага 2.11-ээр тус тус нэмэгдсэн байна.

Эцэг эх, хүүхдийн итгэлцэл, эцэг эх, хүүхдийн харилцаа болон эцэг эх, хүүхдийн дотно хандлага болон нас, хүйсээс хамаарсан ялгаа ажиглагдсангүй.

Хүснэгт 179. Ээнэгшилтийн чадваруудын дундаж үзүүлэлт (6-10 нас)

	Эцэг эх, хүүхэд хоорондын итгэлцэл	Эцэг эх, хүүхэд хоорондын харилцаа	Эцэг эх, хүүхэд хоорондын дотно хандлага
Mean	4.77	4.58	4.60
N	240	240	240
Std. Deviation	.737	.911	.909
Minimum	1	1	1
Maximum	5	5	5

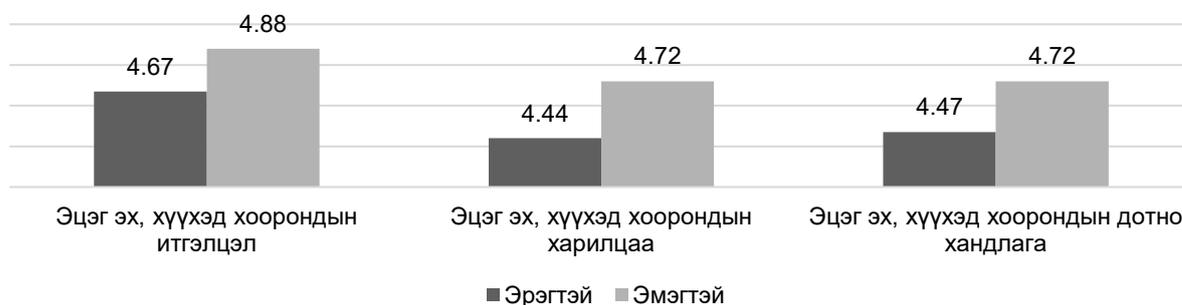
Ээнэгшилтийн чадварууд өндөр түвшин (M=4.65)-д байгаа нь хүүхэд эцэг эх, ойр дотны хүмүүсийнхээ дэмжлэгэд эргэлздэггүй, тэдэнтэйгээ эерэг харилцаатай, ойр дотно харилцдагийг илэрхийлнэ. Тэд эцэг эхээсээ хол байхад түгшүүр үүсэх нь бий.

Хүснэгт 180. Ээнэгшилтийн чадваруудын дундаж үзүүлэлт, насаар (6-10 нас)

Нас	Эцэг эх, хүүхэд хоорондын итгэлцэл	Эцэг эх, хүүхэд хоорондын харилцаа	Эцэг эх, хүүхэд хоорондын дотно хандлага
6 нас	4.88	4.56	4.69
7 нас	5.00	4.79	4.81
8 нас	4.63	4.44	4.35
9 нас	4.83	4.75	4.73
10 нас	4.54	4.38	4.42

Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн ээнэгшилтийн чадварууд аль ч насанд өндөр болон маш өндөр түвшинд, эцэг эх хүүхдийн итгэлцэл 7 насанд маш өндөр түвшинд байна.

Зураг 152. Ээнэгшилтийн чадваруудын дундаж үзүүлэлт, хүйсээр (6-10 нас)

Ээнэгшилтийн чадваруудын дундаж үзүүлэлт охидын хувьд арай илүү байна.

Хүснэгт 181. Ээнэгшилтийн чадваруудын харилцан хамаарал (6-10 нас)

Correlations				
		Эцэг эх, хүүхэд хоорондын итгэлцэл	Эцэг эх, хүүхэд хоорондын харилцаа	Эцэг эх, хүүхэд хоорондын дотно хандлага
Эцэг эх, хүүхэд хоорондын итгэлцэл	Pearson Correlation	1		
	Sig. (2-tailed)			
Эцэг эх, хүүхэд хоорондын харилцаа	Pearson Correlation	.639**	1	
	Sig. (2-tailed)	.000		
Эцэг эх, хүүхэд хоорондын дотно хандлага	Pearson Correlation	.683**	.657**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	.000	

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Эцэг эх, хүүхдийн харилцаа нь итгэлцэл, дотно хандлага нь өндөр хамааралтай байна ($r=.639^{**}$, $r=.657^{**}$, $p<0.01$).

Харилцаа

Харилцааны чадварыг бусадтай хамтрах, нээлттэй, идэвхтэй харилцах, харилцааны үед бусдын сэтгэл санааг ойлгох гэсэн чадваруудаар судлав.

Хүснэгт 182. Харилцааны даалгавруудын найдвартай байдал (6-10 нас)

Reliability Statistics		
Cronbach's Alpha		N of Items
.753		9

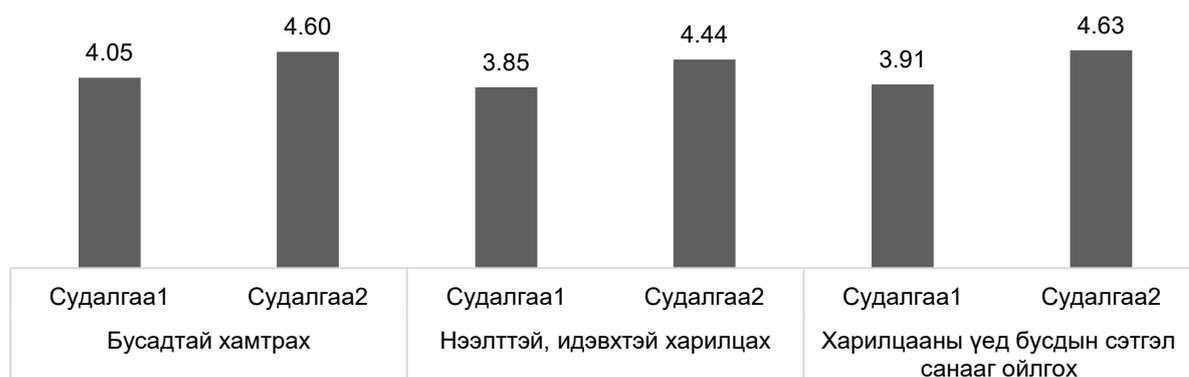
Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн харилцааны чадварыг судлах даалгавруудын найдвартай чанар хангалттай байна.

Хүснэгт 183. Харилцааны чадваруудын ялгаатай байдал, судалгаагаар (6-10 нас)

		Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
					Lower	Upper
Бусадтай хамтрах	Equal variances assumed	.000	-.550	.091	-.728	-.372
Нээлттэй, идэвхтэй харилцаа	Equal variances assumed	.000	-.587	.092	-.768	-.407
Харилцааны үед бусдын сэтгэл санааг ойлгох	Equal variances assumed	.000	-.723	.087	-.894	-.553

Харилцааны чадваруудын хувьд 1 ба 2 түвшний судалгаанд ач холбогдол бүхий ялгаатай байна.

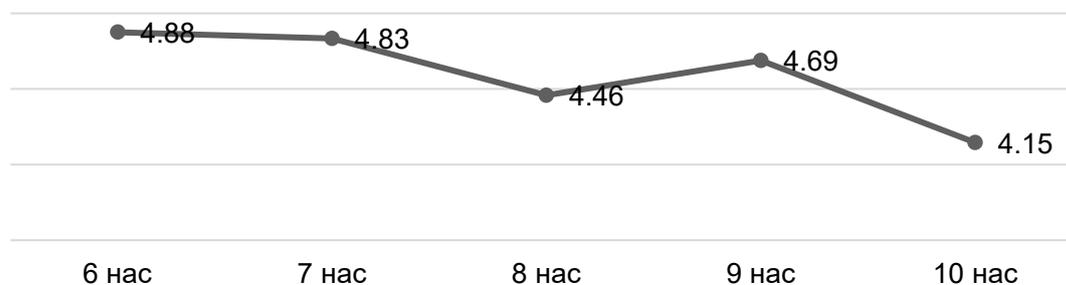
Зураг 153. Харилцааны чадваруудын дундаж үзүүлэлт, судалгааны үе шатаар (6-10 нас)

Судалгаа 2-т хамрагдсан хүүхдүүдийн бусадтай хамтрах чадварын дундаж үзүүлэлт 0.55, нээлттэй, идэвхтэй харилцах чадварын дундаж үзүүлэл 0.59, харилцааны үед бусдын сэтгэл санааг ойлгох чадварын дундаж 0.79-өөр тус тус нэмэгдсэн байна.

Бусадтай хамтрах чадвар болон нас хооронд ач холбогдол бүхий ялгаатай байна.

Зураг 154. Бусадтай хамтрах чадвар, насаар (6-10 нас)

Нас нэмэгдэх тусам бусадтай хамтрах чадвар буурч байгаа буюу бусадтай тэр бүр хамтарч чадахгүй ч цөөн хүнтэй хамтарна, олонхыг дагах хандлагатай болно.

Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн бусадтай хамтрах, нээлттэй, идэвхтэй харилцах болон харилцааны үед бусдын сэтгэл санааг ойлгох чадварууд нь өндөр, маш өндөр түвшинд байгаа нь идэвхтэй, бусадтай хамтарч ажиллах сонирхолтой, өөрийн санаагаа илэрхийлж чаддаг, бусдад хүндэтгэлтэй хандаж чаддагийг илэрхийлж байна.

Харилцааны чадварууд болон хүйс хооронд статистик ач холбогдол бүхий ялгаагүй байна.

Хүснэгт 184. Харилцааны чадваруудын корреляц хамаарал (6-10 нас)

		Correlations		
		Бусадтай хамтрах	Нээлттэй, идэвхтэй харилцах	Харилцааны үед бусдын сэтгэл санааг ойлгох
Бусадтай хамтрах	Pearson Correlation	1		
	Sig. (2-tailed)			
Нээлттэй, идэвхтэй харилцах	Pearson Correlation	.489**	1	
	Sig. (2-tailed)	0.000		

Харилцааны үед бусдын сэтгэл санааг ойлгох	Pearson Correlation	.543**	.445**	1
	Sig. (2-tailed)	0.000	0.000	

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Харилцааны чадварууд буюу бусадтай хамтрах, нээлттэй, идэвхтэй харилцах, харилцааны үед бусдын сэтгэл санааг ойлгох чадварууд нь харилцан хамааралтай хөгждөг байна. бусадтай хамтрах чадвар нь нээлттэй, идэвхтэй харилцаж, бусдын сэтгэл санааг ойлгох чадвартай эерэг хамааралтай байна ($r=-.489^*$, $r=-.543^*$, $p<0.01$).

Үнэт зүйлийн чиг баримжаа

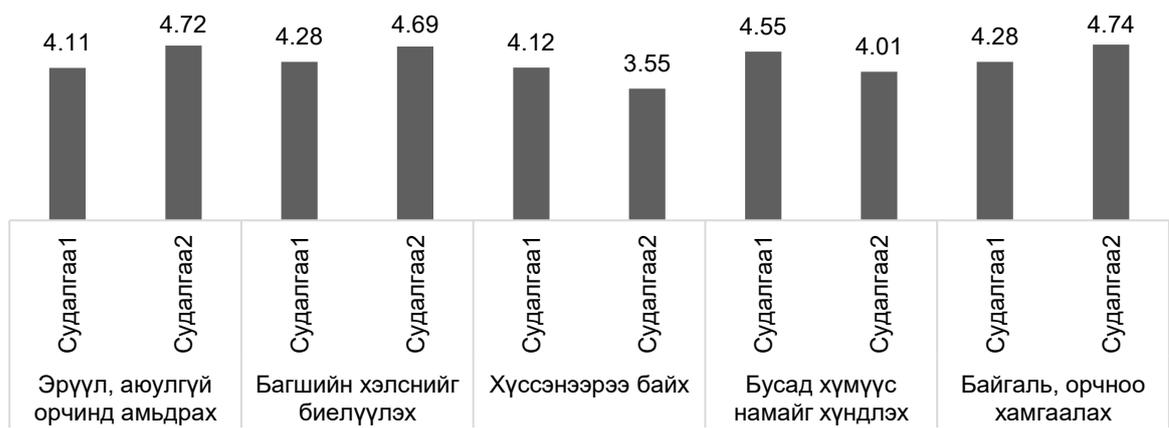
Үнэт зүйлийн чиг баримжааг мөн хүүхдүүдийн өөрийн үнэлгээнд тулгуурлан судлав.

Хүснэгт 185: Үнэт зүйлийн чиг баримжаа, ялгаа (6-10 нас)

	t-test for Equality of Means						
	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
						Lower	Upper
Даалгавар 7 [Эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах.]	6.451	- 438	.000	-.612	.095	-.798	-.425
Даалгавар 7 [Багшийн хэлснийг биелүүлэх.]	3.922	- 438	.000	-.407	.104	-.612	-.203
Даалгавар 7 [Хүссэнээрээ байх.]	4.038	438	.000	.561	.139	.288	.834
Даалгавар 7 [Бусад хүмүүс намайг хүндлэх.]	4.763	438	.000	.537	.113	.316	.759
Даалгавар 7 [Байгаль, орчноо хамгаалах]	4.544	- 438	.000	-.467	.103	-.668	-.265

Судалгаа 1 ба судалгаа 2-ын хооронд зарим чадваруудын хооронд ач холбогдол бүхий ялгаатай байна.

Зураг 155. Үнэт зүйлийн чиг баримжааны дундаж үзүүлэлт, судалгаагаар (6-10 нас)

Судалгаа 2-ын хувьд эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах, багшийн хэлснийг биелүүлэх, байгаль орчноо хамгаалахыг маш чухалд үзэх нь нэмэгдсэн байгаа бол хүссэнээрээ байх болон бусдаар хүндлүүлэх нь буурсан байна.

Хүснэгт 186: Үнэт зүйлийн даалгаврын найдвартай байдал (6-10 нас)

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
.859	12

Дорнод аймгийн судалгаанд хамрагдсан 6-10 настай хүүхдүүдийн багшийн хэлснийг биелүүлэх, ахмад хүмүүсийг хүндэтгэх болон байгаль орчноо хамгаалах үзүүлэлт болон нас хооронд статистик ач холбогдолтой ялгаа байна.

Хүснэгт 187. Үнэт зүйлийн чиг баримжааны дундаж үзүүлэлт (6-10 нас)

	Багш ангийн бүх сурагчидтай	Амжилт гаргахад баяр хвотгах	Эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах	Хийж үзэхийг хүсэж байсан	Багшийн хэлснийг	Ёс, заншил, уламжлалаа	Хүссэнээрээ байх	Бусад хүмүүс намайг хүндлэх	Ахмад хүмүүс болон ах, эгчээ	Бусад хүмүүст туслах	Байгаль, орчноо хамгаалах	Зугаатай, хөгжилтэй зүйлд
6 нас	4.77	4.58	4.85	4.44	4.94	4.73	3.31	4.42	4.90	4.85	4.90	4.13
7 нас	4.60	4.85	4.98	4.58	4.94	4.83	3.58	4.33	4.96	4.85	4.96	4.27
8 нас	4.17	4.65	4.69	4.52	4.69	4.65	3.85	4.00	4.69	4.65	4.75	4.52
9 нас	4.58	4.73	4.77	4.25	4.73	4.63	3.60	3.71	4.85	4.75	4.88	4.23
10 нас	4.19	4.44	4.29	4.23	4.15	4.23	3.42	3.60	4.27	4.29	4.23	4.10

Нас нэмэгдэх тусам багшийн хэлснийг биелүүлэх, ахмад хүмүүсийг хүндлэх, байгаль орчноо хамгаалахыг маш чухал гэж үзэх нь буурч байна ($r=-.295^{**}$, $r=-.234^{**}$, $r=-.242^{**}$, $p<0.01$).

Хамрагдсан хүүхдүүдийн хүйс болон үнэт зүйлийн аль ч үзүүлэлтийн хооронд статистик ач холбогдолтой ялгаа бага байна.

Хүснэгт 188. Үнэт зүйлийн үзүүлэлтүүдийн корреляц хамаарал (6-10 нас)

		Багш ангийн бүх сурагчидтай адилхан	Амжилт гаргахад баяр хүргэх	Эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах	Хийж үзэхийг хүсэж байсан зүйлүүдээ хийх	Багшийн хэлснийг биелүүлэх	Ёс, заншил, уламжлалаа хүндлэх	Хүссэнээрээ байх	Бусад хүмүүс намайг хүндлэх	Ахмад хүмүүс болон ах, эгчээ хүндлэх	Бусад хүмүүст туслах	Байгаль, орчноо хамгаалах	Зугаатай, хөгжилтэй зүйлд дуртай байх
Багш ангийн бүх сурагчидтай адилхан харилцах	Pearson Correlation	1	.491**	.535**	.414**	.437**	.400**	.229**	.251**	.363**	.425**	.396**	.384**
	Sig. (2-tailed)		0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Амжилт гаргахад баяр хүргэх	Pearson Correlation	.491**	1										
	Sig. (2-tailed)	0.000											
Эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах	Pearson Correlation	.535**	.560**	1									
	Sig. (2-tailed)	0.000	0.000										
Хийж үзэхийг хүсэж байсан зүйлүүдээ хийх	Pearson Correlation	.414**	.471**	.420**	1								
	Sig. (2-tailed)	0.000	0.000	0.000									
Багшийн хэлснийг биелүүлэх	Pearson Correlation	.437**	.567**	.632**	.471**	1							
	Sig. (2-tailed)	0.000	0.000	0.000	0.000								
Ёс, заншил, уламжлалаа хүндлэх	Pearson Correlation	.400**	.499**	.470**	.368**	.506**	1						
	Sig. (2-tailed)	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000							
Хүссэнээрээ байх	Pearson Correlation	.229**	.212**	0.124	.349**	0.121	.185**	1					
	Sig. (2-tailed)	0.000	0.001	0.056	0.000	0.061	0.004						
Бусад хүмүүс намайг хүндлэх	Pearson Correlation	.251**	.238**	.150*	.345**	.190**	.300**	.253**	1				
	Sig. (2-tailed)	0.000	0.000	0.020	0.000	0.003	0.000	0.000					
Ахмад хүмүүс болон ах, эгчээ хүндлэх	Pearson Correlation	.363**	.461**	.465**	.246**	.451**	.514**	0.068	.240**	1			
	Sig. (2-tailed)	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.298	0.000				
Бусад хүмүүст туслах	Pearson Correlation	.425**	.500**	.469**	.313**	.487**	.541**	0.114	.313**	.667**	1		
	Sig. (2-tailed)	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.079	0.000	0.000			
Байгаль, орчноо хамгаалах	Pearson Correlation	.396**	.496**	.531**	.368**	.523**	.570**	.133*	.286**	.742**	.768**	1	
	Sig. (2-tailed)												

	Sig. (2-tailed)	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.03	0.00	0.00	0.00	
Зугаатай, хөгжилтэй зүйлд дуртай байх	Pearson Correlation	.384**	.316**	.266**	.400**	.270**	.260**	.355**	.306**	.317**	.283**	.334**	1
	Sig. (2-tailed)	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	

Үнэт зүйлийн чиг баримжааны үзүүлэлтүүд харилцан хамааралтай байна. Ялангуяа, амжилт, аюулгүй байдал, эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах, хийж үзэхийг хүссэн зүйлүүдээ хийх, багшийн хэлснийг хийх, ёс заншил, уламжлалаа хүндлэх, бусад хүмүүст туслах гэсэн үзүүлэлтүүд нь харилцан хүчтэй хамааралтай байна ($p < 0.01$).

Нийгмийн хэм хэмжээ

Нийгмийн бүлэг, хамт олны хүрээнд баримталбал зохих дүрэм журам, ёс суртахууны хэм хэмжээ болон олон нийтийн газар хэм хэмжээг дагаж мөрддөг эсэх, зохистой хариу үйлдэл үзүүлж чаддаг эсэхийг өөрийн үнэлгээнд нь тулгуурлан илрүүлэх зорилгоор судалгаа авав.

Судалгаа 1 болон судалгаа 2-ын үзүүлэлтэд ач холбогдол бүхий ялгаагүй байна.

Хүснэгт 189. Нийгмийн хэм хэмжээний даалгаврын найдвартай байдал (6-10 нас)

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
.894	3

Нийгмийн хэм хэмжээг баримтлах чадварыг судлах даалгавруудын найдвартай чанар нь хангалттай байна.

Судалгааны дүнгээс үзэхэд нийгмийн хэм хэмжээг дагаж мөрдөх чадварууд нь насны хувьд статистик ач холбогдол бүхий ялгаатай байна.

Хүснэгт 190. Нийгмийн хэм хэмжээг дагах чадваруудын дундаж үзүүлэлт, насаар (6-10 нас)

Нас	Олон нийтийн газар биеэ авч явах	Дүрэм журмыг дагаж мөрдөх	Ёс суртахууны хэм хэмжээг баримтлах
6 нас	4.67	4.67	4.63
7 нас	4.69	4.60	4.69
8 нас	4.00	3.96	3.90
9 нас	4.17	4.04	4.10
10 нас	4.08	3.73	3.85

Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүд нийгмийн хэмжээг дагаж мөрдөх чадварууд болох олон нийтийн газар биеэ авч явах, дүрэм журмыг баримтлах, ёс суртахууны хэм хэмжээг баримтлах чадварууд нас нэмэгдэх тусам буурсан үзүүлэлттэй байна.

6-10 настай хүүхдүүдийн хувьд өндөр түвшинд байгаа нь бусадтай эерэг таатай харилцаж, аливаа дэг, дүрэм журмыг баримтлан, олон нийтийн газар биеэ зохистойгоор авч явдаг ч хааяа нэг зөрчдөгийг илтгэж байна.

Хүүхдүүдийн хүйс ба нийгмийн хэм хэмжээг дагаж мөрдөх чадварын хооронд статистик ач холбогдол бүхий ялгаагүй байна.

Хүснэгт 191. Нийгмийн хэм хэмжээг дагах чадваруудын корреляц хамаарал (6-10 нас)

		Олон нийтийн газар биеэ авч явах	Дүрэм журмыг дагаж мөрдөх	Ёс суртахууны хэм хэмжээг баримтлах
Олон нийтийн газар биеэ авч явах	Pearson Correlation	1		
	Sig. (2-tailed)			
Дүрэм журмыг дагаж мөрдөх	Pearson Correlation	.718**	1	
	Sig. (2-tailed)	.000		
Ёс суртахууны хэм хэмжээг баримтлах	Pearson Correlation	.743**	.751**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	.000	

Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн дүрэм журмыг дагаж мөрдөх, ёс суртахуунтай байх, олон нийтийн газар биеэ авч явах чадвар нь харилцан өндөр хамааралтай байна ($r=.718^{**}$, $r=.743^{**}$, $p<0.01$).

Багшийн өгсөн гэрийн даалгавар амархан байдаг гэж хариулсан хүүхдүүдийн өөртөө итгэлтэй байдал, өөрийн үнэлэмж бага байдаг тал ажиглагдав ($r=-.238^{**}$, $r=-.208^{**}$, $p<0.01$). Мөн багшийн өгсөн гэрийн даалгавар хөнгөн гэж хариулсан хүүхдүүд өөрийн сэтгэлийн хөдөлгөөнийг удирдах, бусдыг хүлээн зөвшөөрөх чадвар бага байгаа нь харагдав ($r=-.185^{**}$, $r=-.217^{**}$, $r=-.221^{**}$, $p<0.01$).

3.4.3. Суурь боловсролын 11-14 насны хүүхдийн нийгэмшлийн онцлог

Өөртөө хандах хандлага

Судалгаанд хамрагдсан 11-14 настай хүүхдийн өөрийн ухамсрын хөгжлийн онцлогийг бодомж бүхий асуулгын аргаар буюу өөрийн ухамсрын онцлогийг өөрийгөө хүлээн зөвшөөрөх, өөрийн үнэлэмж, өөртөө хандах хандлагын чадвараар судаллаа.

Судалгаа 1 болон Судалгаа 2-ын хувьд ач холбогдол бүхий ялгаагүй байна.

Хүснэгт 192. Найдвартай чанар – өөртөө хандах хандлага (11-14 нас)

Reliability Statistics		
Cronbach's Alpha	N of Items	
.791	12	

Өөртөө хандах хандлагын найдвартай чанар нь хангалттай байна.

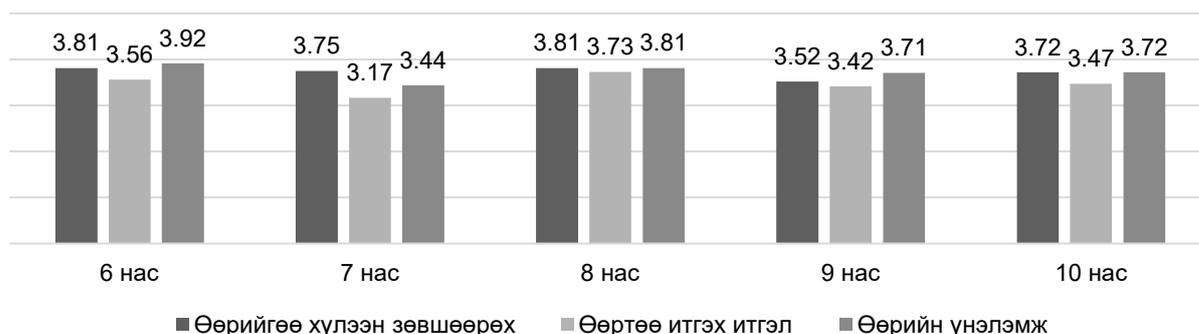
Хүснэгт 193. Өөртөө хандах хандлагын чадварууд болон нас (11-14 нас)

ANOVA						
		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Өөрийгөө зөвшөөрөх	Between Groups	2.766	3	.922	1.224	.302
	Within Groups	141.604	188	.753		
	Total	144.370	191			
Өөртөө итгэх итгэл	Between Groups	8.188	3	2.729	3.255	.023
	Within Groups	157.625	188	.838		

	Total	165.813	191			
Өөрийн үнэлэмж	Between Groups	6.104	3	2.035	2.680	.048
	Within Groups	142.708	188	.759		
	Total	148.812	191			

Судалгаанд хамрагдсан 11-14 настай хүүхдүүдийн өөртөө хандах хандлагын чадварууд болон нас хооронд статистик ач холбогдол бүхий ялгаагүй байна.

Зураг 156. Өөртөө хандах хандлагын чадваруудын дундаж үзүүлэлт, насаар (11-14 нас)

Суурь боловсролын насны хүүхдүүдийн өөртөө хандлага хандлага нь дунджаас дээш (M=3.6) байгаа нь өөрийгөө байгаагаар нь хүлээн зөвшөөрөх байдал дундаж, өөрийн давуу болон сул талаа мэддэг. Сэтгэл санааны тэнцвэрт байдлаа ерөнхийдөө хадгалж чаддагийг харуулж байна. заримдаа тайван байдлаа алддаг.

Судалгаанд хамрагдсан 11-14 настай хүүхдүүдийн өөрийн үнэлэмж, өөрийгөө хүлээн зөвшөөрөх болон өөртөө итгэх итгэл нь хүйсийн хувьд статистик ач холбогдол бүхий ялгаагүй байна.

Хүснэгт 194 Өөртөө хандах хандлагын чадваруудын корреляц хамаарал (11-14 нас)

Correlations		Өөрийгөө хүлээн зөвшөөрөх	Өөртөө итгэх итгэл	Өөрийн үнэлэмж
Өөрийгөө хүлээн зөвшөөрөх	Pearson Correlation	1		
	Sig. (2-tailed)			
Өөртөө итгэх итгэл	Pearson Correlation	.523**	1	
	Sig. (2-tailed)	.000		
Өөрийн үнэлэмж	Pearson Correlation	.458**	.486**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	.000	

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Энэ насны хүүхдүүд өөртөө итгэх итгэл, өөрийгөө хүлээн зөвшөөрөх болон өөрийн үнэлэмж нь хамааралтай байна.

Бие хүний онцлог

Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн бие хүний онцлогийг өөрийн зан төлөвийг удирдах, нийцтэй зан, сэтгэл санааны тогтвортой байдал, ухамсартай зан, идэвхтэй

зан, анхааралтай зан, сэтгэл гутралгүй байдал, айдасгүй байдал, гэсэн үзүүлэлтүүдээр авч үзэв.

Бие хүний онцлогийн үзүүлэлт нь судалгаа 1 болон судалгаа 2-ын хувьд статистикийн хувьд ач холбогдол бүхий ялгаагүй байна.

Хүснэгт 195. Бие хүний онцлогийн статистик үзүүлэлт, судалгаагаар (11-14 нас)

Group Statistics					
	Судалгааны үе шат	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Өөрийн зан төлөвийг удирдах	Судалгаа1	161	3.37	.967	.076
	Судалгаа2	192	3.55	.867	.063
Нийцтэй зан төлөв	Судалгаа1	161	3.71	.913	.072
	Судалгаа2	192	3.85	.814	.059
Сэтгэл санааны тогтвортой байдал	Судалгаа1	161	3.29	.918	.072
	Судалгаа2	192	3.25	.838	.060
Ухамсар, хариуцлагатай зан төлөв	Судалгаа1	161	3.37	.954	.075
	Судалгаа2	192	3.59	.827	.060
Идэвхтэй зан төлөв	Судалгаа1	161	3.80	.830	.065
	Судалгаа2	192	3.90	.949	.068
Анхааралтай зан төлөв	Судалгаа1	161	3.45	.887	.070
	Судалгаа2	192	3.33	.857	.062
Сэтгэл гутралгүй байдал	Судалгаа1	161	2.75	1.049	.083
	Судалгаа2	192	3.33	.899	.065
Айдасгүй байдал	Судалгаа1	161	2.96	.955	.075
	Судалгаа2	192	3.20	.917	.066

Судалгаа 2-ын хувьд бие хүний онцлогийн чадварууд бага зэрэг нэмэгдсэн үзүүлэлттэй байна.

11-14 настай хүүхдүүдийн бие хүний онцлогийн чадварууд болон насны хувьд статистик ач холбогдол бүхий ялгаа байхгүй байна.

Хүснэгт 196. Найдвартай чанар – бие хүний онцлог (11-14 нас)

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
.842	32

Бие хүний онцлогийн найдвартай чанар нь хангалттай байна.

Судалгаанд хамрагдсан 11-14 настай хүүхдүүдийн бие хүний онцлогийн чадварууд болон нас хооронд статистик ач холбогдол бүхий ялгаагүй байна.

Харин нээлттэй, идэвхтэй зан төлөв болон хүйс хооронд статистик ач холбогдол бүхий ялгаа байна.

Зураг 157. Нээлттэй, идэвхтэй зан төлөвийн дундаж үзүүлэлт, хүйсээр (11-14 нас)

Хөвгүүдтэй харьцуулахад охидын идэвхтэй зан төлөв өндөр түвшин (M=4.12)-д байна.

Хүснэгт 197. Бие хүний онлоцгийн чадваруудын корреляц хамаарал (11-14 нас)

		Өөрийн зан төлөвийг удирдах	Нийцтэй зан төлөв	Сэтгэл санааны тогтвортой байдал	Ухамсар, хариуцлагатай зан төлөв	Идэвхтэй зан төлөв	Анхааралтай зан төлөв	Сэтгэл гутралгүй байдал	Айдасгүй байдал
Өөрийн зан төлөвийг удирдах	Pearson Correlation	1							
	Sig. (2-tailed)								
Нийцтэй зан төлөв	Pearson Correlation	.459**	1						
	Sig. (2-tailed)	0.000							
Сэтгэл санааны тогтвортой байдал	Pearson Correlation	.330**	.401**	1					
	Sig. (2-tailed)	0.000	0.000						
Ухамсар хариуцлагатай зан төлөв	Pearson Correlation	.447**	.436**	.414**	1				
	Sig. (2-tailed)	0.000	0.000	0.000					
Идэвхтэй зан төлөв	Pearson Correlation	.299**	.413**	.362**	.292**	1			
	Sig. (2-tailed)	0.000	0.000	0.000	0.000				
Анхааралтай зан төлөв	Pearson Correlation	.434**	.401**	.432**	.421**	.422**	1		
	Sig. (2-tailed)	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000			
Сэтгэл гутралгүй байдал	Pearson Correlation	.319**	.261**	.419**	.295**	.292**	.424**	1	
	Sig. (2-tailed)	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000		
Айдасгүй байдал	Pearson Correlation	.272**	.314**	.467**	.343**	.361**	.370**	.366**	1
	Sig. (2-tailed)	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Энэ насны хүүхдүүдийн дээрх чадварууд хоорондоо хамааралтай байна. ялангуяа, ухамсар, хариуцлагатай зан төлөв нь бусад чадваруудтай өндөр хамааралтай байна.

Сэтгэлийн хөдөлгөөн

Судалгаанд хамрагдсан 11-14 настай хүүхдийн сэтгэлийн хөдөлгөөнийг асуулгын аргаар буюу өөрийн сэтгэлийн хөдөлгөөнийг мэдрэх, өөрийн сэтгэлийн хөдөлгөөнийг удирдах болон бусдын сэтгэлийн хөдөлгөөнийг таних чадваруудаар судлав.

Судалгаа 1 болон Судалгаа 2-ын хувьд ач холбогдол бүхий ялгаагүй байна.

Хүснэгт 198. Найдвартай чанар – сэтгэлийн хөдөлгөөн (11-14 нас)

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
.515	3

Сэтгэлийн хөдөлгөөний даалгаврын найдвартай чанар нь хангалттай байна.

Судалгаанд хамрагдсан 11-14 настай хүүхдүүдийн сэтгэлийн хөдөлгөөний чадварууд болон нас хооронд статистик ач холбогдол бүхий ялгаагүй байна.

Хүснэгт 199. Сэтгэлийн хөдөлгөөний чадваруудын дундаж үзүүлэлт, насаар (11-14 нас)

Сурагчдын нас	Өөрийн сэтгэлийн хөдөлгөөнийг мэдрэх	Өөрийн сэтгэл хөдөлгөөнийг удирдах	Бусдын сэтгэл хөдөлгөөнийг ойлгох
11 нас	3.90	3.50	3.52
12 нас	3.75	3.35	3.44
13 нас	3.94	3.31	3.65
14 нас	3.98	3.02	3.71
Нийт	3.89	3.30	3.58

Суурь боловсролын насны хүүхдүүдийн сэтгэлийн хөдөлгөөний чадвар нь дунджаас дээш (M=3.59) байгаа нь өөрийн эерэг, сөрөг сэтгэлийн хөдөлгөөнийг таньж чаддаг ч сэтгэлийн хөдөлгөөндөө заримдаа автдаг. Бусдын сэтгэлийн хөдөлгөөн, учир шалтгааныг таньдаг, шалтгааныг ойлгохгүй байх нь бий.

Судалгаанд хамрагдсан 11-14 настай хүүхдүүдийн өөрийн сэтгэлийн хөдөлгөөнийг мэдрэх, өөрийн сэтгэлийн хөдөлгөөнийг удирдах болон бусдын сэтгэлийн хөдөлгөөнийг ойлгох чадварууд нь хүйсийн хувьд статистик ач холбогдол бүхий ялгаагүй байна.

Зураг 158. Өөрийн сэтгэлийн хөдөлгөөний мэдрэх чадварын дундаж, хүйсээр (11-14 нас)

Гэхдээ охидын хувьд өөрийн сэтгэлийн хөдөлгөөнийг мэдрэх чадвар хөвгүүдийнхээс илүү байна.

Хүснэгт 200. Сэтгэлийн хөдөлгөөний чадваруудын корреляц хамаарал (11-14 нас)

	Өөрийн сэтгэлийн хөдөлгөөнийг мэдрэх	Өөрийн сэтгэл хөдөлгөөнийг удирдах	Бусдын сэтгэл хөдөлгөөнийг ойлгох
Өөрийн сэтгэлийн хөдөлгөөнийг мэдрэх	Pearson Correlation 1		
	Sig. (2-tailed)		
	Pearson Correlation .286**	1	.245**

Өөрийн хөдөлгөөнийг удирдах	сэтгэл	Sig. (2-tailed)	0.000		
Бусдын хөдөлгөөнийг ойлгох	сэтгэл	Pearson Correlation	.481**	.245**	1
		Sig. (2-tailed)	0.000	0.001	

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Энэ насны хүүхдүүд сэтгэлийн хөдөлгөөний чадварууд харилцан хамааралтай, ялангуяа, өөрийн сэтгэлийн хөдөлгөөнийг мэдрэх чадвар сайтай байх нь бусдын сэтгэлийн хөдөлгөөнийг таних чадвартай холбоотой байна.

Дасан зохицолт

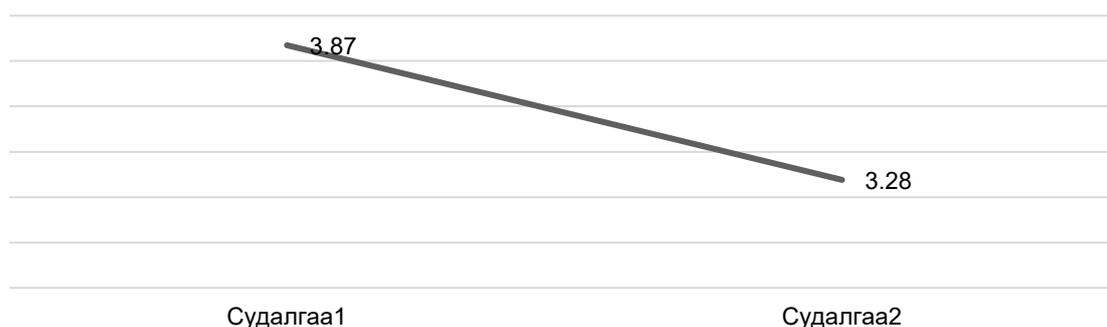
Дасан зохицлыг бусдыг хүлээн зөвшөөрөх, гадаад хяналт, дотоод хяналт гэсэн чадваруудаар судалж үзэв.

Гадаад хяналттай байдлын хувьд судалгааны 1 ба 2 шатны үзүүлэлт хооронд статистик ач холбогдолтой ялгаатай байна.

Хүснэгт 201. Гадаад хяналттай зан байдлын ялгаа, судалгаагаар (11-14 нас)

		t-test for Equality of Means						
		t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
						Lower	Upper	
Гадаад хяналт	Equal variances assumed	6.001	351	.000	.594	.099	.399	.788
	Equal variances not assumed	5.834	283.593	.000	.594	.102	.393	.794

Зураг 159. Гадаад хяналтын дундаж үзүүлэлт, судалгаагаар (11-14 нас)

Дасан зохицох чадваруудын гадаад хяналттай байх чадвар судалгааны 2 дугаар шатанд буурсан үзүүлэлттэй байна.

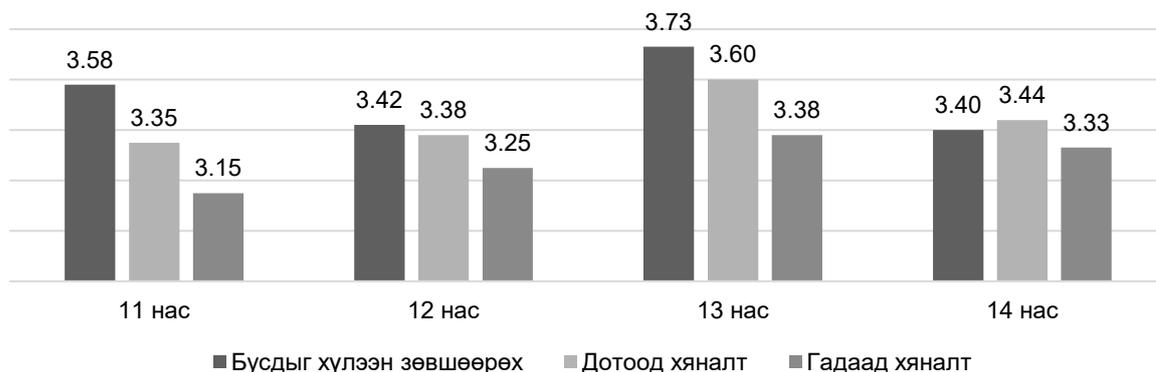
Хүснэгт 202. Найдвартай чанар – дасан зохицолт (11-14 нас)

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
.714	12

Дасан зохицолтыг судлах даалгаврын найдвартай байдал хангалттай байна.

Дасан зохицох чадварууд болон нас, хүйсийн хооронд статистик ач холбогдол бүхий ялгаагүй байна.

Зураг 160. Дасан зохицох чадваруудын дундаж үзүүлэлт, насаар (11-14 нас)

Судалгаанд хамрагдсан 11-14 настай хүүхдүүдийн дасан зохицох чадварууд нь дундаж түвшинд байгаа нь хүүхэд бусдын бодол санаа, үйл ажиллагааг өөрт таалагдсан үед хүлээн зөвшөөрдөг ч сонирхолтой зүйлдээ хариуцлагатай, зарим тохиолдолд хайхрамжгүй зан гаргах нь бий.

Хүснэгт 203: Дасан зохицох чадваруудын харилцан хамаарал (11-14 нас)

	Бусдыг хүлээн зөвшөөрөх	Дотоод хяналт	Гадаад хяналт
Бусдыг хүлээн зөвшөөрөх	1		
Дотоод хяналт	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	.491** 1	
Гадаад хяналт	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	.411** 0.000	.388** 0.000

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Бусдыг хүлээн зөвшөөрөх, дотоод болон гадаад хяналт харилцан хамааралтай байна.

Энэнгшилт

Эцэг эх, хүүхэд хоорондын итгэлцэл, эцэг эх, хүүхэд хоорондын харилцаа, эцэг эх, хүүхэд хоорондын дотно хандлага гэсэн чиглэлээр судлав.

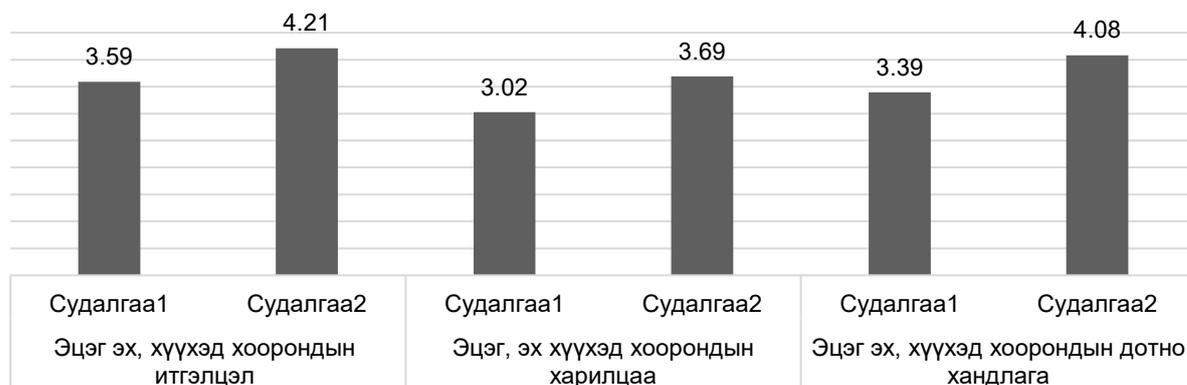
Хүснэгт 204. Энэнгшилтийн чадваруудын ялгаа, судалгаагаар (11-14 нас)

		t-test for Equality of Means						
		t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
							Lower	Upper
Эцэг хүүхдийн хоорондын итгэлцэл	эх,	-5.816	351	.000	-.623	.107	-.834	-.413

Эцэг эх, хүүхэд хоорондын харилцаа	-	351	.000	-.668	.102	-.868	-.468
Эцэг эх, хүүхэд хоорондын дотно хандлага	-	351	.000	-.692	.105	-.899	-.485

Энэнгшилтийн хувьд 1 ба 2 түвшний судалгаанд ач холбогдол бүхий ялгаатай байна.

Зураг 161. Энэнгшилтийн чадваруудын дундаж үзүүлэлт, судалгаагаар (11-14 нас)

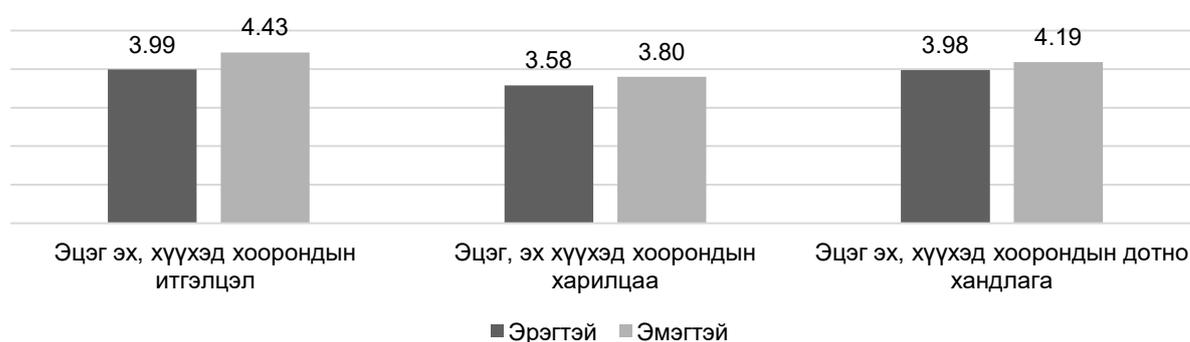
Судалгааны 2-р үед хамрагдсан хүүхдүүдийн эцэг эх, хүүхдийн итгэлцлийн дундаж үзүүлэлт 0.62, эцэг эх, хүүхдийн харилцаа 0.67, эцэг эх, хүүхдийн дотно хандлага 0.69-өөр тус тус нэмэгдсэн байна.

Хүснэгт 205. Энэнгшилтийн даалгаарын найдвартай байдал (11-14 нас)

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
.869	12

Эцэг эх, хүүхдийн итгэлцэл, эцэг эх, хүүхдийн харилцаа болон эцэг эх, хүүхдийн дотно хандлага нь нас болон хүйсээс хамаарсан статистик ач холбогдолтой ялгаагүй байна.

Зураг 162. Энэнгшилтийн чадваруудын дундаж үзүүлэлт, хүйсээр (11-14 нас)

Судалгаанд хамрагдсан 11-14 настай охидын хувьд хөвгүүдтэй харьцуулахад энэнгшилтийн чадварууд илүү үзүүлэлттэй байна.

Хүснэгт 206. Ээнэгшилтийн чадваруудын дундаж үзүүлэлт, насаар (11-14 нас)

Сурагчдын нас	Эцэг эх, хүүхэд хоорондын итгэлцэл	Эцэг, эх хүүхэд хоорондын харилцаа	Эцэг эх, хүүхэд хоорондын дотно хандлага
11 нас	4.35	3.83	4.27
12 нас	4.21	3.67	3.96
13 нас	4.33	3.73	4.23
14 нас	3.96	3.54	3.87

Ээнэгшилтийн чадварууд өндөр түвшин ($M=4.25$)-д байгаа нь хүүхэд эцэг эх, ойр дотны хүмүүсийнхээ дэмжлэгэд эргэлздэггүй, тэдэнтэйгээ эерэг харилцаатай, ойр дотно харилцаагийг илэрхийлнэ. Тэд эцэг эхээсээ хол байхад түгшүүр үүсэх нь бий.

Хүснэгт 207. Ээнэгшилтийн чадваруудын харилцан хамаарал (11-14 нас)

		Эцэг эх, хүүхэд хоорондын итгэлцэл	Эцэг, эх хүүхэд хоорондын харилцаа	Эцэг эх, хүүхэд хоорондын дотно хандлага
Эцэг эх, хүүхэд хоорондын итгэлцэл	Pearson Correlation	1		
	Sig. (2-tailed)			
Эцэг, эх хүүхэд хоорондын харилцаа	Pearson Correlation	.462**	1	
	Sig. (2-tailed)	.000		.000
Эцэг эх, хүүхэд хоорондын дотно хандлага	Pearson Correlation	.630**	.634**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	.000	

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Ээнэгшилтийн чадварууд харилцан хамааралтай байна. Эцэг эх, хүүхэд хоорондын итгэлцэл болон дотно хандлага нь өндөр хамааралтай байна ($r=.630^{**}$, $p<0.01$).

Харилцаа

Харилцааны чадварыг бусадтай хамтрах, нээлттэй, идэвхтэй харилцах, харилцааны үед бусдын сэтгэл санааг ойлгох гэсэн чадваруудаар судлав.

Хүснэгт 208. Харилцааны чадваруудын ялгаа, судалгаагаар (11-14 нас)

	t-test for Equality of Means						
	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
						Lower	Upper
Бусадтай хамтрах	2.014	351	0.045	0.196	0.097	0.005	0.387
Нээлттэй, идэвхтэй харилцах	-0.698	351	0.486	-0.072	0.103	-0.274	0.131
Харилцааны үед бусдын сэтгэл санааг ойлгох	-17.726	351	0.000	-1.964	0.111	-2.182	-1.746

Харилцааны үед бусдын сэтгэл санааг ойлгох чадвар нь судалгааны 1 ба 2 дугаар шатанд ялгаатай байна. Судалгааны 1 дүгээр шатанд хамрагдсан хүүхдүүдийн хувьд энэ чадварын дундаж үзүүлэлт 2.24 буюу сул бус байсан бол судалгааны 2

дугаар шатанд 4.42 буюу өндөр түвшинд байгаа нь энэ насны хүүхдүүд бусдын үзэл бодол мэдрэмжид хүндэтгэлтэй хандаж, байр сууриа илэрхийлэх чадвар нь сайжирсныг илтгэж байна. Насны хувьд ялгаа ажиглагдсангүй.

Хүснэгт 209. Харилцааны даалгаврын найдвартай байдал (11-14 нас)

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
.841	12

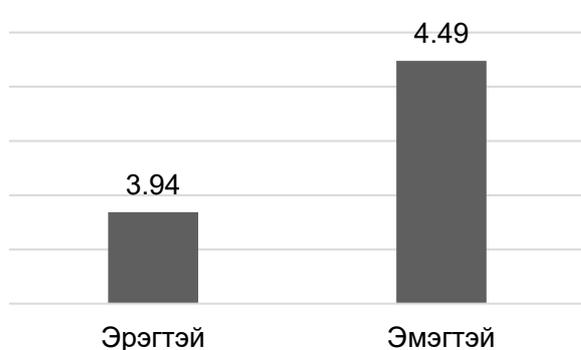
Харилцааны чадваруудыг судлах даалгаврын найдварт чанар хангалттай байна.

Хүснэгт 210. Харилцааны чадваруудын дундаж үзүүлэлт, насаар (11-14 нас)

Нас	Бусадтай хамтрах	Нээлттэй, идэвхтэй харилцах	Харилцааны үед бусдын сэтгэл санааг ойлгох
11 нас	4.15	3.56	4.44
12 нас	3.92	3.44	4.17
13 нас	4.15	3.73	4.21
14 нас	3.85	3.52	4.06

Харилцааны чадварууд дунджаас дээш түвшинд байгаа нь хүүхэд ойр дотны хүмүүст тусалдаг, хамтран ажиллах чадвартай, найрсаг харилцаатай, зарим тохиолдолд идэвхгүй юм шиг харагдаж, бусдыг аялдан дагалдах байдалтайг илэрхийлнэ. Наснаас хамаарсан статистик ач холбогдолтой ялгаагүй байна. Харин хүйсийн хувьд харилцааны үед бусдын сэтгэл санааг ойлгох чадварын хувьд ялгаатай байна.

Зураг 163. Харилцааны үед бусдын сэтгэл санааг ойлгох чадварын дундаж, хүйсээр (11-14 нас)

Эмэгтэй хүүхдүүдийн хувьд эрэгтэй хүүхдүүдээс илүү байр сууриа илэрхийлэх, тохиромжтой хариу үйлдэл үзүүлэх, бусдын үзэл бодолд хүндэтгэлтэй хандах тал дээр арай илүү байна.

Хүснэгт 211. Харилцааны чадваруудын харилцан хамаарал (11-14 нас)

	Бусадтай хамтрах	Нээлттэй, идэвхтэй харилцах	Харилцааны үед бусдын сэтгэл санааг ойлгох
Бусадтай хамтрах	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	1	
Нээлттэй, идэвхтэй харилцах	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	.589** 0.000	1
Харилцааны үед бусдын сэтгэл санааг ойлгох	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	.567** 0.000	.488** 0.000

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Бусадтай хамтрах чадвар нь нээлттэй, идэвхтэй харилцах, бусдын сэтгэл санааг ойлгох чадвартай өндөр хамааралтай байна ($r=.589^{**}$, $r=.567^{**}$, $p<0.01$).

Үнэт зүйлийн чиг баримжаа

Үнэт зүйлийн чиг баримжааг мөн хүүхдүүдийн өөрийн үнэлгээнд тулгуурлан судлав.

Хүснэгт 212. Үнэт зүйлийн чиг баримжаа, ялгаа (11-14 нас)

	t-test for Equality of Means						
	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
						Lower	Upper
Багш ангийн бүх сурагчидтай адилхан харилцах	-3.353	351	0.001	-0.435	0.130	-0.690	-0.180
Амжилт гаргахад баяр хүргэх	-4.284	351	0.000	-0.528	0.123	-0.770	-0.285
Эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах	-7.944	351	0.000	-0.874	0.110	-1.091	-0.658
Хийж үзэхийг хүсэж байсан зүйлүүдээ хийх	-3.845	351	0.000	-0.496	0.129	-0.749	-0.242
Багшийн хэлснийг биелүүлэх	-4.957	351	0.000	-0.593	0.120	-0.828	-0.358
Байгаль, орчноо хамгаалах	-6.896	351	0.000	-0.814	0.118	-1.046	-0.582

Судалгаа 1 ба судалгаа 2-ын хооронд зарим чадваруудын хооронд ач холбогдол бүхий ялгаатай байна.

Хүснэгт 213. Үнэт зүйлийн чиг баримжааны дундаж үзүүлэлт, судалгаагаар (11-14 нас)

	Судалгааны үе шат	Мean
Багш ангийн бүх сурагчидтай адилхан харилцах.	Судалгаа1	4.11
	Судалгаа2	4.55
Амжилт гаргахад баяр хүргэх	Судалгаа1	4.09
	Судалгаа2	4.61
Эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах	Судалгаа1	3.91
	Судалгаа2	4.78
Хийж үзэхийг хүсэж байсан зүйлүүдээ хийх	Судалгаа1	3.99
	Судалгаа2	4.49
Багшийн хэлснийг биелүүлэх	Судалгаа1	4.17
	Судалгаа2	4.76
Байгаль, орчноо хамгаалах	Судалгаа1	4.02
	Судалгаа2	4.84

Судалгаа 2-ын хувьд багш ангийн хүүхдүүдтэй адилхан харилцах, амжилт гаргахад баяр хүргэх, эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах, хийж үзэхийг хүссэн зүйлээ хийх, багшийн хэлснийг биелүүлэх, байгаль орчноо хамгаалахыг маш чухалд үзэх нь нэмэгдсэн байна.

Хүснэгт 214: үнэт зүйлийн даалгаврын найдвартай байдал (6-10 нас)

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
.764	12

Үнэт зүйлийн чиг баримжааг судлах даалгаврын найдвартай байдлын үзүүлэлт нь хангалттай байна.

Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн үнэт зүйлийн чиг баримжааны үзүүлэлт болон нас болон хүйс хооронд статистик ач холбогдолтой ялгаагүй байна.

Хүснэгт 215. үнэт зүйлийн чиг баримжааны дундаж үзүүлэлт (11-14 нас)

	Багш ангийн бүх сурагчидтай адилхан	Амжилт гаргахад баяр хүргэх	Эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах	Хийж үзэхийг хүсэж байсан зүйлүүдээ хийх	Багшийн хэлснийг биелүүлэх	Ёс, заншил, уламжлалаа хүндлэх	Хүссэнээрээ байх	Бусад хүмүүс намайг хүндлэх	Ахмад хүмүүс болон ах, эгчээ хүндлэх	Бусад хүмүүст туслах	Байгаль, орчноо хамгаалах	Зугаатай, хөгжилтэй зүйлд дуртай байх
11 нас	4.56	4.63	4.67	4.38	4.81	4.71	3.48	3.83	4.79	4.98	4.85	4.40
12 нас	4.40	4.25	4.90	4.38	4.79	4.77	3.81	3.40	4.73	4.63	4.75	4.42
13 нас	4.75	4.85	4.85	4.65	4.79	4.83	3.83	4.21	4.92	4.90	4.92	4.81
14 нас	4.48	4.73	4.71	4.56	4.65	4.69	4.48	4.04	4.83	4.73	4.83	4.54

Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн үнэт зүйлийн чиг баримжааны дундаж үзүүлэлт нь өндөр буюу хангалттай түвшинд буюу 11-14 насны хүүхдүүд эдгээр чадварыг чухалчилж үздэг байна.

Хүснэгт 216. Үнэт зүйлийн үзүүлэлтүүдийн корреляц хамаарал (11-14 нас)

	Багш ангийн бүх сурагчидтай адилхан	Амжилт гаргахад баяр хүргэх	[Эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах	Хийж үзэхийг хүсэж байсан зүйлүүдээ хийх	Багшийн хэлснийг биелүүлэх	Ёс, заншил, уламжлалаа хүндлэх	Хүссэнээрээ байх	Бусад хүмүүс намайг хүндлэх	Ахмад хүмүүс болон ах, эгчээ хүндлэх	Бусад хүмүүст туслах
Багш ангийн бүх сурагчидтай адилхан харилцах	Pearson Correlation 1									
Амжилт гаргахад баяр хүргэх	Sig. (2-tailed) .461*	Pearson Correlation 1								
Эрүүл, аюулгүй	Sig. (2-tailed) .384*	Sig. (2-tailed) .292*	Pearson Correlation 1							

орчинд амьдрах	Sig. (2-tailed)	0.000	0.000								
Хийж үзэхийг хүсэж байсан зүйлүүдээ хийх	Pearson Correlation	.191*	.210*	.359**	1						
Багшийн хэлснийг биелүүлэх	Sig. (2-tailed)	0.008	0.003	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Ёс, заншил, уламжлалаа хүндлэх	Pearson Correlation	.375*	.217*	.544**	.281*	1					
Хүссэнээрээ байх	Sig. (2-tailed)	0.000	0.032	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Бусад хүмүүс намайг хүндлэх	Pearson Correlation	.330*	.155*	.586**	.361*	.489**	1				
Ахмад хүмүүс болон ах, эгчээ хүндлэх	Sig. (2-tailed)	0.000	0.028	0.005	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Бусад хүмүүст туслах	Pearson Correlation	0.028	0.051	.218**	.281*	.146*	.204**	1			
	Sig. (2-tailed)	0.703	0.479	0.002	0.000	0.043	0.005				
	Pearson Correlation	0.07	.205*	-0.003	0.126	-0.074	-0.024	.253*	1		
	Sig. (2-tailed)	0.337	0.004	0.969	0.082	0.308	0.741	0.000			
	Pearson Correlation	.363*	.236*	.532**	.277*	.432**	.622**	.153*	0.056	1	
	Sig. (2-tailed)	0.000	0.001	0.000	0.000	0.000	0.000	0.034	0.437	0.000	0.000
	Pearson Correlation	.229*	0.101	.152*	.159*	.336**	.304**	0.059	.192*	.328*	1
	Sig. (2-tailed)	0.001	0.162	0.036	0.027	0.000	0.000	0.415	0.008	0.000	0.000

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Үнэт зүйлийн чиг баримжааны үзүүлэлтүүд харилцан хамааралтай байна. Ялангуяа, амжилт, аюулгүй байдал, эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах, багшийн хэлснийг хийх, ёс заншил, уламжлалаа хүндлэх, ахмад хүмүүс болон ах, эгчээ хүндлэх гэсэн үзүүлэлтүүд нь харилцан хүчтэй хамааралтай байна ($p < 0.01$).

Нийгмийн хэм хэмжээ

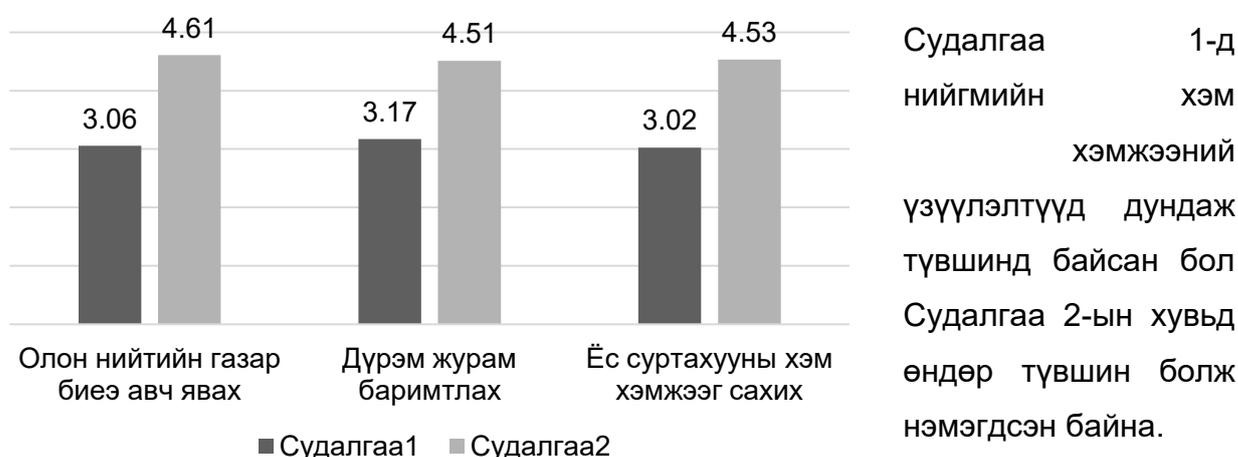
Нийгмийн бүлэг, хамт олны хүрээнд баримталбал зохих дүрэм журам, ёс суртахууны хэм хэмжээ болон олон нийтийн газар хэм хэмжээг дагаж мөрддөг эсэх, зохистой хариу үйлдэл үзүүлж чаддаг эсэхийг өөрийн үнэлгээнд нь тулгуурлан илрүүлэх зорилгоор судалгаа авав.

Хүснэгт 217. Нийгмийн хэм хэмжээний статистик үзүүлэлт, судалгаагаар (11-14 нас)

	t-test for Equality of Means						
	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
						Lower	Upper
Олон нийтийн газар биеэ авч явах	-10.474	351	0.000	-1.553	0.148	-1.845	-1.262
Дүрэм журам баримтлах	-8.978	351	0.000	-1.337	0.149	-1.629	-1.044
Ёс суртахууны хэм хэмжээг сахих	-10.409	351	0.000	-1.506	0.145	-1.791	-1.222

Судалгаа 1 болон судалгаа 2-ын үзүүлэлтэд ач холбогдол бүхий ялгаатай байна.

Зураг 164. Нийгмийн хэм хэмжээний үзүүлэлтүүдийн дундаж үзүүлэлт, судалгаагаар (11-14 нас)

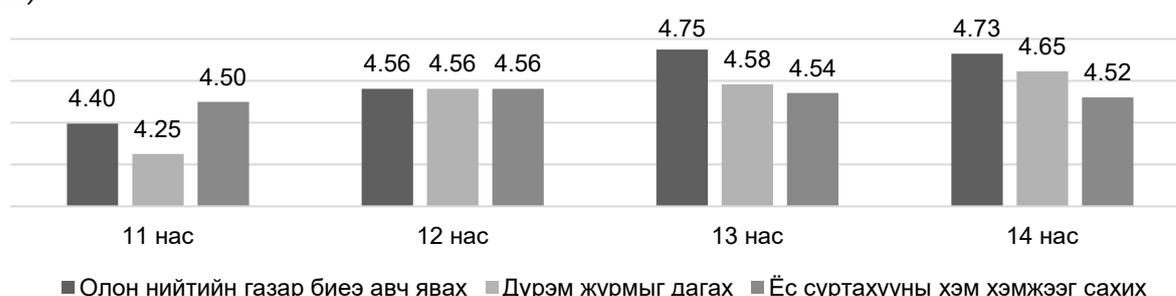

Хүснэгт 218. Нийгмийн хэм хэмжээний даалгаврын найдвартай байдал (11-14 нас)

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
.911	10

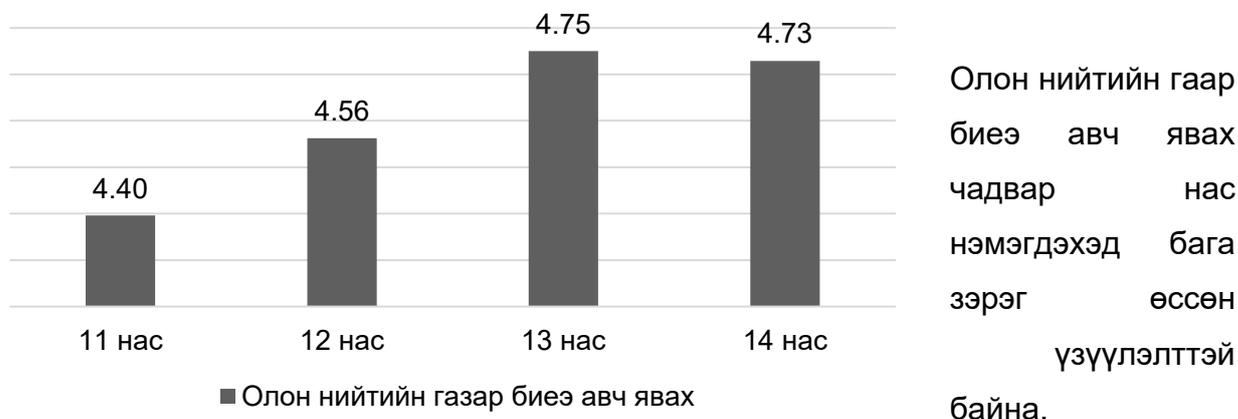
Дэг журмыг дагах чадвар нь нас болон хүйсийн хувьд ач холбогдол бүхий ялгаагүй байна.

Хүснэгт 219. Нийгмийн хэм хэмжээг дагах чадваруудын дундаж үзүүлэлт, насаар (11-14 нас)

Судалгааны дүнгээс үзэхэд нийгмийн хэм хэмжээг дагаж мөрдөх чадвар 11-14 настай хүүхдүүдийн хувьд өндөр түвшинд байгаа нь бусадтай эерэг таатай харилцаж, аливаа дэг, дүрэм журмыг баримтлан, олон нийтийн газар биеэ зохистойгоор авч явдаг ч хааяа нэг зөрчдөгийг илтгэж байна.

Зураг 165. Олон нийтийн газар биеэ авч явах чадварын дундаж үзүүлэлт, насаар (11-14 нас)

Олон нийтийн гаар биеэ авч явах чадвар нас нэмэгдэхэд бага зэрэг өссөн үзүүлэлттэй байна.

Хүснэгт 220. Нийгмийн хэм хэмжээг дагах чадваруудын корреляц хамаарал (11-14 нас)

		Олон нийтийн газар биеэ авч явах	Дүрэм журам баримтлах	Ёс суртахууны хэм хэмжээг сахих
Олон нийтийн газар биеэ авч явах	Pearson Correlation	1		
	Sig. (2-tailed)			
Дүрэм журам баримтлах	Pearson Correlation	.676**	1	
	Sig. (2-tailed)	.000		
Ёс суртахууны хэм хэмжээг сахих	Pearson Correlation	.600**	.705**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	.000	

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн дүрэм журмыг дагаж мөрдөх, ёс суртахуунтай байх, олон нийтийн газар биеэ авч явах чадвар нь харилцан хамааралтай байна ($r=.676^{**}$, $r=.600^{**}$, $p<0.01$).

3.2.4. Бүрэн дунд болосролын 15-17 насны хүүхдийн нийгэмшлийн онцлог

Өөртөө хандах хандлага

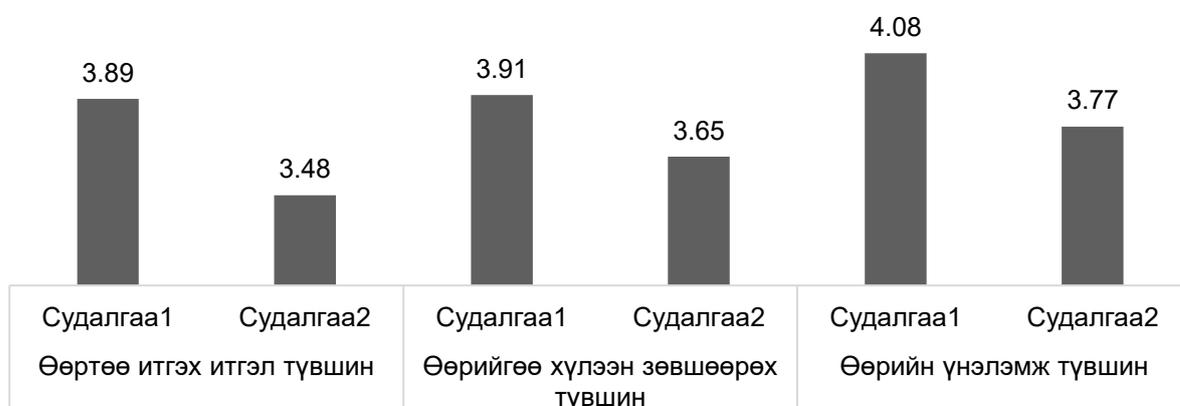
Судалгаанд хамрагдсан 15-74 настай хүүхдийн өөрийн ухамсрын хөгжлийн онцлогийг бодомж бүхий асуулгын аргаар буюу өөрийн ухамсрын онцлогийг өөрийгөө хүлээн зөвшөөрөх, өөрийн үнэлэмж, өөртөө хандах хандлагын чадвараар судаллаа.

Хүснэгт 221. Өөртөө хандах хандлага, ялгаа (15-17 нас)

	t-test for Equality of Means						
	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
						Lower	Upper
Өөртөө итгэх итгэл	4.681	258	.000	.408	.087	.237	.580
Өөрийгөө хүлээн зөвшөөрөх	3.138	258	.002	.262	.084	.098	.427
Өөрийн үнэлэмж	3.863	258	.000	.311	.081	.152	.470

Судалгаа 1 болон Судалгаа 2-ын хувьд өөрийгөө хүлээн зөвшөөрөх болон өөртөө итгэх итгэлийн хувьд ач холбогдол бүхий ялгаатай байна.

Зураг 166. Өөртөө хандах хандлагын чадваруудын дундаж үзүүлэлт, судалгаагаар (15-17 нас)

Судалгаа 1-д хамрагдсан 15-17 настай хүүхдүүдийн өөрийгөө хүлээн зөвшөөрөх чадвар 0.26, өөртөө итгэх итгэл 0.41-ээр тус тус буурсан байна.

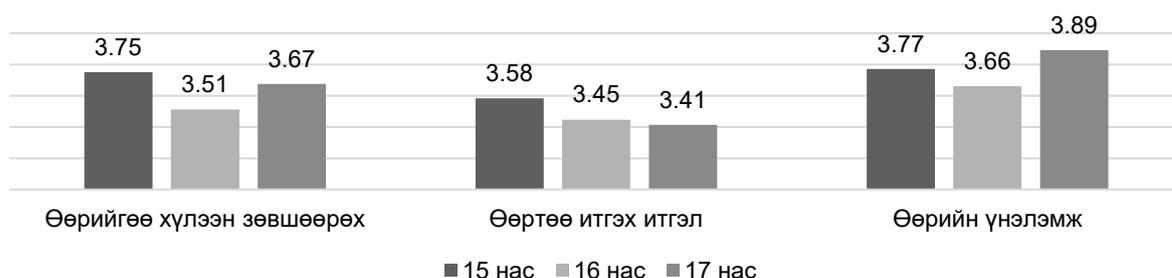
Хүснэгт 222. Найдвартай чанар – өөртөө хандах хандлага (15-17 нас)

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
.812	15

Өөртөө хандах хандлагын найдвартай чанар нь хангалттай байна.

Судалгаанд хамрагдсан 15-17 настай хүүхдүүдийн өөрийгөө хүлээн зөвшөөрөх, өөртөө итгэх итгэл болон өөрийн үнэлэмж болон насны хооронд статистик ач холбогдол бүхий ялгаагүй байна.

Зураг 167. Өөртөө хандах хандлагын чадваруудын дундаж үзүүлэлт, насаар (15-17 нас)

Бүрэн дунд боловсролын насны хүүхдүүдийн өөртөө хандлага хандлага нь дунджаас дээш ($M=3.6$) байгаа нь өөрийгөө байгаагаар нь хүлээн зөвшөөрөх байдал дундаж, өөрийн давуу болон сул талаа мэддэг. Сэтгэл санааны тэнцвэрт байдлаа ерөнхийдөө хадгалж чаддагийг харуулж байна. Заримдаа тайван байдлаа алддаг. Судалгаанд хамрагдсан 15-17 настай хүүхдүүдийн өөрийн үнэлэмж, өөрийгөө хүлээн зөвшөөрөх болон өөртөө итгэх итгэл нь хүйсийн хувьд статистик ач холбогдол бүхий ялгаагүй байна.

Хүснэгт 223. Өөртөө хандах хандлагын чадваруудын корреляц хамаарал (15-17 нас)

		Өөрийгөө хүлээн зөвшөөрөх	Өөртөө итгэх итгэл	Өөрийн үнэлэмж
Өөрийгөө хүлээн зөвшөөрөх	Pearson Correlation	1		
	Sig. (2-tailed)			
Өөртөө итгэх итгэл	Pearson Correlation	.465**	1	
	Sig. (2-tailed)	0.000		
Өөрийн үнэлэмж	Pearson Correlation	.390**	.543**	1
	Sig. (2-tailed)	0.000	0.000	

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Энэ насны хүүхдүүдийн өөртөө итгэх итгэл, өөрийгөө хүлээн зөвшөөрөх болон өөрийн үнэлэмж нь эерэг хамааралтай байна. Өөрийн үнэлэмж сайн байх тусам өөртөө итгэлтэй байна ($r=.523^{**}$, $p<0.01$).

Бие хүний онцлог

Бие хүний онцлогийг өөрийн зан төлөвийг удирдах, нийцтэй зан төлөв, сэтгэл санааны тогтвортой байдал, ухамсар, хариуцлагатай зан төлөв, идэвхтэй зан төлөв, анхаарал, сэтгэл гутралгүй байдал, айдасгүй байдал гэсэн үзүүлэлтээр судлав.

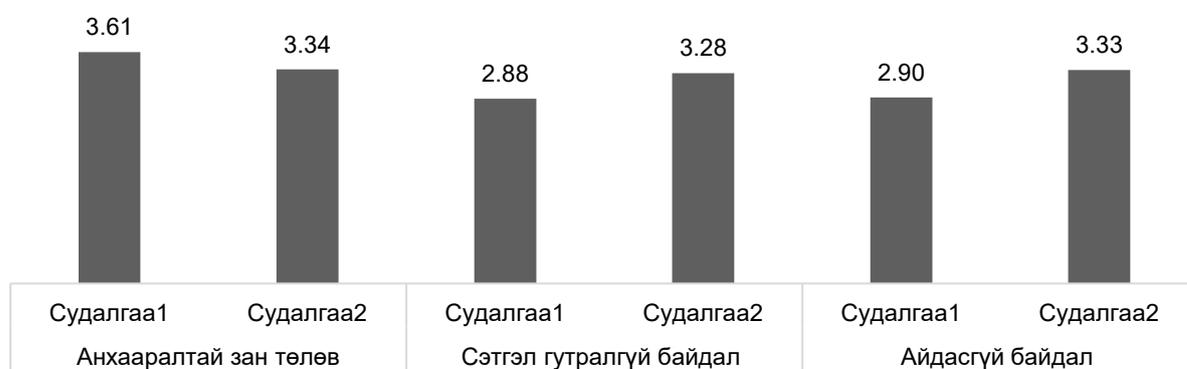
Бие хүний онцлогийг судалгаа 1 болон судалгаа 2 статистикийн хувьд ач холбогдол бүхий ялгаагүй байна.

Хүснэгт 224. Бие хүний онцлогийн чадваруудын ялгаа, судалгаагаар (15-17 нас)

		t-test for Equality of Means						
		t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
						Lower	Upper	
Өөрийн төлөвийг удирдах	зан	-.801	258	.424	-.068	.085	-.236	.099
Нийцтэй төлөв	зан	2.714	258	.007	.221	.082	.061	.382
Сэтгэл санааны тогтвортой байдал	зан	1.902	258	.058	.151	.079	-.005	.307
Ухамсар, хариуцлагатай зан төлөв	зан	-.852	258	.395	-.073	.085	-.240	.095
Идэвхтэй төлөв	зан	.986	258	.325	.086	.087	-.086	.258
Анхааралтай зан төлөв	зан	3.284	258	.001	.265	.081	.106	.423
Сэтгэл гутралгүй байдал	зан	-4.040	258	.000	-.394	.098	-.586	-.202
Айдасгүй байдал	зан	-4.564	258	.000	-.427	.094	-.611	-.243

Анхааралтай байдал, сэтгэл гутралгүй байдал, айдасгүй байдлын хувьд судалгаа 1 ба судалгаа 2-ын хувьд статистик ач холбогдол бүхий ялгаатай байна.

Зураг 168. Бие хүний онцлогийн зарим чадваруудын дундаж үзүүлэлт, судалгаагаар (15-17 нас)

15-17 настай хүүхдүүдийн бие хүний онцлогийн чадваруудаас сэтгэл гутралгүй байдал болон айдасгүй байдал Судалгаа 2-ын хувьд нэмэгдсэн үзүүлэлттэй байна.

Хүснэгт 225. Найдвартай чанар – бие хүний онцлог (15-17 нас)

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
.889	40

Бие хүний онцлогийн найдвартай чанар нь хангалттай байна.

Судалгаанд хамрагдсан 15-17 настай хүүхдүүдийн бие хүний онцлогийн чадварууд болон нас, хүйсийн хооронд статистик ач холбогдол бүхий ялгаагүй байна.

Хүснэгт 226. Бие хүний онцлогийн чадваруудын дундаж үзүүлэлт, насаар (15-17 нас)

Нас	Өөрийн зан төлөвийг удирдах	Нийцтэй зан төлөв	Сэтгэл санааны тогтвортой байдал	Ухамсар хариуцлагатай зан төлөв	Идэвхтэй зан төлөв	Анхааралтай зан төлөв	Сэтгэл гутралгүй байдал	Айдасгүй байдал
15 нас	3.48	3.85	3.50	3.62	3.83	3.29	3.25	3.37
16 нас	3.26	3.70	3.49	3.51	3.66	3.17	3.34	3.36
17 нас	3.48	3.80	3.50	3.83	4.00	3.57	3.24	3.24
Нийт	3.40	3.79	3.50	3.65	3.83	3.34	3.28	3.33

Хүснэгт . Бие хүний онцлогийн чадваруудын корреляц хамаарал (15-17 нас)

	Өөрийн зан төлөвийг удирдах	Нийцтэй зан төлөв	Сэтгэл санааны тогтвортой байдал	Ухамсар хариуцлагатай зан төлөв	Идэвхтэй зан төлөв	Анхааралтай зан төлөв	Сэтгэл гутралгүй байдал	Айдасгүй байдал	
Өөрийн зан төлөвийг удирдах	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	1							
Нийцтэй зан төлөв	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	.530**	1						
Сэтгэл санааны тогтвортой байдал	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	.434**	.467**	1					
Ухамсар хариуцлагатай зан төлөв	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	.412**	.539**	.485**	1				
Идэвхтэй зан төлөв	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	.394**	.527**	.541**	.553**	1			
Анхааралтай зан төлөв	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	.196*	.316**	.441**	.407**	.476**	1		
Сэтгэл гутралгүй байдал	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	.199*	.274**	.326**	.215*	.298**	.335**	1	
Айдасгүй байдал	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	.178*	.289**	.332**	.210*	.187*	.265**	.543**	1

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Энэ насны хүүхдүүдийн дээрх чадварууд хоорондоо хамааралтай байна. Өөрийн зан төлөвийг удирдах чадвар нь нийцтэй, сэтгэл санааны хувьд тогтвортой, ухамсартай байх чадваруудтай эерэг хамааралтай байна.

Сэтгэлийн хөдөлгөөн

Судалгаанд хамрагдсан 15-17 настай хүүхдийн сэтгэлийн хөдөлгөөнийг асуулгын аргаар буюу өөрийн сэтгэлийн хөдөлгөөнийг мэдрэх, өөрийн сэтгэлийн хөдөлгөөнийг удирдах болон бусдын сэтгэлийн хөдөлгөөнийг таних чадваруудаар судлав.

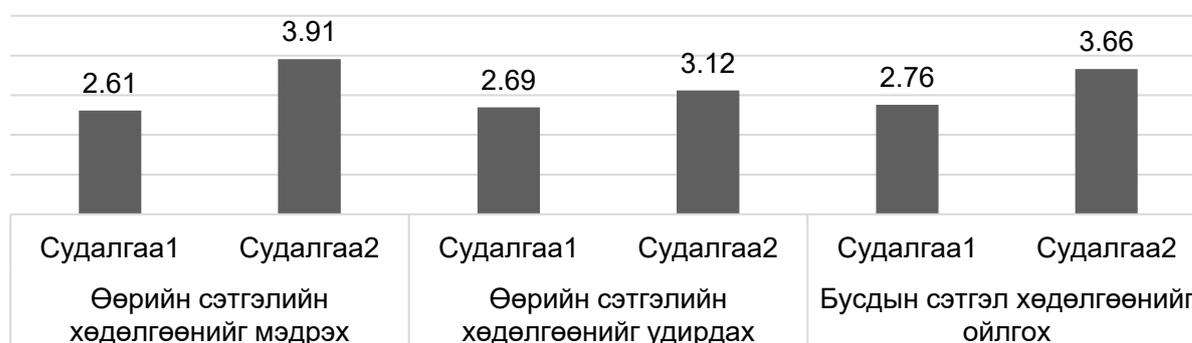
Судалгаа 1 болон Судалгаа 2-ын хувьд ач холбогдол бүхий ялгаатай байна.

Хүснэгт 227. Сэтгэлийн хөдөлгөөний чадваруудын ялгаа, судалгаагаар (15-17 нас)

	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
						Lower	Upper
Сэтгэл хөдөлгөөнийг мэдрэх	-8.693	258	.000	-1.301	.150	-1.596	-1.007
Өөрийн сэтгэл хөдөлгөөнийг удирдах	-2.748	258	.006	-.431	.157	-.741	-.122
Бусдын сэтгэл хөдөлгөөнийг ойлгох	-5.511	258	.000	-.895	.162	-1.215	-.575

Өөрийн сэтгэлийн хөдөлгөөний мэдрэх болон бусдын сэтгэлийн хөдөлгөөнийг ойлгох чадварын хувьд судалгаа 1 ба судалгаа 2-ын хувьд ялгаатай байна.

Зураг 169. Сэтгэлийн хөдөлгөөний статистик үзүүлэлт, судалгаагаар (15-17 нас)

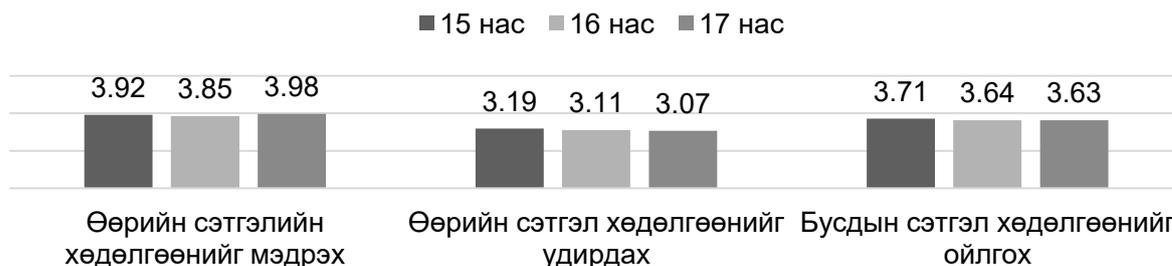
Өөрийн сэтгэлийн хөдөлгөөний мэдрэх чадварын дундаж үзүүлэлт судалгаа 2-т 1.3-аар, бусдын сэтгэлийн хөдөлгөөний ойлгох чадварын дундаж үзүүлэлт 0.9-өөр тус тус нэмэгдсэн байгаа нь энэ чадвар 15-17 настай хүүхдүүдийн хувьд сайн хөгжиж байгааг илэрхийлж байна.

Хүснэгт 228. Найдвартай чанар – сэтгэлийн хөдөлгөөн (15-17 нас)

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
.726	15

Судалгаанд хамрагдсан 15-17 настай хүүхдүүдийн сэтгэлийн хөдөлгөөний чадварууд болох өөрийн сэтгэлийн хөдөлгөөнийг мэдрэх, өөрийн сэтгэлийн хөдөлгөөнийг удирдах болон бусдын сэтгэлийн хөдөлгөөнийг ойлгох чадварууд нь нас, хүйсийн хувьд статистик ач холбогдол бүхий ялгаагүй байна.

Зураг 170: сэтгэлийн хөдөлгөөний чадваруудын дундаж үзүүлэлт, насаар (15-17 нас)

Судалгаанд хамрагдсан ахлах ангийн хүүхдүүдийн сэтгэлийн хөдөлгөөний чадвар нь дунджаас дээш ($M=3.57$) байгаа нь өөрийн сэтгэлийн хөдөлгөөнийг таних удирдах чадвартай, бусдын сэтгэлийн хөдөлгөөний илрэлийг ойлгох чадвартай.

Хүснэгт 229. Сэтгэлийн хөдөлгөөний чадваруудын корреляц хамаарал (15-17 нас)

		Өөрийн сэтгэлийн хөдөлгөөнийг мэдрэх	Өөрийн сэтгэлийн хөдөлгөөнийг удирдах	Бусдын сэтгэлийн хөдөлгөөнийг ойлгох
Өөрийн сэтгэлийн хөдөлгөөнийг мэдрэх	Pearson Correlation	1	.171*	.189*
	Sig. (2-tailed)		.042	.025
Өөрийн сэтгэлийн хөдөлгөөнийг удирдах	Pearson Correlation	.171*	1	.226**
	Sig. (2-tailed)	.042		.007
Бусдын сэтгэлийн хөдөлгөөнийг ойлгох	Pearson Correlation	.189*	.226**	1
	Sig. (2-tailed)	.025	.007	

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Энэ насны хүүхдүүд сэтгэлийн хөдөлгөөний чадварууд харилцан хамаарал султай, өөрийн сэтгэлийн хөдөлгөөнийг удирдах чадвар сайтай байх нь бусдын сэтгэлийн хөдөлгөөнийг таних чадвартай холбоотой байна ($r=.226^{**}$, $p<0.001$).

Дасан зохицолт

Дасан зохицлыг бусдыг хүлээн зөвшөөрөх, гадаад хяналт, дотоод хяналт гэсэн чадваруудаар судалж үзэв.

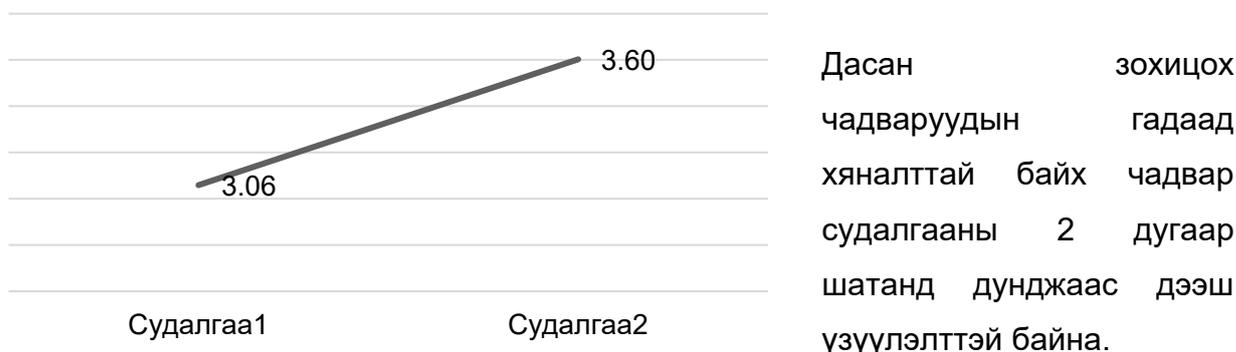
Бусдыг хүлээн зөвшөөрөх чадварын хувьд судалгааны 1 ба 2 шатны үзүүлэлт хооронд статистик ач холбогдолтой ялгаатай байна.

Хүснэгт 230. Бусдыг хүлээн зөвшөөрөх чадварын ялгаа, судалгаагаар (15-17 нас)

t-test for Equality of Means							
	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
						Lower	Upper

Бусдыг хүлээн зөвшөөрөх	-5.650	258	0.000	-0.544	0.096	-0.734	-0.354
-------------------------	--------	-----	-------	--------	-------	--------	--------

Зураг 171. Бусдыг хүлээн зөвшөөрөх чадварын дундаж үзүүлэлт, судалгаагаар (15-17 нас)

Хүснэгт 231. Найдвартай чанар – дасан зохицох чадвар (15-17 нас)

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
.809	15

Дасан зохицолтыг судлах даалгаврын найдвартай байдлын коэффициент хангалттай үзүүлэлт байна.

Бие хүний онцлогийн чадварууд болон нас, хүйсийн хооронд статистик ач холбогдол бүхий ялгаагүй байна.

Хүснэгт 232. Дасан зохицох чадваруудын дундаж үзүүлэлт, насаар (15-17 нас)

Нас	Бусдыг хүлээн зөвшөөрөх	Дотоод хяналт	Гадаад хяналт
15 нас	3.65	3.60	3.54
16 нас	3.53	3.49	3.47
17 нас	3.63	3.63	3.46

Дасан зохицох чадваруудын дундаж үзүүлэлт дундаж түвшинд (M=3.38) байгаа нь хүүхэд бусдын бодол санаа, үйл хөдлөлд шүүмжлэлтэй хандах талтай байгаа нь энэ насныхны нийтлэг онцлог байна. Дүрэм журмыг дагадаг ч зөрчих тохиолдол бий. Зарим тохиолдолд хайхрамжгүй зан гаргадаг онцлогтой.

Хүснэгт 233: Дасан зохицох чадваруудын харилцан хамаарал (15-17 нас)

	Бусдыг хүлээн зөвшөөрөх	Дотоод хяналт	Гадаад хяналт
Бусдыг хүлээн зөвшөөрөх	1		
Дотоод хяналт	.571**	1	
Гадаад хяналт	.461**	.476**	1

Sig. (2-tailed) values: (Бусдыг хүлээн зөвшөөрөх vs Дотоод хяналт) 0.000; (Бусдыг хүлээн зөвшөөрөх vs Гадаад хяналт) 0.000; (Дотоод хяналт vs Гадаад хяналт) 0.000.

Бусдыг хүлээн зөвшөөрөх, дотоод болон гадаад хяналт харилцан эерэг хамааралтай байна.

Энэгшилт

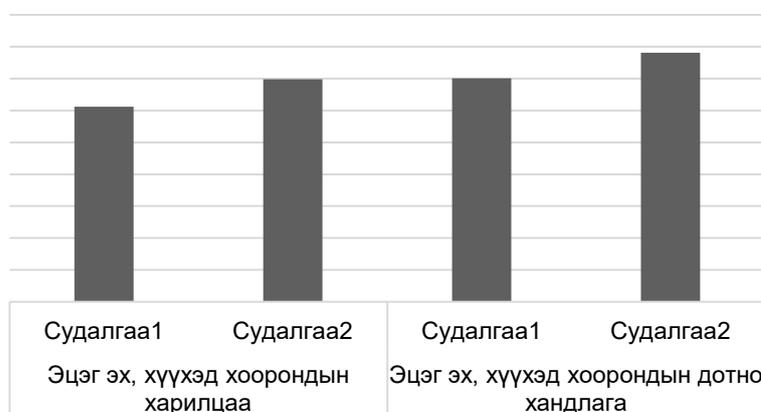
Эцэг эх, хүүхэд хоорондын итгэлцэл, эцэг эх, хүүхэд хоорондын харилцаа, эцэг эх, хүүхэд хоорондын дотно хандлага гэсэн чиглэлээр судлав.

Эцэг эх, хүүхэд хоорондын харилцаа болон дотно хандлагын хувьд Судалгаа 1 ба Судалгаа 2-ын үзүүлэлтийн хооронд статистик ач холбогдол бүхий ялгаатай байна.

Хүснэгт 234. Энэгшилтийн чадваруудын ялгаа, судалгаагаар (15-17 нас)

		t-test for Equality of Means						
		t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
						Lower	Upper	
Эцэг хүүхэд хоорондын итгэлцэл	эх,	-1.880	258	0.061	-0.194	0.103	-0.397	0.009
Эцэг хүүхэд хоорондын харилцаа	эх,	-3.970	258	0.000	-0.431	0.108	-0.644	-0.217
Эцэг хүүхэд хоорондын дотно хандлага	эх,	-3.976	258	0.000	-0.404	0.102	-0.603	-0.204

Зураг 172. Энэгшилтийн чадваруудын дундаж үзүүлэлт, судалгаагаар (15-17 нас)

Судалгааны 2-р үед хамрагдсан хүүхдүүдийн эцэг эх, хүүхдийн итгэлцлийн дундаж үзүүлэлт 0.19, эцэг эх, хүүхдийн харилцаа 0.43, эцэг эх, хүүхдийн дотно хандлага 0.41-ээр тус тус

нэмэгдсэн байна.

Хүснэгт 235. Энэгшилтийн даалгаврын найдвартай байдал (15-17 нас)

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
.904	15

Энэгшилтийн онцлогийг илрүүлэх даалгаврын найдвартай байдлын коэффициент хангалттай байна.

Эцэг эх, хүүхдийн итгэлцэл, эцэг эх, хүүхдийн харилцаа болон эцэг эх, хүүхдийн дотно хандлага нь нас болон хүйсээс хамаарсан статистик ач холбогдолтой ялгаагүй байна.

Хүснэгт 236. Ээнэгшилтийн чадваруудын дундаж үзүүлэлт, насаар (15-17 нас)

Нас	Эцэг эх, хүүхэд хоорондын итгэлцэл	Эцэг эх, хүүхэд хоорондын харилцаа	Эцэг эх, хүүхэд хоорондын дотно хандлага
15 нас	4.13	3.44	4.08
16 нас	3.96	3.43	3.79
17 нас	4.04	3.61	3.85

Ээнэгшилтийн чадварууд дунджаас дээш түвшин (M=3.81)-д байгаа нь эцэг эх, ойр дотны хүмүүстэйгээ хэвийн харилцаатай, тэдний дэмжлэгэд эргэлздэггүй, тэднээсээ тусдаа байж чадах ч зарим тохиолдолд бэрхшээлтэй санагдана.

Хүснэгт 237. Ээнэгшилтийн чадваруудын харилцан хамаарал (15-17 нас)

	Эцэг эх, хүүхэд хоорондын итгэлцэл	Эцэг эх, хүүхэд хоорондын харилцаа	Эцэг эх, хүүхэд хоорондын дотно хандлага
Эцэг эх, хүүхэд хоорондын итгэлцэл	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	1	
Эцэг эх, хүүхэд хоорондын харилцаа	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	.631** 0.000	1
Эцэг эх, хүүхэд хоорондын дотно хандлага	Pearson Correlation Sig. (2-tailed)	.629** 0.000	.625** 0.000 1

Эцэг эх, хүүхэд хоорондын итгэлцэл нь тэдний харилцаа болон дотно хандлагатай хүчтэй эерэг хамааралтай байна. ($r=.631^{**}$, $r=.629^{**}$, $p<0.01$).

Харилцаа

Харилцааны чадварыг бусадтай хамтрах, нээлттэй, идэвхтэй харилцах, харилцааны үед бусдын сэтгэл санааг ойлгох гэсэн чадваруудаар судлав.

Харилцааны үед бусдын сэтгэл санааг ойлгох чадвар нь судалгааны 1 ба 2 дугаар шатанд статистик ач холбогдол бүхий ялгаатай байна.

Хүснэгт 238. Харилцааны чадваруудын ялгаа, судалгаагаар (15-17 нас)

	t-test for Equality of Means						
	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
						Lower	Upper
Бусадтай хамтрах	2.839	258	.005	.268	.094	.082	.454

Нээлттэй идэвхтэй харилцаа	.251	258	.802	.025	.099	-.170	.219
Харилцааны үед бусдын сэтгэл санааг ойлгох	-	258	.000	-1.370	.113	-1.592	-1.148
	12.137						

Энэ чадвар нь судалгааны 1 дүгээр шатанд хамрагдсан хүүхдүүдийн хувьд энэ чадварын дундаж үзүүлэлт 2.31 буюу сул байсан бол судалгааны 2 дугаар шатанд 3.68 буюу дунджаас дээш түвшинд байгаа нь энэ насны хүүхдүүд бусдын үзэл бодол мэдрэмжид хүндэтгэлтэй хандаж, байр сууриа илэрхийлэх чадвар нь сайжирсныг илтгэж байна.

Хүснэгт 239. Харилцааны даалгаврын найдвартай байдал (15-17 нас)

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
.847	153

Харилцааны онцлогийг илрүүлэх даалгаврын найдвартай байдлын үзүүлэлт хангалттай байна.

Нас болон хүйсийн хувьд статистик ач холбогдол бүхий ялгаагүй байна.

Хүснэгт 240. Харилцааны чадваруудын дундаж үзүүлэлт, насаар (15-17 нас)

Нас	Бусадтай хамтрах	Нээлттэй, идэвхтэй харилцаа	Харилцааны үед бусдын сэтгэл санааг ойлгох
15 нас	3.94	3.60	3.75
16 нас	3.72	3.53	3.64
17 нас	3.91	3.63	3.65

Харилцааны чадварууд дунджаас дээш түвшинд байгаа нь хүүхэд ойр дотны хүмүүст тусалдаг, хамтран ажиллах чадвартай, найрсаг харилцаатай, зарим тохиолдолд идэвхгүй юм шиг харагдаж, бусдыг аялдан дагалдах байдалтайг илэрхийлнэ.

Хүснэгт 241. Харилцааны чадваруудын харилцан хамаарал (15-17 нас)

	Бусадтай хамтрах	Нээлттэй, идэвхтэй харилцах	Харилцааны үед бусдын сэтгэл санааг ойлгох
Бусадтай хамтрах	Pearson Correlation	1	
	Sig. (2- tailed)		
Нээлттэй, идэвхтэй харилцах	Pearson Correlation	.499**	1
	Sig. (2- tailed)	0.000	
Харилцааны үед бусдын сэтгэл санааг ойлгох	Pearson Correlation	.483**	.517**
	Sig. (2- tailed)	0.000	0.000

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Бусадтай хамтрах чадвар нь нээлттэй, идэвхтэй харилцах, бусдын сэтгэл санааг ойлгох чадвартай эерэг хамааралтай байна ($r=.499^{**}$, $r=.483^{**}$, $p<0.01$).

Үнэт зүйлийн чиг баримжаа

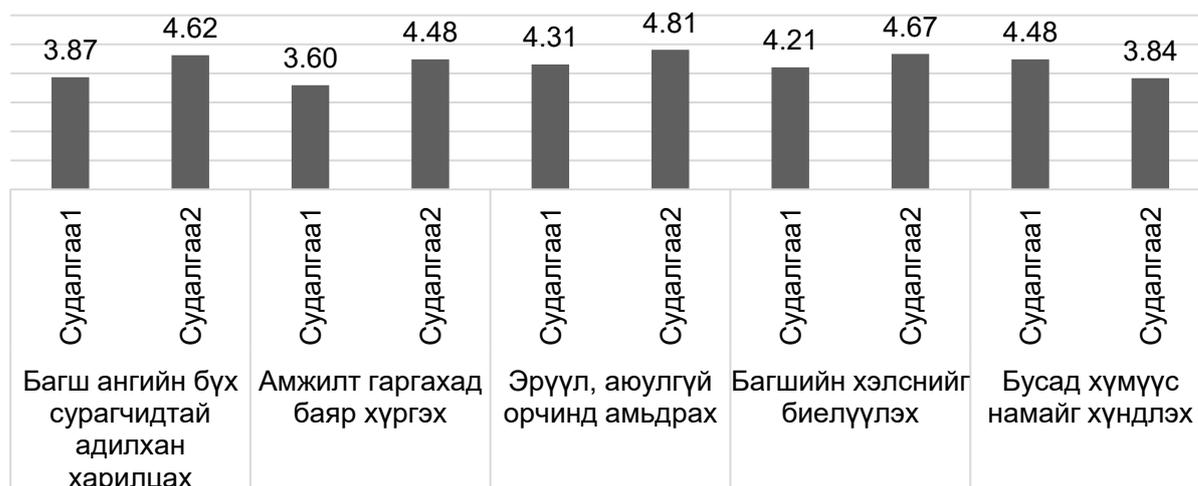
Үнэт зүйлийн чиг баримжааг мөн хүүхдүүдийн өөрийн үнэлгээнд тулгуурлан судлав.

Хүснэгт 242. Үнэт зүйлийн чиг баримжаа, ялгаа (15-17 нас)

		t-test for Equality of Means						
		t	df	Sig. (2- tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
							Lower	Upper
Багш ангийн бүх сурагчидтай адилхан харилцах	Equal variances assumed	- 7.084	258	.000	-.759	.107	-.969	-.548
Амжилт гаргахад баяр хүргэх	Equal variances assumed	- 8.125	258	.000	-.886	.109	- 1.100	-.671
Эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах	Equal variances assumed	- 4.168	258	.000	-.498	.119	-.733	-.262
Багшийн хэлснийг биелүүлэх	Equal variances assumed	- 3.632	258	.000	-.457	.126	-.704	-.209
Бусад хүмүүс намайг хүндлэх	Equal variances assumed	4.596	258	.000	.642	.140	.367	.917

Судалгаа 1 ба судалгаа 2-ын хооронд зарим чадваруудын хооронд ач холбогдол бүхий ялгаатай байна.

Зураг 173. Үнэт зүйлийн зарим чадварын дундаж үзүүлэлт, судалгаагаар (15-17 нас)

Судалгаа 2-ын хувьд дээрх чадваруудад ач холбогдол өгөх нь нэмэгдсэн байгаа бол бусад хүмүүсээр хүндлүүлэхэд анхаарах нь багассан байна.

Хүснэгт 243: үнэт зүйлийн даалгаврын найдвартай байдал (15-17 нас)

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
.882	12

Үнэт зүйлийн чиг баримжааг судлах даалгаврын найдвартай байдлын коэффициент хангалттай байна.

Хүснэгт 244. Үнэт зүйлийн чиг баримжааны зарим чадварын ялгаа, насаар (15-17 нас)

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Багшийн хэлснийг биелүүлэх	Between Groups	22.597	11	2.054	3.470	0.000
	Within Groups	332.146	561	0.592		
Хүссэнээрээ байх	Between Groups	72.290	11	6.572	3.479	0.000
	Within Groups	1059.606	561	1.889		
Бусад хүмүүс намайг хүндлэх	Between Groups	54.166	11	4.924	3.339	0.000
	Within Groups	827.300	561	1.475		
Байгаль, орчноо хамгаалах	Between Groups	19.846	11	1.804	3.391	0.000
	Within Groups	298.447	561	0.532		

Дорнод аймгийн судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн үнэт зүйлийн чиг баримжааны зарим чадвар болон насны хооронд статистик ач холбогдолтой ялгаатай байна.

Хүснэгт 245. Үнэт зүйлийн чиг баримжааны зарим үзүүлэлтийн дундаж, насаар (15-17 нас)

	Багшийн хэлснийг биелүүлэх	Хүссэнээрээ байх	Бусад хүмүүс намайг хүндлэх	Байгаль, орчноо хамгаалах
15 нас	4.41	3.90	3.84	4.44
16 нас	4.48	4.10	4.21	4.63
17 нас	4.48	4.09	4.34	4.74

Багшийн хэлснийг биелүүлэх, хүссэнээрээ байх, бусад хүмүүсээр хүндлүүлэх, байгаль орчноо хамгаалах нь чухал гэж үзэх нь нас нэмэгдэхэд өссөн байна.

Судалгаанд хамрагдсан энэ насны хүүхдүүд хийж үзэхийг хүссэн зүйлээ хийх, хүссэнээрээ байх, зугаатай байхыг чухал гэж үзсэн. Бусдад хүндэтгэлтэй хандах, бусдыг үл ялгаварлах, эрүүл аюулгүй орчинд амьрах, бусад хүмүүст туслах зэрэг нь бусад үнэт зүйлийг маш чухал гэж үзсэн байна.

Хүснэгт 246. Үнэт зүйлийн үзүүлэлтүүдийн корреляц хамаарал (15-17 нас)

	Багш ангийн бүх сурагчидтай адилхан харилцах	Амжилт гаргахад баяр хүргэх	Эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах	Хийж үзэхийг хүсэж байсан зүйлүүдээ хийх	Багшийн хэлснийг биелүүлэх	Ёс, заншил, уламжлалаа хүндлэх	Хүссэнээрээ байх	Бусад хүмүүс намайг хүндлэх	Ахмад хүмүүс болон ах, эгчээ хүндлэх	Бусад хүмүүст туслах	Байгаль, орчноо хамгаалах	Зугаатай, хөгжилтэй зүйлд
Багш ангийн бүх	Pearson Correlation	1										

сурагчидт ай адилхан харилцах	Sig. (2- tailed)												
Амжилт гаргахад баяр хүргэх	Pearson Correlati on	.498*	1										
	Sig. (2- tailed)	0.00 0											
Эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах	Pearson Correlati on	.463*	.412**	1									
	Sig. (2- tailed)	0.00 0	0.00 0										
Хийж үзэхийг хүсэж байсан зүйлүүдэ э хийх	Pearson Correlati on	.251*	.298**	.494**	1								
	Sig. (2- tailed)	0.00 0	0.00 0	0.00 0	0.00 0								
Багшийн хэлснийг биелүүлэ х	Pearson Correlati on	.351*	.381**	.600**	.527**	1							
	Sig. (2- tailed)	0.00 0	0.00 0	0.00 0	0.00 0	0.00 0							
Ёс, заншил, уламжла лаа хүндлэх	Pearson Correlati on	.324*	.396**	.447**	.305**	.453**	1						
	Sig. (2- tailed)	0.00 0	0.00 0	0.00 0	0.00 0	0.00 0	0.00 0						
Хүссэнээ рээ байх	Pearson Correlati on	.327*	.296**	.237**	.286**	.211**	.178*	1					
	Sig. (2- tailed)	0.00 0	0.00 0	0.00 0	0.00 0	0.00 0	0.00 0.03 1	0.00 5					
Бусад хүмүүс намайг хүндлэх	Pearson Correlati on	- 0.019	.140*	.396**	.453**	.319**	.249**	.237**	1				
	Sig. (2- tailed)	0.75 9	0.02 4	0.00 0	0.00 0	0.00 0	0.00 0	0.00 3	0.00 0				
Ахмад хүмүүс болон ах, эгчээ хүндлэх	Pearson Correlati on	.661*	.534**	.769**	.509**	.647**	.478**	.306**	.271**	1			
	Sig. (2- tailed)	0.00 0	0.00 0	0.00 0	0.00 0	0.00 0	0.00 0	0.00 0	0.00 0	0.00 1			
Бусад хүмүүст туслах	Pearson Correlati on	.580*	.464**	.690**	.488**	.669**	.478**	.316**	.249**	.796**	1		
	Sig. (2- tailed)	0.00 0	0.00 0	0.00 0	0.00 0	0.00 0	0.00 0	0.00 0	0.00 0	0.00 3	0.00 0		
Байгаль, орчноо хамгаала х	Pearson Correlati on	.425*	.505**	.750**	.569**	.575**	.656**	.350**	.494**	.795**	.698**	1	
	Sig. (2- tailed)	0.00 0	0.00 0	0.00 0	0.00 0	0.00 0	0.00 0	0.00 0	0.00 0	0.00 0	0.00 0	0.00 0	
Зугаатай, хөгжилтэ й зүйлд дуртай байх	Pearson Correlati on	.206*	.248**	.270**	.332**	.195*	.370**	.271**	.312**	.362**	.324**	.313**	1
	Sig. (2- tailed)	0.01 4	0.00 3	0.00 1	0.00 0	0.02 0	0.00 0	0.00 1	0.00 0	0.00 0	0.00 0	0.00 0	0.00 0

Үнэт зүйлийн чиг баримжааны үзүүлэлтүүд харилцан хамааралтай байна. Ялангуяа, амжилт, аюулгүй байдал, эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах, багшийн хэлснийг хийх, ёс заншил, уламжлалаа хүндлэх, ахмад хүмүүс болон ах, эгчээ хүндлэх гэсэн үзүүлэлтүүд нь харилцан хүчтэй хамааралтай байна ($p < 0.01$).

Хүссэнээрээ байх, бусдын зүгээс хүндэтгэл хүлээхэд бусад үнэт зүйлтэй харьцуулахад бага ач холбогдол өгчээ ($p < 0.01$).

Нийгмийн хэм хэмжээ

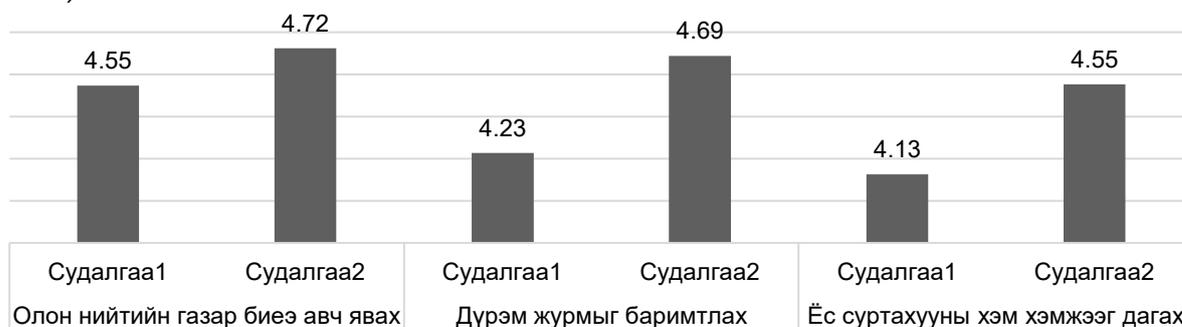
Нийгмийн хэм хэмжээг олон нийтийн газар биеэ авч явах, дүрэм журам дагаж мөрдөх, ёс суртахууны хэм хэмжээг баримтлах гэсэн үзүүлэлтүүдээр судлав.

Хүснэгт 247. нийгмийн хэм хэмжээний статистик үзүүлэлт, судалгаагаар (15-17 нас)

	t-test for Equality of Means						
	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
						Lower	Upper
Олон нийтийн газар биеэ авч явах	1.571	258	.117	-.177	.113	-.399	.045
Дүрэм журам	3.739	258	.000	-.461	.123	-.704	-.218
Ёс суртахууны хэм хэмжээ	3.472	258	.001	-.427	.123	-.669	-.185

Судалгаа 1 болон судалгаа 2-ын хувьд дүрэм журам баримтлах болон ёс суртахууны хэм хэмжээг дагах чадварууд нь ач холбогдол бүхий ялгаатай байна.

Зураг 174. Нийгмийн хэм хэмжээний үзүүлэлтүүдийн дундаж үзүүлэлт, судалгаагаар (15-17 нас)

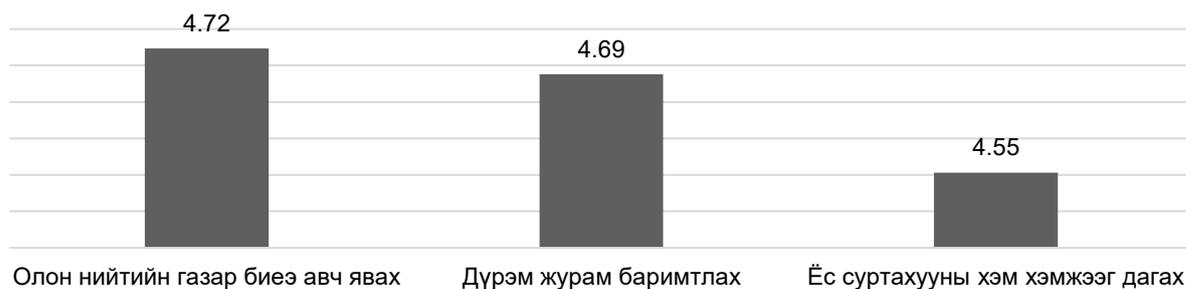
Судалгаа 2-ын хувьд нийгмийн хэм хэмжээний үзүүлэлтүүд өссөн дүр зурагтай байна. Ялангуяа, дүрэм журам баримтлах чадварын хувьд илүү өссөн байна.

Хүснэгт 248. Нийгмийн хэм хэмжээний даалгаврын найдвартай байдал (11-14 нас)

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
.811	10

Найдвартай байдлын коэффициент хангалттай байна. Нийгмийн хэм хэмжээний үзүүлэлтүүд болох олон нийтийн газар биеэ авч явах, дүрэм журмыг баримтлах, ёс суртахууны хэм хэмжээг дагах болон нас, хүйсийн хооронд статистик ач холбогдолтой ялгаа алга байна.

Зураг 175. Нийгмийн хэм хэмжээг дагах чадварын дундаж үзүүлэлт, насаар (15-17 нас)

Судалгааны дүнгээс үзэхэд нийгмийн хэм хэмжээг дагаж мөрдөх чадвар 15-17 настай хүүхдүүдийн хувьд өндөр түвшинд байгаа нь бусадтай эерэг таатай харилцаж, аливаа дэг, дүрэм журмыг баримтлан, олон нийтийн газар биеэ зохистойгоор авч явдаг ч хааяа нэг зөрчдөгийг илтгэж байна.

Хүснэгт 249. Нийгмийн хэм хэмжээг дагах чадваруудын корреляц хамаарал (15-17 нас)

		Олон нийтийн газар биеэ авч явах	Дүрэм журмыг мөрдөх	Ёс суртахууны хэм хэмжээг сахих
Олон нийтийн газар биеэ авч явах	Pearson Correlation	1		
	Sig. (2-tailed)			
Дүрэм журмыг мөрдөх	Pearson Correlation	.617**	1	
	Sig. (2-tailed)	0.000		
Ёс суртахууны хэм хэмжээг сахих	Pearson Correlation	.469**	.564**	1
	Sig. (2-tailed)	0.000	0.000	

Судалгаанд хамрагдсан хүүхдүүдийн дүрэм журмыг дагаж мөрдөх, ёс суртахуунтай байх, олон нийтийн газар биеэ авч явах чадвар нь харилцан хамааралтай байна ($r=.617^{**}$, $r=.469^{**}$, $p<0.01$).

3.4.5 Дүгнэлт

Сургуулийн өмнөх боловсролын 3-5 насны хүүхдийн нийгэмшлийн онцлог

- Даалгаврын найдвартай чанар буюу reliability нь Cronbach's Alpha гэдэг статистик үзүүлэлтээр тодорхойлсон. Бидний даалгаврын найдвартай чанар 0.613 гарсан тул нийгэмшлийн чадваруудыг сорил даалгаврууд тодорхойлж чадсан гэж үзлээ.
- Сургуулийн өмнөх боловсролд хамрагдаж буй хүүхдүүд 3 наснаас өөрийн нэрээ хэлж танилцуулах чадвартай, 80.4 хувь нь өөрийн хүйсээ зөв танилцуулсан байна.
- Хүүхдүүд аавынхаа нэрийг бүтэн нэрээр 3 насны хүүхдүүдийн 56.5 хувь, 4 насны хүүхдүүдийн 79.2 хувь нь танилцуулах чадвартай болсон байна
- Сургуулийн өмнөх боловсролд хамрагдаж буй 5 насны хүүхдүүдийн 60.4 хувь нь, 4 насны хүүхдүүдийн 54.2 хувь нь, 3 насны хүүхдүүдийн 19.6 хувь нь хамрагдаж

буй цэцэрлэгийнхээ ямар нэртэй бүлэгт суралцаж буйгаа танилцуулж мэддэг байна.

- Хүүхдүүд 3 насандаа өөрийнхөө хүйс, нэр, ээж аавынхаа нэрийг болон өөрийн суралцаж буй бүлэг, гэр бүлийн гишүүдийн тухай ойлголтой болсон байдаг байна.
- Гурван наснаас хүүхдүүд өөртөө ямар үед тааламжтай сэтгэл хөдлөл үүсдэг талаар мэдлэгтэй болсон байдаг байна.
- Судалгаанд хамрагдсан 3 насны хүүхдүүдийн 30.4 хувь, 4-5 насны хүүхдүүдийн 14.6-16.7 хувь нь ямар үед өөрт нь тааламжгүй уйтгартай, гунигтай, ууртай болдог талаар хариулаагүй байна. Хүүхдүүдийн өөрийн сөрөг сэтгэл хөдлөлийг таниж мэдэх чадвар нас нэмэгдэх тусам сайжирдаг байна.
- Гайхсан сэтгэлийн хөдөлгөөнийг хүүхдүүд 4 наснаас таньж эхэлдэг байна.
- Хүүхдүүд тоглоомоо найзуудтайгаа хувааж тоглох талаарх ойлголт 3 наснаас бий болдог байна.
- Хүүхдүүд ямар нэг байдлаар аюул тохиолдсон үед ойр дотны хүмүүс болон эмч дээр очиж тусламж авна гэж 82-87.5 хувь хариулжээ.
- Аюул тохиолдсон үед хажууд ойр байгаа хүнээс тусламж дэмжлэг авахаас илүү өөрийн дотны хүмүүсээс дэмжлэг авна гэж байсан бол өөрийн хэрэглээний зүйлд харин хамгийн ойр байгаа хүмүүсээс дэмжлэг авч болно гэж үздэг байна.
- Судалгаанд хамрагдсан 4 насны хүүхдүүдийн 97 хувь нь заавал хогийн саванд хогоо хаях ёстой гэж үздэг байна. Яагаад гэвэл орчноо бохирдуулна, гэрээ муухай болгоно, дэлхийгээ муухай болгоно гэх мэтээр учрыг нь тайлбарлажээ. 4 настай хүүхдүүд хэм хэмжээг баримтлах талаарх ойлголттой болсон байдаг байна.

Бага боловсролын 6-10 насны хүүхдийн нийгэмшлийн онцлог

- Хүүхдүүд өөрийн эерэг ба сул талыг хүлээн зөвшөөрдөг, дотоод зөрчил багатай, өөртөө итгэх итгэлтэй байна. Гэхдээ 6-7 настай хүүхдүүд илүү өөртөө итгэлтэй өөрийгөө хүлээн зөвшөөрдөг ба нас нэмэгдэхэд бага зэрэг буурдаг талтай. Энэ нь өөртөө итгэх итгэл нь бодит шинжтэй болж байгаагийн илрэл юм.
- Зан төлөвийн хувьд тухайн насныхан айдас түгшүүрт автагдах нь бага, урам зоригтой, үүрэг хариуцлагаа мэдэрдэг байна. Хүйсийн хувьд охидын хариуцлагатай зан төлөв нь хөвгүүдээс бага зэрэг илүү байна. Хүүхэд зан төлөвөө удирдан зохицуулан чадвартай байх тусам бусадтай нийцтэй, сэтгэл

санааны хувьд тогтвортой, идэвхтэй юманд анхааралтай ханддаг зан төлөвтэй байдаг байна.

- Хүүхдүүд ямар зүйлд баярладаг, гомддог гэх мэт сэтгэлийн хөдөлгөөний милрэлээ мэддэг, бусдын сэтгэлийн хөдөлгөөнийг хараад таних ойлгох чадвартай болсон байдаг байна. Хүүхэд өөрийн сэтгэлийн хөдөлгөөнөө мэдэх тусам сэтгэлийн хөдөлгөөнөө нөхцөл байдалд зохицуулан удидах чадвар сайтай байдаг ажээ.
- Хүүхдүүд өөрийн зан төлөвийг нөхцөл байдал хэм хэмжээнд зохицуулах, хянах дотоод хяналт сайтай байна. Хүйсийн хувьд охидын тухайн чадвар нь хөвгүүдээс илүү эерэг түвшинд байна. 8 наснаас эхлэн бага зэрэг буурдаг тал харагдаж байна. 8-10 насанд зан төлөвийн зохицуулалтад нь гадаад орчны шаардлага хяналт зүарим талаар хэрэгтэй болдог байна.
- Хүүхдүүд бусдын ялгаатай байдлыг хүлээн зөвшөөрөх, бусадтай нийцтэй байх чадвартай байна. Мөн 8 наснаас бага зэрэг буурах тал харагдлаа. Өөрөөр хэлбэл, зарим үед хүлээн зөвшөөрөхгүй хандлага ажиглагдаж болох юм. Бусдыг хүлээн зөвшөөрөх чадвартай байх тусам өөрийн зан төлөвийг бие даан удирдан зохицуулах (дотоод хяналттай зан төлөв) чадвартай байна.
- Тухайн насны хүүхдүүдийн хувьд эцэг эхдээ ээнэгшин дотно харилцах нь өндөр байна. Эцэг эхээсээ тусдаа байх нь хүүхдэд түгшүүр үүсгэдэг байна. Охид хөвгүүдээс илүү эцэг эхээсээ илүү хамааралтай дотно хандлагатай байдаг байна.
- Хүүхдүүдийн бусадтай хамтран ажилалх хүсэл сонирхол нь өндөр байна. 8 наснаас бага зэрэг буурдаг талтай байна. 10 насанд өмнөх насуудтай харьцуулахад доогуур байна. Энэ нь тэдний бие даасан зан төлөвтэй холбоотой байх боломжтой.
- Хүүхэд бусадтай харилцах хамтрах сонирхол өндөр байх тусам шнээлттэй иэхтэй харилцах, бусдын сэтгэл санааг ойлгож харилцах нь сайн байдаг байна.
- Үнэт зүйлийн чиг баримжааг авч үзэхэд, хүүхдүүд эрүүл аюулгүй орчинд амьдрах, багшийн хэлснийг биелүүлэх, байгаль орчноо хамгаалахыг маш чухалд үзсэн байна. Харин хүссэнээрээ байх, бусад хүмүүсийн зүгээс хүндэтгэл хүлээх нь чухал биш гэж үзсэн хүүхдүүд цөөнгүй байна. Нас нэмэгдэхэд багшийн хэлснийг биелүүлэх, ахмад хрүнийг хүндлэх, байгаль орчноо хамгаалах нь чухал гэж үзэх нь буурдаг тал харагдаж байна.

- Нийгмийн хэм хэмжээг баримтлах нь сайн байна. Гэхдээ 6-7 настай харьцуулахад 8 наснаас бага зэрэг буурдаг нь ажиглагдлаа. Ялангуяа 8, 10 насанд буурдаг байна.

Суурь боловсролын 11-14 насны хүүхдийн нийгэмшлийн онцлог

- Өөртөө хандах хандлага нь өмнөх бага боловсролын түвшнээс бага зэрэг буурсан дүр зураг харагдаж байна. Өөрийгөө хүлээн зөвшөөрөх, өөртөө итгэх итгэл нь хэвийн дундаж түвшинд байна.
- Зан төлөвийн хувьд, идэвхтэй, нийцтэй зан төлөв нь илүү өндөр, анхаарал, хариуцлагатай зан төлөв, өөрийн зан төлөвийг удирдах нь хэвийн дундаж түвшинд байна. Сэтгэл санааны тогтвортой байдал, сэтгэл гутралгүй, айдас түшгүүрт автагдахгүй байх нь хэвийн боловч заримдаа сэтгэл санааны хувьд тогтворгүй түгшүүрт автагдах, сэтгэл санааны уйтгартай байдалд орох нь ажиглагддаг байна. Охидууд хөвгүүдээс илүү идэвхтэй, нээлттэй зан төлөвтэй байна.
- Сэтгэлийн хөдөлгөөний хөгжил нь хэвийн дундаж түвшинд байна. юунд, ямар үед баярладаг, гуьндаг гэх мэт өөрийн сэтгэлийн хөдөлгөөнийг мэддэг хэдий ч заримдаа ойлгохгүй байх нь бий. Мөн бусдын сэтгэлийн хөдөлгөөнийг таньж мэдэх чадвар нь хэвийн дундаж түвшинд байна.
- Хүүхдүүдийн бусдыг хүлээн зөвшөөрөх, өөрийн зан төлөвийг хянан удирдах чадвар нь 13 насанд хамгийн өндөр байдаг байна. Харин 11, 12, 14 насанд буурсан байна.
- Хүүхдүүд ба эцэг эхийн хоорондын ээнэгшсэн дотно хандлага сайн байна. Эцэг эхдээ итгэдэг, дотно хандах нь сайн байна. Гэхдээ эцэг эхтэй байнгын идэвхтэй харилцаатай байх нь бага зэрэг сул байна. Хүйсийн хувьд охид илүү эцэг эхтэйгээ идэвхтэй харилцаатай байна.
- Хүүхдүүд бусадтай хамтрах харилцах хүсэл сонирхол сайтай, бусдын сэтгэл санааг ойлгож, нээлттэй харилцах чадвартай. 12, 14 насанд бусадтай нээлттэй харилцах нь бага зэрэг буурсан байна. Охид хөвгүүдтэй харьцуулахад харилцааны үед бусдын сэтгэл санааг ойлгож харилцах нь сайн байна.
- Үнэт зүйлийн чиг баримжааны хувьд, байгаль орчноо хамгаалах, эрүүл аюулгүй орчинд амьдрах, багшийн хэлснийг биелүүлэх, амжилт гаргахад баяр хүргэх, багш ангийн бүх хүүхдүүдтэй тэгш харилцах нь маш чухал гэж үзсэн байна. Хийж үзэхийг хүссэн зүйлээ хийх нь чухал гэдгийг 13, 14 насанд онцолсон байна. Харин

хүссэнээрээ байх, бусдын зүгээс хүндлэл хүлээх нь чухал гэдэгт бага ач холбогдол өгдөг байна.

- Олон нийтийн газар хэм хэмжээг баримтлах чухал болохыг 13, 14 насанд илүү их онцолсон байна. Хүүхдүүд нийгмийн хэм хэмжээг даган биелүүлэх нь чухал гэсэн ойлголт сайтай байна.

Бүрэн дунд боловсролын 15-17 насны хүүхдийн нийгэмшлийн онцлог

- Хүүхдүүдийн өөртөө хандах хандлага нь эерэг түвшинд байна. 15, 17 насанд өөрийгөө хүлээн зөвшөөрөх нь өөрийн үнэлэмж 17 насанд илүү өндөр байна.
- Зан төлөвтийн хувьд хариуцлагатай, нийцтэй, идэвхтэй зан төлөв сайтай байна. Өөрийн зан төлөвийг удирдах, анхааралтай зан төлөв нь хэвийн дундаж түвшинд байна. Сэтгэл санааны тогтвортой байдал, айдса, гунихгүй байх нь хэвийн боловч заримдаа сэтгэл санааны тогтворгүй, гуниг, түшгүүрт автагдах нь нэлээд ажиглагддаг талтай. 15, 17 насанд нийцтэй, хариуцлагатай, идэвхтэй зан төлөв давамгайлдаг байна. 17 насанд хүүхдүүдийн анхааралтай зан төлөв нэмэгддэг байна.
- Хүүхдүүдийн өөрийн болон бусдын сэтгэлийн хөдөлгөөнийг таньж мэдэх чадвар сайн байна. Харин өөрийн сэтгэлийн хөдөлгөөнийг удирдах чадвар нь дундаж түвшинд байна. Өөрийн сэтгэлийн хөдөлгөөнийг удирдах чадвар сайтай байх тусам бусдын сэтгэлийн хөдөлгөөний илрэлийг таньж мэдэх чадвартай байдаг байна.
- Бусдыг хүлээн зөвшөөрөх, өөрийн зан төлөвийг хянан удирдах дотоод чадвар хэвийн дундаж түвшинд байна.
- Хүүхэд ба эцэг эх хоорондын итгэлцэл, дотно хандлага сайн байгаа ч эцэг эхтэйгээ идэвхтэй харилцах нь хязгаарлагдмал тал байна.
- Бусадтай хамтрах, идэвхтэй харилцах, бусдын сэтгэл санааг ойлгож харилцах нь сайн. Бусадтай хамтрах чадвар 15, 17 насанд илүү өндөр байна.
- Үнэт зүйлийн чиг баримжааны хувьд, эрүүл аюулгүй орчинд амьдрах, багшийн хэлснийг биелүүлэх, ёс заншил удламжлалаа хүндлэх, ахмад хүнийг хүндлэх, байгаль орчноо хамгаалах, багш бүх хүүхэдтэй тэгш харилцах, бусдад туслах нь маш чухал гэж үзсэн бол зугаатай хөгжилтэй зүйлд дуртай байх, бусдын зүгээс хүндлэл хүлээх, хүссэнээрээ байхад харьцангуй бага ач холбогдол өгсөн байна. 17 насанд үнэт зүйлийн баримжаалал өссөн байна.

- Хүүхдүүд нийгмийн хэм хэмжээг дагах чадвар сайтай байна. Ялангуяа олон нийтийн газар биеэ зөв авч явах, дүрэм журам баримтлахыг зан төлөв ёс суртахууны хэм хэмжээг дагахтай харьцуулахад илүү чухалд үзсэн.